

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Anthoni van Noordt en zijn Tabulatuurboeck : in het kader van de Amsterdamse orgelcultuur tussen 1630 en 1675

Hertog, J.P. den

Citation

Hertog, J. P. den. (2009, December 2). *Anthoni van Noordt en zijn Tabulatuurboeck : in het kader van de Amsterdamse orgelcultuur tussen 1630 en 1675*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/16137>

Version: Corrected Publisher's Version

License: [Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/16137>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Bijlagen

Bijlage 1. Akte van de weeskamer na het overlijden van Jannitgen Jacobs

GAA, Arch. nr. 5073, Weeskamer, inv. nr. 796 (inbrengregister), nr. 25, blz. 44, 20 juni 1640.

Den 20 Juny 1641 heeft Sijbrant van Noort schoolmr. bewesen zij drie kindr. als Anthoni, out 22 jaren, Johannes out 17 jaren ende Lucas out 13 jaren daer moeders aft was Jannitgen Jacobs van haer moeders erf tesamen de somme van twaelfhondert gulden ens daer voren hij beloofd borge te stellen. Ende zal zijn voorzegde kinderen houden met belovde goede ende onder verbant ende de zal hij voors blijven sitten ende te behaechde Jacobus van Noort, de mondige broeder van kinde. Present Frederic de Vrij ende Mr. Albert Bas, Weesmeesters.

Bijlage 2. De lijst met crediteuren van Jacobus van Noordt, opgemaakt na het faillissement in 1671

GAA, Arch. nr. 5072, Desolate Boedelkamer, inv. nr. 796, blz. 349.

Jacobus van Noort, organist, is schuldich achtervolghende dewelcke haer voor crediteuren in concurentie bekend gemaeck. En haer respectieve achterwesen ter camer gejustificeert hebben namentlijck

	Capitaal	6¼ p repartitie
31 maart Marritgen Wijnantsz g os p obligatie gedateert 15 maart 1670 Capitaal Courant gelt <i>f</i> 1500,- En voor intrest sedert p ^m maart 1671 Tot 19 november 1671 a 4 p x <i>f</i> 42,10	<i>f</i> 1542,10	<i>f</i> 104,2,-
Ad 10? De heer Gerard Hasselaar per obligatie gedateerd 22 maert 1659 Capitaal courant gelt <i>f</i> 1260,- waar interest sedert 22 maart 1671 Tot 19 november 1671 a 4 % <i>f</i> 33,12,-	<i>f</i> 1293,12	<i>f</i> 87,6
3 april Cornelis Hoghenberch p. obligatie gedateerd 22 maart 1659 Courant gelt <i>f</i> 1000,- en voor intrest t' sedert 5 juli 1670 toe 19 november 1671 a 4 % <i>f</i> 55,-	<i>f</i> 1055,-	<i>f</i> 71,4,-
11 may Joannes Bollaert, steencoper voor geleverd materialen	<i>f</i> 27,8,-	<i>f</i> 1,17,-
1673 25 april Gijsbert Pietersz timmerman voor arbeidsloon	<i>f</i> 156,16,8	<i>f</i> 10,12,-
24 junij Lijsbet Danielsz p. obligatie gepasseert door Elsgen Corvers, huysvrouw van Jacobus van Noord den 7 february 1671	<i>f</i> 400,-,-	<i>f</i> 27,-,-
1 september M ^r Philips van Stralen, obligatie gedateerd 20 (of 21) februari 1670, capitaal <i>f</i> 2000,-,- en voor interest <i>f</i> 60,-,-	<i>f</i> 2060,-	<i>f</i> 139,1,-
7 october Sara Vorsten p. obligatie gedateerd 8 october 1664 <i>f</i> 3000,-,- voor intrest sedert den 8 april 1671 tot 19 november daeraen volgend a 4 % <i>f</i> 73,6,8	<i>f</i> 3073,6,8	<i>f</i> 207,8,0
dito Gillis Ghovaarts volghens obligatie gedateert 12 november 1670 <i>f</i> 3500,-,- en over 6 maanden intrest a 4 % <i>f</i> 70,-,-	<i>f</i> 3570,-,-	<i>f</i> 240,19,8
dito Anna Vorsters p. obligatie gedateert 12 februari 1670 <i>f</i> 300,-,-		

en voor 9 maanden intrest a 4 %		
dito Pieter van de Luffel obligatie gedateerd 31 januari 1668 <i>f</i> 1260,- Rente tot 19 november 1671 a 4 % <i>f</i> 91,-,-	<i>f</i> 1351,-,-	<i>f</i> 91,3,8
30 november Annetje Adriaensz Raep p obligatie gedateerd 9 mey 1654 <i>f</i> 1200,-, en dezelve p. obligatie 19 augustus 1664 <i>f</i> 1800,-, rente 9 maanden a 4 % <i>f</i> 54,-,-	<i>f</i> 3054,-,-	<i>f</i> 206,2,8
28 februarij 1674 Francois Guiot obligatie gedateerd 17 dec 1668 Courant geld <i>f</i> 1000,-,- 11 maanden rente 4½ % <i>f</i> 41,5,-	<i>f</i> 1041,5,-	<i>f</i> 70,5,8
Transporteurs op fo. 388	<i>f</i> 21714,18	<i>f</i> 1465,13,-
3 maart Marten van der Hem obligatie gedateerd 11 may 1668 <i>f</i> 2000,-, rente 4½ % voor 6¼ maand <i>f</i> 46.17.8	<i>f</i> 2046,17,8	<i>f</i> 138,3,-
22 dito De heer Gerard Hasselaar obligatie 22 maart 1659 <i>f</i> 1260 voor intrest sedert 22 maart 1665 rente van 19 november 1671 a 4 % zijn 6 jaren [er staat achter: '2 maal gejustificeert']		
16 juni Dirck, IJsbrandt en Jan Zweling volgens obligatie gedateerd 25 augustus 1664 groot <i>f</i> 600,-,- rente <i>f</i> 40,10,-		
dito Dirck Wigeringh Oldermacqninx voor arbeidsloon en leverantie	<i>f</i> 302,11	<i>f</i> 20,8
dito Ghovaert Camphuijse volgens obligatie 15 juli 1667	<i>f</i> 800	<i>f</i> 54,0,-
dito d' erfghenamen van Jan de La Fontaine obligatie <i>f</i> 600,-,- gedateerd 18-11-1662	<i>f</i> 600,-,-	<i>f</i> 40,10,-
23 juni Trijntgen Lodewijks weduwe van Jan Gerritsz Schouten volgens obligatie gedateerd primo may 1671 <i>f</i> 1200,- dezelve volgens obligatie <i>f</i> 630,-,- 10 augustus 1671 Intrest <i>f</i> 33,13,8	<i>f</i> 1863,13,8	<i>f</i> 125,16,-
dito Adam Oortman voor geleverde bieren	<i>f</i> 163,14,8	<i>f</i> 11,1,-
26 dito Lambert Gerritsz Horst voor geleverde bieren	<i>f</i> 1020,-	<i>f</i> 68,17,-
dito de heer Cornelis de Langhe voor gheleent gelt	<i>f</i> 630,-	<i>f</i> 42,10,8
1676 16 september gereparteert is ter secretary geregistreerd in het register van repartitie en cautien F op F° 22 --		
1676 11 november Jan van Dammen voor mom	<i>f</i> 232,18,-	geen

Bijlage 3. Inventaris van de meubels en het huisraad van Jacobus van Noordt, opgemaakt na zijn faillissement

GAA, Arch. no. 5072, Desolate Boedelkamer, inv. nr. 376, register van inventarissen, blz.247vo-252.

Inventaris van de Meubelen ende huijsraet bevonden inden boetel van Jacobus van Noort.

In 't voorhuijs

Een mans contrefijsseltie *f 8 : -*
 Een cleijn bortie, met personalien
 4 bordekens met persoonalien met waterverf
 Een wapenbortie *f 2 : -*
 Een albast beelt
 Een groote porselijnen clapmuts
 2 halve lampetten
 2 cleijnder clapmutsen
 Een drijlingh
 Twee dubbelde boterschootels
 Twee boterschaelties
 Een porseleijne tuijtkan
 Een beugelstoel
 2 slegte stoelen
 2 roode stoelkussens
 Een dito groen
 2 glasgordijnen en een lappie goudtleer

Int sijdelcaemertien
 Een spiegel en een ebben lijst
 Een luijerkassie op een gesneden voet
 8 borsthempies
 3 oude sloopies
 3 fijtelties
 4 borstockies
 4 mutsies
 3 paer kousies
 4 kapluijers
 Een rootluijer en aperockie
 30 mutsies en fleppies
 12 fleppies
 4 neusdoeckies
 6 paer ponjetties
 12 luijers
 12 sunleeties
 Een tapijt doopluijer
 Een bedt en peulue
 4 hooftkussens
 Een tapijte deecken en
 Een groene deecken
 twee schilderijen van gebergte in gulde lijsten
 drie prenten in swarte lijsten
 6 slegte stoelen *f 8 : -*
 6 trijpe stoelkussens
 Een kassie met laeties *f 3 : -*
 Een alkatiessie

In de BesteCaemer
 twee schilderijen 't eene een storm en 't ander een stilweertie van Dubbels
 Een maneschijntie
 Een spiegeltie
 2 stucks teeckeningetties in swarte lijsten
 Een mantelstock
 Twee porseleijne commen
 11 dito danserties
 Een d^o: cleijn coppies
 Een hangent oorlogie
 Een blauwe sleene Ingeleijt op een lackeren daene voet
 Vier spaense stoelen met genaeijde sitsels
 2 swarte stoelen met tapijte kussens

Twee groene moore gordijnen
 Vulletie en schoorsteen cleetie
 11 slaep laeckens
 5 mans hemden
 3 dito vrouwe
 38 sloopen
 Vijf peulue laeckens
 4 taeffellaeckens
 13 servietten
 Een isere vuyjrplaet met copere ringen en voeten
 Een gladt haert iser

Boven de beste caemer

Een spiegeltie
 Een fruijtagie schilderij
 Een vrouwe tronie
 Een cleijn teeckeningettie
 Een dubbelde boterschotel
 Vijf dito enckelde
 Twee tuijt flessies
 2 coppies
 Drie stoelen
 4 tapijtte stoelkussens
 Een pars op een voet
 Twee bedden en een peulue
 Een slegte stoel met beugels en matte sitsels
 6 hooftkussens
 Drie dito cleijnder
 Twee catoene deeckens
 2 wolle deeckens
 2 gestreepte gordijnen vallettie en schoorsteen cleetie
 Een ledekant met een gestreept behangsel
 Een borath jack
 Een swart cleet
 4 Cleijne glasgordijnties

Op de boven voorcaemer

Een stilweer van Dubbels
 Een oudt stuck van eenige persoonasien
 Een cruijsingh Christi van Van Noort
 Twee contrefijtsels in swarte lijsten
 Een groot historij schilderij in een swart lijst
 Een schilderij daer in drie naeckte persoonasien
 Twee albaste beelden
 Twee aerde schootels
 Een clavecimbel op een voet
 Een ecken trecktaefel met ebben ingelijst.
 Een groote beugel stoel met een root trijp sitselt
 8 spaense stoelen met dito sitsels
 Drie gestreepte glasgordijnen
 Een Isere vuyjrplaet
 Een blick spel
 Een groen schoorsteen cleetie van baeij
 Een schuijer
 Een alkatief [soort stoel]
 twee porceleijne potten
 twee rolwaegenties
 Een ebben coffertie
 Een sederen halve kas
 17 slaep laeckens

8 mans hemden
 69 servietten
 5 tafellaeckens
 10 sloopen
 Een sijt jack
 Een swart satijne rock
 Een lange rouw mantel
 Een brokade pak
 Een lakense innocent
 Twee tabberts lijven
 Een selfde broeck
 Een swarte laeckense huijck
 Een brabantse huijck

Op 't kindere Camertie

Twee contrefijtsels van den sublit. en desselfs huijsvr *f* 60:-
 4 prenten in lijsten
 Een bardisae
 Een claevercimbel voorts staeffies, om op te speelen mitsgdrs taeffeltie en leij en claevecoortie
 toebehoorende soo geseijt wert de soon Sijbrandt
 Twee pistoolen
 Als vooren
 Twee ledere wambuijsen
 Twee tinnen schenckannen
 Een graeuwe mantel
 Een lantaeren en blaecker
 Twee scherm deegens
 Een rapier
 Een lantaeren en stoel

Op de vlieringh en solder

Ruijm 200 hondert mant turf naer gissingh *f* 80:-
 Twee schutte van doecke een van getaupeert sijnde groen tot *f* 12:-
 Een partij brandthout *f* 12:-
 Een drooplepel
 Een braetpan
 Een pleister beelt
 Een dito Grafmus

Opt Comptoir

Een pedael clavecorde *f* 60: -
 163 Boecken in verscheijde formaeten en
 Verscheijde musica boecken en boeckies *f* 12:-
 Een isere geldtkist
 18 fluijten *f* 12:-
 Een lessenaer *f* 10,-
 Een kassie tot brieven *f* 5:-
 Een Cornet *f* 2:-
 10 Bordekens in swart Lijsies
 Voorts eenige cleijnicheden, en papieren dienvolgende 't Comptoir versegelt gebleeven

In de ceucken en swart coocken

Een cooperen ketel
 Een dito schuijmspaen
 Twee blicken kandelaers
 3 houten backen
 2 water emmers
 Twee Treeften
 Een rooster
 Een tinnen becken

2 blicken emmers
 2 tinne schootels
 Een Camerbesem en drie stoffers
 2 mangelstocken en stof schoppie
 7 kannen met tinne liften
 10 aerde schaelen
 Een aerde com
 8 tinnen schootels
 Een dito plaet
 24 tinne borden
 2 coperen kandelaers
 2 tinne dito
 Een dito mostertpotgen en sout vadt
 7 tinnen lepels
 3 dito commetties
 Een dito olijkan
 Een blicke trechter
 8 stel aerdewerck
 2 strijck isers
 2 copere blaeckers
 Een slonsie
 Een slaepbanck
 Een rondt taefeltie
 Een spiegeltie
 9 matte stoelen
 5 stoelkussens
 Een schultie
 Een tangh asschop en kettingh
 Twee gestreepte gordijnen valletie en schoorsteen cleetie
 Twee bedden, 2 peulue hier van een gestoffeert tot met 2 groot kussens *f* 24:-
 5 hooftkussens
 2 deeckens
 Een copere aspoth
 2 isere poth

In 't voorkelder
 Een quantiteijt soudt en pekel

In de kelder onder t huijs bewoont bij Jan Hagebaert
 4 Pijpen (kant) mom
 ¼ jopen bier
 4 tonnen moer
 4 dito kant
 Een oxhooft pekel
 64 ledige vaeties
 Een ladder
 Een soudtkas
 Een schepel
 Een copere trechter
 Een schepel

In de Tuijn op 't Hoedemaeckers Padt
 In 't beneden huijs
 Een gebroocken porceleijne lampeth
 Drie vrouwe contrefijtsels met vergulde lijsten
 Een groot schilderij met 3 Persoonasien
 Een ledekant en matras
 Een beugelstoel
 4 slegte stoelen
 Een clavercimbels

3 slegte taefelties
 Een spiegeltie
 4 aerdeschootels
 Een seestuck
 Een lantschap schilderij
 4 slegte schilderijen
 Een prentbort
 Twee slegte gordijnties en twee valleties
 Een Isere plaet, kettingh en tangh
 2 oude stoelen
 Een stoelkussen
 Een vuijren schapperaeijtie
 Een aerden kan
 2 ladders
 2 mantelstocken

Boven

6 slegte schilderijtjes
 Een cleijn spiegeltie
 Een prent
 2 valleties
 Een haertie
 Een taefeltien en 2 stoelen
 Een droog rock
 Een voet van een clavecimbel
 2 lijsten
 2 oude stoelen

In 't huijssie agter

2 stoelen
 Een banck, en taefeltie
 Een wapenbort
 Voorts enigh aerdewerck van weijnigh waerde

Aldus geïnventariseert
 den 19^{en} en 20^{en} 9b 1671

f 8:-	
2:-	
8:-	De Posten op de voorenstaende
3:-	inventaris gestelt getauxeert
1:-	ten prijse als achter ider
60:-	der selver is uijtgrocken door
80:-	Susanneken Antonis, en
12:-	Catarina Schaeck geswoorene
12:-	schatsters, den 21 Xb 1671
60:-	Susanneke Antonis
12:-	Catharina Schauk
12:-	
10:-	
5:-	
2:-	
24:-	

---

f 311:-

Bijlage 4. Octrooiaanvraag door Anthoni van Noordt bij de Staten van Holland met dorsale aantekeningen

Nationaal Archief te 's-Gravenhage, Archief der Staten van Holland na 1572, inv.nr. 1613, minuutoctrooien 1659 en 1660.¹

Requeste voor Anthony van Noort, Organist vande Heilige Stee tot Amsterdam, om Octroij, Groenevelt. Den 8en Decembris 1659.

Aende Ed. Gr. Mo. Heeren Staten van
Hollant, ende Westvrieslant, N. Hanneman (1)

Vertoont met behoorlijcke reverentie, (2) Anthonij van Noort Organist vande Heijlige Stee tot Amsterdam, dat hij suppliant bij hem selven, ende buijten allen andere, geinventeert, ofte uijtgevonden heeft (3), seeckere ablatuure wercken, daer van een gedeelte hier annex is (4), de welcke hier te lande noijt sijn (5) uijtgegaen, waerinne hij veel costen, ende moijten gedaen heeft (6), ende omme t'selve te voltrecken, noch groote costen gesupporteert (7) moeten werden, ten aensien de selve op de gewoonelijcke maniere niet en conden werden gedrukt, maer in platen gesneden. Ende in gevalle het soo simpel wierde gedaen, sonder alvooren, van U. Ed. Gr. Mo. (8) versien te werden van Octroij, hij te verwachten soude hebben, dat het door andere soude werden naergedrukt, ende mitsdien alle sijne groote moijten ende costen vruchteloos soudensijn, derhalve (9) hem is (10) keerende aen U. Ed. Gr. Mo. (11) reverentelijk versoeckende, dat derselver (12) goede geliefte (13) sijn hem suppliant te consenteeren, accordeeren, ende Octroijeeren, omme voor den tijt van vijffentwintich Jaeren, alleen, ende buijten allen anderen, in U. Ed. Gr. Mo. (14) provincie, te sullen (15) mogen drucken, ofte doen drucken, het voorss. nieuwe geinventeerde werck, *onderden tijtel van Tabulatuur boeck van Psalmen, ende fantasten gecomponeert, door Antonij van Noort Organist tot Amsterdam*, met verboth aen allen ende eenen iijgelijcken wie het (16) sijn (17) t'selve voordens verss. tijt niet naer te drucken, nochte oock gedrukt sijnde in dese (18) Provintie van Hollant (19) te brengen, noch te vercoopen, op pene dat soo ijemant, t'sij boeckedruckers, boekvercoopers, hunne arbeijders, ofte eenige andere ingesetenens deser (20) provincie, bevonden mochte werden contrarie deses (21) te doen, ofte gedaen te hebben, t'sij onder wat pretext het oock soude mogen wesen, ende oock bij iijder persoon, bij de welcke alsulcke naergedruckte, ofte van buijten ingebrachte Exemplairen gevonden soudensijn, t'elckens sal (22), ofte sullen (23) verbeuren de somme van ses hondert guldens, ende daer benefens oock alle de naer-gedruckte, ofte van buijten ingebrachte Exemplaren, te appliceeren een derde part ten behouwe vande Officier, een derde part ten behoeven vanden armen, ende t'leste derdepart ten behoeve vande suppliant ofte dien het ondervinden ende aenbrengen sal (24), ende (25) te verleenen brieven daer toe dienende. Dit doende (26) etc.

P. v. Groenevelt (27)

De Staten van Hollandt ende Westvrieslandt vinden goet dat den Suppliant hem sal adresseren aen den Heere van Sulichem dewelcke versoght werd des Suppliants te kennen geven te examineren, den selven te hooren, ende haere Edele Groot Mogende te dienen van sijne consideratien ende advis, Omme daer naer opt versoeck in desen vorder gedisponeert te werden, naer behooren. Actum den 24en November 1659.

Ter ordonnantie vande Staten,

Herbert van Beaumont
Registrata 1659.

In gevolghe van haer Ed. Gr. Mo. bovenstaende Apostille, heb ick ondergeschrevene met den suppliant in consideratie geweest, ende bevonden dat hij sich sonder groote reden bekommert in het naerdrucken van syn tegenwoordighe Werck, dewijl soodanighe Compositien, hoewel goet ende meesterlyck, in dese landen onder weinige Liefhebbers, ende veel min buijtens Lands, staen getrocken te werden. Emmers dat geen apparentie en is, dat ijemant naer hem die excessive kosten sal willen hazarderen, van het voornoemde Werck aldus in Koperen Platen te doen naersnijden, sonder het welcke nochtans het niet wel en soude kunnen gevolgt ende uytgedrukt werden. Niettemin, dewijl hij suppliant in die apprehensie blijft, en kan ick niet sien waerom hem t'sijner gerusticheit het versochte octroij soude behooren geweigert te werden. Haghe. 4. decembris 1659.

¹ Het opschrift is de dorsale aantekening op het in deze band ingebonden rekwest.

C. Huijgens

Soo ist dat wij [de Staten van Holland] de saecke ende het versoeck voorss. aengemerckt hebbende, ende genegen wesende ter bede van den suppliant, uijt onse reghte wetenschap, souveraine maght ende autoriteit den selven geconcenteert, geaccordeert ende geoctroijeert hebben, consenteren, accorderen ende octroiëren mits desen ten ejnde hij het voorss. werck, onder den titul ta ²⁹ Tabulatuur boeck van Psalmen ende fantasien gecomponeert door Anthoni van Noort Organist tot Amsterdam geduijrende den tijdt van vijftien achtereenvolgende jaeren binnen onsen lande van Hollant ende West Vrijlant alleen sal mogen drucken doen drucken ende verkoopen. Verbijedende allen ende eenen ijegelijcken wije het zij, het voorss. werck naer te drucken ofte elders naergedrukt binnen den voorss. onsen lande te brengen ofte te verkoopen, op de verbeurte vande naergedrukte ingebraghte ende verkoghte exemplaeren, ende daerenboven een poene van drie hondert ponden van 40 groten ten ponde bij de naedruckers, inbrengers ende verkoopers te verbeuren, te appliceeren een derde part van dien voor den officier die de calange doen sal, een derde part ten behoeve van den armen der plaetse daer de saecke voorvallen sal, Ende het resterende derdepart ten behoeve vanden suppliant ofte desselfs actie ofte reght verkrygende. Ende ten eynde etca den VIII decembris 1659.

De hierna volgende notities zijn aanpassingen van de tekst van het rekwest, op de secretarie erin aangebracht, waardoor het werd omgewerkt tot considerans van het uiteindelijk verleende octrooi:

1. Met een andere hand aan de tekst toegevoegd.
2. Vertoont ... reverentie: De Staten etca. doen te weten alsoo ons vertoont is bij 4. heeft: hadde
3. daer ... is: vervallen
4. sijn: waeren
5. heeft: hadde
6. gesupporteert: gesupporteert souden
7. U. Ed. Gr. Mo.: ons
8. derhalve: waeromme hij suppliant
9. is: was
10. U. Ed. Gr. Mo.: ons
11. derselver: het onse
12. geliefte: geliefte mochte
13. U. Ed. Gr. Mo.: onse
14. sullen: vervalt
15. het: hij
16. sijn: sijn moghte
17. dese: de voorss. onse
18. van Hollant: vervalt
19. deser: der selve
20. deses: vandien
21. sal: soude
22. sullen: souden
23. sal: soude
24. ende: ende daervan
25. Dit doende: vervalt
26. P. v. Groenevelt: vervalt
27. ta: verschrijving

Bijlage 5. Rekest aan de Amsterdams schepenen van Anthoni en Jan van Noordt (na 1669)

GAA, Arch. nr. 5026, burgemeestersarchief, inv. 370a, rekesten, derde omslag, nr. 789.

Aen de Ed. Heeren van den Gerechte der stadt Amsterdam.

Geven eerbiedelijck te kennen, mr. Anthoni van Noordt, organist van de Nieuwe Kercke alhier ende Jan van Noort, sijn broeder, hoe dat hun supplianten dienstmaaght Trijntjen Bartels een tijdt langh door eenen Arent Brouwer, sijderedersgesel, gevrijt sijnde, deselve haar dienstmaacht de voors. Arent Brouwer heeft affgeslagen; 't is nu sulx, Edele Achtbare Heeren dat de voors. Arent Brouwer nu al seven maanden herwaartz dagelijcx groote insolentie ende moetwillicheit ontrent hun supplianten huys heeft gepleeght ende dat deselve, wanneer hij de voors. Trijntjen Bartels oft hun supplianten op de straat rescontreert, telckenmaalen in presentie van eerlijcke luyden aerant, scheldende de supplianten ende hun voors. dienstmaacht sulx uyt dat sich de luyden met meenichten daarontrent vergaderen, 't welck nu veele maalen

is geschiet; dat mede de supplianten hun uut gunt voors. hebben geaderesseert gehadt aen wijlen den Ed. Heer Dr. Cornelis Witzén², in sijn leven hooftofficier deser stede die de voors. Brouwer al heeft gedaen interdiceren, doch, evenwel in sijn boosheit voortvarende, sulx dat sij supplianten ~~noch hun gemelte dienstmaacht~~ dagelijcx de straat met vrede niet kunnen gebruycken; derhalven keren hun de supplianten tot U, Ed Achtbaerheiten, eerbiedelijck. versoeckende dat deselve, regart nemende in desen, gelieven den voors. Arent Brouwer te gelasten dat hij van sijn voors. insolentie ende gewelt sal affstandt doen, oft mijnheer den officier de saack in handen te stellen ende voortz daarover te disponeren sulx als U, Ed. Achtbaerheiten naar recht, reden ende billicheit verstaen sullen te behoren. 't Welck doende &c.

Bijlage 6. Contract grote orgel Oude Kerk ongedateerd, wellicht december 1539

RA Utrecht, familiearchief Huydecoper, inv. nr. 2136.

In manieren hiernaes ghescreven hebben Pieter Smit van Jabec, Claes Meeusz., Pieter Wilmsz. Canter, Burchman Woutersz. als kercmeesteren in Aemstelredam in Sinte Niclaes prochie in der tijt wesende, besteet een orghel te maken dese meesters bij namen meester Henrick, wonende ten Bosch, ende meester Hans ende meester Harman, denselfden meester Henricks broeder, soe vard alst hem in sijn absentie ghelieven. Te weten dese meesters sullen maken een werck van XII vuet.
 In den eersten soe sal dat principael wesen swaer ende sterc van gheluijt nae den eijsch van den kercken. Ende datselde principael sal hebben vier registeren, te weten voert eerst
 een doef van twalef vuet van fijne tin
 tweede een octaef met een superoctaef
 derde een myxtuer
 vierde een scarp ende deze vier sullen maken een principael.
 Item daerboven sal dit voerscreven werck hebben een pedael tot een duodecim, twelc sal hebben twee bassen op hem selfs, te weten een trompet van ses voet ende het ander een nachthoern, diewelcke men sal moghen ghebruycken tot die XII voet of elx bijsonder soe dat den organist ghelieven sal.
 Item dit voerscreven werck sal hebben een clavier op hemself tot vier octaven toe.
 Item boven int werck sal zijn een secreet met sijn toebehoren ende met seven registeren:
 In den eersten een holpijp van ses voet, item een gemtsenhoern, item een cijvelet, item een cimbels, item een trompet gaende, item een cingke, item een floyte 3 vuet. Ende dit secreet sal hebben een clavier op hemself.
 Item noch sullen dese meesters voerscreven maken een positijf achter den rug van ses voete met acht registeren, te weten voer eerste
 een prestant van ses vuet van fijnen tin
 een coppeldoef van drie vuet
 een scarp, dese vier sullen maken een principael.
 Item noch sullen sij maken een quintadena van drie vuet
 item een scalmeij van drie vuet
 een barpijp ludende op ses vuet.
 Item dit positijf sal hebben een clavier op hem selfs.
 Item daerboven soe sal men dat bovenste clavier met dat onderste tesamen moghen spelen als men wil.
 Item noch soe sal hier in wesen een trambulant.
 Item dit werck sal hebben ses guede balghen daertoe dienende.
 Item die kercmeesters moghen die structuer ter sien maken of breken soet haer ghelieft, oec die hoechte ende breete.
 Item die kercmeesters sullen betalen alle materialia, tcoperdraert uutgheseijt.
 Voer welcken arbeit dese meesters voerscreven sullen hebben vierdalf hondert gulden current, te weten een hondert gulden alst werck begonnen wert ende ten ende des leverings sullen sij ontfanghen die reste.
 Item noch sijnt voerwaerden dat dese meesters en sullen anders gheen werck maken voer dit dan twerck tot Scoenhoven ende tot Naeldwijck, ende daer nae gheen werck maken noch beghinnen dan dit.
 Item tot sekerheijt dattet aldus ghesciet is in presentie van mijnheer die pastoer, heer Cornelis Henrickz., pastoer tot Sinte Niclaeskercke binnen Aemstelredam, Quirijn Arijsz. met Hubrecht Arijsz., ghebroederen van Delft, heer Claes Janz, organist van de Nieuwe Kerck ende meester Arent Lambrechtz., organist van de Oude Kerc, hebben haer namen ende hanteyken hieronder gheset tot sekerheijt.

C[ornelis] H[enrickz].1
 Quirijn Arijsz.

² Dr. Cornelis Witsen stierf op 12 maart 1669.

[illegible]

[Op de rugzijde]: Item op 't selffen tijt heeft Adriaen hierop ontfanghen ghereet ghelt vierenveertich guldens
corrent per Pieter Willemsz. Kanttert, Claes Mijensz. ende Pieter Smit.

Bijlage 8. Contract bouw kleine orgel in de Oude Kerk door Hendrik Niehoff en Jasper Jansz, 7 november 1544

RA Utrecht, familiearchief Huydecoper, inv. nr. 2136.

In den naem ons Heeren hebben Sijmon Marten Dirckszoen, Burchman Wouter Dobbezoen. ende Cornelis Jacobzoen, kerckmeesters van S. Niclaes prochie kercke binnen der stede van Aemstelredame in absencie van Claes Mieuszoen bestaet ende miester Jasper Jansz. van den Bosse, orgelmaicker voer hemzelven ende gemachtich vande mr. Henrick van Nijeuwenhuijs, oick orgelmaicker then Bosse ende voir hem beloovende ende vaststaende heeft anghenomen een gans nieu werck van drie voet, zes voet lujende, mit twe clauijeren waer van dat eerste zal hebben een secreet mit een operlae mit negen reghijsters waer van dat eerste wesen zal een doeff van fijne thine, dat andere een holpijpe van zes voet, dat derde een quintodeen van zes voet, dat vierde een coppeldoeff, dat *vijfde* een mixtuer, dat zeste een scarp, dat sevende een gheems hoorn, dat achste een ruijsse cijnbael, dat negende een scalmaij van iij voet. Item dat tweede clavier sal hebben een secreet op hem selven mit drie reghijsters, the weeten een holpijpe van iij voet, dat andere een sijvelet, dat derde een goetd regael van zes voet lujende. Noch een pedael spreckende mit een bas-trompet van zes voet. Item dese twee clavier salmen mogen spelen thesamen ofte elcx bijsonder zoe dat de organist believen zal. Item noch sal in dit voorschreven werck zijn een goede trambulandt ende tot dit voorschreven werck zullen zijn drie goede balgen van houdt, ghevouden ghelijck dije tot Delft zijn geweest ende waerd saecke dat mr. Cornelis Scaegen, onsse organist, mit een ander ghoet miester seijden dat die wint van die drie balgen tot dat voorschreven werck nijet sterck ghenouch en wair, dat alsdan die voorschreven miesters ghehouden sullen zijn dije vierde ballech daer bij the maecken op haeren costen ende voerd sullen dije voorschreven miesters leveren een nijeuwe borst mit een nieuwe casse ofte vidimus mit zijn tabernaculen, net ende wel ghewrocht mit die doeren daertoe ende voort alle materialen ende al dat daertoe behoort tot dat voorschreven werck, waer voer dije voorschreven. kerckmiesters die voorschreven miesters weder leveren sullen dije oude leeghe casse van xij voet mit zijn stoel staende in die voorschreven kerck bij dat Hamburger choir ende noch dat gheheele Edammer werck mit zijn gheblaes ende dat sonder stoel daer en boven noch om ghelde wanneer dat werck opghelevert sal zijn net negentich gulden current. Welverstaende dat de voorsz. meesters gehouden sullen zijn dije kerck miesters the leveren een fraije wel ghemaecte patroen voer carstijt in alle manijeren zoe zij dat werck zouden willen leveren ende zoe sullen oeck die voorsz. kerck miesters ghehouden zijn voir jaers dach eerst coemende the seggen off zij dat werck ghemaect willen hebben ende ist dat zij the vreen zijn, dat dit voorsz. werck aldus ghemaect sal worden alst voorsz. is, zoe sal mr Jasper ghehouden zijn dit voorsz. werck te helpen off te accorderen ist saick dat daer nae dat werck ghelevert sal zijn eenich gebreck in quaem ende hij in levende lijfhe waer hijer omtrent. Ende oick sullen dije voorsz. kerck miesters gehouen zijn dije leghe cas van twalef voet beneden op dije vloer van die kerck the leveren op kerks costen ende die meesters voorsz. zullen dije ouwe wercken wel mogen vercoopen, mair dije kerck miesters sullen nijet gehouden zijn eenichge leverancie die voorsz. meesters the doen voer dat dije miesters die kerck eerst ghelevert sullen hebben.

Alle dinck sonder arch ofte list dit aldus ghedaen the huijsse van Goesse Jans zoen Schalk den 7 novembris anno xv^e vyer ende veertich en een theijcken der waerheijt is dit aldus bij die voorschreven miesters onderteijckent ende oeck van Meester Cornelis Scacgen orghanist die daer aldoor bij is gheweest.

Naschrift (28 oktober 1545):

Item dijt voerscreven werrick is tho vollen optghelievert actum den 28 in october, verstaende dat mijster Jasper hem varbonden heft dijt voerscreven werck soe lanck als hij leeft tho onderhouden ende tho accorderen ende heft dijt beloofd in presencije van mr. Claes ende mr. Arrent ende Hanrick Fransen ende meer ander die daerbij ghevest sijn. - a^o 45 -
Sonder dair eet of tho nemen.

Bijlage 9. Memorandum renovatie grote orgel Oude Kerk, ongedateerd maar vermoedelijk rond 1545³

GAA, Arch.nr 378 Oude Kerk, inv. nr. 294, nr. 2.

Item dit zijn die ghebreecken die hierna gescreven staan, 'tgheen dat die kerckmeesters van die Oude Kerck begheeren volmaickt ende gherenoveert te hebben int groet werck staende in die Oude Kerck.

Item een nyen regael met een nyen cromhoren.

Item men zal drie ofte 4 schalmeyen vermaicken ofte vertonghen om hair perfect gheluyt te hebben.

Item men zal dat 't ghehele werck boven ende beneden doirsien ende helpen dat 't selfde gebreck datter in is met die tramblant etc.

Item alsoverde als die kercmeesteren gelieven zal ende met Mr. Henrick tesamen kuenen accorderen, so zal men die quintedeën boven wechnemen ende brengen in dieselfde plaets een regyster ghenoomt die naezaet.

Item achter int posetyf zal men uuijtnemen dat cromhoiren ende brengen een suflet in de plaets.

In een ander handschrift:

Item dat princepael sal men maecken stercker nae den eijse van dije kerck.

Bijlage 10. Contract renovatie beide orgels in de Oude Kerk door Peter Jansz de Swart, 1 september 1567

RA Utrecht, familiearchief Huydecoper, inv. nr. 2136.

Item Op den ersten dach septembrys anno sevensestych synt dye ersaeme kerckmeysters van dye Oude Kerck bynnen Amsterdam, te weten Jan Ryser, Cornelys Janson, Mr. Derryck Florys, Claes Bueck overeengecoemen unde geaccordyer met Mr. Peter orgelmaeker resydyrende bynnen der stede van Wtrycht um beyde dye orgelen te renovyren unde te vermaeken van dye voerschreven kerck yn dyer ffuege unde manyere hyer na volgende,

Item yn den yersten sal hy vorsyen dat groete sekreet van dat groete pryncypael dat het guet unde perffeckt wesen sall. Yn den yrsten spreckt up dat sekreet dat groete doeff dat voer staet van 12 voet, noch den octaeff, ynt myxtuer met noch een scharp. Dese voerschreven regysters maeken dat groete pryncipael van 12 voet unde dat voerschreven pyepwerck sal dye meyster versyen, wat gebroeken yst sal hy moeten vernyen.

Item boeven dyt pryncypaell lyggen noch twye secreten dey een boeven dey anderen, daerup sprekende negen spryngende regysters, hyer na volgende,

Yn den yrsten een doeff van 6 voet, noch een holpyep van 6 voet, noch een oepen ffloeyt van 3 voet, noch een asaet, ludende up een quynt, noch een gensen hoern van ij voet, noch een sufflet, noch een rusent symbell, noch een synck, noch een trumpet, ludende 6 voet. Dese voerschreven regysteren met dye twee voerschreven secreten sal hy maeken guet ende perffeckt, als boeven voerschreven ys.

Item dat pedaell, een trompet van 6 voet met een nachthoern.

Item den stoel achter den rugge synt ock twye secreten, daerup sprekende dese nabeschreven geluden, eyn den yrsten een doeff van 6 voet van tyn dat voer staet, noch een octaeff van 3 voet, noch een myxtuer, noch een scharp. Dese voerschreven regysteren maeken dat pryncypaell. Noch een quyntedeën van 6 voet, noch een holpyep van 3 voet, noch een sufflet, noch een baerpyep, noch een regaell van 6 voet, daer sal hy voermaeken een kromhoern van 6 voet van tyn, noch een schalmey van 3 voet. Item tot dyt voerschreven werck sal hy maeken 6 guede nye leren blaesbalken met syen bussen als dat tho behoert dat dat voerschreven werck gueden ende perffeckten wynt hebben sall. Noch sal meyster Peter maeken een ny tranbulant off bevende stem.

Item van dye regysters van kleyn orgell dye boeven up dye lae staen, te weten dat prestant van 3 voet, holpyep 6 voet, myxtuer ende scharp, noch een octaeff van ij voet. Dese voerschreven regysters ys dat pryncypael.

Item noch een quyntedeën van 6 voet, noch een symbel, noch een gensenhoern met een sufflet, noch een schalmey van 3 voet.

Item noch voer yn dye borst een holpyep van 3 voet, noch een regaell met een kromhoern, beyde ludende 6 voet, noch een trompet yn dat pedaell 6 voet.

³ Overgenomen van Edskes 1987², 194-195.

Item noch sal dye meyster maeken van dye 3 blaesbalken dye an dat groete werck hebben gelegen sal hy leggen an dat kleyne werck. Ende dyt alles sal hy gehouden wesen te maeken voer dye summe van vyer hondert vyrentwyntich carolus guldens van twyntych sts b. dat stuck, hondert geryet ende dye rest als dye voergeschreven meyster Peter beyde dye wercken hefft upgelevert by organysten dye dye kerckmeysters belyeven sal, dyt alles sonde arch off lyst yn kennys der waerheyt. Synt van desen gemaakt twe sedulen alleens sprekend unde geteykent met dye letteren A b c d, dye een uut den anderen gesneden, waer aff dye voerschreven karckmeystersen dye een off hebben ende Mr. Peter dye ander.

Dyt aldus gedaen unde gesloeten, so hebben wy onse gewontelycke hant hant daerunder geset.

bij mijn Peter Jansz. Jan Rijser Danszoen

orgelmaker Cornelis Jansz. int Root Cruijs.

Dese voergeschreven werken sollen ryede wesen te mey naestkoemende.

Bijlage 11. Bestek orgel Heilige Stede, opgemaakt door de kerkmeesters met Levijn Eekman, 3 mei 1635

GAA, PA 378 NZK, inv. nr. 23, los stuk.

Het bestek vant orgel in de Heijlicher Stee

Op huijden den 3 Meij anno 1635 sijn veraccordeert de heeren kerrickmeesteren ondergegescreuen van de Heijlicher Stee binnen Amsterdam ter eendere, ende Mr. Levijn Eickman orgelmaecker ter andere aengaende omme te renoveeren het orgel in de Heijlicher Stee in manieren als volcht:

int boovewerck

Octaef van -----	4 voet
Qintedeem -----	8 voet
Scarp drie sterck -----	
Gedackt -----	8 voet
Spits fluijt -----	4 voet
Naesaet -----	3 voet
Gemshoeren -----	2 voet
Regael -----	8 voet

Int pedael

Trompet bas -----	8 voet

Int beeneeste werck maenuwael

Prestant -----	8 voet
Holpijp -----	8 voet
Octaef -----	4 voet
Suflet -----	1 voet
Mixtuer	
Scarp	
Trompet -----	8 voet

Twe clavieren

Drie blaesbalcken

Trambulant

Nachtegael

Ten tweede sal de Mr maecken 2 secreeten, een boven, een onder. Alle de pijpe van loodt als eeniche van tin ghelijck het ghebruyckelijck is mits den mr sal letten watter ten erber van de aude pijpen te staet kan coomen.

Het is oock meede besproocken dat men heere kerrickmeesteren alle de maeteriaele als andere onkosten daer toe van doen te sijn sullen betaelen.

Als alle de pijpen ghereet sijn om die op te secreeten te stellen ende die alles wel aen terechten daerna wel suiwer ende reijn accordeeren sullen de heere kerrickmeesteren een maent of twe een man moeten hebben die in dagh huer blaest om alles tot eenen goede voorneemen te coomen.

Den mr sal oock ghehouden sijn naet op neemen vant werck jaer en dach te onder hauden sonder iets daer van te ghenieten ten waer dat bij ongeluck het orgel van waeter als van ratten mercklijck bescaedicht warden stelle het sellifde in discreetij van Menheeren maer verhoopen in alles daer wel in te versien het sellifde voor te coomen dit voorgenoemde van den orgelmaecker alles wel ghedaen sijnde sullen de heere

kerrickmeesteren twe of drie soo veel haer gelieft organisten daer toe neemen het voorschreeve werck op te neemen, ende als dan die Meesters report ghedaen hebben aen menheere kerrickmeesteren dat het werck goetd is stellen de voorschreeve heere aenden orgelmaecker voor sijn kunst als arbeitj betaelen de somme van 600 gulden eens tot twintich stuvers stuck ende sijn vrou een vereering die ick niet en noden om reede of het werck loffelijck uijt vil ende heere als dan van sins waeren die voorschreeve vereering aen haer wat te verbeeteren ende mijn of een ander als middelaer daer toe ghebruijcken stellen het aen Menheere kerrickmeesteren – oock meede – en sal den meester geen wercken vermoogen aen te neemen voor en aleer dit orgel is voltoijt – etc.

Levijn Eickman
Orgelmaecker

Bijlage 12. Contract renovatie transeptorgel met Germer van Hagerbeer, 10 juni 1644

GAA, Arch. nr. 5039, thesaurieren ordinaris, inv. nr. 1, resoluties, blz. 127vo.

Den 10 Juny 1644 heeft Germer van Hagelbeer, orghelmaecker wonende tot Alckmaer, aenghenoomen het kleyne orgel binnen deser stede in de Nieuwe Kerk te vernieuwen ende fatsoeneren gaende te maeken naer eysch der konst, daertoe leverende te zijnen eyghen kosten huur, materialen ende noodighe behoeften. Ende dat ander daervoor genieten ende aen hem betaelt worden de somme van twaelffhondert gulden. Dies sal het vuyr ende licht, 't welk hij in de kerk alhier van doen sal hebben, hem betalet worden ten koste der kerke bij de kerkmeesteren derzelver kerke.

Ende sal het voorszegde werk vernieuwet ende opgelvert moeten zijn voor maij 1645 toekomende.

Actum als vooren.

Germer van Hagerbeer

Bijlage 13. “Overleveringhe” van de bedragen die men Germer van Hagerbeer vanwege het transeptorgel in de Nieuwe Kerk verschuldigd is, 1648 tot en met 1660

GAA, Arch. nr. 5039, thesaurieren ordinaris, inv. nr. 455 tot en met 466.

In de *Overleveringhe* van 1648 staat op blz. 10vo:

Aen Germer van Haegelbeer orgelmaecker bij leeninge gestelt, op affkorting van sijn bedongen loon voort' maeken van t'cleijn orgel, als op voorgaende overl fo:9vo f200:0:0. 10 junij 1645 betaelt uts: p. memor: fol. 33 f 500:0:0, 28^e december 1645. Betaelt uts: p. memorie: fol 33 f 500:0:0. In totaal f 1200:0:0.

In de daarop volgende jaren is deze tekst steeds letterlijk herhaald.

Bijlage 14. Contract met Germer van Hagerbeer voor een nieuw groot orgel in de Nieuwe Kerk, 28 december 1645

GAA, Arch. nr. 5039, Thesaurieren ordinaris, inv. nr. 1, resoluties, blz. 130.

Den 28^e december 1645 heeft Germer van Hagerbeer, orghelmaecker aenghenoomen een groot orgel inde Nieuwe Kerk alhier, te maecken ende volkomen gemaekt aldaer te stellen ende fatsoeneren, gaende te maeken naer eysch der konst ende dat opt allerspoedighste, waervoor hij voor zijne moeyte ende opzicht, ook arbeydt, sal genieten vijff guldens 's daeghs, ook drie gulden voor sijn knechts ende nae behoorlycke opleveringhe noch een goede vereeringhe, dies sal hij geen huysshuer genieten maar zelfs sijn huer moeten betaelen, benefens het vuyr, licht, kaerssen ende bier; ende sullen de heeren burghemeesteren ende thesaurieren hem tot het werck moeten leveren alle de materialen daertoe noodigh, sullende hij Germer moeten doen verarbeyden de voorschreven materialen tot het voorschreven werck ende volghens de modelle onder hem berustende;

bij den secretaris ghetekent.

Actum ut supra

German van Hagerbeer

Bijlage 15. “Overleveringhe” van de bedragen die men Hans Wolfgang Schonat vanwege het grote orgel in de Nieuwe Kerk verschuldigd is, 1653-1655

GAA, Arch nr. 5039, Thesauriers, inv. nr. 460, Overleveringhe, blz 13vo, 1653.

Betaelinge aen Hans Wolff Schonadt, orgelmaker wegens het maeken van het groot orgel in de Nieuwe Kerck alhier; hem aenbesteet voor de somme van 7500 gulden volgens 't besteck geleit in de witte doos in vertreck. Per voorgaende overleveringh fo 16vo aen hem op rekening betaelt tsedert den 31 oktober tot den 3 oktober 1652

1653: 13 may aen den Hans Wolff noch op reekening betaelt den somme van	f 2200
30 junij aen den bovengemelde	f 800
11 november	f 1500
Samen	f 500
Totaal	f 2800
	f 5000

GAA, Arch nr. 5039, thesauriers, inv. nr. 461, blz. 13vo, 1654.

Betaelinge aen Hans Wolf Schonat orgelmaker wegens het maken van het groot orgel in de Nieuwe Kerck alhier hem aenbesteet voor de somme van 7500 gulden volgens t besteck geleit in de witte doos in 't vertreck

Voorgaende overlevering sedert 31 oktober 1653	f 5000
1654: 5 junij aen hem noch getelt	f 600
13 november aen hem getelt	f 800

Dit bericht is doorgestreept en eronder staat: Gebracht opt Rap fol. 204vo ergo binnens linies

GAA, Arch nr. 5039, thesauriers, inv. nr. 462, blz. 13vo 1655.

Hans Schonat: (tekst idem als vorige) en daaronder staat: is in uitgifte gebraght opt Rapiamus Ergo binnens linies.

Na dato van de besteedinge voor 7500 gulden is hem noch daerenboven toegestaen de somma van twee dusent guldens voor dien int werck eenige veranderinge gemaect is.

1655: 9 april op rekening betaelt aan Hans Wolf Schonat	f 800
24 augustus per reste aen Hans Wolf Schonat per reste betaelt	f 2300
7 september door last van burgemeesteren aen de voorsz Hans tot een vereeringhe gegeven ende betaelt 200 ducaton	f 630
gebracht op t Rap f 201 ^{vo} in uijtgeef ergo alhier geroijeert (alles is doorgestreept)	

Bijlage 16. Bestek reparatie grote orgel in de Oude Kerk, 1659

Overgenomen uit Bijtelaar 1975, 72.

1. Alle de pijpen uijt te nemen, schoon te maeken ende te vermaeken datse weder zoo goet sijn als voordesen uijt sijn geweest, soo int bovenwerck als int ruijghpositijff.
2. Ses nieuwe blaesbalcken en wintladen tot nieuwe secreeten te maecken.
3. Alle de fauten van de secreeten vermaecken datse wederom goet sijn als voor desen, soo int bovenwerck als positijff.
4. De secreten recht te leggen, soo int bovenwerk als positijff.
5. Alle de tuijmelaeren te verbeteren van alle fauten, soo wel int bovenwerk als positijff.
6. Alle de registers te versien dat die wel aff en aengaen sonder eenige fauten soo wel int bovenwerck als onder.
7. Alle de rooijkens [abstracten?] van de 3 welborden van de secreten tot aen de clavieren te voorsien, en goet te maken sonder fouten.
8. Alle de 3 clavieren uijt te nemen en schoon te maken, ende van alle fauten te beteren en gelijk te maken datse weder tsamen connen coppelen, en goet sijn om samen te speelen.

9. Alle de prestant pijpen weder te maken als nieuw en te vergulden naer behooren.
10. Het geheele werck weder in malcanderen te brengen ende te stellen tot een goed accoort, op approbatie van sodanige orgenisten als de E.E. Heeren daertoe sullen believe te nemen.

Bijlage 17. Resolutie van de thesauriers over de renovatie van het grote orgel in de Oude Kerk, 28 januari 1659

GAA, Arch. nr. 5039, thesauriers ordinaris, inv. nr. 2, resoluties, blz. 16.

Den 28 januari zijn de heeren Thesaurieren als daertoe geauthoriseert bij de heeren Burgemeesteren, veracordeert met Jacob Hagherbier, dat hij sal repareren 't groote orgel in de Oude Kerck volgens het besteck daer van zijnde voor de somme van achthienhondert gl., en daer en boven een vereeringh tot discretie van de heeren Burgermeesteren nadat het werck loffelijck opgemaect bevonden zal worden; des zal hij voor Paeschen toecomende in 't werck moeten treden, ende so doenlyck zonder intermisie voltrekken.

Bijlage 18. Remonstrantie en memorie van Jacob van Hagerbeer, december 1659

GAA, Arch. nr. 5028, archief van burgemeesters, stukken betreffende verscheidene onderwerpen, inv. nr. 555, omslag stukken betreffende Oude Kerk, 1659 tot 1742.

Remonstrantie ende memorie van 't geene Jacobus Galtus van Hagerbeer, orgelmaacker, buiten besteck ofte contract (: dogh op 't hoogste noodigh:) heeft gemaect aen 't groot orgel in de Oude Kerck deser stadt Amsterdam, als naementlijck:

- Eerstlijck int bovenste werck in 't voorschreven orgel bejide de seekreten op acht voet gemaect van F tot C.
2. Hondertnegenendertigh pijpen gemaect op de negen registers staande op de secreten.
3. Onder de voorschreven secreten de roeden nieuw gemaect.
4. D'roede van de voorschreven sekreten, gaande naer de benede registers, einsgelijcx nieuw gemaect ende aende ende met iser beslagen.
5. Het bovenste welbort mede vermaect ende de wint in 'tselve op een beter maenier als voordesen.
6. De prestandt pijpen met nieuwe houvasten gemaect en in de velde veel verbetert anders als voordesen.
7. In 't prinsepaal sekreet nieuwe tuijmmelaars gemaect van iser, welcke voordesen van hout waeren ende teenemaal gebroocken ende vergaan.
8. Het welbort van 't selve sekreet versien met eenige nieuwe tuijmmelaars; item de wintlade op een ander ende beter maenier als voordesen vermaect ende de roeden aen de registers met iser beslagen.
9. Drie affsluytinge gemaect, als naementlijck een tot het bovenwerck, een tot het prinzepeal ende een tot het postief. Ende buijtendien noch een trammelant gemaect.
10. Alle de drie clavieren int voorschreven orgel reght oover malckander gemaect, die voor dese schieff ende ingevallen waeren.
11. Een nieuw clavier van 't pedaal gemaect met een welbort daaraan.
12. De registers van 't postieff vermaect ende de roeden van de registers vernieuwt.
13. Drie registers pijpen gemaect; als naementlijck de Tromp[e]t, Sexquialtera ende de quintprestandt; Item de stoel nieuw gemaect in 't postieff.
14. In 't blaashuijs aen ses blaasbalcken tegenwicht gemaect; merckelijck tot verbeteringhe van 't selve. De pijpen die ick hebbe gemaect in 't geene vooren verhaalt belopen 't samen driehondert ende twaalf.
15. Hebbe voortz. tot noodige ende verdere verbeteringhe van 't meergemelte orgel, niettegenstaende het selve buiten 't voorschreven besteck gelijk het voorstaende is, gewerckt geruijm den tijdt van ses maanden ende dienvolgende noch wel een merckelijcke zomme van penningen daaraan verdient, doch niet begrotende hoeveel, stelle hetselve ter discretie van Haer Edele

Bijlage 19. Memorie van materialen, opgemaakt door Jacobus van Hagerbeer, 1659

GAA, Arch. nr. 5028, archief van burgemeesters, stukken betreffende verscheidene onderwerpen, inv. nr. 555, omslag stukken betreffende Oude Kerk, 1659 tot 1742.

Memoory van de materyalen tot het groot orgel

Tot de blaesbalken an wagenschots bladen – ½ duyms hout dickte	
Bladen - - - - -	96 stick
Noch dartych half duyms bladen breed 15 duym	30 stick
Noch wagen schots ribben van 3 duym dick en 4 duym breed	24 stick
Tot de wintladen 20 bladen dry quartiers hout	20 stick
Noch twee bladen van 2 duym dick	2 stick
Noch ses bladen van 1 duym dick	6 stick
Dese acht bladen tot het sekreet int boven werck tot C te brengen	
Doch nu maer in f is ende tot het cekreet van het trompet van het pedael noch tot de treckers van de clavieren	
ses binnen beschots bladen	6 stick

Noch tot de blaesbalken en cekreeten en wint laden eenige vellen leer

Noch eenige bladen perckement

Noch eenige ponden lijm

Noch eenich kooperdraet

Noch een gedeelte loot

Noch eenich plat koper

Noch een gedeelte spikers

Noch een gedeelte soldeer

Noch eenich tin as

Noch wat root koper

Noch eenige penne schaften

Noch eenige dove koolen

Noch eenige hout koolen

Noch eenich munnicke grau pampier

~~Kleyn bier voor de knechts~~

Het [doorgestreept en niet leesbaar] de een van 35 stuy daegs

~~De ander van 28 stuy daegs~~

~~Noch eeniche kosten tot besluit[?] vant twerck~~

Aldus gaacordeert [?] a^o 1659

Bijlage 20. Verzoekschrift Jacobus van Hagerbeer om vergoeding voor knechtsloon, vermoedelijk december 1659

GAA, Arch. nr. 5028, Archief van burgemeesters, stukken betreffende verscheidene onderwerpen, inv. nr. 555, omslag stukken betreffende Oude Kerk, 1659 tot 1742, nr. 353.

Aen de Ed: ~~Heeren Thesauriën der Stadt Amsterdam~~ groot heeren burgermeesteren ende regeerders der Stadt Amsterdam

Geeft met alle behoorlijcken eerbiedinge te kennen Jacobus Galtus van Hagerbeer, orgelmaacker, u Ed: grootachtende onderdanigen Suppliants hoe dat hij door gonste van Ued: Grootachtb: in dese stadts dienst ~~wederomme wederomme~~ aengenomen sijnde wegen de vermaeckinge van 't groot orgel in d'Oude Kercke alhier hij hem suppliant voor sijne Const toe gelecht is een van toe gelecht is ee ten huise van de Ed: Heeren Burgermeester ~~Hij~~ Maerseveen (in presentie van m^r Jacobus van Noort, organist van deselve kerck toegelecht is den somme van f 1800 ~~mits dat de materialen daertoe dienende ende zijn zijn suppliants knechtsloon bij dese Stadt daertoe souden werden betaalt~~ ende alsoo U Ed grootmachtige nu contrario van meninge zijn hem suppliant de gemelte somme niet alleene gelieven toeleggen voor sijne const maar oock dat hij het arbeidsloon van zijn knechten daar soude hebben te betalen, t is sulx Ed Groot achtbaren so ene dat indien de Suppl: zijn voors knechten van voorsz f 1800 hun dachhuijr betalen soude moeten, hij van den selven somme voor hem weinich ofte niet soude kunnen vergoeden ~~want gemerckt hij aen 't selve orgel de~~

tijdt van 24 maanden soude hebben te besteden oft langer over sulx niet soude konnen veel min der arbeit behouden blijven, ende alsoo de noijt in practijcq ende is geweest dat eenig or(gel)makers voor steden werckende de knechten selven betaelt hebben, maar dat deselve knechten ~~bij~~ bij oft door de stadt altijt betaalt sijn geworden, als blijkt bij de twee orgels in de Nieuwe Kercke deser stede door twee verscheiden meesters gemaackt alsmeê bij t cleijn orgel in de voorsz Oude Kercke gelijk mede sulx in gebruijck is in den Hage, tot Leiden, Haarlem, Alckmaar, Hooren, Enckhuisen, Aernehem, Nimegen, Utrecht, Dergoude ende andere plaatsen meer, ~~gele~~ als genoeghsaem bij andere onpartijdige organisten can geoordeelt en bewesen worden oversulx keert hem de Suppliant tot u Ed. groot achtende ootmoed ook verrsoeck dat dieselve consideert des Suppliants schade die hij ~~daer~~ door 't betalen van 't knechtsloon ~~dat~~ is voorschreven f 1800 soude komen te lijden gelieven d acht saacke eenmaal in te sien en overwegen, temeer dewijle het voorschreven orgel soo reddeloos lecht dat hij wel 24 maanden daeraen sal te doen hebben dat mede de voorsz knechten op des stadt kosten gelieven te betalen ende hem suppliants daar van te ontlasten verwachtende hem sal Ued grootmachtige goede en favorabele resolutie Als des etc.

Bijlage 21. "Overleveringhe" van de bedragen die men Jacobus van Hagerbeer vanwege het grote orgel in de Oude Kerk verschuldigd is, 1660 en 1662

GAA, Arch nr. 5039, thesauriers, inv. nr. 465.

Blz. 12 ^{vo} Voort repareren van het groot orgel in de Ouwe Kerck	
aen Jacobus Galtus van Hagerbeer	f 400
1660: den 20 en februarij 1660 op rekening	f 300
30 junij betaelt op rekeninge	f 300
1661: den 15 januarij betaelt aen den selven op rekeninge	f 300
en nodigh te sijn tot dese somme van twee hondert gulden.	

GAA, Arch nr. 5039, thesauriers, inv. nr. 466, 1662.

Blz. 11: Aen Jacobus van Hagerbeer op rekening betaelt	f 1600
1662 den 21 september aen de voorsz betaelt	f 200

Bijlage 22. Verzoekschrift Jacobus van Hagerbeer om vergoeding voor knechtsloon te krijgen van het stadsbestuur, vermoedelijk maart 1662.

GAA, Arch. nr. 5028, archief van burgemeesters, stukken betreffende verscheidene onderwerpen, inv. nr. 555, omslag stukken betreffende Oude Kerk, 1659 tot 1742, nr. 354.

Aen de Edelen Grootachtbare heren burgemeesteren ende
regeerders der stadt Amsterdam

Geeft ~~oet~~ met alle behoorlijcken eerbiedinge te kennen Mr Jacobus Galtus van Hagerbeer, orgelen maacker U Ed. Groot achtbaerheden ootmoedig suppliant hem dat hij door gonsten U Ed. Groot achtbaerheden in de selven dienst omme 't groot orgel deser stede Oude kercke te vermaacken aengenomen sijnde 't selve orgel besteedt vermaeckt ende tot eenen goeden standt (~~geb tot genoeghe van~~) gebracht heeft, T' is sulx Edel grootachtbaerheden, dat hij Suppliant voor sijne konst in 't geheel bedongen hade achtiendhondert gulden ende dat de stadt het knechtsloon ende de materialen daaraan soude bekostigen, dat alsoo sulcke bekostingen in 't contract met hem suppliant opgerecht niet en staen uijtgedrukt soo ist dat U Ed. grootachtbaerheeden ten uijteijnde van t werck de saacke bij appointment gestelt hebben gude ende onpartidige mr^s hunder verstaan omme U Ed grootachtbaerheden alsdan daerop te dienen van 't weegen welck appointment voor de tijdt geleden door hem Suppliant aen U Ed. heeren tgebeuren endelijk verleght niet voorhanden os, wel aen't voorschreven orgel heeft gedragen ende dat hij meer knechtsloon heeft uijtgegeven als de voorschreven f1800 komen te belopen volgens de reeckeninge daarvan bij die onder welgemelt ten huijse van de Ed. Heer van Maerseveen in presentie van Jacobus van Noort, organist deselve kercke beslooten is dat de suppliant voor sijn kost soo veele genieten als boven is welcke Jacobus van Noort soude willen getuijgenisse geven wanneer hem sulx door U Edel grootachtbaerheden wert geordonneert

Bijlage 23. Verzoekschrift van orgeltreder Jan Coertsz om vergoeding te krijgen van het stadsbestuur voor zijn werk in de Oude Kerk, vermoedelijk maart 1662

GAA, Arch. nr. 5028, archief van burgemeesters, stukken betreffende verscheidene onderwerpen, inv. nr. 555, omslag stukken betreffende Oude Kerk, 1659 tot 1742, nr. 355.

Aen de Edel Groot achtbaren heeren burgemeesteren & regeerders der stad
Amsterdam

Geeft met alle behoorlycke eerbiedinge te kennen Jan Coertsz, orgeltreder van orgel in de Oude Kerke deser stede, U groot achtbaarheden ootmoedige Suppliants hoe dat ~~hoe dat hij in de twee~~ hij in 't laetst van den jaere 1661 en in 't begin 1662, wanneer 't groot orgel in de voorschreven Oude Kercke vermaect is geworden tot dienste van dese stad bij 't accorderen & opstellen van 't selve orgel met blasen opt treden ~~althans~~ de tijdt van hondert vijftwintich dagen present is geweest ende van 's morgens vroegh tot 's avonts laat, opgepast heeft ~~waarvoor hy suppliant van iedere dagh reeken~~ T'is sulx Ed. Grootachtbare Heeren, dat den Suppliant daarvoor voor ieder daegh daghloon van de heeren kerckmeesters der voorschreven kerke gevordert heeft vijftien stuivers bij hem daeraen verdient, volgens de reeckeninge aen desen geannexeert, dan alsoo deselve heeren kerckmeesters haer 't maaken van 't voorsz orgel niet aenmatigen maar hem suppliant gewesen hebben aen U Ed. Grootachtbaerheden omme van deselve sijne betalinge te obtineren, oversulx keert hem de Suppliant ~~tot~~ die arm en mettet eene oogh blindt tot een ouderdom van 82. jaeren is gekomen, is oock een swacke vrouw heeft van 89 jaeren out die stockblindt is, tot U Ed. Grootachtbaerheden ootmoedelijk versoeckende dat die selve regardt nemende in sijn ellendicheit gelieven te ordonneren dat hem de voorschrevven ~~hem~~ f 94 – 5 stuijvers ~~bij hem~~ aen t voorschreven orgel verdient mogen betaelt werden, temeer oock dewijle het winterdagh is ende hij Suppliant weinichest niet in voorraat heeft omme met sijne swacke vrouwe te leven verwachtend hierop U Ed groot achtbaarheden favorabele ende troostelijke resolutie. 'T Welck doende, etc.

Bijlage 24. Eindafrekening van Jacobus van Hagerbeer in 1662

GAA, Arch. nr. 5028, archief van burgemeesters, stukken betreffende verscheidene onderwerpen, inv. nr. 555, omslag stukken betreffende Oude Kerk, 1659 tot 1742.

Reeckeninge van 't geene ick Jacobus Galtus hebbe verschooten door last van de heer fabriek Gerrit Barendsz Swanenburgh, ende dat aent groot orgel in de Oude Kerck

15 pont perkemendt het pont tegens 5 schelb:	f 22,10,-
aen out linnen	f 8, 17,-
aen sleezelt om het goet uijt ende in de kercke te brengen	f 2,2,-
aen spaanse seep	f 1,14,4
Aen bintgaren ende meerlijnen en was	f 1,17,8
Aen hars	f 0,9,0
Aen vleugels, swanen ende ganse pennen om schoon te maacken	f 7,16,8
Aen blois, tin, as ende biesen	f 4,19,-
Aen glans om te solderen	f 3,17,12
Aen selffkandt om te voeren	f -,12, 8
Somma	f 54,15,8

Het arbeitdzloon en daghuir van de knechten
hiervoor verhaalt, met de verschoote pennningen
bij mij als boven blijck verschooten

verloopen thans gereeckent f 1803,2,8
Item het arbeidsloon ende voor mijn kunst aen't geene voors
verdient beloopt volgens besteck f 1800,-,-

f 3603,2,8

Eraff kortinge van 't voorstaande kenchtsloon

van haer Ed: ontfangen uit de verschoote
penningen daerin begrepen

f 1600,-

Affgetrocken. Rest

f 2003,2,8

Bijlage 25. Overzicht kosten verbouwing grote orgel, vermoedelijk september 1662

Overgenomen uit Bijelaar 1975, 78.

Oncosten raeckende de Stadt gedaan in de Oude kerk:

Geheel nieuwe deuren moesten gemaect werden aen de ingang van de toorn ende ook een geheel nieuw portael, alsoo alles was vergaen en niet langer en konde blijven of gebruykt werden; kost met hout, yserwerk en arbeytsloon

f 275

Voort marber aen 't portael, het schilderen en vergulden van de deur

f 50

Voor de omgang hooger te maecken opt doxael inplaats van de oude matiens die heel vergaen waren ende verrot van boven needer vielen, mette wapens van de Ed. Groot. Achtb. Heeren Burgermeesteren ende Thresorieren

f 260

De timmerman voor arbeytsloon aent orgel

f 277

De lootgieter voor het loot tot al de nieuwe pijpen (af het oud loot)

f 210

De smit

f 260

De ysercramer

f 40

Houtkooper voor hout

f 240

D'Orgelmaker en sijn knechts arbeyt

f 1859

Bijlage 26. Besluit burgemeesters naar aanleiding van een advies van de thesauriers over het verzoek van Jacobus van Hagerbeer, 25 oktober 1662

GAA, Arch. nr. 5039 Thesauriers, inv. nr. 2, resoluties, blz 104.

De Heeren Burgemeesteren gehoord hebbende 't rapport van Heeren Thresoriers ende daer nevens nagesien 't contract gemaect met Galtus Hagerbeer over 't repareeren vant groot orgel in de Oude Kerck hebben geresolveert dat aen de selve Hagelbeer geen betalinge van knechtsloonen die bij hem in reeckeninge gebracht worden sal werden goetgedaen maer ingevalle een matige vereeringe hem soude connen genogh doen dat aer Ed: daer toe noch souden condescenderen also haer Ed: verstaen dat hij volgens besteck daer op t voorsz werck aengenomen is ten volle betaelt is.

Pres: alle de Heeren Burgemeesters dempto de Heer Van Outshoorn.

Bijlage 27. Resoluties van de thesauriers betreffende het grote orgel in de Nieuwe Kerk

GAA, Arch. nr. 5039, thesauriers, inv. nr. 3, blz. 183vo, 186 en 194vo en inv. nr. 4 blz. 3.

31 mei 1668:

De heeren Tresorieren syn geauthoriseert met Jacob Galtus Hagerbeer, organist tot Haerlem, te convenieren op het meest doenlijke wegens het repareren van t Groot Orgel inde Nieuwe Kerck volgens 't grootste besteck, mits dat hij alle materialen ende gereetschappen selffs sal moeten becostigen, niets uytgesondert alleenlyk het maken van de steijgeringhe op de plaets daer hy sal connen gieten.

18 juli 1668:

Is mede goetgevonden aan Jacob Gallus van Hagerebeer, aennemer van tgroot orgel inde Nieuwe Kerck op rekeninge te geven f 1000, sonder dat hij voor de voorschreven somme noch voor die sommen van penningen, die hij successievelyke tot f 7000 toe op reekeninge sal ontfangen, gehouden sal sijn borge te stellen, sullende f 3000 moeten blyven staan totdat het werck sal opgenomen sijn.

14 september 1668:

Jacob Galtus van Hagerbeer heeft op huyden bekent gemaect, dat hy soude beginnen het repareren vant groot orgel inde nieuwe kercke, ende is goetgevonden, dat de termijn van 2½ jaren hem gestelt in het opmaken van 't voorschreven werck, op huyden aenvangh sal nemen.

15 november 1668:

Is goetgevonden ende verstaen, dat Jacob Galtus Hagerbeer nu sal betaelt werden *f* 600 ende voorts alle ¼ jaers geduurende sijn werck gelijk *f* 600 ende niet meer ingevolge van de resolutie bij de heeren burgemeesteren genomen den 18. july laatstleden.

30 april 1669:

Is geconsenteert dat Jacob Hagerbeer betaelt sal werden ter goeder reedenen een somme van negenhondert guldens sonder consequentie in toecomende. Also hij alle ¼ jaers niet meer als *f* 600 heeft te ontvangen op reekeninge vant groot orgel in de Nieuwe Kerck.

Bijlage 28. Afrekening met Maria van Campen, weduwe Jacobus van Hagerbeer, en opdracht aan Roeloff Duyschot betreffende het werk aan het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam

GAA, Arch. nr. 5039, thesauriers, inv. nr. 4, blz. 110 en 101vo, 6 maart 1670.

Maria van Campen, weduwe van Jacob Galtus Hagerbeer, heeft op huyden affstant gedaen vant vorder te laten opmaken van 't groot orgel in de Nieuwe Kerck bij haer man in sijn leven aengenomen voor de somma van *f* 10000,-, met conditite, dat de heeren thresorieren buyten laste van de voorschreven weduwe sullen betalen voor 't gunt overgeleverde materialen aen de leveranciers noch te betalen staet de somme van

f 318,13,4

Ende dat sij de stad voor alle namaninge van geleverde materialen ende verdiende arbeidsloonen sal bevrijden en gene pretensie te maken voor de twee blaesbalcken boven het besteck bij haer man gemaekt ende also de voorschreven haer man in sijn leven ter goeder reekeninge Vant voorschreven werck heeft ontvangen de somme van

f 5800,-,-

Soo werd bevonden dat op reekeninge int geheel betaelt is de voorschreven somme van

f 6118,13,4

Ende dat noch soude resteeren te betalen als het werck Volcomentlijck soude opgelevert sijn, de somme van

f 3881,6,12,

Bedragende de voorschreven somme van

f 10000,-,-

Voor welcke voorschreven somme van drieduysent achthonderteenentachtigh guldens ses stuivers twaelff penningen Roeloff Barentsz Duschet van Goor in Overijssel aengenomen 't werck volcomen op te leveren opt besteck binnen de tijt van 2 jaren na den 1^e deser ende aen de weduwe voort gebruyck vant gereetschap te betalen hondertvijftigh guldens.

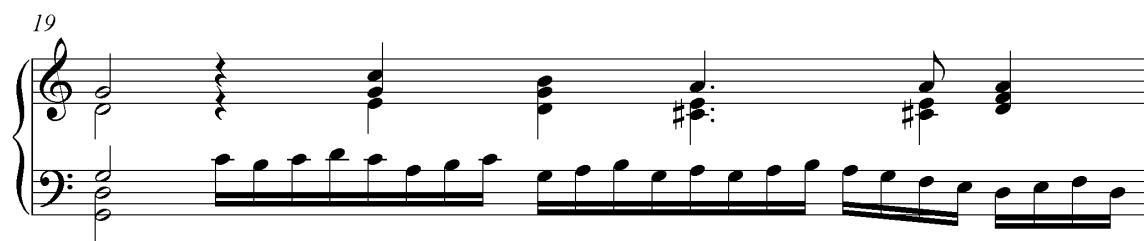
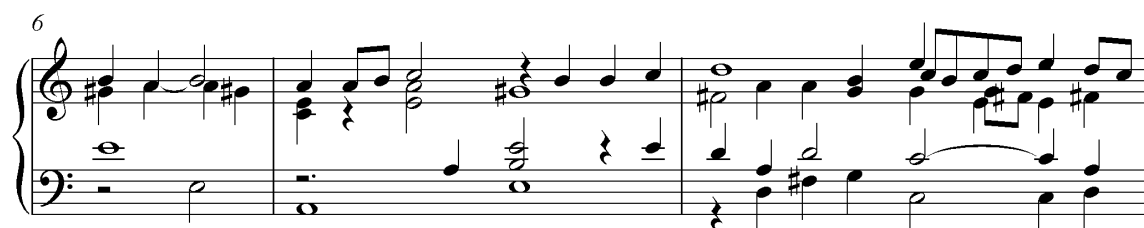
Bijlage 29. Verering Roeloff Duyschot voor boven bestek geleverd werk aan het grote orgel in de Nieuwe Kerk, 20 september 1673

GAA, Arch. nr. 5039, thesauriers ordinarij, inv. nr. 5, resoluties, 165vo.

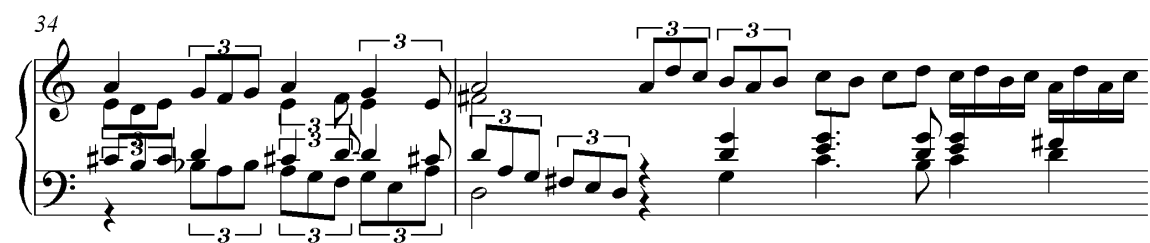
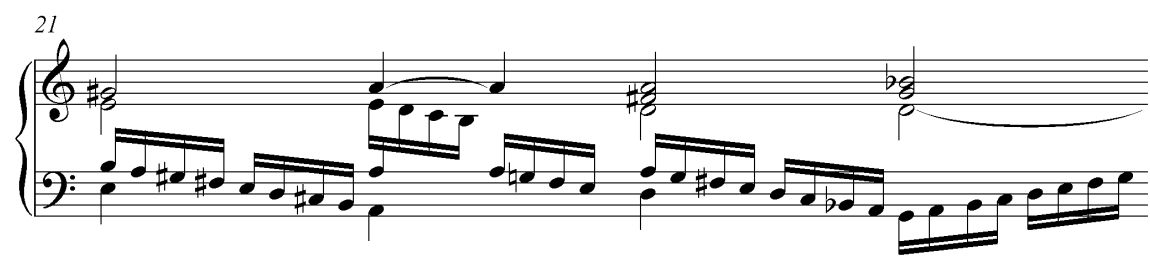
Is goetgevonden Roelof Barentsz boven 't gene hij boven 't besteck aen het orgel inde Nieuwe Kerck heeft gemaekt toe te voegen de somme van tweehondert silvere ducaton.

Bijlage 30. Intavolatie vijfstemmige madrigaal *Che fa hoggi il mio sole* van Luca Marenzio uit het handschrift Lynar A1 (Staatsbibliotheek Berlijn) door een anonieme componist (transcriptie Jaap den Hertog).

Che far uit Lynar A1, blz 316 - 317

2

40

Measures 40-41: Treble clef has a series of chords (F#4, G4, A4, B4, C5) and a final eighth-note melody. Bass clef has a continuous eighth-note accompaniment.

42

Measures 42-43: Treble clef has a melody with eighth and sixteenth notes. Bass clef has a continuous eighth-note accompaniment.

44

Measures 44-46: Treble clef has a series of chords and a final melodic phrase. Bass clef has a continuous eighth-note accompaniment.

47

Measures 47-49: Treble clef has a series of chords and a final melodic phrase. Bass clef has a continuous eighth-note accompaniment.

50

Measures 50-51: Treble clef has a melody with eighth and sixteenth notes. Bass clef has a continuous eighth-note accompaniment.

Bijlage 31. De teksten van de psalmverzen die gebruikt zijn in het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt in de berijming van Petrus Datheen

Psalm 15

1 Wie is 't, die zal wonen eenpaar
In Uw lieflijke tenten, Heere?
Wie zal toch verkeren hiernaar,
Door Uw goedheid, zonder gevaar,
Op Uwen heil'gen berg met ere?

Psalm 38

1 Wil in Uwen toorn gestadig,
Heer genadig,
Mij toch straffen niet zo zeer;
De hitt' Uwes toorns wil keren
Van mij, Heere,
Die nu gaar zwak ben en teer.

2 Want Uw pijlen hard gedreven,
In mij kleven,
Zeer stijf en diepe voorwaar;
Gij wilt, dat ik ook zal lijden,
Dat kastijden
Uwer hand, die mij drukt zwaar.

3 Mijn lijf is vol ongezonder
Nu bevonden,
Door Uwen toorne zeer groot;
Geen rust en hebben mijn benen
Al met enen,
Vanwege mijn zonden bloot.

4 Want de straffe mijner zonden,
Niet om gronden.
Zeer zwaar over mijn hoofd gaat;
Als een last zeer zwaar om dragen,
T'allen dagen
Wordt zij meerder met de daad.

5 Mijn wonden mij zeer vermoeien.
Die daar vloeien
Vol van etter, stank en bloed;
Door mijn dwaasheid, niet om sommen,
Is mij kommen
Dit verderf en tegenspoed.

Psalm 6

1 Wil mij niet straffen, Heere,
Die misdaan heb zo zere,
In enen grammen zin;
In Uwen toorn vervaarlijk,
Kastijd mij niet zo zwaarlijk
Als ik wel waardig bin.

2 Maar wil U, Heer ontfermen
En over mij erbarmen;
Ik ben zeer zwak altijd.
Wil mij gezondheid geven,
Want mijn ziel en lijf beven
In deze mijnen strijd.

3 Mijn geest hem ook ontsteltet.
Zwaar verschrikken mij kwellet,
Vreze maken mij onvro.
O Heere! hoog geprezen,
Hoe lange zal 't nog wezen,
Dat ik moet blijven zo?

4 Ach! Wil U tot mij keren,
Wil ook van mij toch weren
Deez' benauwdheid niet klein.
Zeer groot zijn mijn misdaden;
Maar uit louter genaden
Maak mij, Heer, daarvan rein.

Psalm 7

1 Op U hoop ik, Heer, t'alle tijden;
Wil mij toch voor al die bevrijden,
Die mij haten met onverstand;
Dat ik hun niet vall'in de hand.
Dat haar overste mij niet vange,
En mij, als ene leeuwe strange,
Niet verniel'en make te schand',
Bloot zijnde van Uwen bijstand.

2 God, op Wien ik hoop met verlangen,
Heb ik mijn dagen zulks begangen,
Als zij toeschrijven Uwen knecht?
Is in mijn hand enig onrecht?
Heb ik kwaad vergolden met kwade?
Ofte gezocht der vromen schade?
Heb ik dien vergramd met een woord,
Die t'onrecht op mij was gestoord?

3 Zo moet mijn vijand mij najagen,
Van hem werd'ik nedergeslagen,
Hij brenge mijn leven te niet
En mijn ere daar men op ziet.
Sta op, Heer! wil opstaan in eren,
Uwen toorn tegen hen wil keren.
Die mij haten. Help mij gelijk
Aan dat beloofde koninkrijk.

Psalm 2

1 Waarom raast dat volk met zulken hoogmoed?
Waarom komen de heidenen te zamen?
Wat is 't dat hen vergeefs zo woeden doet,
En raadsiaan van dingen die niet betamen?
De koningen hen te zamen verbinden,
De voornaamst'al zijn ook daartoe bedacht;
God te bestrijden zij hen onderwinden,
En Zijnen Gezalfde met grote macht.

2 Zij spreken t'zaam: Laat ons breken met een
Haar banden al waarmede' zij ons verstricken;
En 't jok dat z'ons hard opleggen gemeen,
Laat ons verwerpen en breken in stikken!
Maar God, Die den hemel bewoont geprezen,
Zal ze belachen; want haar doen Hij ziet.
Haar opstel zal van Hem bespottet wezen;

Want het is ijdel en God acht het niet.

3 Hij zal z'aanspreken elk bij zijnen naam,
In zijn gramschap, die grootlijks is te vruchten.
Hij zal ze verbaasd maken al tezaam
In Zijn toornigheid, die zeer is te duchten;
En zal spreken: Gij koningen wilt horen!
Van waar komt u dezen raadslag zo erg?
Ik heb Mijn Koning gezalfd en verkoren
Over Sion, Mijnen heiligen berg.

Psalm 50

1 God, Die der goden Heer is, spreken zal,
En samenroepen dat gans'aardse dal,
Van den opgang tot den nedergang breed.
Uit Sion komt God, Die daar is bekleed
Met heerlijkheid en schoonheid hoog geprezen;
Onze God komt, Die niet stille zal wezen.

2 Voor Hem gaat een fel verslindende vier,
Een groot onweder komt met Hem tot hier.
Hij zal hemel en aard'aanspreken wel,
En Zijn volk richten, zeggende zeer snel:
Verzaamt Mij Mijn heil'gen, die met vrouwen
Offeren en Mijn verbond onderhouden.

3 En gij, hemels, zult melden overbreid
Gods, des Rechters grote gerechtigheid,
Hooft mijn volk, Ik spreek u aan in 't gemeen,
Ik ben uw God, daar is ook anders geen;
Ik zal u niet straffen om uw off'randen,
Die ik hebbe geëist van uwe handen.

4 Van u iets te nemen heb Ik geen nood,
Ossen noch bokken, 't zij klein ofte groot;
Want al het vee der bossen dat is mijn,
Ook de dieren, die met duizenden zijn
Op de bergen; ja de vogelkens kleine
En 't gedierte des velds is Mijn alleine.

Psalm 119

1 Gelukzalig is de mense die leeft
In een gemoed dat oprecht is bevonden,
Die hem geheel tot Gods wetten begeeft.
Wel hem, die naarstig is tot allen stonden,
Om te houden Gods geboden zeer zoet,
En Zijn kennisse met vlijt te doorgronden.

2 Dezulken zijn niet boos, maar wijs en vroed,
Die altijd gaan in Gods wetten en wegen,
En zoeken te doen wat recht is en goed.
Gij wilt, Heer, dat een ieder zij genegen,
Te houden Uwe geboden zeer klaar.
Met vurigheid, zo Uw kinderen plegen.

3 Och waar 't, dat Gij mijn leven gans en gaar
Schiktet naar Uwe wet door Uw genade,
Dat ik niet af en viele hier noch daar.
Zo lang werd'ik bevrijd voor schand'en schade,
Als ik Uw woord met vlijt zal merken aan,
En mij zal zoeken daarmee te beraden.

4 Dan zult Gij van mij prijs en eer ontvaan
Uit een rein hart, als ik werd onderwezen
Van Uw rechten, die met dat recht bestaan.

Ik wil houden Uwe wet uitgelezen;
Dies bid ik, zijnde met krankheid bevaan,
Verlaat mij niet langer, o God geprezen!

5 Hoe zal een jongman onstraffelijk gaan
In zijn wegen? Als hij hem recht zal dragen
Naar Uw gebod en goddelijk vermaan.
Ik zoek U Heer, met een naarstig navragen;
Dies van Uwe wet en laat mij toch niet
Afwijken, nu toch ook tot genen dagen.

6 In mijn hart en gemoed, also men ziet,
Draag ik Uw woord, dat ik niet overtrede,
Maar trouw'lijk wandel in Uw woord met vliet.
O Heer, Uwen naam moet wezen beleden
Van mij, en hoog geprezen bovenal,
Leer mij verstaan Uwe rechten en zeden.

7 Met mijne lippen ik vertellen zal
Uwe rechten, die ik steeds wil vermonden,
Zonder iets te vergeten groot of smal,
In Uw getuig'nissen heb ik bevonden
Meer troost en vreugd', dan een mens onverzaad
Vindt in 's werelds rijkdom t'eniger stonden.

8 Ik spreke van Uw gebod vroeg en spaad',
En zoeken te verwerven nu ten tijden
't Verstand Uws wegs, daarnaar dat mij 't hart staat;
In Uw geboden zal ik mij verblijden,
En merken op Uw woord en Uwen raad,
Die ik bewaren zal ende belijden.

Psalm 116

1 Ik heb den Heer lief, want Hij heeft verhoord
Mijn stem ende bidden in mijn zwaar klagen.
Ik zal Hem bidden in mijn kwade dagen,
Omdat Hij Hem tot mij neigt, naar Zijn Woord.

2 De strikken des doods hadden mij omvaan;
Ik was beladen met angsten der hellen,
Ik was in nood, in zuchten en in kwellen;
Doch ik riep des Heeren Naam also aan:

3 O Heer! verlos mijn ziel uit dezen nood.
En ik bevond dat Hij was zeer weldadig,
Zeer vriendelijk en ook zere genadig;
Die wel behoedt d'eenvoudigen zeer bloot.

4 Want als ik ter nederlag onder voet,
Geholpen heeft mij onze God almachtig.
Dies wees tevreden, o mijn ziele klachtig,
Naardien dat de Heer u deez' weldaat doet.

5 Gij hebt, Heer, mijn ziel bevrijd van den dood,
Mijn ogen van tranen, mijn voet voor vallen;
Dies wil ik wandelen mijn dagen allen
Vromelijk voor U, o mijn God zeer groot!

6 Ik gelove, dies spreek ik in 't gemeen;
Toch werd mijn ziel zeer jammerlijk geplaget,
Dies sprak ik met een gemoed gaar versaget:
Alle mensen zijn leugenaars meteen.

Psalm 22

1 Waarom verlaat Gij Mij, Mijn God, Mijn Heer?

Ver is Uw hulp, doch ben Ik benauwd zeer;
 Verre hebt Gij Mijn klachten versteken,
 Die Mij uitbreken.
 Des daags aanroep Ik U uit 's harten gronde,
 Nochtans antwoordt Gij Mij tot genen stonde;
 Ende des nachts laat Ik niet af van klagen,
 Zeer verslagen.

2 Doch, Heer! Gij zijt die Heilig' evenwel,
 Die daar woont onder Uw volk Israël,
 Daar Gij wilt dat hem stedes vermere
 Uw prijs en ere.
 Onz'vaders hebben op U vast gebouwet,
 Ja op U alleen hebben zij vertrouwet,
 Die haar banden geweldig hebt ontbonden,
 't Allen stonden.

3 Biddende waren zij van druk bevrijd,
 Zij hoopten op Uw goedheid t' allen tijd,
 En Gij beweest hun vroeg en spade
 Uwe genade.
 Maar Ik ben een worm en geen mens in krachten
 Een ieders spot, want zij Mij al verachten;
 Mij tot een spreekwoord zij te maken plegen,
 Allerwegen.

Psalm 24

1 De aard is onzes God voorwaar,
 En wat zij begrijpt ver en naar,
 Met de mensen daarin woonachtig.
 Hij heeft die op 't meer vast gegrond;
 Hij verrijkt die alzins in 't rond
 Met veel schone rivieren krachtig.

2 Zijnen berg is een heilig oord;
 Wie zal daarop komen nu voort?
 Wie zal daar wonen ende blijven?
 Die zijn hart en handen heeft rein,
 Die de leugens haat groot en klein,
 Noch geen meened en zoekt te drijven.

3 Die mense zal zegen ontvaan;
 God zal hem ook wel gadeslaan,
 En door Zijn goedigheid bevrijden.
 Zulks is 't geslachte t'aller tijd,
 Dat God zoekt met harten verblijd,
 O God Jakobs aan alle zijden.

Overzicht van de figuren

Figuren hoofdstuk 1

- Fig.1.1. Uit de opdracht van het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt, 1659 (*Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.1.2. Doopinschrijving Prijntjen en Lucas van Noordt in het doopboek van Schagen (RA Haarlem, DTB Schagen inv. nr. 1, 16 september 1629).
- Fig. 1.3. Portret van Lucas Fopsz Lely, detail uit de titelpagina van *Ieughts nutlijck ABC* (Lucas Fopsz Lely, 1614, *Fundation Custodia* te Parijs).
- Fig.1.4. Titelpagina van *Ieughts nutlijck ABC* (Lucas Fopsz Lely, 1614, *Fundation Custodia* te Parijs).
- Fig.1.5. Pagina uit het *Ieughts nutlijck ABC* (Lucas Fopsz Lely, 1614, *Fundation Custodia* te Parijs).
- Fig.1.6. Pagina uit aantekenboek burgemeesters van Hoorn met lijst van sollicitanten voor het organistschap 1625 (AWH, OA Hoorn, inv. nr. 174, blz 12).
- Fig.1.7. Werkterrein Sybrandus van Noordt, de toren van de Zuiderkerk te Amsterdam (Jaap den Hertog).
- Fig.1.8. Brand in de Eusebiuskerk op 25 juni 1633; (Herman Breckerveld (1623- na 1673), Gemeentemuseum Arnhem).
- Fig.1.9. Interieur Nieuw Zijdschap ca. 1700. (Jan Goeree (1670-1731), Bakker 1988, 114).
- Fig.1.10. De Amsterdamse Beurs in vogelvlucht.
- Fig.1.11. Extract uit het *Privilege* (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.1.12. Fout met accolade op blz. 56 in het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt (*Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.1.13. Het afdrucken van een geëtsde koperplaat (Leonard Bramer (1650-1655), *Prentenkabinet*, Universiteit Leiden).
- Fig.1.14. Vergelijking titels psalm 15, 38 en 7 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.1.15. Titelpagina (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.1.16. Opdracht aan de burgemeesters van Amsterdam (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.1.17. De grootmoedigheid van Scipio (Jan van Noordt (1623-1676), Rijksmuseum te Amsterdam).
- Fig.1.18. Diemen met de kerk in het centrum.
- Fig.1.19. Ets van Rembrandt met gezicht op Diemen.
- Fig.1.20. Overzicht leden van de gereformeerde kerk te Diemen, gemaakt door Lucas van Noordt uit 1664 (Dossier Frederik van Dorp, NA, Archief Hof van Holland, inv. nr. 6124).
- Fig.1.21. Dionys Wijnants (1628-73) (Jan van Noordt (1623-1676), Rijksmuseum Amsterdam).
- Fig.1.22. Handtekeningen van Sybrandus van Noordt uit 1672 en uit 1681 (Overgenomen uit Verhagen 1989, 62).
- Fig.1.23. Handschrift Sweelinck in het *album amicorum* van een Harderwijker burgemeester (Van den Sigtenhorst Meyer 1934, 70).
- Fig.1.24. Handschrift Sweelinck (Van den Sigtenhorst Meyer 1934, 69).
- Fig.1.25. Portret Jan Pietersz Sweelinck (Gerrit Sweelinck?, Gemeentemuseum 's-Gravenhage).
- Fig.1.26. Het grafnummer, het opschrift van Sweelincks graf en ook het ovaal met teken van Sweelinck op graf 100.
- Fig.1.27. Prent gemaakt door Joan Muller en uitgegeven na de dood van Sweelinck (Van den Sigtenhorst Meyer 1934, 96).
- Fig.1.28. Meetkundige constructie van de toonskala door A. Veldcamp (Veldcamp 1727, plaat 3).
- Fig.1.29. Een Haarlemse torenwachter (Delfts Blauw bord in Frans Hals Museum).

Figuren hoofdstuk 2

- Fig.2.1. Handtekeningen onder het contract met orgelmaker Niehoff (1539) (RA Utrecht, familiearchief Huydecoper, inv. nr. 2136).
- Fig.2.2. Een minder betrouwbare afbeelding van het grote orgel in de Oude Kerk te Amsterdam van Jan Goeree (ca. 1700).
- Fig.2.3. Het orgel in de Westerkerk te Enkhuizen uit 1549 (RACM te Amersfoort).
- Fig.2.4. Het Niehofforgel in de Sint-Joannis te Lüneburg ingezoomd op het gedeelte van Niehoff.
- Fig.2.5. Het orgel in de Oude Kerk te Amsterdam rond 1657 door Emmanuel de Witte (Dirksen 1999).
- Fig.2.6. Tekening van Ignatius Lux op de titelpagina van de *Sonate per il cimbalo appropriate al flauto & violino* van Sybrandus van Noordt (1700-1702).
- Fig.2.7. Het Van Covelensorgel in de Cunerakerk te Rhenen (Tekening Saenredam).
- Fig.2.8. Het Van Covelensorgel in de Cunerakerk te Rhenen (Hill 1883).
- Fig.2.9. De springladen van het bovenwerk in het oude orgel van de Sint Nicolaïkerk te Utrecht (Van de Linde 2005, 82).
- Fig.2.10. Labiumvormen bij het pijpwerk van Niehoff (Nagetekend door Jan van Biezen).
- Fig.2.11. Handschrift van Niehoff. Toonnamen van de pijpen. (Nagetekend door Jan van Biezen).

- Fig.2.12. Kelen en koppen met een mensuursysteem van een Dulciaan of Zink (Athanasius Kircher in *Musurgia Universalis*, 1650).
- Fig.2.13. Kromhoorn 8', Trompet 8' en Schalmei 4' (*Syntagma musicum* van Praetorius, 1619).
- Fig.2.14. Kop en stemkruk bastrompet in het koororgel te Alkmaar (Van Biezen) en in de versie van Kircher *Musurgia Universalis* (1650).
- Fig.2.15. Baarpijp 8' afgebeeld in de *Syntagma musicum* van Praetorius (1619).
- Fig.2.16-19. Het register Zink in Appingedam, een aparte pijp en de keel (cd-rom bij Speerstra 2003, Henk van Eeken).
- Fig.2.20. De mensuurlijn van de prestanten bij Niehoff vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.21. De mensuurlijnen van de prestanten van Niehoff en van de Roerfluit, Gemshoorn 2' en Open Fluit 4' / Nasard uit het orgel in de Sint-Joannis te Lüneburg vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.22. De mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de Quintadeen 8' uit het orgel in de Sint-Joannis te Lüneburg vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.23. Het kleine orgel van Niehoff in de Oude Kerk te Amsterdam (Emmanuel de Witte).
- Fig.2.24. Het kleine orgel van Niehoff in de Oude Kerk te Amsterdam (Emmanuel de Witte).
- Fig.2.25. Het kleine orgel in de Oude Kerk te Amsterdam. (Emmanuel de Witte).
- Fig.2.26. Het kleine orgel in de Oude Kerk te Delf (Van Vliet).
- Fig.2.27. Pieter Lastman. *David en het offer in de tempel* (rond 1619) (Herzog Anton Ulrich-Museum te Braunschweig).
- Fig.2.28. Holpijpen van Niehoff uit kleine orgel Amsterdam (Hans van Os te Aalten).
- Fig.2.29. De mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de Holpijp 8' uit het kleine orgel in de Oude Kerk te Amsterdam en de Holpijp 8' van de Sint-Joannis te Lüneburg vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.30. Afbeelding van een transmissielade (Bunjes 1966).
- Fig.2.31. Interieur Nieuwe Zijdschap (Jan Goeree, 1700, GAA Topografische atlas).
- Fig.2.32. Gedeelte uit het schilderij van H.J. van Baden (Catharijneconvent te Utrecht).
- Fig.2.33. Tekening van Edm. Mengelberg (1877).
- Fig.2.34. Stadsplattegrond van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625 met zicht op hangkamer voor het orgel van Nieuwe Zijdschap (Schouten 1917, X).
- Fig.2.35-37. Enkele fragmenten van de orgelkas in de Nicolaaskerk te Nieuwegein (Jutphaas) (Jaap den Hertog)
- Fig.2.38. De Nieuwe Zijdschap in de achttiende eeuw. De hangkamer is door het raam te zien. De muur naast de kas is kennelijk gezwart.
- Fig.2.39. Grondvorm basementlijst orgel te Jutphaas (Verloop 2002, 19).
- Fig.2.40. Grondvorm basementlijst orgel te Monnickendam (Verloop 2002, 19)
- Fig.2.41. Naamplaatje van Levijn Eekman in het orgel te Midwolde (Van Biezen).
- Fig.2.42. Schema van de Mixtuur in het orgel van Levijn Eekman te Midwolde.
- Fig.2.43. Tooninscripties Levijn Eekman op het pijpwerk van het orgel in Midwolde (Nagetekend door Jan van Biezen).
- Fig.2.44. Mensuurconstructie van de prestantregisters in het Eekmanorgel te Midwolde (Van Biezen 1989, 22).
- Fig.2.45. De mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de Holpijp 8', Roerfluit 4' en Quintadeen 8' uit het orgel in de Grote Kerk te Purmerend vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.46. Het transeptorgel in de Nieuwe Kerk Amsterdam (Orgelarchief te Utrecht)
- Fig.2.47. Het transeptorgel in de Rotterdamse Laurenskerk rond 1660 (De Lorme).
- Fig.2.48. Foto van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam met door het dak stekende C- en D-pijp (Flentrop Orgelbouw, 1978).
- Fig.2.49. Foto van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam met door het dak stekende C- en D-pijp (Flentrop Orgelbouw, 1978).
- Fig.2.50. Gereconstrueerde dwarsdoorsnede van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vóór 1646.
- Fig.2.51. Het rugwerk van het orgel dat oorspronkelijk in de Sint Jan te Gouda stond (1557). (Jaap den Hertog)
- Fig.2.52. Dwarsdoorsnede hoofdwerkkas iets boven de onderlijsten van het front (Flentrop Orgelbouw te Zaandam)
- Fig.2.53. Lade-indeling hoofdwerklade transeptorgel Nieuwe Kerk te Amsterdam.
- Fig.2.54a. Inscripties zoals geschreven op het wellenbord van het hoofdwerk van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (geschreven met inkt) (Nagetekend door Onno Wiersma).
- Fig.2.54b. Inscripties zoals geschreven op de hoofdwerklade van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (geschreven met rood potlood of inkt) (RACM te Amersfoort).
- Fig.2.55. Inscripties op Prestant 8' van het rugwerk in het orgel in de Pieterskerk te Leiden (Nagetekend door Jan van Biezen).
- Fig.2.56. Inscripties op Prestant 8' van het hoofdwerk in het orgel in de Pieterskerk te Leiden (Nagetekend door Jan van Biezen).
- Fig.2.57. Inscripties op het pijpwerk van het grote orgel van de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Van Hagerbeer/Duyschot, 1669-1673) (Nagetekend door Cor Edskes).
- Fig.2.58. Cancelbreedtes hoofdwerklade (in mm) transeptorgel Nieuwe Kerk, huidige toestand (Gegevens Flentrop Orgelbouw te Zaandam en RACM te Amersfoort).

- Fig.2.59. Inhoud cancellen (in cm³) hoofdwerkklade transeptorgel Nieuwe Kerk, huidige toestand (Gegevens Flentrop Orgelbouw te Zaandam en RACM te Amersfoort).
- Fig.2.60. Planken met de gaten voor de registerstangen (Archief De Waal, gedeponeerd bij Grontmij te Spijkenisse).
- Fig.2.61. Inscripties Schonat op het pijpwerk in de kerk van de Heilige Lodewijk te Leiden (Van Woerden 2005).
- Fig.2.62-2.65. Dekstukken springlade van het orgel Langwarden met de oorspronkelijke veren (Foto's Ingrid Noack).
- Fig.2.66a. Springventielen van Schonat (Foto Cor Edskes te Groningen).
- Fig.2.66b. Veren met een lepelvormig uiteinde in het koororgel te Alkmaar (Jaap den Hertog)
- Fig.2.67. Cancelbreedtes hoofdwerk grote orgel Nieuwe Kerk.
- Fig.2.68. Handschrift tooninscripties van Schonat (Nagetekend door Cor Edskes).
- Fig.2.69. Mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van prestantstemmen uit het pedaal en hoofdwerk in het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.70. Mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de Fluiten en de Quintadenen in het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.71. Weitloperskapel, situatie 1955 (Uit Janse 2004, 386).
- Fig.2.72. Bovenste deel van een schets van het front van het kleine orgel inde Oude kerk te Amsterdam (Stichting Oude Kerk te Amsterdam, ca. 1955).
- Fig.2.73. Onderste deel van een schets van het front van het kleine orgel inde Oude kerk te Amsterdam (Stichting Oude Kerk te Amsterdam, ca. 1955).
- Fig.2.74. Balgkamer van het kleine orgel in de Oude Kerk te Amsterdam (Foto H. Janse 2004, 387).
- Fig.2.75. Briefje van B. Bijtelaar met gegevens J.H. Sanders te Utrecht uit 1944 over het kleine orgel in de Oude Kerk. (GAA, Arch. nr. 770, archief B. Bijtelaar).
- Fig.2.76. Holpijp 8' met links F, Fis en G uit het Schonatorgel in de Oude Kerk (Hans van Os te Aalten).
- Fig.2.77en 2.78. Schetsen van de constructiecirkels binnen de pijp en van een pijphoed met schapenleer (Bernhard Edskes te Wohlen (Zw.)).
- Fig.2.79. Links de C van de Octaaf 2' van het borstwerk en rechts drie pijpen van de Bourdon 16' van het pedaal (Hans van Os te Aalten).
- Fig.2.80. Mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de prestantstemmen uit het kleine orgel in de Oude Kerk te Amsterdam en de lijn zoals bij Van Hagerbeer in het hoofdwerk van de Pieterskerk te Leiden (1646) vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.81. Mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de fluiten en Quintadeen uit het kleine orgel in de Oude Kerk te Amsterdam vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.82. Theoretische lengte bekers pedaaltrumpet in het kleine orgel van de Oude Kerk van Schonat uitgezet tegen de gemeten lengte.
- Fig.2.83. Handtekening Jacobus van Hagerbeer.
- Fig.2.84. Tekening van Pieter Saenredam van de kapel in Alkmaar (rond 1661) met het front dat gemaakt zal zijn door Jacobus van Hagerbeer (Vente 1963, afb. 17).
- Fig.2.85. Een losse brief uit het archief waarin in 1659 materialen zijn verantwoord (Bijlage 19).
- Fig.2.86. De eindafrekening door Jacobus van Hagerbeer (Bijlage 24).
- Fig.2.87. Het grote orgel in de Oude Kerk te Amsterdam door Hendrick van Streek (1659-na 1719).
- Fig.2.88. Het grote orgel in de Oud Kerk door Emanuel de Witte.
- Fig.2.89. Dwarsdoorsnede transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam met het zijwerk en pedaallade (Tekening Flentrop Orgelbouw te Zaandam).
- Fig.2.90. Cancelbreedtes zijwerkklade (in mm) in het transeptorgel Nieuwe Kerk, huidige toestand (Gegevens Flentrop orgelbouw te Zaandam).
- Fig.2.91. De inhoud van de cancellen (in cm³) van de zijwerkklade van het transeptorgel van de Nieuwe Kerk, huidige toestand (Gegevens Flentrop orgelbouw te Zaandam en RACM te Amersfoort).
- Fig.2.92. Schema klankopbouw transeptorgel Nieuwe Kerk met Mixtuur en Scherp.
- Fig.2.93. Lade-indeling van de hoofdwerkklade van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam na de ombouw door Van Hagerbeer.
- Fig.2.94. Lade-indeling van de rugwerkklade van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam na de ombouw door Van Hagerbeer.
- Fig.2.95. Het verloop van de cancelbreedten in het bovenwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (RACM te Amersfoort).
- Fig.2.96. Lade-indeling van de bovenwerkklade in van Van Hagerbeer het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
- Fig.2.97. Inscripties van Jacobus van Hagerbeer op de pijpen in het orgel van de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Nagetekend door C. Edskes in 1981)
- Fig.2.98. Schema van het klankbereik van het hoofdwerk van de Nieuwe Kerk te Amsterdam, na oplevering door Marcussen & Søn uit Åbenrå.
- Fig.2.99. Mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de prestantstemmen in het bovenwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
- Fig.2.100. Mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de Octaaf 2' in het bovenwerk en in het rugwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vergeleken met een 5:3 constructie (x-as) .

- Fig.2.101. Mensuurlijnen van Niehoffs prestanten en van de Quintadeen 8' in het bovenwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).
 Fig.2.102. Mensuurlijnen van de fluiten en de Baarpijp (onderdiameter) in het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam vergeleken met een 5:3 constructie (x-as).

Figuren hoofdstuk 3

- Fig.3.1. Interieur van de Laurenskerk te Rotterdam van Anthoni de Lorme (Nationaal Museum te Warsaw).
 Fig.3.2. Titelpagina eerste uitgave van de Hart-Spieghel van H.L. Spiegel (1614) (K.B. 's-Gravenhage, overgenomen uit Veenstra 1992, 299).
 Fig.3.3. Het tafereel van Cebes in de versie van Goltzius (Rijksmuseum Amsterdam).
 Fig.3.4. Gravure van Jan Saenredam: 'Grot van Plato'. (K.B. te 's-Gravenhage).
 Fig.3.5. Jacob van Ruysdael. Tekening van het interieur van de Oude Kerk te Amsterdam, gemaakt rond 1650 (Centraal Museum Utrecht, Ontleend aan Janse 2004, 225).
 Fig.3.6. Emanuel de Witte, Oude Kerk rond 1660 (Kunsthalle te Hamburg).
 Fig.3.7. *David in de Tempel*. Schilderij van Pieter Lastman, 1619 (*Herzog Anton Ulrich-Museum te Braunschweig*).
 Fig.3.8. *David in de tempel*. Schilderij van Gijsbert Sybilla, rond 1640 (Vindplaats onbekend, eerder in verzameling Klenk te Zürich).
 Fig.3.9. De Sint-Bavo te Haarlem. Fragment uit schilderij Pieter Saenredam dat onderdeel was van de 'Dutch Gift' (Edinburgh, National Gallery).
 Fig.3.10. Een voorontwerp voor het orgel van de Laurenskerk te Alkmaar op perkament (Streekarchief te Alkmaar en omstreken).
 Fig.3.11. Portret van Jacob van Campen.
 Fig.3.12. Afbeelding van het tempelcomplex, geïnspireerd op de versie van Jacob Juda Leon. (Rosenau 1979, 116).
 Fig.3.13. Afbeelding van het tempelcomplex, geïnspireerd op de versie van Jan Luyken (Rosenau 1979, 143, afb. 122).
 Fig.3.14. Het orgel in de Laurenskerk te Alkmaar (Jaap den Hertog).
 Fig.3.15. Tekening van Pieter Saenredam, een opstand (RACM te Amersfoort).
 Fig.3.16. Tekening met de maten van het middendeel van het Alkmaarse orgel door Pieter Saenredam (RACM te Amersfoort).
 Fig.3.17. Ingekleurde tekening van het Alkmaarse orgel Pieter Jansz Saenredam (27 en 28 mei 1661) (Wenen Grafische Sammlung Albertina).
 Fig.3.18. Cherubs bij de middentoren van het grote orgel in de Laurenskerk te Alkmaar (Jaap den Hertog).
 Fig.3.19. Ornamenten bij de blinderingsen voor de pijpen van het hoofdwerk (Jaap den Hertog).
 Fig.3.20. Putti op het rugwerk van het orgel in de Laurenskerk te Alkmaar (Jaap den Hertog).
 Fig.3.21. Rugwerkkas orgel in de Laurenskerk te Alkmaar met soffiet (Jaap den Hertog).
 Fig.3.22. Blinding bij de pijpvoeten in het hoofdwerkfront Laurenskerk te Alkmaar.
 Fig.3.23. Onderbouw grote orgel Nieuwe Kerk te Amsterdam (Jaap den Hertog).
 Fig.3.24. Blinderingsnijwerk bij het hoofdwerk van het orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Jaap den Hertog).
 Fig.3.25 en 3.26. De beeldengroep op het rugwerk van het orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Jaap den Hertog).
 Fig.3.27. *Harmonia* in de versie van Ripa (Uitgave 1644, 341).
 Fig.3.28. Soffiet onder het rugwerk van de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Jaap Kruidenier).
 Fig.3.29. De luiken van het orgel in de Laurenskerk te Alkmaar in gesloten toestand (Jaap den Hertog).
 Fig.3.30. Details van de muziekloge op de luiken van het grote orgel in de Laurenskerk te Alkmaar (Jaap den Hertog).
 Fig.3.31. Detail van de jongen die op dwarsfluit speelt op de luiken van het grote orgel in de Laurenskerk te Alkmaar (Jaap den Hertog).
 Fig.3.32. Signatuur op de luiken van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Jaap den Hertog).
 Fig.3.33 en 3.34. Binnenzijden van het linker en rechter bovenluik van het hoofdwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Van Zanten).
 Fig.3.35. Binnenzijde van het linker pedaalluik van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Van Zanten).
 Fig.3.36. Binnenzijde van het rechter pedaalluik van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam (Van Zanten).
 Fig.3.37 en 3.38. Afbeeldingen van de luiken in gesloten toestand *De Zalving van David* (Jaap den Hertog).
 Fig.3.39. Linkerluik van het orgel in de Nieuwe Zijdskapel te Amsterdam (Museum Catharijneconvent te Utrecht).
 Fig.3.40. Rechterluik van het orgel in de Nieuwe Zijdskapel te Amsterdam (Museum Catharijneconvent te Utrecht).
 Fig.3.41. Het tafereel boven het orgel in de Laurenskerk te Alkmaar door Romeijn de Hooghe (Ottens 1996).

Figuren hoofdstuk 4

- Fig.4.1. Omgekeerde piramide van stilistische relevantie (Nattiez 1990).
- Fig.4.2. Klaviernotatie *Quatorze Gaillardes* (P. Attaignant, overgenomen uit Kugler 1975, 117).
- Fig.4.3. Voorbeeld van de partituurnotatie, (Samuël Scheidt, *Tabulatura Nova*, ontleend aan Vogel 1994.).
- Fig.4.4. Voorbeeld Engels-Nederlandse tabulatuursysteem (Maat 1-4 van psalm 15 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow)).
- Fig.4.5. Maat 11-12 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.6. Maat 14-15 uit het madrigaal *Che fa* (Luca Marenzio).
- Fig.4.7. Maat 14-15 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.8. Maat 18-19 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.9. Maat 19-20 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.10. Maat 27 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.11. Maat 33-35 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.12. Maat 44-46 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.13. Maat 48-51 uit de intavolatie van *Che fa* (LynarA1, blz. 316-317).
- Fig.4.14. Maat 1-8 van de *Batali* voor blokfluit (Jacob van Eyck, *Der Fluyten Lusthof*, blz.50vo).
- Fig.4.15. Maat 1-10 uit *Slag van Pavie* van de *Oude en Nieuwe Hollandse Boerenlietjes en Contredansen* (deel 11, blz 2).
- Fig.4.16. Maat 1-5 uit de *Allarm* van de *Batali* voor blokfluit (Jacob van Eyck, *Der Fluyten Lusthof*, blz.51vo).
- Fig.4.17. Maat 1-5 uit *Allarm* uit de *Slag van Pavie* van de *Oude en Nieuwe Hollandse Boerenlietjes en Contredansen* (deel 11, blz. 3).
- Fig.4.18. Maat 1-7 van 'Ick wou wel dat den krygh an ginck' uit de *Batali* voor blokfluit (Jacob van Eyck, *Der Fluyten Lusthof*, blz. 51vo).
- Fig.4.19. Melodie uit de *Slag van Pavie* uit de *Oude en Nieuwe Hollandse Boerenlietjes en Contredansen* (deel 11, blz. 3).
- Fig.4.20. Bewerking van psalm 8 (*Camphuysen-manuscript*, folio 52, Muziekbibliotheek Universiteit Utrecht).
- Fig.4.21. Maat 7-8 uit *Toccata XX* in A Aeolisch (Johann Jakob Froberger).
- Fig.4.22. Preludium (Gressemanuscript, blz. 31, Muziekbibliotheek Universiteit Utrecht).
- Fig.4.23. Maat 15-16 van Psalm 119:7 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt). Links in partituur en rechts in klaviernotatie.
- Fig.4.24. Maat 17-20 van psalm 6:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt). Boven het originele stemverloop en onder met alt en tenor deels omgewisseld vanaf de snijpunten van de stemkruising.
- Fig.4.25. Maat 38-40 van psalm 6:5 (*Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt).
- Fig.4.26. Middenstemmen in maat 31-33 van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.27. Maat 31-34 van psalm 119:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.28. Maat 6-10 van psalm 119:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.29. Maat 87-89 van psalm 36:2 (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.30. Maat 17-20 van psalm 22:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.31. Maat 25-27 van psalm 2:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.32. Maat 23-24 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.33. Maat 1-14 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.34. De A-motieven in maat 1-14 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.35. Een fictieve werkwijze voor maat 1-14 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.36. Bovenstem in maat 11-13 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.37. Maat 12-15 van psalm 38:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.38. Alt in maat 8-10 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.39. Maat 1-14 teruggebracht tot het geraamte in kwarten van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.40. Het geraamte van de samenklanken in maat 1-14 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.41. Motief B uit psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.42. Maat 21-24 van psalm 116:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.43. Maat 1-2 van psalm 119:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.44. Maat 11 van psalm 119:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.45. Maat 1-4 van psalm 119:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.46. Maat 1-3 van psalm 38:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.47. Overzicht van motieven uit psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.48. Psalm 2 regel 5 en het motief uit maat 36 van psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.49. Voorimitaties van de cantus firmus uit psalm 24:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.50. Maat 29-32 van psalm 140:2 (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.51. Maat 12-14 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.52. Maat 101-102 van psalm 116:3 (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.53. Maat 14-17 van toccata d Dorisch (L 15) (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.54. Maat 74-77 van toccata d Dorisch (L 15) (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.55. Maat 13-14 van het eerste vers van *Ich ruf zu Dir, Herr Jesu Christ* (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.56. Gedeelte uit *Bártfa manuscript* 27, blz. 55 (Budapest, National Széchényi Bibliotheek).

- Fig.4.57. Een muzikaal motief en twee varianten.
- Fig.4.58. Begin van psalm 119 (eerste variatie) (*Elementa musica* Juriaen Spruyt).
- Fig.4.59. Begin van psalm 119 (vijfde variatie) (*Elementa musica* Juriaen Spruyt).
- Fig.4.60. Bovenstem uit maat 16-32 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.61. Maat 26-32 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.62. Bas uit maat 25 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.63. Maat 3-8 uit het eerste vers van *Ich ruf zu Dir, Herr Jesu Christ* (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.64. Boven: Bas uit maat 4-5 van het eerste vers *Ich ruf zu Dir, Herr Jesu Christ* met metrische indeling Jan Pietersz Sweelinck). Onder: Baslijn uit maat 9-11 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.65. Eerste vijf noten van de cantus firmus psalm 24.
- Fig.4.66. Gecoloreerde sopraan uit maat 1-4 van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.67. Geraamte van de ongecoloreerde sopraan uit de eerste regel van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.68. Maat 32 van psalm 116: 1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.69. Bovenstem in maat 32 van psalm 116: 1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.4.70. Het relatieve aantal keren dat een bepaalde toon voorkomt in de duo's uit het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt en van Jan Pietersz Sweelinck (psalm 116 en 140).
- Fig.4.71. Tussencadens in maat 15 van psalm 38:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.72. Maat 1-4 van psalm 50:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.73. Beginmotief van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.74. Maat 29-30 van psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.75. Maat 57-62 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.76. Geraamte van hoofdsamenklanken in maat 57-62 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.77. Maat 23 in psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.78. De melodische kwart en de 'chromatijcke sanghwoorden' zoals Ioannes van der Elst voorstelde (Van der Elst 1663, 4).
- Fig.4.79. Voorbeelden van Christoph Bernhard uit *Tractatus compositionis augmentatus* (Müller-Blattau 1926, 77).
- Fig.4.80. Maat 30 van psalm 116:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.81. Querstand in maat 4 en 5 van psalm 7:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.82. Figuur in maat 19 van psalm 38:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.83. Bovenstem in maat 1-3 van psalm 116:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.84. Maat 2 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.85. Maat 34-35 van psalm 6:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.86. Maat 18 van psalm 7:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.87. Bovenstem in maat 9-10 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.88. Bovenstem in maat 32 van psalm 116:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.89. Bovenstem in maat 22-23 van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.90. Bovenstemmen in de maten 120-121 en 136 van psalm 116:4 (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.4.91. Melodische septiem en noot in maat 106-107 de intavolatie van *Angelus ad Pastores Ait* van Orlando di Lasso (Heinrich Scheidemann).
- Fig.4.92. De maten 23 en 27 van psalm 38:2 uit het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt).
- Fig.4.93. Links de verdeling van de harmonische intervallen in de vier duo's uit het *Tabulatuurboek* van Van Noordt en rechts die uit de psalmen van Sweelinck (psalm 116 en 140).
- Fig.4.94. Links maat 27 en rechts maat 28-29 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.95. Maat 29 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.96. Maat 7-8 van psalm 50:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.97. Maat 24 van psalm 50:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.98. Maat 23 van psalm 119:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.99. Maat 18-19 van psalm 50:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.100. Maat 46-48 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.101. Maat 13 van psalm 6:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.102. Maat 27-31 van psalm 38:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.103. Maat 14-15 van psalm 38:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.104. Maat 10-12 van psalm 50:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.105. Maat 45-46 van psalm 50:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.106. Maat 6-8 van psalm 2:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.107. Maat 30-33 van psalm 2:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.108. Maat 5-6 van psalm 50:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.109. Maat 9-10 van psalm 50:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.110. Maat 23-24 van psalm 50:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.111. Maat 29-37 van psalm 50:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.112. Maat 52-53 van psalm 22:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.113. Maat 4 van psalm 7:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).

- Fig.4.114. Maat 39-41 van psalm 50:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.115. Maat 20-22 van psalm 38:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.116. Maat 9-10 van psalm 50:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.117. Overgang psalm 119:5 en 6 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.4.118. Maat 32-46 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.4.119. Onderstem uit maat 31-34 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.4.120. Ritmische figuren met overbinding of zestiende rust, waarbij aangegeven of de toon consonant of dissonant kan zijn.
- Fig.4.121. Maat 17-19 van psalm 7:2 met daaronder het ritmische verloop (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.122. Bovenstem uit maat 17-19 van psalm 7:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.123. Middenstem uit maat 27 tot einde van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.124. Het verloop van spanningen in maat 25 e.v van psalm 38:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.125. Maat 16-17 van psalm 38:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.126. Maat 30-31 van psalm 38:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.127. Twee vormen van de met tweeëndertigsten uitgeschreven trillers zoals in het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt voorkomen.
- Fig.4.128. Maat 33 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.129. Maat 27 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.130. Maat 1-2 van psalm 38:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.131. Triller aangegeven met dubbele streep in maat 9-10 van psalm 119:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.132. *Tirata* in maat 8-9 van psalm 119:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.133. *Accentus* in maat 19 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.134. *Accentus* in maat 17 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.135. Maat 18-21 van psalm 119:6 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.136. Twee manieren van een *superjectio* in maat 34-36 van psalm 7:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.137. Figuren uit bovenstem in maat 25-27 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.138. Eerste psalmregel van psalm 38 en het eerste motief uit maat 2-3 van psalm 38:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.139. Exordium in maat 1-6 van psalm 7:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.140. Exordium in maat 1-6 van psalm 119:8 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.141. Maat 30-31 van psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.142. Eerste vier maten van het Christe Eleison uit de *Messe Kyrie Fons* (Pierre Attaignant, 1531).
- Fig.4.143. Maat 27-30 uit *Quartus versus* van *O Lux Beata Trinitas* (Matthias Weckmann).
- Fig.4.144. Beginmotief psalm 24:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.145. Thema *Fantasia* I (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.146. Thema *Fantasia* II (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.147. Thema *Fantasia* III (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.148. Thema *Fantasia* IV (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.149. Thema *Fantasia* V (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.150. Thema *Fantasia* VI (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.151. Maat 1-12 van *Fantasia* I *Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.152. Thema met antwoorden uit *Fantasia* III (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.153. Thema met antwoorden uit *Fantasia* IV (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.154. Maat 14-16 van *Fantasia* IV met toegevoegde aanduiding voor sextakkoorden (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.155. Thema met antwoord uit *Fantasia* V (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.156. Thema met antwoord uit *Fantasia* VI (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.157. Thema en *metalepsis* uit *Fantasia* II (*Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt).
- Fig.4.158. *Metalepsis* uit *Fantasia* III (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.159. Thema en *metalepsis* uit *Fantasia* IV (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.160. Varianten gecombineerd thema en *metalepsis* uit *Fantasia* IV (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.161. Melodie in maat 5 en 14 uit *Fantasia* VI (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.162. Thema's in verschillende liggingen in de diverse stemmen uit *Fantasia* I (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.163. Maat 41-53 uit *Toccata in d Dorisch* (Jan Pieterszoon Sweelinck, L 15).
- Fig.4.164. Thema *Fantasia* VI in verschillende liggingen en met verschillende begintonen (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.165. Stretto in maat 93-95 van *Fantasia* IV in partituurnotatie (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.166. Stretto in maat 95-97 van *Fantasia* IV in partituurnotatie (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.4.167. 'Stretto' in maat 47-52 van *Fantasia* VI in partituurnotatie (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).

- Fig.4.168. 'Stretto' in maat 53-59 van *Fantasia VI* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.169. Hoofdsthema in korte vorm maat 89 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.170. Thema in verkleining in maat 102-103, etc. van *Fantasia III* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.171. Thema in verkleining maat 83-84 en 91 van *Fantasia VI* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.172. Contrathema I maat 59-60 van *Fantasia II* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.173. Maat 181-183 van de *Chromatische Fantasia* (Jan Pietersz Sweelinck, L1).
 Fig.4.174. Nieuw thema in maat 41-42 van *Fantasia IV* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.175. Tweede contrathema in maat 62-64 van *Fantasia IV* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.176. Derde contrathema in maat 85-87 van *Fantasia IV* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.177. Tweede thema in maat 38-42 (octaaf hoger) van *Fantasia V* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.178. Chromatiek in maat 54-66 van *Fantasia V* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.179. Maat 17-22 van *Fuga in d* (Heinrich Scheidemann).
 Fig.4.180. Motief in maat 40 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.181. Motief in maat 66 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.182. Tussenspel in maat 39-58 van *Fantasia II* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.183. Indeling *Fantasia I* met de periode uitgedrukt in maten (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.184. Cadens in maat 48-49 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.185. Cadens in maat 74-75 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.186. Cadens in maat 79-80 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.187. Themaverwerking in maat 1-48 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.188. Themaverwerking in maat 49-74 van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.189. Themaverwerking in maat 75-slot van *Fantasia I* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.190. Globale indeling *Fantasia I* met periodisering op grond van cadensen (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.191. Themaverwerking in maat 1-40 van *Fantasia IV* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.192. Themaverwerking in maat 41-slot van *Fantasia IV* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.193. Globale indeling *Fantasia II* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.194. Globale indeling *Fantasia III* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.195. Globale indeling *Fantasia V* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.196. Globale indeling *Fantasia VI* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.197. Maat 73 van *Fantasia III* (Tabulatuurboek Anthoni van Noordt).
 Fig.4.198. Maat 1-25 van het *Voorspel* (Cornelis Jansz Helmbreker, 't *Uitnement Kabinet*, deel II, nummer 1).
 Fig.4.199. Maat 1-14 van *Capricie voor de Fiool de Gamba* (Pieter Luidhens, 't *Uitnement Kabinet*, deel I, nr. 33).

Figuren hoofdstuk 5

- Fig.5.1. Maat 46-56 uit *Pavana dolorosa* van Peter Philips (Fitzwilliam Virginalbook I, 321-326).
 Fig.5.2. Maat 17-21 uit *Paduana Lachrymae* van Jan Pietersz Sweelinck.
 Fig.5.3. Maat 11-15 uit *Fantasia* van John Munday (Fitzwilliam Virginalbook I, 23-26).
 Fig.5.4. Titelpagina *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt (*Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
 Fig.5.5. De indeling van een Korinthische zuil, met daarnaast het bovenste gedeelte van de zuil op de titelpagina (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
 Fig.5.6. Beginmotief uit psalm 119:6 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.7. Maat 24 uit psalm 119:6 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.8. Motief uit maat 33, psalm 119:6 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.9. Maat 1-6 uit psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.10. Het globale melodische verloop van de eerste regel uit psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.11. Maat 5-7 uit psalm 116:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.12. Motief uit maat 1 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.13. *Pyrrhichius* in maat 3-5 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.14. Basstem in maat 29-32 van psalm 6:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.15. Maat 16-21 van psalm 38:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.16. Trillerfiguur in maat 3-7 van psalm 6:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.17. Trillerfiguur in maat 28-29 van psalm 6:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.18. Beginmotief psalm 6:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.19. Discant in maat 25 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.20. Maat 8-17 van psalm 119:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.21. Maat 15-19 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.22. Motief uit maat 11-20 van psalm 38:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.23. Maat 22-24 van psalm 38:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.24. Beginmotief psalm 50:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.25. Motief uit maat 19 van psalm 6:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
 Fig.5.26. Maat 18-21 van psalm 116:1 (Jan Pietersz Sweelinck).
 Fig.5.27. Motief uit maat 1-3 van *An Waßer Flüssen Babylon* (Jan Adam Reincken).
 Fig.5.28. Motief uit maat 313 van *An Waßer Flüssen Babylon* (Jan Adam Reincken).

- Fig.5.29. Maat 13 uit de *Fantasia Farewell* voor luit (John Dowland).
- Fig.5.30. Maat 24-28 uit Variatio 1 van *Erbarme dich mein, o Herre Gott* (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.5.31. Maat 9-11 van psalm 7:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.32. Letterlijke motiefherhaling in maat 1-2 van psalm 6:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.33. Maat 1-5 van psalm 24:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.34. Maat 9-12 van psalm 7:3 (*Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt).
- Fig.5.35. Motief uit maat 51 van psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.36. Motief uit maat 33 van psalm 24:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.37. Maat 33-38 van psalm 6:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.38. Maat 14-16 van het koraalvoorspel *Jesus Christus unser Heiland* (Johann Sebastian Bach, BWV 665).
- Fig.5.39. Maat 17-20 van psalm 50:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.40. Bovenstem uit maat 15-19 van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.41. Bovenstem uit maat 28-33 van psalm 116:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.42. Bovenstem uit maat 21-24 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.43. Bovenstem uit maat 22-23 van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.44. Bovenstem uit maat 16-18 van psalm 7:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.45. Bovenstem uit maat 9-11 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.46. Maat 1-7 van psalm 50:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.47. Maat 1-5 van psalm 50:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.48. Maat 1-8 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.49. Psalm 116:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.50. Maat 1-3 van psalm 38:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.51. Maat 17-20 van psalm 50:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.52. Maat 1-6 van psalm 116:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.53. Maat 1-4 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.54. Maat 3 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.55. Maat 6-7 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.56. Maat 8 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.57. Maat 9 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.58. Maat 10-11 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.59. Alt uit maat 11 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.60. Maat 13-14 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.61. Maat 17-18 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.62. Maat 19-20 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.63. Alt uit maat 22 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.64. Motief uit bovenstem van maat 1 van psalm 119:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.65. Maat 28-29 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.66. Maat 30 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.67. Maat 31-36 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.68. Gepunteerd ritme in psalm 15:1, 116:1 en 24:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.69. Discant uit maat 21-22 van psalm 116:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.70. Maat 28 van psalm 24:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.71. Maat 29-36 uit psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.72. Maat 31-32 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.73. Figuur uit maat 6 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.74. Stomme vingerwisseling in maat 14-15 van psalm 116:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.75. Maat 19-21 van psalm 6:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.76. Maat 19-20 van psalm 116:5 en maat 15-16 van psalm 116:6 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.77. Maat 14-15 van psalm 6:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.78. Maat 24-25 van psalm 50:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.79. Bovenstem uit maat 1-6 van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.80. Bovenstem uit maat 22-23 van psalm 24:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.81. Voorbeeld van articuleren op een blaasinstrument van Girolamo Dalla Casa (1584).
- Fig.5.82. Voorbeeld van articuleren op een blaasinstrument van Bartolomeo Bismantova (1677).
- Fig.5.83. Voorbeeld van articuleren op een blaasinstrument van Francesco Rognoni Taegio (1624).
- Fig.5.84. Maat 18-21 van psalm 116:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.85. Rechterhand uit maat 23-26 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.86. Maat 90-91 en 102-103 van de *Echofantasia* (Jan Pietersz Sweelinck, L11).

- Fig.5.87. Bovenstem in maat 48-49 van het tweede deel van de *echo ad manuale duplex forte & lente* (Samuël Scheidt, *Tabulatura Nova* II).
- Fig.5.88. Maat 34 van psalm 50:1 en maat 27 van psalm 116:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.89. Bovenstemmen uit maat 13-14 van psalm 22:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.90. Maat 27 uit *Fantasia* III (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.91. Maat 14-15 van psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.92. Maat 41 van *Fantasia* II (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.93. Maat 11-12 van psalm 7:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.94. Maat 27-29 van psalm 38:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.95. Maat 29 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.96. Suggesties voor de plaats van de accenten in de bas uit maat 29 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.97. Maat 17-19 van psalm 7:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.98. Maat 5-6 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.99. Maat 33 van psalm 116:3 en maat 1 van psalm 116:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.100. Bovenstem uit maat 2-5 van psalm 116:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt, *Biblioteka Jagiellońska* te Krakow).
- Fig.5.101. Bovenstem uit maat 2-5 van psalm 116:4 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.102. Maat 24-26 van psalm 116:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.103. Maat 26-30 van psalm 36:1 (Jan Pietersz Sweelinck).
- Fig.5.104. Maat 65-67 van psalm 2:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.105. Maat 33-35 van psalm 116:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.106. Maat 31-33 van psalm 2:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.107. Maat 19-21 van psalm 15:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.108. Voorbeelden voor het uitvoeren van *tempo rubato* van G. Caccini uit *Nuove Musiche* (1602) in de versie van John Playford (Overgenomen uit Hudson 1994).
- Fig.5.109. Versieringen bij een madrigaal van Ciprian de Rore (Bovicelli, 1594) (Overgenomen uit Hudson 1994).
- Fig.5.110. Maat 1-6 van de discant van psalm 6:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.111. Gepunteerde zestienden uit maat 35 van psalm 7:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.112. Maat 16-17 van psalm 50:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.113. Maat 27 van psalm 38:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.114. Maat 24-27 van psalm 119:2 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.115. Maat 10-12 van psalm 6:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.116. Maat 9-11 van psalm 119:5 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.117. De eerste maten van een *Canzone* van Antonio Mortaro (Beyschlag 1953², 34).
- Fig.5.118. De eerste maten van een *Canzone* van Antonio Mortaro voorzien van diminuties door Girolama Diruta (Beyschlag 1953², 34).
- Fig.5.119. Maat 24-25 van psalm 119:3 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).
- Fig.5.120. Bas uit maat 35-38 van psalm 24:1 (*Tabulatuurboek* Anthoni van Noordt).

Tabellen

Tabellen hoofdstuk 2

Tabel 2.1.	De vermoedelijke dispositie van het Niehofforgel in de Oude Kerk te Amsterdam rond 1630.
Tabel 2.2.	Wijdtemensuren van de prestanten van Van Covelens en van Niehoff.
Tabel 2.3.	Wijdtemensuren van de Holpijp bij Van Covelens en Niehoff.
Tabel 2.4.	Wijdtemensuren van fluitregisters van Van Covelens en Niehoff.
Tabel 2.5.	Wijdtemensuren van Quintadenen Niehoff, Van Covelens en Willemsz.
Tabel 2.6.	Dispositie van het kleine orgel in de Oude Kerk rond 1630.
Tabel 2.7.	Wijdtemensuren Holpijp kleine orgel Oude Kerk te Amsterdam vergeleken met die van Alkmaar (1511), Leiden (ca. 1530) en Lüneburg (1551-1552).
Tabel 2.8.	Gereconstrueerde wijdtemensuren Quintadeen kleine orgel Oude Kerk te Amsterdam (1545).
Tabel 2.9.	Dispositie Eekmanorgel in Midwolde (Van Biezen, 1989).
Tabel 2.10.	Dispositie van het Eekmanorgel in de Nieuwe Zijdskapel.
Tabel 2.11.	Wijdtemensuren van de Prestanten bij Eekman, vergeleken met die van Niehoff.
Tabel 2.12.	Wijdtemensuren van de Holpijp 4' bij Eekman, vergeleken met die van Niehoff.
Tabel 2.13.	Wijdtemensuren van de Holpijp 8' en Roerfluit 4' bij Eekman, vergeleken met die van Niehoff.
Tabel 2.14.	Wijdtemensuren van de Quintadeen 8' bij Eekman, vergeleken met die van Niehoff.
Tabel 2.15.	Dispositie transeptorgel Nieuwe Kerk na oplevering door Jacobus van Hagerbeer in 1664 (Hess 1906 ² , 3).
Tabel 2.16.	Diverse stadia van het borstwerk van het koororgel in de Alkmaarse Laurenskerk.
Tabel 2.17.	Diverse stadia van het borstwerk van het kleine orgel in de Leidse Pieterskerk.
Tabel 2.18.	Vermoedelijke dispositie borstwerk en pedaal van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.19.	Dispositie hoofdwerken Zuiderorgel in de Haarlemse Bavo en het kleine orgel in de Leidse Pieterskerk (ca. 1660).
Tabel 2.20.	Dispositie van het rugwerk in de Laurenskerk te Alkmaar volgens contract 1639 en volgens Havingha (1723).
Tabel 2.21.	Dispositie grote Schonatorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.22.	Cancel- en ventielmaten van het Schonatorgel in de Nieuwe Kerk.
Tabel 2.23.	Wijdtemensuren prestanten hoofdwerk Nieuwe Kerk te Amsterdam van Schonat vergeleken met die van Niehoff en Schnitger (1689-'93).
Tabel 2.24.	Wijdtemensuren prestanten pedaal in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Schonat vergeleken met die van Schnitger (1689-'93).
Tabel 2.25.	Wijdtemensuren prestanten rugwerk in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Schonat vergeleken met die van de Lutherse Kerk te 's-Gravenhage (1648).
Tabel 2.26.	Wijdtemensuren fluiten orgel Nieuwe Kerk te Amsterdam van Schonat vergeleken met die van Eekman (1638) en van de Lutherse Kerk te 's-Gravenhage (648).
Tabel 2.27.	Wijdtemensuren Quintadenen orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Schonat vergeleken met die van Gottfried Fritzsche en Arp Schnitger (1636 en 1689-'93).
Tabel 2.28.	Wijdtemensuren Gemshoornen orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Schonat.
Tabel 2.29.	Wijdtemensuren bekiers tongwerken orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Schonat vergeleken met de pedaaltrumpet uit het oude orgel van de Sint-Nicolaas te Utrecht van Dirck de Swart (1601-1603) en de Trompet uit het orgel in de St-Jan te Wijk bij Duurstede van Albert Kiespenning (1615).
Tabel 2.30.	De kelen van de Trompet van het rugwerk in het grote orgel van de Nieuwe Kerk te Amsterdam, vergeleken met die van Wijk bij Duurstede (Kiespenning 1615).
Tabel 2.31.	Vermoedelijke dispositie van het Schonatorgel in de Oude Kerk te Amsterdam (Hess 1774, 7).
Tabel 2.32.	Wijdtemensuren prestanten van het Schonatorgel in de Oude Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.34.	Wijdtemensuren Holpijpen en Bourdon 16' van het Schonatorgel in de Oude Kerk vergeleken met die van het grote orgel in de Nieuwe Kerk (1652-1656) en van de Lutherse Kerk te 's-Gravenhage (1648).
Tabel 2.35.	Wijdtemensuren Quintadeen van Schonat en van Niehoff in het kleine orgel in de Oude Kerk vergeleken met die van Eekman in Purmerend.
Tabel 2.36.	Mensuren beker Trompet pedaal Schonatorgel in de Oude Kerk te Amsterdam vergeleken met die van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.37.	Equivalent registers in het Schonatorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.38.	Dispositie van het orgel in de A-Kerk te Groningen zoals achtergelaten door Andreas de Mare in 1660.
Tabel 2.39.	Dispositie van het orgel in de A-Kerk te Groningen na oplevering door Jacobus van Hagerbeer.
Tabel 2.40.	De maten van de lades van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk.
Tabel 2.41.	De maten van de ventielen en cancellen van het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.

Tabel 2.42.	Samenstelling Mixtuur en Scherp in het transeptorgel van de Nieuwe Kerk te Amsterdam (zoals opgeleverd door Flentrop Orgelbouw).
Tabel 2.43.	Enkele registratiemogelijkheden om het zijwerk in het transeptorgel Nieuwe Kerk te benutten.
Tabel 2.44.	De dispositie van het grote orgel in de Nieuwe Kerk na de oplevering door Roelof en Johannes Duyschot.
Tabel 2.45.	Overzicht van de werkzaamheden aan de grote orgels in de Republiek met aantal registers.
Tabel 2.46.	Overzicht van de ventielbreedten en cancelbreedten in het bovenwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.47.	Overzicht ventielbreedten en cancelbreedten in de baslades van het pedaal en het hoofdwerk in het grote orgel van de Nieuwe Kerk te Amsterdam (eerste getal pedaal, tweede hoofdwerk).
Tabel 2.48.	Overzicht meervoudige bezettingen in het grote orgel van de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.49.	Overzicht wanddiktes Quintadeen in bovenwerk (Van Hagerbeer) en rugwerk (Schonat) in het orgel van de Nieuwe Kerk.
Tabel 2.50.	Wijdtemensuren van de prestanten van het bovenwerk in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Van Hagerbeer.
Tabel 2.51.	Wijdtemensuren van de fluiten van Van Hagerbeer in het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.52.	Wijdtemensuren van de Baarpijp in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Van Hagerbeer, vergeleken met die van Baders (Dronrijp, 1652-'57), en Duyschot (Alkmaar, 1684-'85).
Tabel 2.52.	Wijdtemensuren van de Quintadenen in het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam van Van Hagerbeer en van Schonat vergeleken met de Quintadenen uit het orgel in de Nieuwe Kerk te 's-Gravenhage (1700-'02) en de Bovenkerk te Kampen (1629).
Tabel 2.53.	Mensuren van de Trompet van Van Hagerbeer in het bovenwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.54.	Mensuren van de Vox Humana van Van Hagerbeer in het bovenwerk van het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam.
Tabel 2.55.	Een overzicht van de prestanten in het grote orgel van de Nieuwe Kerk.

Tabellen hoofdstuk 3

Tabel 3.1.	Verhuizingen van kleine orgels uit de grote stadskerken.

Tabellen hoofdstuk 4

Tabel 4 1.	Overeenkomstige terminologieën muziektheoretisch en retorisch, betrekking hebbend op <i>Fantasia's</i> van Sweelinck (Dirksen 1997).
Tabel 4.2.	De modi zoals bij diverse theoretici voorkwamen.
Tabel 4.3.	De modi en ambitus van de cantus firmus in de diverse psalmen uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Van Noordt.
Tabel 4.4.	Het soort semitonen dat voorkomt in de psalmbewerkingen uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt.
Tabel 4.5.	De melodische intervallen (>seconde) in de psalmbewerkingen uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt.
Tabel 4.6.	De melodische sexten in de psalmen van Van Noordt.
Tabel 4.7.	De melodische verminderde kwarten in de psalmbewerkingen uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt.
Tabel 4.8.	De grote en kleine drieklanken in de psalmbewerkingen uit het <i>Tabulatuurboek</i> Van Noordt.
Tabel 4.9.	Schema van de variaties van het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt.
Tabel 4.10.	Ambitus van de stemmen uit Van Noordts psalmduo's.
Tabel 4.11.	Ambitus van de stemmen uit de trio's met de cantus firmus in de tenor van Van Noordt.
Tabel 4.12.	Ambitus stemmen uit de trio's met cantus firmus in de sopraan van Van Noordt.
Tabel 4.13.	Ambitus van de stemmen uit de trio's met de gecoloreerde cantus firmus in de sopraan van Van Noordt.
Tabel 4.14.	Ambitus van de stemmen uit de trio's met de cantus firmus in de bas van Van Noordt.
Tabel 4.15.	Ambitus van de stemmen uit de vierstemmige koralen met de cantus firmus in de sopraan uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt
Tabel 4.16.	Vergelijking relatieve aantallen melodische sprongen in de bassen van de trios en de vierstemmige koralen uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Van Noordt.
Tabel 4.17.	Ambitus van de stemmen uit de vierstemmige koralen met de cantus firmus in de tenor van Van Noordt
Tabel 4.18.	Ambitus van de stemmen uit de koralen van psalm 24 uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Van Noordt.
Tabel 4.19.	Omvang stemmen in de <i>Fantasia's</i> uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt.
Tabel 4.20.	Verdeling hoge en lage versies van het thema over de stemmen in de <i>Fantasia's</i> uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt.
Tabel 4.21.	De groepering van thema-inzetten waarbij aangegeven is de hoge (H) of lage (L) ligging in de <i>Fantasia's</i> uit het <i>Tabulatuurboek</i> van Anthoni van Noordt.

- Tabel 4.22. Inzetten van het thema en het tweede thema in *Fantasia II* uit het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt.
- Tabel 4.23. Volgorde inzetten hoofdthema en contrathema bij *Fantasia IV* uit het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt.
- Tabel 4.24. Overzicht van het aantal themaherhalingen in de *Fantasia* 's uit het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt.
- Tabel 4.25. Lengten tussen de eerste veertien thema-inzetten bij *Fantasia I* uit het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt.

Tabellen hoofdstuk 5

- Tabel 5.1. Metrische patronen met karakterisering van Isaïc Vossius (1673) en Johann Mattheson (1739).
- Tabel 5.2. Overzicht klavier- en pedaalomvang Amsterdamse stadsorgels rond 1659.
- Tabel 5.3. Het voorkomen van dis en es met hun liggingen in de psalmbewerkingen uit het *Tabulatuurboek* van Anthoni van Noordt.

Bronnen en literatuur

a. Lijst met bezochte archieven

Stukken uit de volgende archieven zijn geraadpleegde (met afkortingen):

- Stadsarchief Amsterdam (GAA)
- Archief van de *Stichting De Oude Kerk* te Amsterdam
- Nationaal Archief te 's-Gravenhage (NA)
- Rijksarchief in Noord-Holland te Haarlem (RA Noord-Holland)
- Noord-Hollands Archief te Haarlem (GA Haarlem)
- Museum Enschedé te Haarlem
- Regionaal Archief Alkmaar (met ook gemeentearchief te Schagen) (RAA)
- Archiefdienst Westfrieze gemeenten te Hoorn (AWH)
- Waterlands Archief te Purmerend (SA Waterland)
- Gemeentearchief Zaanstreek (GA Zaanstreek)
- Gemeentearchief Diemen (GA Diemen)
- Gemeentearchief Weesp (GA Weesp)
- Stadsarchief Naarden/Streekarchief voor Muiden en Bussum (GA Naarden)
- Regionaal Archief Leiden (GA Leiden)
- Universiteitsbibliotheek Leiden (UBL)
- Gemeentearchief 's-Gravenhage (GA 's-Gravenhage)
- Nederlands Muziek Instituut te 's-Gravenhage
- Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage (KB)
- Het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie te 's-Gravenhage (RKD)
- Regionaal Historisch Centrum Delft (GA Delft)
- Gemeentearchief Rotterdam (GA Rotterdam)
- Streekarchief Goeree-Overflakkee (GA Goedereede)
- Streekarchief Voorne-Putten en Rozenburg te Brielle (GA Brielle)
- Stadsarchief Dordrecht (GA Dordrecht)
- Streekarchief Midden-Holland te Gouda (GA Gouda en Archief Sint Jan)
- Regionaal Archief Gorinchem te Gorinchem (GA Gorinchem)
- Het Utrechts Archief te Utrecht (GA Utrecht)
- Archief M.A. Vente in het Utrechts Orgelarchief te Utrecht
- Archief Lambert Ern  in het Utrechts Orgelarchief te Utrecht
- Archief Klaas Bolt in het Utrechts Orgelarchief te Utrecht
- Archief Eemland te Amersfoort (GA Amersfoort)

- Gemeentearchief Wijk bij Duurstede
- Archief van de rijksorgeladviseur bij de Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten te Amersfoort (RACM)
- Gelders Archief te Arnhem (RA Gelderland)
- Gelders Archief te Arnhem (GA Arnhem)
- Stadsarchief Deventer (GA Deventer)
- Archief Huis Bergh te 's-Heerenberg
- Streekarchivariaat regio Achterhoek (GA Varsseveld en Ter Borgh)
- Historisch Centrum Overijssel te Zwolle (RA Overijssel)
- Gemeentearchief Kampen (GA Kampen)
- Tresoar te Leeuwarden (RA Friesland en GA Leeuwarden)
- Groninger Archieven te Groningen (RA Groningen en GA Groningen)
- Gemeentearchief Bergen op Zoom (GA Bergen op Zoom)
- Zeeuws Archief te Middelburg (RA Zeeland, GA Sluis en GA Arnemuiden)
- Archief Goes (GA Goes)
- Gemeentearchief Schouwen-Duiveland (GA Zierikzee)
- Stadtarchiv Lüneburg
- Staats- und Universitäts Bibliothek te Hamburg

b. Bronnenuitgaven en literatuur

- Adlung, J., *Anleitung zu der musikalischen Gelahrtheit* (Erfurt 1758). Herdruk met inleiding verzorgd door J. Moser (Kassel, 1953).
- Adlung, J., *Musica Mechanica Organoedi* (Berlijn, 1768). Facsimile en inleiding door C. Mahrenholz (Kassel, 1961).
- Agawu, V.K., *Playing with signs. A semiotic interpretation of classic music* (Princeton, 1991).
- Albach, B., *Langs kermessen en hoven. Ontstaan en kroniek van een Nederlands toneelgezelschap in de 17de eeuw* (Zutphen, 1977).
- Albrecht, S. e.a., *Vondels Inwydinge van 't stadhuis t'Amsterdam* (Muiderberg, 1982).
- Allan, F., *De stad Edam en hare geschiedenis, voornamelijk beschouwd met betrekking tot de beide kerkbranden van de jaren 1602 en 1699* (Edam, 1857). Herdruk (Zaltbommel, 1969).
- Andriessen, P., *Carel Hacquart (1640-1701?)*. Een biografische bijdrage, het werk (Brussel, 1974).
- Annegarn, A., *Floris en Cornelis Schuyt, muziek in Leiden van de vijftiende tot het begin van de zeventiende eeuw* (Utrecht, 1973).
- Anslo, R., *R. Ansloos Poëzy, uitgegeven door Joan de Haes* (Rotterdam, 1713).
- Apel, W., *Geschichte der Orgel- und Klaviermusik bis 1700* (Kassel, 1967).
- Apel, W., *Harvard dictionary of Music 2nd. Ed.* (London, 1970).
- Apel, W., *Accidentiën und Tonalität in den Musikdenkmälern des 15. und 16. Jahrhunderts* (Baden-Baden, 1972).
- Arbogast, J., *Stilkritische Untersuchungen zum Klavierwerk des Thomaskantors Johann Kuhnau (1660-1722)* (Regensburg, 1983).
- Asselt, W.J. van, *Johannes Coccejus zeventiende-eeuwse theoloog op oude en nieuwe wegen* (Heerenveen, 1997).
- Aumüller, G. en H. Krug, 'Guido Richard Wagener (1822-1896). Anatom und Musiksammler' in *Medizinhistorisches Journal* 29 (1994), 171-182.
- Baak Griffioen, R. van, *Jacob van Eyck's Der Fluyten Lust-hof (1644-c1655)* (Utrecht, 1991).
- Bakhuizen van den Brink, R.C., *Studiën en Schetsen over Nederlandsche Geschiedenis en Letteren uit vroegere opstellen bijeenverzameld en herzien. 1^e deel-eerste serie* (Amsterdam, 1860).
- Bakker, B. E. Fleurbaay en A.W. Gerlagh, *De verzameling Van Eeghen, Amsterdamse tekeningen 1600-1950* (Zwolle en Amsterdam, 1988).
- Ban, J.A., *Zangh-bloemzel (theoretical part), & Kort sangh-bericht* (Amsterdam, 1642). Reprint en inleiding, verzorgd door F.R. Noske (Amsterdam, 1969).
- Barbieri, P., 'Alchemy, symbolism and Aristotelian acoustics in medieval organ-pipe technology' in *The Organ Yearbook* (2001), 7-39.
- Barbieri, P., 'The technology of metal organ pipes: Italy vs. France, c1300-1900' in *The Organ Yearbook* (2003), 7-70.
- Barbour, V., *Het Amsterdamse kapitalisme in de 17e eeuw* (Amsterdam, 1965²).
- Bartel, D., *Handbuch der musikalischen Figurenlehre* (Laaber, 1985).
- Bartels, U., *Vokale und instrumentale Aspekte im musiktheoretischen Schrifttum der 1. Hälfte des 17. Jahrhunderts. Studien zur musikalischen Aufführungspraxis in Deutschland zur Zeit des Frühbarock* (Regensburg, 1989).
- Barten, J., 'Memorabilia van een Haarlems klopje' in *Bijdragen van het Haarlems Bisdom* 62 (1953), 159-180.
- Bastiaens, L., 'Registratiekunst in Zuidduitse bronnen (1500-1800). II' in *Orgelkunst* 8,1 (1985), 9-18.
- Baudartius, W., *Memoryn ofte cort verhael der gedenck-weerdichste so kercklicke als wereltlicke gheschiedenissen van Nederland van den jaere 1603, tot in het jaer 1624. Beschreven door Gulielm Baudartium van Deynse. Het tweede deel, beginnende met het jaer 1620, ende eyndigende in Novembri des jaers 1624* (Arnhem, 1625).
- Baumann, D., 'Musical acoustics in the Middle Ages' in *Early music* (1990), 199-210.
- Baumann, E.D., *Johan van Beverwijck in leven en werken geschetst* (Dordrecht, 1910).
- Becker, J., 'Amphion en Hercules in Amsterdam: Vondels bijschrift op Diedrick Sweelinck' in *Spiegel der Letteren. Tijdschrift voor Nederlandse literatuurgeschiedenis en voor literatuurwetenschap* 33, 1-2 (1991), 49-68.
- Beek, A. van, 'Een kunstzinnige burgemeester van Weesp in de 17^e eeuw' in *Weesper weekbode* van 24 december 1927.
- Beek, M. en E. Kurpershoek, *De Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Amsterdam, 1983).
- Beek, P.J. ter, *De geschiedenis der christelijke kerk van Diemen* (Diemen, 1953). Typoscript, aanwezig in het gemeentearchief van Diemen.
- Beer, E.S. de (ed.), *The diary of John Evelyn, II* (London, 1955).
- Beer, R. en M.M. van Zanten, '“Cieraetpype”: gebosseleerde en geciseleerde pijpen' in T.G.M. Graas, *Lood om oud ijzer* (Soesterberg, 1998), 11-23.
- Belonje, J., 'De formuleren van eenigheid in de classis Alkmaar' in *Hollandsche Studieën III* ('s-Gravenhage/Haarlem, 1972), 147-157.
- Belotti, M., *Die freien Orgelwerke Dieterich Buxtehudes. Überlieferungsgeschichtliche und stilkritische Studien* (Frankfurt am Main, 1995).

- Belotti, M., 'Jacob Praetorius, a Less-known Pupil of Sweelinck' in P. Dirksen (red.), *Sweelinck Studies. Proceedings of the Sweelinck Symposium, Utrecht 1999* (Utrecht, 2002), 85-91.
- Bendeler, J.P., *Organopoeia, oder Unterweisung wie eine Orgel nach ihren Hauptstücken, als Mensuriren, Abtheilung derer Laden, Zufall des Windes, Stimmung oder Temperatur &c, aus wahren Mathematischen Gründen zu erbauen* (Frankfurt, 1690). Fotomechanische herdruk (Amsterdam, 1972).
- Benedict, P., *Christ's churches purely reformed. A social history of Calvinism* (New Haven, 2002).
- Bergweiler, S., *Körperszillation und Schallabstrahlung akustischer Wellenleiter unter Berücksichtigung von Wandungseinflüssen und Kopplungseffekten. Verändern Metalllegierung und Wandungsprofil des Rohrresonators den Klang der Labialen Orgelpfeife?* (Potsdam, 2005).
- Berkel, K. van, *Isaac Beeckman (1588-1637) en de mechanisering van het wereldbeeld* (Amsterdam, 1983).
- Beukers, M., *Stadsspeellieden in vijftiende-eeuws Utrecht* (Utrecht, 1987).
- Beyschlag, A., *Die Ornamentik der Musik* (Leipzig, 1953²).
- Bianconi, L., *Music in the seventeenth century* (Cambridge, 1987).
- Bianconi, L., en T. Walker, 'Production, consumption and political functions of seventeenth-century opera' in *Early music History* 4 (1984), 209-296.
- Bicknell, S., *The history of the English organ* (Cambridge, 1998³).
- Bierens de Haan, D., *Het houtsnijwerk in Nederland tijdens de Gothiek en de Renaissance* ('s-Gravenhage, 1921, 1977²).
- Biezen, J. van, *Anthoni van Noordt. Tabulatuurboek van Psalmen en Fantasyen (1659)* (Amsterdam, 1976). Uitgegeven in de serie *Monumenta Musica Neerlandica*, nr. XI.
- Biezen, J. van, 'Nogmaals de gemeentezang: het tempo van de reformatische kerkliederen' in *Het Orgel* 75,12 (1979), 446-460.
- Biezen, J. van, C. Willemijn Fock en K. van de Linde, *Het orgel van Midwolde* (Groningen, 1989).
- Biezen, J. van, 'De voorgeschiedenis van het 17de-eeuwse Nederlandse orgel' in P. Peeters (red.), *Orgelcultuur op de scheidslijn van kerk en staat. Het orgel in de 17de en de 20ste eeuw* (Amersfoort, 1990), 74-82.
- Biezen, J. van, *Het Nederlandse orgel in de renaissance en de barok, in het bijzonder de school van Jan van Covelens* (Utrecht, 1995).
- Bijtelaar, B.M., *De zingende torens van Amsterdam* (Amsterdam, 1947).
- Bijtelaar, B.M., 'De kooromgang van de Oude Kerk' in *Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum* 57 (1965), 11-47.
- Bijtelaar, B.M., *Het tegenwoordige groot orgel van de Nieuwe Kerk, 1655 tot heden*. Onge-dateerd typoscript in het archief van mej. B.M. Bijtelaar in GAA, Arch. nr. 770 (niet geïnventariseerd).
- Bijtelaar, B.M., 'Huizen aan de Oude Kerk' in *Jaarboek van het Genootschap Amstelodamum* 64 (1972), 54-74.
- Bijtelaar, B.M., *De orgels van de Oude Kerk in Amsterdam* (Amsterdam, 1975).
- Bilderdijk, W., C. Huygens. *Korenbloemen. Nederlandse Gedichten met ophelderende aantekeningen* (Leiden, 1824).
- Bist, M. vander, *Traicté de musique. 1622*. Facsimile van het handschrift Conservatoire Royal de Musique de Bruxelles cote 9.940 (Brussel, 1979).
- Blaas, P.B.M., 'Stedelijke naijver. Een inleidende verkenning' in P.B.M. Blaas (red.), *Stedelijke naijver, de betekenis van interstedelijke conflicten in de geschiedenis* ('s-Gravenhage 1986), 11-26.
- Blankenburg, Q. van, *Elementa Musica of nieuw licht tot het welverstaan van de musieck en de bas-continuo* ('s-Gravenhage, 1739). Reprint (Buren, 1972).
- Blankert, A. e.a., *Hollands Classicisme in de zeventiende-eeuwse schilderkunst* (Rotterdam, 1999).
- Blankman, M., 'Euterpe's organ. Aspect of Spieghel's "Hart-Spiegel" in interdisciplinary perspective' in Th. Hermans en R. Salverda, *From revolt to riches. Culture and History of the Low Countries, 1500-1700. Interdisciplinary Perspectives* (London, 1993), 182-191.
- Blécourt, A.S. de, *Kort begrip van het vaderlands burgerlijk recht* (Groningen, 1950).
- Bloemkrans van verscheiden gedichten, door eenige Liefhebbers der Poezy bij een verzamelt* (Amsterdam, 1659).
- Blok, P.J., *Relazioni Veneziane. Venetiaansche berichten over de Vereenigde Neerlanden* ('s-Gravenhage, 1909).
- Blom, F.R.E., *Constantijn Huygens. Mijn leven verteld aan mijn kinderen in twee boeken. Ingeleid, bezorgd, vertaald en van commentaar voorzien, deel 2. Commentaar en annotatie* (Amsterdam, 2003).
- Blum, S., 'Recognizing improvisation' in B. Nettl en M. Russell (red.), *In the course of performance, studies in the world of musical improvisation* (Chicago, 1998), 27-45.
- Blume, F., *Renaissance and baroque music. A comprehensive survey* (London, 1975).
- Boer, H., *Kleine theorie van de werkbehandeling* (Utrecht, 1981).
- Boer, P. den, 'Naar een geschiedenis van de dood, mogelijkheden tot onderzoek naar de houding ten opzichte van de dode en de dood ten tijde van de Republiek' in *Tijdschrift voor geschiedenis* 89 (1976), 161-201.
- Boers, T., 'De kas van het transeptorgel, een kunsthistorische beschrijving' in H. Verhoef (red.), *'s Hemels overdaad. De orgels van de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Zutphen, 2005), 122-141.
- Bötticher, J.A., '"Singend denken" – und denkend singen? Zur Wechselbeziehung barocker Vokal- und Instrumentalpraxis' in *Basler Jahrbuch für Historische Musikpraxis* XXVI (2002), 149-171.

- Bogaers, L., 'Een kwestie van macht? De relatie tussen de wetgeving op het openbaar gedrag en de ontwikkeling van de Utrechtse stadssamenleving in de zestiende en zeventiende eeuw' in *Volkskundig Bulletin* 11 (1985), 102-126.
- Boheemen, F.C. van en Th.C.J. van der Heijden, *Retoricaal Memoriaal. Bronnen voor de geschiedenis van de Hollandse rederijerskamers van de middeleeuwen tot het begin van de achttiende eeuw* (Delft, 1999).
- Boltes, M., 'Merkwaardige kerkorgels in Nederland en hunne geschiedenissen; VI. Het orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam' in *Het Orgel* 1,10 (1886).
- Boom, H. ten, *De Reformatie in Rotterdam. 1530-1585* (Amsterdam, 1987).
- Booy, E.P. de, *De Weldaet der Scholen. Het plattelandsonderwijs in de provincie Utrecht van 1580 tot het begin der 19^e eeuw* (Utrecht, 1977).
- Booy, E.P. de, *Kweekhoven der wijsheid, basis en vervolgonderwijs in de steden van de provincie Utrecht van 1580 tot het begin der 19^e eeuw* (Zutphen, 1980).
- Bormann, K., *Die gotische Orgel zu Halberstadt. Eine Studie über mittelalterlichen Orgelbau* (Berlijn, 1966).
- Borren, Ch. van den, *Geschiedenis van de muziek in de Nederlanden, deel II* (Amsterdam, 1951).
- Borren, Ch. van den, *Les origines de Musique de Clavier en Angleterre* (Leuven, 1912). Fotomechanische herdruk (Brussel, 1978²).
- Bosmans, W., *Eenhandsfluit en trom in de Lage Landen* (Peer, 1991).
- Bossuyt, I., 'Introduction' in *La bataglia Taliana. Matthias Werrecore* (Peer, 1987), 5-13.
- Bottenheim, S.A.M., *De opera in Nederland* (Amsterdam, 1946).
- Bouman, A., 'De wederingebruikneming van het kleine orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 42 (1948), 1-9.
- Bourdieu, P., *Opstellen over smaak, habitus en het veldbegrip* (Amsterdam, 1992).
- Bourdieu, P., *De regels van de kunst. Wording en structuur van het literaire veld* (Amsterdam, 1994).
- Bouwstenen: jaarboek der Vereeniging voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis, deel I en III op het jaar 1872.*
- Bowles, E.A., 'The organ in the medieval liturgical service' in *Revue de Belge de musicology* XVI,1-4 (1962), 13-29.
- Boxer, C.R., *Het profijt van de macht. De Republiek en haar overzeese expansie, 1600-1800* (Amsterdam, 1988).
- Boxhorn, M.Z. van, *Spiegeltien vertoonende 't lancke hayr ende hayrlocken bij de oude Hollanders en Zeelanders gedragen* (Middelburg, 1644).
- Boaistuau, P., *Het tooneel oft spiegel des aerdtbodems, waer in te sien is een breede verhalinghe van des menschen catyuicheyt* (Amsterdam, 1599).
- Braet, A., *De klassieke statusleer in modern perspectief. Een historisch-systematische bijdrage tot de argumentatieleer* (Groningen, 1984).
- Bredius A., 'Rapiamus' in *Oud Holland* 5 (1887), 72.
- Bredius, A., *Künstler-Inventare, Urkunden zur Geschichte der Holländischen Kunst des XVI^{ten}, XVII^{ten} un XVIII^{ten} Jahrhunderts, deel VII Nachträge* ('s-Gravenhage 1921).
- Bregman, J., *Schagen door de eeuwen heen* (Den Helder, 1984).
- Breig, W., 'Über das Verhältnis von Komposition und Ausführung in der norddeutschen Orgel-Choralbearbeitung des 17. Jahrhunderts' in C. Dahlhaus en W. Wiora (red.), *Norddeutsche und nordeuropäische Musik* (Kassel, 1965), 71-82.
- Breig, W., *Die Orgelwerke von Heinrich Scheidemann* (Wiesbaden, 1967).
- Breig, W., 'Die Lübbenauer Tabulaturen Lynar A1 und A2' in *Archiv für Musikwissenschaft* 25 (1968), 96-117 en 223-236.
- Brennan, M.G. (ed.), *The travel diary of Robert Bargrave, Levant Merchant (1647-1656)* (London, 1999).
- Brienen, T., *De liturgie bij Johannes Calvijn. Zijn publicaties en zijn visies* (Kampen, 1987).
- Brink, H. en P. Peeters, 'Vanden Orgel. Een bijdrage tot de geschiedenis van het orgel in de Grote of Sint Michaëlskerk te Zwolle' in *The Brussels museum of musical instruments bulletin, mededelingen van het centraal orgelarchief* (Buren, 1985), 59-94.
- Brink, P. van den, *Jacob Backer (1608/9-1651)* (Zwolle, 2008).
- Brinkhoff, L., e.a., *Liturgisch woordenboek* (Roermond, 1958-1962).
- Brockt, J., *Musicae Compendium, Leitfaden der Musik. Renatus Descartes* (Darmstadt, 1987). De Latijnse tekst is een fotomechanische herdruk (Amsterdam, 1656).
- Broeckhuyzen, G.H., *Orgelbeschrijvingen. Moderne uitgave met inleiding door A.J. Gierveld* (Amsterdam, 1986).
- Broeyer, F.G.M., 'Franciscus Burman, een coccejaan in voetiaans vaarwater' in E.G.E. van der Wall (red.), *Een richtingensrijd in de Gereformeerde Kerk, voetianen en coccejanen 1650-1750* (Zoetermeer, 1994), 104-130.
- Broeyer, F.G.M., 'Ijkpunt 1650. 'Andre gezinsheden met tolerantie getolereert'' in C. Augustijn en E. Honée (red.), *Vervreemding en verzoening, de relatie tussen katholieken en protestanten in Nederland. 1550-2000* (Nijmegen, 1998), 35-67.
- Brom, G., 'Een Italiaansche reisbeschrijving der Nederlanden (1667-1678)' in *Bijdragen en mededeelingen van het Historische Genootschap* 36 (1915), 81-230.

- Brombaugh, J., 'Haga Church (Hagakyrkan, Göteborg (Gothenburg), Sweden John Brombaugh & Associates, inc. Tracker organ builders opus 28, 1992)' in L. Edwards (ed.), *A documentary of recent organs based on European & American model* (Easthampton, 1992), 23-35.
- Bronswijk, A.C., *Symbolen, de taal van kunst en liturgie* ('s-Gravenhage, 1990).
- Broos, I.E.C.M. en E. Stoffers, 'Elite en de min in de zeventiende- en achttiende-eeuwse Republiek' in *Volkscultuur, tijdschrift over tradities en tijdsverschijnselen* 8,3 (1991), 47-64.
- Brossard, S. de, *Dictionnaire de musique, contenant une explication des termes Grecs, Latins, Italien, & François, les plus usitez dans la Musique, seconde édition* (Parijs, 1705). Facsimilé (Hilversum, 1965).
- Brouwer Ancher, A.J.M., 'Een paar aantekeningen betreffende de Nieuwe Kerk te Amsterdam' in *Amsterdamsch jaarboekje voor geschiedenis en letteren* (1897), 9-23.
- Brown, C., *Classical and Romantic performing Practice, 1750-1900* (Oxford, 1999).
- Bruggaier, E., *Studien zur Geschichte des Orgelpedalspiels in Deutschland bis zur Zeit Johann Sebastian Bachs* (Frankfurt am Main, 1959).
- Bruinsma, H.A., 'The organ controversy in the Netherlands Reformation to 1640' in *Journal of the American Musicological Society* VII,3 (1954), 205-212.
- Brulez, W., *Cultuur en getal, aspecten van de relatie economie – maatschappij – cultuur in Europa tussen 1400 en 1800* (Amsterdam, 1986).
- Brummel, L., *Sinnepoppen van Roemer Visscher, naar uitgave van 1614 bij Willem Iansz te Amsterdam* ('s-Gravenhage, 1949).
- Buchstab, B., *Orgelwerke und Prospektgestaltung in Thüringer Schlosskapellen – Visualisierung sakraler Musikinstrumente im höfischen Kontext* (Marburg, 2002).
- Budé, A.W.A.M., G.T. Hartong en C.L. Heesakkers, *Jacobus Revius. Licht op Deventer. De geschiedenis van Overijssel en met name de stad Deventer, Deel 2 (1619-1640)* (Hilversum, 1998).
- Bueren, T. van, *Tot lof van Haerlem. Het beleid van de stad Haarlem ten aanzien van de kunstwerken uit de geconfisqueerde geestelijke instellingen* (Hilversum, 1993).
- Bukofzer, M.F., *Music in the baroque era. From Monteverdi to Bach* (London, 1975²).
- Bunjes, P.G., *The Praetorius organ* (St. Louis, 1966).
- Burgler, T.M., 'Het hoofdorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam' in *Monumenten* 5,1 (1984), 4-12.
- Burke, P., *Popular culture in early modern Europe* (New York, 1978).
- Burke, P., *De Italiaanse renaissance* (Amsterdam, 1988).
- Burke, P., *Venetie en Amsterdam, een onderzoek naar elites in de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 1991).
- Burke, P., *Antwerp, a metropolis in comparative perspective* (Antwerpen, 1993).
- Burney, C., *A general history of Music from the Earliest Ages to the Present Time. Volume I* (London, 1789²).
- Burney, C., *The present state of music in Germany, the Netherlands and United provinces. Or, the journal of a tour through those Countries, undertaken to collect materials for a general history of music. Volume 1* (London, 1775²).
- Uitgegeven als: P.A. Scholes (ed.), *An eighteenth-century musical tour in Central Europe and the Netherlands. Being dr. Charles Burney's account of his musical experiences* (London, 1959).
- Bush, D.E., 'Organ music in the 15th-century German Liturgy: a reconstruction' in *The Organ Yearbook* XX (1989), 21-50.
- Bussemaker, Th., 'Lijst van ambten en officiën ter begeving staande van burgemeesteren van Amsterdam in 1749' in *Bijdragen en medeelingen van het Historisch Genootschap* 28 (1907), 474-518.
- Butler, G.G., 'The fantasia as musical image' in *The musical Quarterly* LX (1974), 602-615.
- Butt, J., *Music education and the art of performance in the German Baroque* (Cambridge, 1994).
- Buvelot, Q., 'Ontwerpen voor geschilderde decoratieprogramma's' in J. Huisken (red.), *Jacob van Campen. Het klassieke ideaal in de Gouden Eeuw* (Amsterdam, 1995), 121-154.
- Caeyers, J., *Het "Traité de l'Harmonie" van Jean-Philippe Rameau en de ontwikkeling van het muziektheoretisch denken in Frankrijk* (Brussel, 1989).
- Calckman, J.J., *Antidotum, Tegengift vant gebruyck of ongebruyck van 't Orgel in de Kercken der Vereenighde Nederlanden* ('s-Gravenhage, 1641).
- Calckman, J.J., *Droevighe clachten der bedruckte Gemeynte Jesu Christi, in dese tijden der vervolginge door gheheel Christenheydt* ('s-Gravenhage, 1642).
- Campen, M. van, *Gans Israël. Voetiaanse en Coccejaanse visies op de joden gedurende de zeventiende en achttiende eeuw* (Leiden, 2006). Dissertatie Universiteit Leiden.
- Cano, R.L., 'Musica poetica-aesthetica musica, the theory of Baroque Musical Rhetoric as an aesthetic trace' in *Music Theory Online* (1998).
- Carlsson, T., *On dynamic behaviour of wedge bellows* (Göteborg, 1996).
- Carlsson, T., *On wind systems dynamics of Pipe Organs* (Göteborg, 1999).
- Carter, J. (ed.), *Anleitung zur Singekunst of Thomas Selle, An introduction, edition and facsimile* (Ottawa, 2006).

- Caughill, D.I., *A History of instrumental chamber music in the Netherlands during the early baroque era* (Bloomington, 1983).
- Cevaál, W.J. 'Van Hagerbeer tot Verschueren. De historie van het Pieterskerk-orgel vanaf 1680' in W.J. Cevaál (red.), *Een Hollands stadsorgel uit de Gouden Eeuw. Het Van Hagerbeer-orgel in de Pieterskerk te Leiden* (Zutphen, 1999), 63-109.
- Chapman, R.E., *Marin Mersenne, Harmonie Universelle, the books on instruments* ('s-Gravenhage, 1957).
- Charbon, M.H., *Catalogus van de muziekbibliotheek Haags Gemeentemuseum. II. Vocale muziek van 1512 tot ca. 1650* (Amsterdam, 1973).
- Clarke, E., 'Expression in performance: generativity, perception and semiosis' in J. Rink (red.), *The practice of performance. Studies in musical interpretation* (Cambridge, 1995), 21-54.
- Clement, A.A., "*O Jesu, Du edle Gabe*". *Studien zum Verhältnis von Text und Musik in den Choralpartiten und den Kanonischen Veränderungen von Johann Sebastian Bach* (Utrecht, 1989).
- Cohen, A., *The evolution of the fantasia and works in related styles in the seventeenth-century instrumental music of France and the Low Countries* (New York, 1958).
- Cohen, A., 'The Fantaisie for instrumental ensemble in 17th-century France – its origin and significance' in *The musical Quarterly* 48,2 (1962), 234-243.
- Cohen, D.E., "'The imperfect seeks its perfection". Harmonic progression, directed motion and Aristotelian Physics' in *Music Theory Spectrum. The journal of the Society for Music Theory* 23,2 (2001), 139-169.
- Cohen, H.F., *Quantifying music, the science of music at the first stage of the Scientific Revolution, 1580-1650* (Dordrecht, 1984).
- Collins, T.A., "'Reactions against the virtuoso". Instrumental ornamentation practice and the stile moderno' in *International review of the aesthetics and sociology of music* 32 (2001), 137-152.
- Commelin, C., *Beschryvinge van Amsterdam. Zynde een naukeurige verhandeling van desselfs eerste oorspronk uyt den huys der heeren van Amstel, en Amstellant, haar vergrootingen, rykdom, en wyze van regeeringe, tot den jare 1691* (Amsterdam, 1693).
- Cooke, D., *The language of music* (Oxford, 1989²).
- Cooper, G.W. en L.B. Meyer, *The rhythmic structure of music* (Chicago, 1960).
- Coornhert, D.V., *Zedekunst dat is wellevenskunste. Vermids waarheyds kennisse vanden mensche, vande zonden ende vande dueghden nu alder eerst beschreven int Neerlandsch* (zonder plaats, 1586). Uitgegeven en van aantekeningen voorzien door B. Becker (Utrecht, 1982).
- Cotterill, R., 'War and Music in the Sixteenth Century' in J.R. Mulryne (ed.), *War, Literature and the Arts in Sixteenth Century Europe* (Basingstoke, 1989), 63-77.
- Couprie, L.D., 'Iconografische inleiding' in A.W.A. Boschloo e.a., *De beschilderde orgelluiken in Europa. Een erfgoed van grote schoonheid met een rijke historie en van onvervangbare waarde* (Rotterdam, 2001), 34-44. Dit is een uitgave van Stichting Organa Historica, Rotterdam.
- Cramer, J.A., *De theologische faculteit te Utrecht ten tijde van Voetius* (Utrecht, 1932).
- Croiset van Uchtelen, A.R.A., 'Ik zou u willen vragen dit nummer aan Parijs te laten' of hoe een witte raaf de Amsterdamse UB ontglipte en hoe na tweeëntwintig jaar alsnog een pleister op de wonde kwam' in N. Maas (red.), *Waardevol oud papier. Feestbundel bij het tienjarige bestaan van Bubb Kuiper Veilingen Boeken en Grafiek 1986-1996* (Haarlem, 1996), 64-70.
- Croiset van Uchtelen, A.R.A., *Nederlandse schrijfmeeesters uit de zeventiende eeuw. Tentoonstelling 16 juni tot en met 19 augustus 1978 Rijksmuseum Meermann-Westreenianum* ('s-Gravenhage, 1978).
- Curtis, A. (ed.), *Nederlandse klaviermuziek uit de 16e en 17e eeuw* (Amsterdam, 1961).
- Curtis, A., *Dutch Keyboard Music of the 16th and 17th centuries* (Amsterdam, 1961) *Monumenta Musica Neerlandica*, III.
- Curtis, A., 'Hendrick Speuy and the earliest printed Dutch keyboard music' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XIX (1962/'63), 143-162.
- Curtis, A., *Sweelinck's keyboard works: a study of English elements in Dutch secular music of the Gouden Eeuw* (Leiden, 1987³).
- Dael, P.C.J. van, 'De Oude Kerk te Amsterdam' in M. Blokhuis (red.), *Vroomheid op de Oudezijds. Drie Nicolaaskerken in Amsterdam: de Oude Kerk, Ons' Lieve Heer op Solder, de Sint Nicolaaskerk* (Amsterdam, 1988), 9-36.
- Dahlhaus, C., 'Zur Theorie des klassischen Kontrapunkts' in *Kirchenmusikalisches Jahrbuch* (1961), 43-57.
- Dahlhaus, C., 'Christoph Bernhard und die Theorie der modalen Imitation' in *Archiv für Musikwissenschaft* XXI (1964), 45-59.
- Dahlhaus, C., 'Cribrum musicum, Der Streit zwischen Scacchi und Siefert' in C. Dahlhaus (red.), *Norddeutsche und nordeuropäische Musik* (Kassel, 1965), 108-112.
- Dahlhaus, C., *The idea of absolute music. Translated by Roger Lustig* (Chicago, 1989).
- Dalenoort, H., 'Utrecht-Rotterdam-Enschede-Losser: De Odyssee en ondergang van een orgel' in *De Mixtuur, tijdschrift voor het orgel* 55 (1986), 206-215.
- Damman, R., *Der Musikbegriff im deutschen Barok* (Keulen, 1967).

- Damsteegt, B.C., 'Constantijn Huygens' Nederlandse grafschriften' in *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde* 103 (Leiden, 1987), 119-143.
- Danckert, W., *Geschichte der Gigue* (Leipzig, 1924).
- Dans, J. van, *Scoperos satyra ofte Thyrsis minne-wit, waer in de hedendaegsche vrijerij klaer ende helder wordt afgebeeldt / beschreven door S. ab A* (Amsterdam, 1654).
- Dans, J. van, *Scoperos Satyra, ofte Thyrsis Minnewit, waer inne de hedendaeghsche vrijery klaer ende helder wordt afgebeeldt* (Amsterdam, 1668).
- Dapper, O., *Historische beschryving der stadt Amsterdam. Waer in de voornaemste geschiedenissen (na een kort verhael van gansch Hollant en d'omleggende dorpen, als ambachts-heerlijkheden, onder deze stadt gelegen) die ten tijde der herdoopers, Nederlandsche beroerten, en onder Prins Willems, de tweede, stadt-houderlijke regeering, hier ter stede voor-gevallen zijn, verhandelt, en al de stads gemeene, zoo geestelijke als wereltlijke, gebouwen, in meer als tzeventigh kopere platen, met haer nevenstaende beschrijving, vertoont worden* (Amsterdam, 1663).
- Das, G., 'De strijd over het orgelgebruik in de Protestantse kerken' in *Stemmen des Tijds* (1925), 57-85.
- Das, G., 'Orgels en organisten te Arnhem' in *Bijdragen en Mededelingen Gelre* 28 (1925), 59-76.
- Davidsson H., *Matthias Weckmann. The interpretation of his organ music* (Göteborg, 1991).
- Davidsson H. en Sverker Jullander (red.), *Proceedings of the Göteborg international organ academy 1994* (Göteborg, 1994).
- Davies, S., *Musical works and performances. A philosophical exploration* (Oxford, 2001).
- Decker, J. de, *Lof der geldsucht, ofte vervolg der Rijm-oeffeningen* (Amsterdam, 1668).
- Defant, C., *Kammermusik und Stylus phantasticus. Studien zu Dietrich Buxtehudes Triosonaten* (Frankfurt am Main, 1984).
- Defant, C., 'Johann Adam Reinckens "Hortus Musicus". Versuch einer Deutung als Metapher für die hochbarocke Musickauffassung in Deutschland' in *Die Musikforschung* 42 (1989), 128-148.
- Dekhuyzen, H.E., *De Sint Joriskerk van twaalfhonderd tot heden* (Amersfoort, 1969).
- Dekker, A., 'J. Pzn. Sweelinck en zijn Collegium Musicum' in *Mens en Melodie* 26 (1971), 290-292.
- Dekker, R.M. en H. Roodenburg, 'Humor in de 17e eeuw. Opvoeding, huwelijk en sexualiteit in de moppen van Aernout van Overbeke (1632-1674)' in *Tijdschrift voor sociale geschiedenis* 10 (1984), 243-266.
- Detlefsen, H.P., *Musikgeschichte der Stadt Flensburg bis zum Jahre 1850* (Kassel, 1961).
- Descartes, R., *Over de methode. Inleiding over de methode: hoe zijn verstand goed te gebruiken en de waarheid te achterhalen in de wetenschappen* (Amsterdam, 1977). Vertaling en inleiding door Th. Verbeek.
- Deursen, A.Th. van, 'Kerk of parochie? De kerkmeesters en de dood ten tijde van de republiek' in *Tijdschrift voor geschiedenis* 89 (1976), 531-538.
- Deursen, A.Th. van, 'Volkscultuur in wisselwerking met de elitecultuur in de vroegmoderne tijd' in G. Rooijackers en T. van der Zee, *Religieuze volkscultuur, de spanning tussen de voorgeschreven orde en de geleefde praktijk* (Nijmegen, 1986), 54-70.
- Deursen, A.Th. van, *Mensen van klein vermogen, het kopergeld van de Gouden Eeuw* (Amsterdam, 1991⁵).
- Deursen, A.Th. van, *Bavianen en Slijkgeuzen. Kerk en kerkvolk ten tijde van Maurits en Oldebarnevelt* (Franeker, 1991²).
- Deursen, A.Th. van, *Een dorp in de polder. Graft in de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 1994).
- Deursen, A.Th. van, *De hartslag van het leven. Studies over de Republiek der Verenigde Nederlanden* (Amsterdam, 1996).
- Deursen, A.Th. van, *De last van veel geluk. 1555-1702. De geschiedenis van Nederland* (Amsterdam, 2004).
- Devriès-Lesure, A., 'Technological aspects' in R.A. Rasch, *Music publishing in Europe 1600-1900. concepts and issues, bibliography* (Berlijn, 2005), 63-88.
- Dewitte, A., 'Gegevens betreffende het muziekleven in de voormalige Sint-Donaaskerk te Brugge – 1251-1600' in *Handelingen van het Genootschap voor geschiedenis (Société d'Émulation) te Brugge CXI/3-4* (1974), 140-144.
- Dickinson, A.E.F., 'The Lübbenau Keyboard Books, a further note on faceless features' in *The music Review* 17 (1956), 270-286.
- Dijk, D. van, *Verklaring van de bijbel door Johannes Calvijn. Leerredenen over I Samuël. Tweede deel (hoofdstuk 16-31). Uit het Latijn vertaald* (Goudriaan, 1979).
- Dijk, G.C.M. van, 's-Hertogenbosch, orgelstad in de 16e eeuw' in A. Dunning (red.), *Visitatio organorum. Feestbundel voor Maarten Albert Vente* (Buren, 1980), 117-129.
- Dijk, P. van, 'Aspects of fingering and hand division in Lynar A 1' in P. Dirksen (red.), *Sweelinck Studies. Proceedings of the Sweelinck Symposium, Utrecht 1999* (Utrecht, 2002), 127-146.
- Dijk, P. van en P. Westerbrink, *Matthias Weckmann and the use of the organ in the Jacobikirche in Hamburg in the seventeenth century* (Sneek, 1991).
- Dijk, R. van, 'Het Hoornbeeck-orgel van de Nieuwe of Ronde Lutherse Kerk' in H. Donga en P. van Dijk, *Monumentale orgel van Luthers Amsterdam* (Zoetermeer, 1998), 54-88.

- Dijk, R. van, “‘Johannis Conflentini Opus’”. De geschiedenis van Alkmaars kleyne orgel’ in W.J. Cevaai, *Alkmaars kleyne orgel. Het koororgel van de St. Laurenskerk te Alkmaar* (Zutphen, 2000), 15-93.
- Dijk, R. van, ‘De orgels van de Nieuwe Kerk en hun geschiedenis’ in H. Verhoef (red.), *’s Hemels overdaad. De orgels van de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Zutphen, 2005).
- Dijkstra, J., P.P.W.M. Dirkse en A.E.A.M Smits De schilderijen van Museum Catherijneconvent (Zwolle, 2002).
- Dillen, J.G. van, *Bronnen tot de geschiedenis van het bedrijfsleven en het gildewezen van Amsterdam, I* (’s-Gravenhage, 1929).
- Dillen, J.G. van, *Bronnen tot de geschiedenis van het bedrijfsleven en het gildewezen van Amsterdam, II* (’s-Gravenhage, 1933).
- Dillen, J.G. van, ‘Summiere staat van de in 1622 in de provincie Holland gehouden volkstelling’ in *Economisch Historisch Jaarboek* (’s-Gravenhage, 1940), 167-189.
- Dillen, J.G. van, *Bronnen tot de geschiedenis van het bedrijfsleven en het gildewezen van Amsterdam, III* (’s-Gravenhage, 1974).
- Dirkse, P., ‘De Nieuwe Zijds Kapel en de inrichting in de 17de eeuw’ in *Spiegel Historiae* 12,1 (1977), 9-16.
- Dirkse, P., *Begijnen, pastoors en predikanten. Religie en kunst inde Gouden Eeuw* (Leiden, 2001).
- Dirksen, P.H., ‘Sweelinck’s Opera Dubia: a Contribution to the Study of His Keyboard Music’ in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXXVI (1986), 80-135.
- Dirksen, P.H., *Acht Choralbearbeitungen für Orgel von Jan P. Sweelinck und seine Schule. Uit de reeks: Exempla musica neerlandica* 16 (Utrecht, 1991).
- Dirksen, P.H., *The keyboard music of Jan Pieterszoon Sweelinck* (Utrecht 1997).
- Dirksen, P.H., ‘Een onbekende afbeelding van Sweelincks orgel’ in *Het Orgel* 95 (1999), 32-34.
- Dirksen, P.H., ‘The Dutch 17th-Century Tradition of Psalm Variations’ in S. Jullander (ed.), *Goart Research Reports* 2 (Göteborg, 2000), 59-78.
- Dirksen, P. en J. Ferrard (ed.), *Peeter Cornet, Complete Keyboard Music* (Utrecht, 2001). Uitgave Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis.
- Dirksen, P.H., ‘New perspectives on Lynar A 1’ in C. Hogwood (ed), *The keyboard in Baroque Europe* (Cambridge, 2003), 51-61.
- Diruta, G., ‘The Transylvanian (Il Transilvano), part I (Venetië, 1593). Vertaling en inleiding door M.C. Bradshaw en E.J. Soehnlen (Henryville, 1984).
- Diruta, G., ‘The Transylvanian (Il Transilvano), part II (Venetië, 1609). Vertaling en inleiding door M.C. Bradshaw en E.J. Soehnlen (Henryville, 1984).
- Dixhoorn, A. van, *Lustige geesten. Rederijkers in het publieke leven van de noordelijke Nederlanden in de vijftiende, zestiende en zeventiende eeuw* (Amsterdam, 2004).
- Doderer, G., *Orgelmusik und Orgelbau im Portugal des 17. Jahrhunderts : Untersuchungen an Hand des Ms. 964 der Biblioteca Pública in Braga* (Tutzing, 1978).
- Dodds, M.R., ‘Tonal types and modal equivalence in two keyboard cycles by Murschhauser’ in C.C. Judd, *Tonal structures in early music* (New York, 1998), 341-372.
- Döring, T., *Studien zur Künstlerfamilie Van Bronchorst. Jan Gerritz. (ca. 1603-1661), Johannes (1627-1656) und Gerrit van Bronchorst (ca. 1636-1673) in Utrecht und Amsterdam* (Alfter, 1993).
- Domselaer, T. van, *Beschryvinge van Amsterdam, haar eerste oorspronk uyt den huyze der heeren van Aemstel en Aemstellant : met een verhaal van haar leven en dappere krijgsdaden. Amsterdams kleyne beginselen, outheyt, bemuuring, en verscheyde vergrotingen* (Amsterdam, 1665).
- Donga, H. en Dijk, P. van, *Monumentale orgels van Luthers Amsterdam* (Zoetermeer, 1998).
- Donati, P.P., ‘The Italian organ in the sixteenth and seventeenth centuries. A new perspective. (I)’ in *The Organ Yearbook* (2005), 7-31.
- Donington, R., *The interpretation of early music* (London, 1963).
- Doornink-Hoogenraad, M.M., ‘Een Zutphens organist uit Sweelinck’s tijd’ in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* IXX,3-4 (1962-1963), 192-199.
- Doornink-Hoogenraad, M.M., ‘Een Zutphens organist uit Sweelinck’s tijd’ in F. Matter (red.), *Herschappen schoonheid, het Bader-orgel in de St. Walburgiskerk te Zutphen* (Zutphen, 1997), 102-109.
- Doove, J.A. F., ‘Van Rhynsburch x Steen = De Voys, familierelaties tussen drie Leidse geslachten’ in *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken* 60 (1968), 39-57.
- Doove, J.A. F., ‘Jan Jansz Kaga, organist te Leiden, 1532-1555’ in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXIII (1973), 12-17.
- Doove, J.A. F., ‘Is driemaal een scheepsrecht? Het zestiende-eeuwse organistengeslacht Kaga te Leiden’ in *Mens en melodie* 22 (1977), 331-335.
- Doove, J. A. F., ‘Sweelinck op bezoek, een onbekend verblijf van de Amsterdamse organist in Leiden in 1617’ in *Mens en Melodie*, 23 (1978), 177-178.

- Douglass, F., *The language of the classical French Organ, A musical tradition before 1800, new and expanded edition* (New Haven and London, 1995).
- Douwes, C., *Grondig onderzoek van de toonen der Musijk* (Franeker, 1699). Facsimile en inleiding door Peter Williams (Amsterdam, 1971).
- Dozy, Ch. M., 'Jan Pietersz Sweelinck en andere organisten der 16^e eeuw' in *Oud Holland* (1885), 277-302.
- Dreyfus, L., *Bach's Continuo Group. Players and practices in his vocal works* (Cambridge, Massachusetts, and London).
- Dreyfus, L., *Bach and the patterns of invention* (Cambridge, 1996).
- Driel, H. van, *De semiosis. De semiotiek van C.S. Peirce in verband gebracht met het verschijnsel 'film'* (Tilburg, 1993).
- Drieling, F.H.C., 'Gevoelen van J. Wtenbogaert over de invoering der kerkorgels' in *Kroniek Koninklijk Historisch Genootschap* 4 (1848), 255-259.
- Dubbe, B., 'Bijdrage tot de geschiedenis van het muziekleven te Deventer tot het eind van de 18de eeuw', in *Verslagen en mededelingen Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis* (1961), 111-155.
- Dudok van Heel, S.A.C., 'Jan Vos (1610-1667)' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 72 (1980), 23-43.
- Dudok van Heel, S.A.C., 'Het "schilderhuis" van Govert Flinck en de kunsthandel van Uylenburgh te Amsterdam' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 74 (1982), 70-90.
- Dudok van Heel, S.A.C., 'Een grote concentratie van zeepzieders aan het Damrak, Amsterdamse zeepziederijen in de 16^e en vroege 17^e eeuw' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 83 (1991), 45-112.
- Duke, A., *Reformation and revolt in the low countries* (London 1990).
- Duker, A.C., *Gisbertus Voetius, deel II, eerste stuk* (Leiden, 1904).
- Dunk, T.H. von der, 'De Amsterdamse Nieuwekerkstoren. Een herziene kijk op het mogelijke auteurschap van Jacob van Campen' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 98 (2006), 16-61.
- Eberlein, R., 'Die Sifflöte - Hintergründe eines unscheinbaren Orgelregisters' in *Ars Organi* 50,3 (2002), 146-150.
- Eck, T. van, en H. de Kler, 'Kerkmuziek en haar beoefenaren in de Oud-katholieke parochie 'int Juffrouw Ida Straetje' te Den Haag tot het midden van de 19de eeuw' in G. Oost (red.), *Den Haag destijds, een bundel opstellen over muziek in de Hofstad* (Alphen aan den Rijn, 1998), 72-85.
- Ekkart, R.E.O., *Portret van Enkhuizen in de Gouden Eeuw* (Zwolle, 1990).
- Edler, A., 'Status und Funktion des Organisten in evangelischen Ländern' in W. Salmen (red.), *Orgel und Orgelspiel im 16. Jahrhundert* (Innsbruck, 1978), 27-52.
- Edler, A., *Der nordelbische Organist. Studien zu Sozialstatus, Funktion und kompositorischer Produktion eines Musikberufes von der Reformation bis zum 20. Jahrhundert* (Kassel, 1982).
- Edler, A., 'Fantasie and choralfantasie. On the problematic nature of a genre of seventeenth-century organ music' in *Organ Yearbook* (1988), 53-66.
- Edler, A., 'Organ Music within the Social Structure of North German Cities in the Seventeenth Century' in P. Walker (red.), *Church, Stage, and Studio, Music and its Contexts in Seventeenth-Century Germany* (Ann Arbor, 1990), 23-41.
- Edler, A., *Gattungen der Musik für Tasteninstrumente. Teil 1. Von den Anfängen bis 1750* (Laaber, 1997).
- Edskes, C.H., *Repertorium op de archivalia betreffende het orgel in de Martinikerk te Groningen* (Groningen, 1971).
- Edskes, C.H., *Rapport betreffende het orgel in de Martinikerk te Groningen* (Groningen, 1972).
- Edskes, C.H., *Rapport betreffende het grote orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Groningen, 1975). Archief Monumentenzorg Zeist.
- Edskes, C.H., *Rahmenplan für die Restaurierung der grossen Orgel in der Nieuwe Kerk zu Amsterdam* (Groningen, 1975). Archief Monumentenzorg Zeist.
- Edskes, C.H., *Rapport betreffende het kleine orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Groningen, 1984). Archief Monumentenzorg Zeist.
- Edskes, C.H., *Raamplan voor de restauratie van het kleine orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Groningen, 1984). Archief Monumentenzorg Zeist.
- Edskes, C.H., 'The organs of the Oude Kerk in Amsterdam at the time of Sweelinck' in A. Curtis, *Sweelinck's keyboard music. A study of English elements in seventeenth-century Dutch composition* (Leiden en London, 1987³), 163-200.
- Eeghen, I.H. van, *Dagboek van broeder Wouter Jacobsz (Gualtherus Jacobi Masius) prior van Stein. Amsterdam 1572-1578 en Montfoort 1578-1579* (Groningen, 1959-1960).
- Eeghen, I.H. van, 'De geestelijke en wereldlijke functionarissen verbonden aan de Oude of St. Nicolaaskerk te Amsterdam (tot 1578)' in *Nederlands archief voor kerkgeschiedenis* NS 37 (1949-1950), 65-109.
- Eijck, K. van, 'Jazzed up, brassed off: sociale differentiatie in patronen van muzikale genrevoorkeuren' in *Mens & Maatschappij* 1 (1999), 43-61.
- Eisma, M., 'De concurrentie tussen het Oude en Nieuwe Doolhof' in *Amstelodamum. Orgaan van het Genootschap Amstelodamum* 85 (1998), 229-243.
- Eitner, R., 'Anthonj van Noordt' in *Monatshefte für Musik-Geschichte* (1882), 164-165.
- Eitner, R., 'A.G. Ritter's „Zur Geschichte des Orgelspiels“' in *Monatshefte für Musik-Geschichte* (1885), 73-75.

- Elenbaas, R., 'De verbouwing van de Amsterdamse Schouwburg (1663-1665) in relatie tot het repertoire, het publiek en de toneelorganisatie' in *De zeventiende eeuw* 20,2 (2004), 285-298.
- Elders, W., *Symbolic scores. Studies in the Music of the Renaissance* (Leiden, 1994).
- Elias, J.E., *De Vroedschap van Amsterdam, 1578-1795* (Haarlem, 1963²).
- Elias, N., *Mozart, de sociologie van een genie* (Amsterdam, 1991).
- Elias, N., *Het civilisatieproces. Sociogenetische en psychogenetische onderzoeken* (Amsterdam, 1997⁴).
- Elst, J. van der, *Den ouden ende nieuwen grondt vande mvsiicke bevanghende. De vermeerderinghe ende verbeteringhe vanden sangh. Inde welcke met korte ende klare reghels ende redenen wt-gheleydt wordt het mergh vande musijcke, soo kerckelicke, figuréle, als instrumentéle, soo voor de theorie als voor de practijcke* (Gent, 1663).
- Emmens, J.A., *Rembrandt en de regels van de kunst* (Amsterdam, 1979).
- Emsheimer, E., *Johann Ulrich Steigleder. Sein Leben und seine Werke. Ein Beitrag zur Geschichte der süddeutschen Orgelkompositionen* (Kassel, 1928).
- Engbrecht, H.H., 'Zwei Nürnberger Orgel-Allegorien des 17. Jahrhunderts' in *Musik und Kirche* XXVII (1957), 170-181.
- Enno van Gelder, H.A., 'Nederland geprotestantiseerd' in *Tijdschrift voor geschiedenis* 81 (1968), 445-464.
- Enno van Gelder, H.A., *Getemperde vrijheid* (Groningen, 1972).
- Enschedé, J.W., *Dertig jaren muziek in Holland (1670-1700)* (Haarlem, 1904).
- Enschedé, J.W., 'Gerhardus Havingha en het orgel in de Sint Laurenskerk te Alkmaar' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* VIII (1905), 181-261.
- Enschedé, J.W., 'Het roepen en zingen van den Amsterdamschen ratelwacht' in *Jaarboek van de Vereeniging Amstelodamum* IX (1911), 55-93.
- Enschedé, J.W., 'Het orgel in de St. Laurenskerk, in 1642 aanbesteed aan den orgelmaker Hans Goltfus' in *Rotterdams Jaarboekje* (1911), 139-173.
- Enschedé, J.W., 'Onze organisten in het einde der zestiende en begin der zeventiende eeuw' in *Caecilia* (1913), 169-187.
- Enschedé, J.W., 'Het groote orgel in de Nieuwe Kerk' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 15 (1917), 1-34.
- Erig, R. (en V. Gutmann), *Italianische Diminutionen. Die zwischen 1553 und 1638 mehrmals bearbeiteten Sätze* (Zürich, 1979).
- Essen, G. van, 'Daniël Stalpaert (1615-1676), stadsarchitect van Amsterdam en de Amsterdamse stadsfabriek in de periode 1647 tot 1676' in *Bulletin KNOB* 99,4 (2000), 101-121.
- Evenhuis, R.B., *Ook dat was Amsterdam. De kerk der hervorming in de Gouden Eeuw, I* (Amsterdam, 1965).
- Evenhuis, R.B., *Ook dat was Amsterdam. De kerk der hervorming in de Gouden Eeuw, II* (Amsterdam, 1967).
- Exalto, J., *Gereformeerde heiligen. De religieuze exempeltraditie in vroegmodern Nederland* (Utrecht, 2005).
- Falk, M.R., *Seventeenth-century contrapuntal theory in Germany, Part two: three treatises of Christoph Bernhard in English translation* (Rochester, 1964).
- Faulkner, Q., 'Die Registrierung der Orgelwerke J.S. Bachs' in *Bach-Jahrbuch* 81 (1995), 7-30.
- Felix, J., *Mélanges d'Organologie* (Brussel, 1979).
- Fend, M., *Theorie des Tonsystems. Das erste und zweite Buch der Institutioni harmoniche (1573), aus dem Italienschen übersetzt, mit Anmerkung, Kommentaren und einem Nachwort versehen* (Frankfurt am Main, 1989).
- Ferland, E.T., *Die Improvisation in der Musik, eine Entwicklungsgeschichtliche und psychologische Untersuchung* (Zürich, 1938).
- Ferland, E.T., *Die Improvisation in Beispielen aus neun Jahrhunderten Abendländischer Musik* (Köln, 1956).
- Filedt Kok, J.P. e.a., *Kunst voor de beeldenstorm : Noordnederlandse kunst, 1525-1580* ('s-Gravenhage, 1986).
- Fischer, H., 'Der mainfränkische Orgelbau bis zur Säkularisation' in *Acta Organologica* 2 (1968), 125-133.
- Fischer, H. e.a., *Die Würzburger Domorgeln. Geschichte, Entwicklung, Architektur und Aufbau. Konstruktionen. Dispositionen und Mensuren. Registrierung. Liturgische Funktion* (Frankfurt am Main, 1970).
- Fischer, K. von, 'Zur Entstehungsgeschichte der Orgelchoralvariation' in A.A. Abert en W. Pfannkuch (red.), *Festschrift Friedrich Blume* (Kassel, 1963), 137-145.
- Fischer, P.M., 'De Sweelincks en de Van Noordts. De Gouden Eeuw der Amsterdamse Muziek' in *Ons Amsterdam* 12-2 (1960), 34-42.
- Fischer, P.M., 'Rond een thema van Anthoni van Noordt' in P. Fischer (red.), *Organicae Voces. Festschrift Joseph Smits van Waesberghe* (Amsterdam, 1963), 39-44.
- Fischer, P.M., 'Een eeuw Amsterdam - Haarlems orgelsoffiet' in A. N. Zadoks-Josephus Jitta e.a., *Miscellanea I.Q. van Regteren Altena* (Amsterdam, 1969), 126-129 en 323-324.
- Fleinghaus, H., *Die Musikanschauung des Erasmus von Rotterdam* (Regensburg, 1984).
- Fleutrop Orgelbouw, *Offerte voor de restauratie van het kleine orgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Zaandam, 1984).
- Fletcher, N.H., 'Scaling Rules for Organ Flue Pipe Ranks' in *Acustica* 37,3 (1977), 131-138.
- Fletcher, N.H., 'Organ pipes, a physicist's view' in *Iso Journal* 3 (1998), 34-51.

- Fock, G., 'Hamburgs Anteil am Orgelbau im niederdeutschen Kulturgebiet' in *Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte* 38 (1939), 289-373.
- Fock, G., *Der junge Bach in Lüneburg, 1700 bis 1702* (Hamburg, 1950).
- Fock, G., 'Die Hauptepochen des Norddeutschen Orgelbaues bis Schnitger' in W. Supper (red.), *Orgelbewegung und Historismus* (Berlijn, 1958), 36-47.
- Fock, G., *Arp Schnitger und seine Schule. Ein Beitrag zur Geschichte des Orgelbaues im Nord- und Ostseeküstengebiet* (Basel, 1974).
- Fokkens, M., *Beschrijvinge der wijdt-vermaarde koop-stadt Amstelredam. Van hare eerste beginzelen, oude voorrechten en verscheyde vergrootingen [...], aanwijzende hare bezienswaardige en wonderlijke zeltzaamheden* (Amsterdam, 1662).
- Forney, K.K., 'Music, ritual and patronage at the church of our Lady, Antwerp' in *Early music history* 7 (1987), 1-57.
- Foss, L., 'The changing composer-performer relationship: a monologue and a dialogue' in B. Boretz en E.T. Cone (red.), *Perspectives on notation and performance* (New York, 1976), 32-40.
- Fraenkel, G.S., *Decorative music title pages. 201 examples from 1500 to 1800* (New York, 1968).
- Fremantle, K., 'Cornelis Brisé and the Festoon of Peace' in *Oud-Holland* 69 (1954), 222-228.
- Fremantle, K., *The baroque town hall of Amsterdam* (Utrecht, 1959).
- Fremantle, K., *Beelden kijken, de kunst van Quellien in het paleis op de Dam* (Amsterdam, 1977).
- Friedrich, F., '...und blöcket wie ein Kalb oder großes Schaf...' in *Ars Organi* 35,4 (1987), 195-199.
- Frijhoff, W., 'Non satis dignitatis... Over de maatschappelijke status van geneeskundigen tijdens de Republiek' in *Tijdschrift voor Geschiedenis* 96,3 (1983), 379-406.
- Frijhoff, W., 'Publieke beschavingsoffensieven in de vroegmoderne tijd' in *Volkskundig Bulletin* 11 (1985), 93-101.
- Frijhoff, W., 'Vraagtekens bij het vroegmoderne kersteningsoffensief' in G. Rooijakkers en T. van der Zee, *Religieuze volkscultuur, de spanning tussen de voorgeschreven orde en de geleefde praktijk* (Nijmegen, 1986), 71-98.
- Frijhoff, W., *Wegen van Evert Willemsz. Een Hollands weeskind op zoek naar zichzelf. 1607-1647* (Nijmegen, 1995).
- Frijhoff, W. en M. Spies, m.m.v. W. van Bunge en N. Veldhorst, *1650, bevochten eendracht* (Den Haag, 1999).
- Frischmuth, L., *Gedagten over de beginselen en onderwijzingen des clavecimbaals* (Amsterdam, 1758). Reprint (Amsterdam, 1970).
- Fruin, R., 'Stukken betreffende de hervormingsberoerten te Utrecht in 1566 en 1567' in *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde. Nieuwe reeks achtste deel* (1875), 234-280.
- Fruin, R., 'Bijdrage tot de geschiedenis van het burgemeesterschap van Amsterdam tijdens de Republiek' in P.J. Blok e.a. (red.), *Robert Fruin's verspreide geschriften* ('s-Gravenhage, 1901), 305-337.
- Frotscher, G., *Geschichte des Orgelspiels und der Orgelkomposition* (Berlin-Schöneberg, 1935).
- Fubini, E., *The history of music aesthetics* (Hampshire, 1991).
- Gallo, A. e.a., *Italianische Musiktheorie im 16. und 17. Jahrhundert. Antikenrezeption und Satzlehre* (Darmstadt, 1989).
- Ganassi, S., *La Fontegara. Schule des kunstvollen Flötenspiels und Lehrbuch des Diminuerens* (Venetië, 1535). Moderne heruitgave met inleiding door H. Peter (Berlijn-Lichtenfelde, 1956²).
- Gässer, L., *Luis Milán on sixteenth-century performance practice* (Bloomington & Indianapolis, 1996).
- Gehrmann, H., "Composition Regeln Herrn M. Johan Peterssen Sweling" naar drie Duitsche bronnen bewerkt en voor het eerst uitgegeven met inleiding en aantekeningen ('s-Gravenhage en Leipzig, 1901).
- Gelderblom, O., *Zuid-Nederlandse koopliden en de opkomst van de Amsterdamse stapelmarkt (1578-1630)* (Hilversum, 2000).
- Gent, J. van, 'Portretten van Jan Jacobsz Hinlopen en zijn familie door Gabriël Metsu en Bartholomeus van der Helst' in *Oud Holland* 112, 2/3 (1998), 127-135.
- Gent, W. van, 'De Van Larens, een predikantengeslacht uit de tijd der Nadere Reformatie' in *Documentatieblad Nadere Reformatie* 3,2 (1979), 48-55.
- Gerber, R., *Zur Geschichte des mehrstimmigen Hymnus. Gesammelte Aufsätze* (Kassel, 1965).
- Gerritsen, E., 'De architectuurtekening in de 17de eeuw' in J. Backer e.a., *Soo vele heerlijke gebouwen van Palladio tot Vingboons* (Amsterdam, 1997), 40-61.
- Gerwen, R. van, 'De eigen ruimte van een kunstwerk' in *Jaarboek voor Esthetica* (2002), 37-55.
- Gierveld, A.J., *Het Nederlandse huisorgel in de 17de en 18de eeuw* (Utrecht, 1977).
- Gierveld, A.J., 'Het klavierinstrument in openbaar bezit in de eerste eeuw van de Republiek (1580-1680)' in *De zeventiende eeuw* 6-1 (1990), 76-82.
- Giltay, J. en G. Jansen (ed.), *Perspectives. Saenredam and the architectural painters of the 17th century. Museum Boymans-van Beuningen Rotterdam, 15/9 - 24/11/91* (Rotterdam, 1991).
- Giskes, J.H., 'Muziekonderwijs in Amsterdam in de periode 1600 tot en met 1720' in *Mens en Melodie* 35(1980), 347-357.
- Giskes, J.H., 'Vondst 17de-eeuwse inventaris belicht onbekend verleden, Amsterdams muziekleven na de dood van Sweelinck (1621)' in *Mens en Melodie* 43 (1988), 165-171.

- Giskes, J.H., 'Jacobus van Noordt (Ca. 1616-1680), organist van Amsterdam' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 81 (1989), 83-123.
- Giskes, J.H., 'Amsterdam, centrum van muziek, muzikanten en schilders in de Gouden Eeuw' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 86 (Amsterdam, 1994), 49-78.
- Glahn, H. en S. Sørensen, *The Clausholm Music Fragments* (København, 1974).
- Godwin, J., *Robert Fludd, Hermetic philosopher and surveyor of two worlds* (London, 1979).
- Goossens, E.J.H.P., *Schat van beitel en penseel. Het Amsterdamse stadhuis uit de Gouden Eeuw* (Zwolle en Amsterdam, 1996).
- Graaf, G.A.C. de, 'Het orgell der Kercke Genampte Ste. Nicolaes Tutrecht' in *Het Orgel* 47,6 (1951), 14-15.
- Granhäll, T., *Some unsteady flow phenomena in wind supply systems of Pipe Organs* (Göteborg, 1995).
- Grapenthin, U., 'Beziehungen zwischen Frontispiz und Werkaufbau in Johann Adam Reinckens *Hortus Musicus* von 1688' in S. Jullander (red.), *Proceedings of the Weckmann Symposium, Göteborg, 30 August – 3 September 1991* (Göteborg, 1993), 199-210.
- Grapenthin, U., 'Sweelincks Kompositionsregeln' aus dem Nachlass Johann Adam Reinckens' in *Hamburger Jahrbuch für Musikwissenschaft* 18 (2001), 71-110.
- Grapenthin, U., 'The transmission of Sweelinck's Composition Regeln' in P. Dirksen (red.), *Sweelinck Studies. Proceedings of the Sweelinck Symposium, Utrecht 1999* (Utrecht, 2002), 171-196.
- Greß, F., *Die Klanggestalt der Orgeln Gottfried Silbermanns* (Frankfurt, 1989).
- Grijp, L.P., 'Inleiding' in *Een en twintich psalmen Davids. Ghestelt om te singhen ende spelen 't samen, 1615, Nicolaes Vallet* (Utrecht, 1986).
- Grijp, L.P., *Het Nederlandse lied in de Gouden Eeuw. Het mechanisme van de contrafactuur* (Amsterdam 1991).
- Grijp, L.P. (red.), *Een muziekgeschiedenis der Nederlanden* (Amsterdam, 2001).
- Groeneweg, I., 'Hof en stad. Het kostuum ten tijde van Frederik Hendrik en Amalia' in M. Keblusek en J. Zijlmans, *Vorstelijk vertoon aan het hof van Frederik Hendrik en Amalia* (Den Haag, 1997), 201-217.
- Groenhuis, G., *De predikanten, de sociale positie van de gereformeerde predikanten in de Republiek der verenigde Nederlanden voor ± 1700* (Groningen, 1977).
- Groenhuis, G., 'Calvinism and national consciousness. The Dutch Republic as the New Israel' in A.C. Duke en C.A. Tamse, *Britain and the Netherlands* 7 (1981), 118-133.
- Groenveld, S., "'Speelstryt'. Constantijn Huygens en het orgelgebruik van zijn tijd (1640-'41)' in *Tijdschrift voor Geschiedenis* 79 (1966), 260-278.
- Groenveld, S. en J.B. den Hertog, 'Twee musici, twee stromingen, een boek-octrooi voor Anthoni van Noordt en een advies van Constantijn Huygens, 1659' in A.Th. van Deursen, E.K. Grootes en P.E.L. Verkuyl (red.), *Veelzijdigheid als levensvorm* (Deventer, 1987), 109-127.
- Groenveld, S., 'Een out ende getrouw dienaar, beyde van den staet ende welstant in t'huys van Oragnen'. Constantijn Huygens (1596-1687), een hoog Haags ambtenaar' in *Holland, Regionaal-Historisch tijdschrift* 20 (1988), 3-32.
- Groenveld, S., *Huisgenoten des geloofs. Was de samenleving in de Republiek der Verenigde Nederlanden verzuurd?* (Hilversum, 1995).
- Groenveld, S., *Haarlemse Glasraamschenkingen. Stedelof tussen dominee, regent en koopman* (Gouda, 1998).
- Groenveld, S., 'Terug naar Wassenaar. De stijging van de Duvenvoirdes (1523-1665)' in J. Aalbers (red.), *Heren van Stand. Van Wassenaar 1200-2000. Achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis* (Zoetermeer, 2000), 82-151.
- Grosheide, D.F., *Oliver Cromwell naar het oordeel van zijn Nederlandse tijdgenoten* (Amsterdam, 1951).
- Grout, D.J., *A history of Western Music* (New York, 1980³).
- Guicciardini, M.L., *Beschrijvinghe van alle de Nederlanden, anderssins ghenoeemt Neder-Duytslandt; oversien ende vermeerderd meer dan de helft bij den selven auteur; met alle de landt-caerten der voorseyde landen, ende vele contrefeytselen der steden natuerlijck ghetrocken; overgheset in de Nederduytsche spraecke, door Cornelium Kilianum; nu wederom met verscheyden historien ende aenmerckingen vermeerderd ende versiert door Petrum Montanum; met een seer wijtloopighe tafel van de ghedenckweerdichste dinghen* (Amsterdam, 1612). Facsimile uitgave (Amsterdam, 1968).
- Gurlitt, W., 'Der Kursächsische Hoforgelmacher Gottfried Fritzsche' in H. Osthoff, e.a., *Festschrift Arnold Schering, zum sechzigsten Geburtstag* (Berlijn, 1937), 106-124.
- Gurlitt, W., 'Zum Schülerkreis des Kursächsischen Hoforgelmacher Gottfried Fritzsche' in *Musik und Kirche* 10 (1938), 158-169.
- Gurlitt, W., 'Vom Klangbild der Barockmusik' in W. Gurlitt, *Musikgeschichte und Gegenwart Teil I, Von Musikgeschichtlichen Epochen* (Wiesbaden, 1966).
- Guérity, P.M., 'Reflexions et observations sur les souffleries' in *ISO Yearbook* (1992), 64-91.
- Gwynn, D., 'The development of bellows systems in British organs c. 990-1790' in *BIOS* (1990), 35-47.
- Haakma Wagenaar, W., *Jacob van Campen's orgelkast in Alkmaar* (Alkmaar, 1985). Kandidaatsscriptie.
- Haar, J., 'Zarlino's definition of fugue and imitation' in *Journal of the American Muciological Society* XXIV,2 (1971), 226-254.

- Haberl, Fr. X., 'Matthias Hermann Werrecorensis, eine bibliographische-kritische Studie' in *Monatshefte für Musik-Geschichte* 3,12 (1871), 197-210.
- Habermas, J., *Strukturwandel der Öffentlichkeit. Untersuchungen zu einer Kategorie der bürgerlichen Gesellschaft* (Darmstadt, 1978⁹).
- Haenen, G., 'De tremulant als beeld in de muziek van de barok' in *Jaarboek van het Vlaams centrum voor oude muziek* (Peer, 1986), 65-80.
- Haks, D., *Huwelijk en gezin in Holland in de 17de en 18de eeuw. Processtukken en moralisten over aspecten van het laat 17de- en 18de-eeuwse gezinsleven* (Utrecht, 1985).
- Hardie, R., "'All fairly engraven'" Pitches in England, 1695 to 1706' in *Notes* 61.4 (2005), 617-633.
- Harding, R.E.M., *The metronome and its precursors* (Henley-on-Thames, 1983).
- Harich-Schneider, E., *Die Kunst des Cembalo-Spiels* (Kassel, 1939).
- Harich-Schneider, E. en R. Boadello, *Fray Tomás de Santa Maria. Wie mit aller Vollkommenheit und Meisterschaft das Klavichord zu spielen sei, 1565* (Keulen, 1962²).
- Harley, J., *Music in Purcell's London, the social background* (London, 1968).
- Hart, S., 'Geschrift en Getal. Onderzoek naar de samenstelling van de bevolking van Amsterdam in de 17^e en 18^e eeuw, op grond van gegevens over migratie, huwelijk, beroep en alfabetisme' in *Hollandse Studiën* 9 (1976), 115-181.
- Harst, J.J. van der, *Het grote orgel in de kathedrale basiliek van St. Jan te 's-Hertogenbosch 1617-1980* (Hilversum, 1981).
- Hasper, H., *Calvijns beginsel voor de zang in de eredienst. Verklaard uit de heilige Schrift en de geschiedenis der kerk. Een kerkhistorisch en hymnologisch onderzoek. Deel II* ('s-Gravenhage, 1976).
- Hasselt, G. van, 'Kerken-Orgel' in *Arnhemsche Oudheden, Deel III* (Arnhem, 1804), 245-260.
- Havingha, G., *Oorspronk en voortgang der orgelen: met de voortreffelykheid van Alkmaars groote orgel* (Alkmaar, 1727). Facsimile-uitgave, verzorgd en van inleiding voorzien door A.J. Gierveld (Buren, 1985).
- Haynes, B., *Pitch standards in the Baroque and Classical periods* (Montréal, 1995).
- Hazeu, W.A., *De Hervormde Kerk te Schagen* (Schagen, 1894).
- Hecht, P., *De Hollandse fijnschilders, van Gerard Dou tot Adriaen van der Werff* (Amsterdam-Maarssen, 1989).
- Heckscher, W.S., *Rembrandt's anatomy of dr. Nicolaas Tulp. An iconological study* (New York, 1958).
- Hedar, J., *Dietrich Buxtehudes Orgelwerke. Zur Geschichte des norddeutschen Orgelstils* (Stockholm, 1951).
- Heesakker, C.L., *Constantijn Huygens. Mijn jeugd* (Amsterdam, 1987).
- Hefling, S.E., *Rhythmic alteration in seventeenth- and eighteenth-century music. Notes inégales and overdotting* (New York, 1993).
- Heijden, M.C.A. van der, *Madrigalia. Johannes Stalpart van der Wiele* (Zwolle, 1960).
- Heinichen, J. D., *Der Generalbass in der Komposition* (Dresden, 1728). Reprografische herdruk van de uitgave uit 1728 (Hildesheim, 1969).
- Hellmann, D., 'Zur Geschichte und Entwicklung des Orgelkonzertes' in *Orgelmusik, Kirchenraum und Aufführungspraxis, symposium Graz, 1996* (Regensburg, 1997).
- Hemony, P., *De On-Noodsakelijkheid en ondienstigheid van Cis en Dis in de bassen der klokken vertoont uyt verscheyde advysen van ervaren organisten ende klokkenspeelders* (Delft, 1678). Fotografische herdruk (Asten, 1964).
- Hertog, J.B. den, 'Van diverse nacen ghepresen... over het front van het Niehoff-orgel in de Oude Kerk te Amsterdam' in *Het Orgel* 84 (1988), 82-91.
- Hertog, J.B. den en H. de Kler, *De geschiedenis van het orgel in de dorpskerk te Bennebroek* (Heemstede, 1991).
- Hertog, J.B. den, 'Het zestiende-eeuwse orgel van Goedereede' in *Kerk en Muziek* 40 (1991), 28-31.
- Hertog, J.B. den, 'Opdat insolentien geweerd mogen worden.... een studie over het Amsterdamse muziekleven in de 17^e eeuw' in G. Oost (red.), *Klerkewerk, liber amicorum voor Albert de Klerk aangeboden ter gelegenheid van zijn 75^e verjaardag op 4 oktober 1992* (Baarn, 1992), 74-88.
- Hertog, J.B. den, 'De zeventiende-eeuwse orgelcultuur van Wijk bij Duurstede' in *Tussen Rijn en Lek* 27,4 (1993), 1-15.
- Hertog, J.B. den, *Het Gebruyck of ongebruyck van 't orgel in de kercken der Vereenighde Nederlanden van Constant Huygens en de Haagse orgelstrijd* (Leiden, 1995). Doctoraalscriptie Universiteit Leiden.
- Hertog, J.B. den, 'Een kapitaal proefstuk', de geschiedenis van het Pieterskerk-orgel tot 1680' in W.J. Cevaai (red.), *Een Hollands stadsorgel uit de Gouden Eeuw. Het Van Hagerbeer-orgel in de Pieterskerk te Leiden* (Zutphen, 1999), 13-61.
- Hertog, J.B. den, in samenwerking met K. van de Linde, *Historisch rapport orgel van de Marekerk te Leiden* (Alphen aan den Rijn, 1999).
- Hertog, J.B. den, 'Jan Adam Reincken en zijn muziektuin' in *Het Orgel* 105 (2009, nr. 2), 18-31.
- Herz, A., 'Cardinal Cesare Baronio's restoration of SS. Nereo ed Achilleo and S. Cesareo de 'Appia' in *The Art Bulletin* LXX,4 (1988), 590-620.
- Hess, J., *Luister van het orgel of nauwkeurige aanwijzing, hoe men door eene gepaste registreering en geschikte bespeeling, de voortreffelijke hoedaanigheden en verwonderenswaardige vermogens van een kerk- of huisorgel; in staat is te vertoonen. Tot onderrichtinge van alle Liefhebbers van het orgelspel inzonderheid voor jonge Organisten,*

- Leerlingen, en allen die zig eene bekwaame behandeling van het Orgel tragten eigen te maaken* (Gouda, 1772¹). Heruitgave door Lambert Ern  (Utrecht, 1945).
- Hess, J., *Dispositien der merkwaardigste kerkorgelen, welken in de Zeven Vereenigde Provinciën alsmede in Duytsland en elders aangetroffen worden* (Gouda, 1774). Facsimile en inleiding A.J. Gierveld (Buren, 1980).
- Hess, J., *Dispositien van kerkorgelen, welken in Nederland worden aangetroffen, verzameld door Joachim Hess, organist en klokkenist te Gouda. Vervolg, naar het handschrift van omstreeks 1815*. Uitgegeven door J.W. Enschedé (Amsterdam, 1906).
- Heukelum, G.W. van, ‘De orgelkast der St. Nicolaaskerk te Jutfaas’ in *Jaarverslag van het St. Bernulphusgilde* (1887), 45.
- Heurn, J. van, *De orgelmaaker. Behelzende eene uitvoerige beschrijving van alle de uit- en inwendige deelen des orgels, en handleiding tot het maaken, zamenbrengen en herstellen derzelve* (Dordrecht, 1804-1805), facsimile onder redactie van A.J. Gierveld (3 delen) (Buren, 1977).
- Hill, A.G., *The organ-cases and organs of the Middle Ages and Renaissance. A comprehensive essay on the Art Archaeology of the Organ* (London, 1883).
- Hill, A.G., *The organ-cases and organs of the Middle Ages and Renaissance. A comprehensive essay on the Art Archaeology of the Organ. Second Series* (London, 1891).
- Hinssen, J.P.P., *Het Rooms Kerkhuys te Diemen* (Amsterdam, 1993).
- Hoedemaker, Ph.J. (ed.), *Gisberti Voetii. Tractatus selecti de politica ecclesiastica, series secunda* (Amsterdam, 1886).
- Hoek, G., ‘Heterofonie in de westerse kerkzang’ in *Het orgel* 83,1 (1987), 5-8.
- Hoekstra, G.R., ‘The reception and cultivation of the Italian Madrigal in Antwerp and the Low Countries, 1555-1620’ in *Musica Disciplina* XLVIII (1994), 125-187.
- Hoekstra, G.R., ‘Wert’s reception at home, the composer’s music in Antwerp’s Madrigal Books’ in E. Schreurs en B. Bouckaert (ed.), *Giaches de Wert (1535-1596) and his time, migration of musicians to and from the Low Countries (c.1400-1600), colloquium proceedings Antwerpen 26-27 august 1996* (Leuven-Peer, 1999), 73-88.
- Hof, H.J. M., *De orgels in de Rooms en Oud-katholieke kerken te Amsterdam*. (Utrecht, 1969). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Hofman, T., *Calckmans Antidotum* (Utrecht, 1993). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Hofstede de Groot, C., ‘Joan van Noordt’ in *Oud Holland* 10 (1892), 210-218.
- Hollander, J., *The untuning of the sky, ideas of music in English poetry, 1500-1700* (Princeton, 1961).
- Honders, H.J., *Andreas Rivetus als invloedrijk gereformeerd theoloog in Holland’s bloeitijd* (‘s-Gravenhage, 1930).
- Hondius, J., *Swart register van duysent sonden. Als een staeltje, dienende tot ontdeckinge, ende opweckinge, van den vervallen yver en godtvruchtigheydt der hedendaeghsche genaemde ledematen in de Gereformeerde Christelijke gemeeynten van Nederlandt* (Amsterdam, 1679).
- Hoogewerff, G.J., ‘De twee reizen van Cosimo de Medici, Prins van Toscane door de Nederlanden (1677-1679)’ in *Werken uitgegeven door het Historisch Genootschap* serie 3, no.41 (1919).
- Hooyer, C., *Oude kerkordeningen der Nederlandsche Hervormde gemeenten (1563-1633)* (Zaltbommel, 1865).
- Hospinianus, R., *Van de tempelen: dat is vijf boecken van den oorspronck, voortganck, ghebruyck en de misbruyck der tempelen ende gheheelijck aller dinghen, die tot de tempelen behooren .[...] nu ghetrouwelijck in Neder-duytsche spraecke overgheset door Andream van Oosterbeeck, dienaer des H. Evangelii binnen Montfoort* (Amsterdam, 1606).
- Houbraken, A., *De groote schouburgh der Nederlantsche konstschilders en schilderessen III* (Amsterdam 1721, facsimile Maastricht, 1953).
- Houck, M.E., ‘Jean Adams Reincken’ in *Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis* VI-II (1899), 151-158.
- Houle, G.L., *The musical measure as discussed by theorists from 1650 to 1800* (Stanford, 1961).
- Houle, G.L., *Meter in Music, 1600-1800. Performance, Perception, and Notation* (Bloomington, 1987).
- Houtman, L., *De Amsterdamse muziekdrukkers en -uitgevers in de zeventiende eeuw*. (Utrecht, 1993). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Hudson, R., *Stolen time. The history of Tempo Rubato* (Oxford, 1994).
- H schen, H., ‘Der Polyhistor Gerhard Johann Vossius (1577-1649) als Musikschriftsteller’ in L. Finscher (red.), *Festschrift f r Walter Wiora zum 30. Dezember 1966* (Kassel, 1967), 182-190.
- Huisken, J., K. Ottenheym en G. Schwartz, *Jacob van Campen, het klassieke ideaal in de Gouden Eeuw* (Amsterdam, 1995).
- Huisman, J., ‘Die Orgel im  bertragenen Sprachgebrauch und in der Namengebung’ in A. Dunning (red.), *Visitatio organorum. Feestbundel voor Maarten Albert Vente* (Buren, 1980), 343-361.
- Huizinga, J., *Nederland’s beschaving in de zeventiende eeuw, een schets* (Haarlem, 1941).
- Hul, D. van den, ‘Jacobus Haffner en zijn Alauda Spiritualis (1647)’ in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXI (1970), 225-239.
- Hul, D. van den, ‘Gerrit Wijersz, een onbekende leerling van Sweelinck’ in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXII,2 (1971), 138-140.

- Hul, D. van den, *Klokkenkunst te Utrecht tot 1700. Met bijzondere aandacht voor het aandeel hierin van Jhr. Jacob van Eyck* (Zutphen, 1982).
- Hultberg, W.E., *Sancta Maria's Libro Llamado Arte de Taner Fantasia. A critical evaluation* (2 delen) (Michigan, 1964).
- Hulzen, A. van, *Utrecht in 1566 en 1567* (Utrecht, 1932).
- Huygens, C., *Gebruyck of ongebruyck van 't orgel in de kercken der Vereenighde Nederlanden* (1641). Tekstverzorging en commentaar door F.L. Zwaan. *Verhandelingen der Kon. Ned. Akademie van Wetenschappen, afd. Letterkunde, nieuwe reeks, deel 84* (Amsterdam, Londen, 1974).
- Huygens, C., *Responsa prudentum, ad Autorem dissertationis de organo in Ecclesiis Confoed. Belgii*, (Leiden, 1641). Anoniem uitgegeven.
- Huygens, C., *Ghebruyck, en onghebruyck van 't orgel in de kercken der Vereenighde Nederlanden. Beschreeven door Constantijn Huigens. Verrijkt met eenige zange* (Amsterdam, 1659 en 1660).
- Huygens, C., *Œuvres complètes de Christiaan Huygens publiées par la société Hollandaise des sciences, tome neuvième, correspondance 1685-1690* ('s-Gravenhage 1901).
- Huygens, C., *Œuvres complètes de Christiaan Huygens publiées par la société Hollandaise des sciences, tome vingtième, musique et mathématique* ('s-Gravenhage 1940).
- Huys, M., *Aristoteles. Retorica* (Groningen, 2004).
- Israel, J.I., *Dutch primacy in world trade 1585-1740* (Oxford, 1989).
- Israel, J.I., *The Dutch Republic, its rise, greatness, and fall, 1477-1806* (Oxford, 1995).
- Jackisch, F.F., *Organ building in Germany during the Baroque era according to the treatises dating from Praetorius' Syntagma Musicum (1619) to Adlung's Musica Mechanica Organoedi (1768)* (Michigan, 1966).
- Jacobs, J.M.M., 'Vitruvius moet wel gedacht hebben, maar niet alleen geloofd werden'. De Amstelkerk en de architectuur van de 17de eeuw' in *Jaarboek Monumentenzorg* (Zeist, 1990), 48-70.
- Jacobsen Jensen, J.N., 'Moryson's reis door en zijn karakteristiek van de Nederlanden' in *Bijdragen en mededelingen van het Historisch Genootschap* 39 (1918), 214-305.
- Jager, A. de, '“Che rumore sento fuore?” Eenheid en verscheidenheid in Huygens' Pathodia Sacra et profana' (Amsterdam, 2005). Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam.
- James, P., *Early keyboard instruments from their beginnings to the year 1820* (London, 1967³).
- Janse, H., *De Oude Kerk te Amsterdam. Bouwgeschiedenis en restauratie* (Zwolle, 2004).
- Janse, L., *Het leven van Hendrick Anders* (Amsterdam, 1965). Typoscript in GAA.
- Janssens, P., 'De hondenslager van de kerk' in *Volkskunde* 52 (1951), 164-171.
- Jas, E.Th.F., *De koorboeken van de Pieterskerk te Leiden, het zestiende-eeuwse muzikale erfgoed van een Hollandse getijdencollege* (Utrecht, 1997). Dissertatie universiteit Utrecht.
- Jensma, T.W., *De Grote- of Onze Lieve Vrouwekerk van Dordrecht* (Zwolle, 1987).
- Jeppeson, K., *Counterpoint, the polyphonic vocal style of the sixteenth century* (London, 1950).
- Jespers, F.P.M., «Het loflyk werk der Engelen». *De katholieke kerkmuziek in Noord-Brabant van het einde der zeventiende tot het einde der negentiende eeuw* (Tilburg, 1988).
- Johnson, C., A Keyboard Diminution Manual in Bártfa Ms. 27. Keyboard Figuration in the Time of Scheidt' in P. Walker (red.), *Church, Stage, and Studio, Music and its Contexts in Seventeenth-Century Germany* (Ann Arbor, 1990), 279-347.
- Jonckbloet, W.J.A. en J.P.N. Land, *Musique et musiciens au XVIIe siècle. Correspondance et œuvre musicales de Constantin Huygens* (Leiden, 1882).
- Jong, E. de, 'Nicodemus Tessin the Younger travels to Holland in 1697' in *Konsthistorisk Tidskrift* 72,1-2 (2003), 33-46.
- Jong, C.P. de, *De orgels en klokken van de Grote Kerk te Weesp en hun bespelers in de 16de t/m 19de eeuw* (Utrecht, 1979). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Jong, J. de, *Een deftig bestaan. Het dagelijks leven van regenten in de 17de en 18de eeuw* (Utrecht, 1987).
- Jong, K.K. de, 'Joan Dullaert, dichter-koopman' in *Spektator, Tijdschrift voor Neerlandistiek* 6 (1976-1977), 552-566.
- Jong, O.J. de, *De Reformatie in Culemborg* (Assen, 1957).
- Jonge, H.J. de, 'Willem Godschalck à Focquenbroch (Focquenbroch). Student theologie te Leiden en bursaal in het collège Wallon (ca. 1658-1661)' in *Fumus* 1,1 (2003), 2-15.
- Jongepier, J., 'Het Garrels-orgel in de Grote Kerk te Purmerend' in *Het Orgel* 61 (1965), 109-112, 135-138, 187-192 en 211-216.
- Jongepier, J., *Het Garrels-orgel in de Koepelkerk te Purmerend. Rapport ten behoeve van de restauratie van het orgel* (Purmerend, 1977). Exemplaar aanwezig in het postarchief van het stadhuis te Purmerend.
- Jongepier, J., 'Orgels in Amsterdam, Een beknopt historisch overzicht' in P. Peeters (red.), *Orgelcultuur op de scheidslijn van kerk en staat. Speciale editie van tijdschrift Het Orgel* (1990), 106-143.
- Jongepier, J., 'Het transeptorgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam' in P. Peeters (red.), *Orgelcultuur op de scheidslijn van kerk en staat. Speciale editie van tijdschrift Het Orgel* (1990), 58-70.
- Jongepier, J., *Het orgel in de Zuider- of St. Pancraskerk te Enkhuizen* (Enkhuizen, 1991).

- Jongh, E. de, “‘t Gotsche krulligh mall”. De houding tegenover de gotiek in het zeventiende-eeuwse Holland’ in *Nederlandsch Kunsthistorisch Jaarboek* 24 (1973), 85-145.
- Jorink, E., *Wetenschap en wereldbeeld in de Gouden Eeuw* (Hilversum, 1999).
- Kade, O., ‘Samuel Scheidt und dessen Dedicationsschrift bei Überreichung seines Orgeltabulaturwerkes an den Kurfürsten von Sachsen Johann Georg I im Jahre 1624’ in *Monatshefte für Musikgeschichte* 10 (1878), 145-152.
- Kade, O., ‘Gottfried Fritsch. Bericht über die neue Orgel in der Schlosskirche zu Dresden: anno 1612 den 3ten Juli’ in *Monatshefte für Musikgeschichte* (1938), 90-94.
- Kalkman, W., ‘Constantijn Huygens en de Haagse orgelstrijd’ in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXXI-I (1981), 167-177.
- Kalma, J.J., *Een kerk onder toezicht. Friese synodeverslagen 1621-1650* (Leeuwarden, 1987).
- Kalven, C.A. van, “‘Een vast gelove, ende Christus vrede sij met ons ende allen onsen vianden mede’”. De definitieve vestiging van de Reformatie te Amersfoort, 1579-1581’ in *Nederlands Archief voor Kerkgeschiedenis* 62 (1982), 28-54.
- Kappelhoff, A., ‘Der Emdener Organist und Stadtspielmann Cornelis Conrady und seine Vorgänger’ in *Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Altertümer zu Emden* (1960), 38-96.
- Karstadt, G., ‘Buxtehude und die Neuordnung der Abendmusiken’ in R. Saltzwedel. en K.D. Koch, *Festschrift für Bruno Grusnick* (Neuhausen-Stuttgart, 1981), 119-127.
- Kat, A.I. M., *De geschiedenis der kerkmuziek in de Nederlanden sedert de hervorming* (Hilversum, 1939).
- Kaufmann, W., *Die Orgeln Ostfrieslands. Orgeltopographie* (Aurich, 1968).
- Koblusek, M., ‘Nieuwsvoorziening in de Republiek, de Engelse burgeroorlog in Haagse drukken’ in H. Kleijer, e.a., *Tekens en teksten, cultuur, communicatie en maatschappelijke veranderingen vanaf de late middeleeuwen* (Amsterdam, 1992), 60-77.
- Kemp, J. van der, *De Christen geheel en al het eigendom van Christus in Leven en sterven* (Rotterdam, 1735¹⁰).
- Kernkamp, G.W., *De Regeering van Amsterdam (1653-1672) ontworpen door Hans Bontemantel, deel II* (’s-Gravenhage, 1897).
- Kersten, G.H., *Kerkelijk handboekje* (Rotterdam, 1937).
- Kirkendale, W., ‘Ciceronians versus Aristotelians on the Ricercar as “Exordium” from Bembo to Bach’ in *Journal of the American Musicological Society* 32 (1979), 1-44.
- Kist, F.C., *De toestand van het protestantsche kerkgezag in Nederland, benevens de middelen tot deszelfs verbetering* (Utrecht, 1840).
- Kistemaker, R. en Levie, T. (red.), *Êxodo, Portugezen in Amsterdam 1600-1680* (Amsterdam 1987).
- Kivy, P., *Sound and Semblance. Reflections on musical representation* (Princeton, 1991²).
- Klais, H.G., ‘Einige Bemerkungen zum Hämmeren von Orgelmetall’ in *Acta Organologica* 16 (1982), 321.
- Klassen, J., ‘Musica Poetica und musikalische Figurenlehre – ein produktives Missverständnis’ in *Jahrbuch des staatlichen Instituts für Musikforschung Preussischer Kulturbesitz* (2001), 73-83.
- Klauwell, O., *Geschichte der Programmmusik von ihren Anfängen bis zur Gegenwart* (Leipzig, 1910).
- Kleerkoper, M.M., *De boekhandel te Amsterdam voornamelijk in de 17^e eeuw. Biographische en geschiedkundige aantekeningen (aangevuld en uitgegeven door W.P. van Stockum), twee delen* (’s-Gravenhage, 1914-1916).
- Kleij, W.D. van der en W.H. Zwart, ‘Arp Schnitger en het orgel in de Ned. Herv. Kerk te Meppel’ in V. Timmer en T. van Eck (red.), *Abraham zien en andere artikelen over het orgel* (Voorburg, 1985), 53-67.
- Kleij, W.D. van der, ‘Repertorium van advertenties in de ‘kerkelijke courant’ in *De Mixtuur, tijdschrift voor het orgel* 66 (1990).
- Kleij, W.D. van der, en W.H. Zwart, *Orgels en organisten in Kampen* (Kampen, 1995).
- Klein, P.W., ‘De heffing van de 100^e en 200^e penning van het vermogen te Gouda, 1599-1722’ in *Economisch-historisch Jaarboek* 31 (1965-1966), 41-62.
- Kler, H. de, *Zeven eeuwen orgels in Den Haag* (Alphen aan den Rijn, 1987).
- Klerk, J. de, ‘Jan Willemsz Lossy, de leermeester van Jan Pietersz Sweelinck’ in *Mens en Melodie* 16 (1961), 176-179.
- Klessmann, R., *Jan Lievens: ein Maler im Schatten Rembrandts : Ausstellung im Herzog Anton Ulrich-Museum Braunschweig vom 6. September bis 11. November 1979* (Braunschweig, 1979).
- Klinda, F., *Orgelregistrierung, Klanggestaltung der Orgelmusik* (Leipzig, 1987).
- Klotz, H., ‘Niederländischer Orgelbaumeister am Trierer Dom’ in *Die Musikforschung* II (1949), 36-49.
- Klotz, H., ‘Die norddeutsche Orgelbaukunst und die Friedrich-Stellwagen-Orgel der St.-Jakobi-Kirche zu Lübeck’ in *Acta Organologica* 13 (1979), 11-26.
- Klotz, M., *Instrumentale Konzeptionen in der Virginalmusik von William Byrd* (Tutzing, 2005).
- Kluge, W., ‘Die statische Festigkeit von Orgelpfeifen’ in *Acta Organologica* 14 (1980), 251-262.
- Kluge, W., ‘Über den Einfluß des Hämmerens auf die Festigkeit und die Klangqualität von Orgelpfeifen’ in *Acta Organologica* 15 (1981), 180-212.
- Kluiver, J.H., ‘De orgelarchitectuur van Jacob van Campen’ in *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond* 73 (1974), 1-18.

- Kluiver, J.H., *Historische orgels in Zeeland, I* (Middelburg, 1972 & 1973).
- Kluiver, J.H., *Historische orgels in Zeeland, II* (Middelburg, 1974).
- Kluyver, A., 'Constantijn Huygens tusschen Salmasius en Heinsius' in *Verspreide opstellen* (Groningen, 1929), 127-142.
- Knippenberg, H., *Reyer Anslo, zijn leven en letterkundig werk* (Amsterdam, 1913).
- Knuttel, W.P.C. (ed.), *Acta der Particuliere Synoden van Zuid-Holland 1621-1700*, 6 delen RGP ('s-Gravenhage, 1908-1916).
- Kob, M., 'Influence of Wall Vibrations on the Transient Sound of a Flue Organ Pipe' in *Acta Acustica* 86 (2000), 642-648.
- Köhler, W., *Die Blasinstrumente aus der "Harmonie Universell" des Marin Mersenne* (Celle, 1987).
- Koelman, J. (Anoniem uitgegeven), *De Pointen van nodige reformatie, omtrent de Kerk, en Kerkelijke, en Belijders der Gereformeerde Kerke van Nederlandt. Beschreven in een Brief aan een Vrient door Christophilus Eubulus* (pseudoniem). (Vlissingen, 1678).
- Körndle, F., "'Usus" und "Abuses organorum" im 15. und 16. Jahrhundert' in *Acta Organologica* 27 (2001), 223-240.
- Kokkelmans, S.J.J.M.F., M. Verge, A. Hirschberg, A.P.J. Wijnands en R.L.M. Schoffelen, 'Acoustic behaviour of chimney pipes' in *Journal Acoust. Society America* 105,1 (1999), 546-551.
- Kolman, C.J., *Naer de eisch van 't werck, de organisatie van het bouwen te Kampen, 1450-1650* (Utrecht, 1993).
- Kooiman, E., 'Psalm 24, vers 2' in *Het Orgel* 68 (1972), 59-63.
- Kooijmans, L., *Vriendschap en de kunst van het overleven in de zeventiende en achttiende eeuw* (Amsterdam, 1997).
- Koopman, T., *Barokmuziek. Theorie en praktijk* (Utrecht, 1985).
- Kramm, C., *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters: van den vroegsten tot op onzen tijd* (Amsterdam 1974), reprint van editie 1857-1864.
- Kroon, A.W., *Het Amsterdamsche stadhuis (thans paleis), 1625-1700. Zijne geschiedenis naar onuitgegeven officiële bronnen* (Amsterdam, 1867).
- Krüger, L., *Die hamburgische Musikorganisation im XVII. Jahrhundert* (Leipzig, 1933).
- Krüger, L., 'Johann Kortkamps Organistenchronik. Eine Quelle zur hamburgischen Musikgeschichte des 17. Jahrhunderts' in *Zeitschrift des Vereins für Hamburgische Geschichte* XXI (1933), 188-213.
- Kruijf, A.C. de, "'Gods mirakel machmen sien'. Het mirakel van Amsterdam in woord en beeld in de veertiende, vijftiende en zestiende eeuw' in *Jaarboek Amstelodamum* 97 (2005), 49-83.
- Krul, J., 'Dr. Daniel Jongtys Ewoutsz' in *De Tijdspiegel* 3 (1893), 77-81.
- Kugler, M., *Die Musik für Tasteninstrumente im 15. und 16. Jahrhundert* (Wilhelmshaven, 1975).
- Kuilenburg, W. van, *Grave, bijna zes eeuwen orgelstad* (Elburg, 2002). Publicatie van de Stichting tot behoud van het Nederlandse orgel, no. 57.
- Kuijpers, H.M.P.E., *Migrantenstad. Immigratie en sociale verhoudingen in 17^e-eeuws Amsterdam* (Hilversum, 2005).
- Kuyper, H.H., *De post-acta of nahandelingen van de Nationale Synode van Dordrecht in 1618 en 1619 gehouden* (Amsterdam, 1899).
- Lambooij, H.Th.M (red.), *Heerlijk Schagen, de geschiedenis van een Westfries marktstad* (Baarn, 1996).
- Lammertse, F. en J. van der Veen, *Uylenburgh & Zoon. Kunst en commercie van Rembrandt tot De lairasse, 1625-1675* (Zwolle & Amsterdam, 2006).
- Langvik-Johannessen, K. (Ed.), *J. van den Vondel. Gebroeders* (Antwerpen / Amsterdam, 1975).
- Langvik-Johannessen, K., *Het treurspel spant de kroon, de tragiek bij Vondel* (Wommelgem, 1987).
- Leeman, A.D. en A.C. Braet, *Klassieke retorica : haar inhoud, functie en betekenis* (Groningen, 1987).
- Leeuw, W. de, *Een compendium van achtergrondinformatie bij de 491 gezamgen uit het Liedboek voor de Kerken* (Amsterdam, 1977).
- Leeuwen, C. van, *Hemelse voorbeelden. De heiligenliederen van Joannes Stalpart van der Wiele, 1579-1630* (Nijmegen, 2001).
- Legêne, E., 'The early Baroque Recorder: "Whose lovely, magically sweet, soulful sound can move hearts of stone"' in D. Lasocki (ed.), *Proceedings of the international recorder symposium, Utrecht 1993* (Utrecht, 1995), 105-124.
- Lehr, A., *De klokkengieters François en Pieter Hemony* (Astén, 1959).
- Lehr, A., 'Jan Adriaensz. Leeghwater en het klokkenspel' in *Klok en Klepel* (1965), 24-31.
- Lehr, A., W. Truyen en G. Huybens, *Beiaardkunst in de Lage Landen* (Tiel, 1991).
- Leichsenring, H., *Hamburgische Kirchenmusik im Reformationszeitalter* (Hamburg, 1982).
- Lenselink, S.J., *De Nederlandse psalmberijmingen van de Souterliedekens tot Datheen. Met hun voorgangers in Duitsland en Frankrijk* (Dordrecht, 1983).
- Leonards, P.G., 'Artikulation auf Blasinstrumenten im 16. und 17. Jahrhundert. Ein Beitrag zur Spieltechnik des Blasinstrumente vor dem geistesgeschichtlichen Hintergrund dieser Zeit.' in *Tibia* 5,3 (1980), 1-9.
- Leupe, P.A., 'De Ordonnantie-boeken van Prins Frederik Hendrik over de jaren 1637-1650' in *De Nederlandsche Spectator* (1875), 111.

- Lesger, Cl., *Huur en conjunctuur, de woningmarkt in Amsterdam, 1550-1850* (Amsterdam, 1986).
- Lesger, Cl., *Handel in Amsterdam ten tijde van de Opstand, kooplieden, commerciële expansie en verandering in de ruimtelijke economie van de Nederlanden ca. 1550-ca. 1630* (Hilversum, 2001).
- Lester, J., 'Performance and analysis: interaction and interpretation' in J. Rink (red.), *Musical performance. A guide to understanding* (Cambridge, 2002), 197-216.
- Leuchtman, H., *Orlando di Lasso. Sein Leben. Versuch einer Bestandsaufnahme der biographischen Einzelheiten* (Wiesbaden, 1976).
- Leuchtman, H., 'Correct and incorrect accentuation in Lasso's music. On the implied dependence on the text in classical vocal polyphony' in P. Bergquist (red.), *Orlando di Lasso Studies* (Cambridge, 1999), 227-246.
- Lieburg, F.A. van, *De Nadere Reformatie in Utrecht ten tijde van Voetius. Sporen in de gereformeerde kerkeraadsacta* (Rotterdam, 1989).
- Lieburg, F.A. van, *Profeten en hun vaderland. De geografische herkomst van de gereformeerde predikanten in Nederland van 1572 tot 1816* (Zoetermeer, 1996).
- Lieburg, F.A. van, *Repertorium van Nederlandse hervormde predikanten tot 1816* (Dordrecht, 1996).
- Liedtke, W.A., *Architectural painting in Delft: Gerard Houckgeest, Hendrick van Vliet, Emanuel de Witte* (Doornspijk, 1982).
- Linde, K. van de, 'Beschrijving en verantwoording van de restauratie' in W.J. Cevaai (red.), *Een Hollands stadsorgel uit de Gouden Eeuw. Het Van Hagerbeer-orgel in de Pieterskerk te Leiden* (Zutphen, 1999), 151-238.
- Linde, K. van de en C. van Oostenbrugge, "'Hoe heerlijk klinkt dit werk met veelerley geluid". De restauratie van het koororgel van Jan van Covellens' in W.J. Cevaai (red.), *Alkmaars kleyne orgel. Het koororgel van de St. Laurenskerk te Alkmaar* (Zutphen, 2000), 127-206.
- Linde, K. van de, 'Der niederländische Orgelbau des 16. Jahrhunderts und sein Einfluss auf Scherer' in C. Lehmann (red.), *375 Jahre Scherer-Organ Tangermünde. Symposium „Die Norddeutsche Orgelkunst zu Beginn des 17. Jahrhunderts“ Tangermünde, 30.31. Juli 1999* (Berlin, 2005), 50-83.
- Lindeboom, G.A., *Ontmoeting met Jan Swammerdam* (Kampen 1980).
- Linden, C.J.R. van der, 'De symboliek van de Nieuwe Kerk van Jacob van Campen te Haarlem' in *Oud Holland* 104 (1990), 1-31.
- Lingbeek-Schalenkamp, C., 'De verhouding overheid – musicus in Rotterdam tot 1672' in *Rotterdamsch Jaarboekje* 9 (1981), 260-277.
- Lingbeek-Schalenkamp, C., *Overheid en muziek in Holland tot 1672: een onderzoek naar de rechten en plichten van zangers, organisten, beiaardiers en speellieden, in overheidsdienst in de Nederlanden, in het bijzonder in Holland, tot 1672* (Rotterdam, 1984).
- Lingbeek-Schalenkamp, C., 'De verhouding overheid – musicus in Rotterdam tussen 1672 en 1795' in *Rotterdamsch Jaarboekje* (1988), 176-192.
- Lipski, Th., *Hans Henny Jahns Einfluss auf den Orgelbau* (Hildesheim, 1997).
- Lister, C.L.G., *Traditions of keyboard technique from 1650 to 1750* (Chapel Hill, 1979).
- Livre septième, dat is het boeck van de zangkunst*, (Amsterdam, 1644, Peer, 1984²).
- Lodensteyn, J. van, *Uytspanningen, behelzende eenige stichtelyke liederen en andere gedichten* (Amsterdam, 1735¹¹).
- Lohmann, L., *Die Artikulation auf den Tasteninstrumenten des 16.-18. Jahrhunderts* (Regensburg, 1990).
- Lohr, I., *Solmisation und Kirchentonarten* (Basel, 1948²).
- Lommel, A. van, 'Relatio seu descriptio status religionis Catholicae in Hollandia etc. quam Romae collegit et exhibuit Alexandro septimo et cardinalibus congregationis de propagandae fide, Jacobus de la Torre, kal. Septembris anno 1656' in *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* 11 (1883), 57-211.
- Loos, J.C. van der, 'Bouwstoffen voor onze vaderlandsche kerkgeschiedenis VIII, Gouda' in *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom Haarlem* II (1932), 412-482.
- Lootens, W., *Beschrijving van het oude en nieuwe orgel in de Groote- of St. Lievens Monster-kerk der stad Zierikzee* (Zierikzee, 1771). Facsimile en naschrift verzorgd door A. Bouman (Baarn 1966²).
- Looyenga, A.J., 'Het Nederlandse orgelfront 1479-1725' in J. Jongepier (red.), *Het Historische Orgel in Nederland 1769-1790* (Amsterdam, 1999), 8-29.
- Lord, P.J., *Christopher Simpson. A compendium of practical music in five parts. Reprinted from the second edition of 1667* (Oxford, 1970).
- Lottermoser, W., *Orgeln, Kirchen und Akustik, I, Die akustischen Grundlagen der Orgel* (Frankfurt am Main, 1983).
- Luth, J.R., "Daer wert om 't seerste uytgekreten..." *Bijdragen tot een geschiedenis van de gemeentezang in het Nederlandse Gereformeerde Protestantisme ca.1550-ca.1852* (Kampen, 1986).
- Luth, J.R., 'Een bron over de gemeentezang uit het begin van de 17e eeuw' in *Jaarboek voor liturgieonderzoek* 5 (1989), 227-253.
- Luth, J.R., 'Het orgelgebruik in de zeventiende eeuw' in *Het Orgel* 95,3 (1999), 5-7.
- Luth, J.R., 'Waarom zingen we lager?' in *Het Orgel* 97,6 (2001), 22-24.

- Luth, J.R., 'The music of the Dutch Reformed Church in Sweelinck's time' in P. Dirksen (red.), *Sweelinck studies, proceedings of the international symposium Utrecht 1999* (Utrecht, 2002), 27-38.
- Lüttmann, R., *Das Orgelregister und sein instrumentales Vorbild in Frankreich und Spanien vor 1800* (Kassel, 1979).
- Lyngberg-Larsen, P., 'Two recently "discovered" Magnificat Versets from the North German Organ School' in H. Davidson en S. Jullander (red.), *Proceedings of the Göteborg international organ academy 1994* (Göteborg, 1995), 149-154.
- Mace, Th., *Musick's Monument. Volume I. Reproduction en fac-similé* (London, 1676). Heruitgave (Parijs, 1958).
- MacKlintock, J.C., *Readings in the history of music in performance* (Bloomington, 1979).
- Mahrenholz, C., *Samuel Scheidt. Sein Leben und sein Werk* (Leipzig, 1924).
- Mahrenholz, C., 'Der Gegenwärtige Stand der Orgelfrage im Lichte der Orgelgeschichte' in C. Mahrenholz (ed.), *Bericht über die dritte Tagung für deutsche Orgelkunst in Freiberg in Sachsen vom 2. bis 7. Oktober 1927* (Kassel, 1928), 13-37.
- Mahrenholz, C., *Die Berechnung der Orgelpfeifenmessungen. Vom Mittelalter bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts* (Kassel, 1938).
- Mahrenholz, C. (ed.), *Samuel Scheidt Werke, Band VII, Tabulatura Nova, Teil III* (Leipzig, 1947).
- Mahrenholz, C., *Die Orgelregister. Ihre Geschichte und ihr Bau* (Kassel, 1968).
- Mahrenholz, C., *The calculation of organ pipe scales from the middle ages to the mid-nineteenth century* (Oxford, 1975).
- Manke, I., *Emanuel de Witte. 1617-1692* (Amsterdam, 1963).
- Mare, H. de, 'A rule worth following in architecture? The significance of gender classification in Simon Stevin's architectural treatise (1548-1620)' in E. Kloek (e.a.), *Women of the Golden Age, an international debate on women in seventeenth-century Holland, England and Italy* (Hilversum, 1994), 103-120.
- Marnef, G., *Antwerp in the age of Reformation. Underground Protestantism in a commercial metropolis, 1550-1577* (Baltimore, 1996).
- Matter, F.H., 'Als oft het tot noch toe quaet ware geweest...' De gereformeerde kerkzang en de afkeer van verandering' in *Spiegel Historiae* 4 (1987).
- Mattheson, J., *Das neu-Eröffnete Orchestre* (Hamburg, 1713).
- Mattheson, J., *Das beschützte Orchestre, oder desselben zweyte Eröffnung, worinnen nicht nur einem würllichen galant-homme, der eben kein Professions-Verwandter, sondern auch manchem Musico selbst die alleraufrichtigsten und deutlichste Vorstellung musicalischer Wissenschaften* (Hamburg, 1717).
- Mattheson, J., *Critica musica, d.i. Grundrichtige Untersuch- und Beurtheilung Vieler, theils vorgefassten, theils eingefältigen Meinungen, Argumenten und Einwürlfe, so in alten und neuen, gedruckten und ungedruckten, Musicalischen Schrifften zu finden, zur möglichsten Ausräutung aller großen Irrthümer und zur Beförderung eines bessern Wachsthums der reinen harmonischen Wissenschaft* (Hamburg, 1722). Reprint van de uitgave 1722-1725 met inleiding van S. Hiemke (Laaber, 2003).
- Mattheson, J., *Der vollkommene Capellmeister, Das ist Gründliche Anzeige aller derjenige Sachen, die einer wissen, können, und vollkommen inne haben muß der einer Capelle mit Ehren und Nutzen vorstehen will* (Hamburg, 1739). Studienausgabe im Neusatz des Textes und der Noten (Kassel, 1999).
- Mattheson, J., *Grundlage einer Ehren-pforte woran der Tüchtigsten Capellmeister, Componisten, Musickgelehrten etc. Tonkünstler Leben, Werck, Verdienste etc. erscheinen sollen* (Hamburg, 1740). Vollständiger, originalgetreuer Neudruck mit gelegentlichen bibliographischen Hinweisen und Matthesohn's Nachtragen. Max Schneider (ed.) (Berlijn, 1910).
- Matthey, I., 'De betekenis van de Natuur en de Natuurwetenschappen voor Constantijn Huygens' in H. Bots (red.), *Constantijn Huygens, zijn plaats in geleerd Europa* (Amsterdam, 1973), 343-347.
- Méchoulan, H., *Amsterdam ten tijde van Spinoza, Geld en vrijheid* (Amsterdam, 1990).
- Meer, J.H. van der, 'Flämische Kielklaviere im Germanischen Nationalmuseum, Nürnberg' in *Colloquium. Restauratieproblemen van Antwerpse klavecimbels* (Buren, 1970), 63-76.
- Meer, J.H. van der, 'The position of Harpsichord-making in the Northern Netherlands' in C. Reiche (ed.), *Kielinstrumente aus der Werkstatt Ruckers, conference proceedings, September 1996; Schriften des Handels-Hauses in Halle 14* (Halle a/d Saale, 1998).
- Meeter, D.J., 'The puritan and presbyterian versions of the Netherlands liturgy' in *Nederlands archief voor Kerkgeschiedenis* 70 (1990), 52-74.
- Meeus, N., 'De oorsprong van het kort octaaf' in *Orgelkunst* 6,1 (1983), 3-12.
- Meier, B., *Alte Tonarten, dargestellt an der Instrumentalmusik des 16. und 17. Jahrhunderts* (Kassel, 1992).
- Meilink-Hoedemaker, L.J., *Luidklokken en speelklokken in Delft: een cultuur-historische studie over een Nederlands erfgoed* (Rotterdam 1985).
- Meilink-Hoedemaker, L.J., 'De inventaris van Dirck Scholl, een jonge musicus in Delft (1666)' in H.L. Houtzager (red.), *Facetten van Delft, gedenkboek van het Genootschap Delfia Batavorum, 1935-1985* (Amsterdam, 1985), 269-276.
- Meinen, D., 'De orgelgeschiedenis van de Cunerakerk te Rhenen' in *Het Orgel* 88 (1992), 162-169 en 270-275.
- Meischke, R., 'De Nieuwe Kerk te Amsterdam' in *Bulletin van de KNOB* (1962), 314-335.
- Meischke, R. en H.E. Reeser (red.), *Het Trippenhuis te Amsterdam* (Amsterdam, 1983).

- Meischke, R., *De gothische bouwtraditie: over opdrachtgevers en bouwmeesters in de Nederlanden* (Amersfoort, 1988).
- Mendel, A., 'Pitch in Western Music since 1500. A re-examination' in *Acta Musicologica* 50 (1978), 1-93.
- Mengelberg, W., 'Über alte Orgelgehäuse' in *Zeitschrift für Christliche Kunst* 6 (1889), 189-194.
- Mersenne, M., *Harmonie universelle, contenant la théorie et la pratique de la musique* (Paris, 1636). Fotografische herdruk (Parijs, 1963).
- Merwe, P. van der, *Origins of the popular style, the antecedents of twentieth-century popular music* (Oxford, 1989).
- Meyer, E.H., *Early English Chamber Music, From the Middle Ages to Purcell* (Londen, 1982²).
- Meyster, E., *Het eerste deel der Goden Landspel om Amersfoort. Van 't nieuw stadhuys binnen Amsterdam. Gespeelt en vertoont aldaer. Anno 1655. Met uytleggingh verlicht en verciert door D.v.W. Den tweeden druck* (Amsterdam, 1655).
- Miedema, H., 'The city harpsichord of Amsterdam' in P. Dirksen (red.), *Sweelinck studies, proceedings of the international symposium Utrecht 1999* (Utrecht, 2002), 225-247.
- Miert, D. van, *Illuster onderwijs. Het Amsterdamse Athenaeum in de Gouden Eeuw, 1632-1704* (Amsterdam, 2005).
- Miller, S.J., en J. Lane Miller, *Algemene Bijbelse encyclopedie* (Den Haag, 1954).
- Minderaa, P., *I.P.V. Goliath. Treurspel op het veroveren van 's-Hertogenbosch ghespeeld op den Nederduytsche Academie met een inleiding en aantekeningen* (Leiden, 1963).
- Minderhoud, S., *Het Sint Caecilia-Concert te Arnhem: 1591-1795* (Utrecht, 1997). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Molino, J., 'Fait musical et sémiologie de la musique' in *Musique en Jeu* 17 (1975), 11-36.
- Molsen, U., *Die Geschichte des Klavierspielen in historischen Zitaten von den Anfängen des Hammerklaviers bis Brahms* (Balingen-Endingen, 1983).
- Monelle, R., *Linguistics and semiotics in Music* (Chur, 1992).
- Monelle, R., *The sense of music, semiotic essays* (Princeton en Oxford, 2000).
- Morley, T., *A plaine and easie introduction to practical musicke* (London, 1597). Facsimile (Farnborough, 1971).
- Moser, H.J., *Paul Hofhaimer, ein Lied- und Orgelmeister des Deutschen Humanismus* (Stuttgart en Berlijn, 1929).
- Moser, P.H., *De strijd voor rhetorica. Poëtica en positie van rederijkers in Vlaanderen, Brabant, Zeeland en Holland tussen 1450 en 1620* (Amsterdam, 2001).
- Mosmans, A.G.J., *De organisten der Sint Janskerk te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch, 1921).
- Muchembled, R., *De uitvinding van de moderne mens, collectief gedrag, zeden, gewoonten en gevoelswereld van de Middeleeuwen tot de Franse Revolutie* (Amsterdam, 1991).
- Muir, E., *Ritual in early modern Europe* (Cambridge, 1997).
- Müller von Asow, E.H. (red.), *Heinrich Schütz, Gesammelte Briefe* (Regensburg, 1931). Heruitgegeven door Erich Hermann Müller (Hildesheim, 1976).
- Müller-Blattau, J.M., *Die Kompositionslehre Heinrich Schützens in der Fassung seines Schülers Christoph Bernhard* (Leipzig, 1926).
- Mulder, E.W., *Polyphonie* (Utrecht, 1955).
- Munt, A., 'The impact of the *Rampjaar* on Dutch Golden Age culture' in *Dutch Crossing* 21 (1997), 3-51.
- Musch, H., 'Praeludium in organo pleno' in *Basler Jahrbuch für Historische Musikpraxis* XXII (1998), 9-38.
- Naerebout, F.G., 'Snoode exercitien. Het zeventiende-eeuwse Nederlandse protestantisme en de dans' in *Volkskundig Bulletin* 16.2 (19), 125-155.
- Nattiez, J., *Music and discourse. Toward a Semiology of Music* (Princeton, 1990).
- Neumann, F., *Performance practices of the seventeenth and eighteenth centuries* (New York, 1993).
- Newman, W.S., 'Programmists vs. absolutists. Further thoughts about an overworked "dichotomy"' in W.J. Allanbrook e.a. (ed.), *Convention in eighteenth – and nineteenth – century music. Essays in honour of Leonard G. Ratner* (New York, 1992), 517-535.
- Nickles, R., *Orgelinventar der Krummhörn und der Stadt Emden. Historische Dokumentation* (Bremen, 1995).
- Nierop, D. van, *Wiskonstige Musyka, vertoonende de oorsaecke van 't geluyt, de redens der Zanghtoonen telkonstigh uytgereckent, ende het maken en stellen der speeltuygen* (Amsterdam, 1659).
- Nieuwkoop, H. van, *Haarlemse orgelkunst van 1400 tot heden, orgels, organisten en orgelgebruik in de Grote of St.-Bavokerk te Haarlem* (Haarlem, 1988).
- Nieuwkoop, H. van, 'Klavier- en registergebruik in Sweelinck's orgelwerken' in *Het Orgel* 85 (1989), 319-326, 369-373 en 427-431.
- Nieuwkoop, H. van, 'Anthoni van Noordt and the Organs of seventeenth-century Amsterdam' in *Organ Year Book* (1990), 35-50.
- Nieuwkoop, H. van, 'Anthoni van Noordt and Matthias Weckmann – Two Contemporaries' in S. Jullander, *Proceedings of the Weckmann Symposium, Göteborg, 30 august-3 september 1991* (Göteborg, 1993), 185-198.
- Nieuwkoop H. van en G.N.M. Vis, 'Het Alkmaarse koororgel van Jan van Covelens en zijn bespelers tot 1630' in J. Drewes, e.a., *Glans en glorie van de Grote Kerk, het interieur van de Alkmaarse Sint Laurens* (Hilversum, 1996), 165-179.

- Nieuwkoop H. van, 'Restauratie van het Garrels-orgel, achtergronden en uitvoering' in W.R.C. Adriaansz (red.), *Het Garrels-orgel in de Oud-Katholieke Kerk in Den Haag* ('s-Gravenhage, 1997), 29-45.
- Nieuwkoop H. van (red.), *Het historische orgel in Nederland 1479-1725* [orgelencyclopedia I] (Amsterdam, 1997).
- Nijenhuis, W., 'Varianten binnen het Nederlandse Calvinisme in de zestiende eeuw' in *Tijdschrift voor geschiedenis* 89 (1976), 358-372.
- Nitz, G., *Die Klanglichkeit in der englischen Virginalmusik des 16. Jahrhunderts* (Tutzing, 1979).
- Nuchelmans, J., 'Erasmus en de muziek' in G.Th. Jensma (red.), *Erasmus, de actualiteit van zijn denken* (Zutphen, 1986), 113-136.
- Nusteling, H., *Welvaart en werkgelegenheid in Amsterdam, 1540-1860. Een relaas over demografie, economie en sociale politiek van een wereldstad* (Amsterdam, 1985).
- Nolet, W. e.a., *Het vierenswaardig wonder, gedenkboek uitgegeven ter gelegenheid van het zesde eeuwfeest van het H. Sacrament van Mirakel 1345-1945* (Amsterdam, 1946).
- Noordam, D.J., *Riskante relaties, vijf eeuwen homoseksualiteit in Nederland, 1233-1733* (Hilversum, 1995).
- Norlind, T., 'Was ein Organist im 17. Jahrhundert wissen mußte' in *Sammelbände der Internationalen Musikgesellschaft* (1905-1909), 640-641.
- Noske, F., 'Rondom het orgeltractaat van Constantijn Huygens' in *Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis XVII-IV* (1955), 278-309.
- Noske, F., 'Het klavierboek van Anna Maria van Eyl' in *Mens en Melodie* 15 (1960), 330-332.
- Noske, F., 'Nadere gegevens over het klavierboek Anna Maria van Eyl' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* IXX (1961), 94-100.
- Noske, F., 'Sweelinck na vier eeuwen' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* IXX, 3-4, 125-129.
- Noske, F., *Forma Formans. Een structuuranalytische methode, toegepast op de instrumentale muziek van Jan Pieterszoon Sweelinck* (Amsterdam, 1969).
- Noske, F., Sweelinck na vier eeuwen
- Noske, F. (ed.), *Klavierboek Anna Maria Eijl* (Amsterdam, 1976).
- Noske, F., 'An unknown work by Monteverdi: the vespers of St. John the Baptist' in *Music and Letters* LCVI (1985), 118-122.
- Noske, F., *Sweelinck* (Oxford, 1988).
- Noske, F., *Music bridging divided religions. The motet in the Seventeenth-Century Dutch Republic, vol. I* (Wilhelmshaven, 1989).
- Nystad, S., 'Een relatie tussen Jan van de Capelle, Gerbrandt van den Eeckhout en Jan van Noordt?' in *Tableau* 3 (1981), 710-712.
- Oortmerssen, J. van, 'The coherence between Musical Expression and Organ Technique' in *GOART Research reports* 2 (Göteborg, 2000), 107-140.
- Oostenbrugge, C. van, *Rapport betreffende het koororgel in de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Zaandam, 1977).
- Oosterbaan, D.P., 'Kroniek van de Nieuwe Kerk te Delft', *Haarlemse Bijdragen. Bouwstoffen voor de geschiedenis van het Bisdom Haarlem* 65 (1958), 185-265.
- Os, J.F. van, 'Het kleine orgel in de Oude Kerk te Amsterdam' in *Het Orgel* 71 (1967), 8-12, 34-37, 62-73 en 90-96.
- Os, J.F. van, *Het kleine orgel in de Oude Kerk te Amsterdam* (Aalten, 1968).
- Otten, J., 'De paneelschildering van Romeyn de Hooghe boven het grote orgel in de Alkmaarse Sint Laurenskerk' in J. Drewes, e.a., *Glans en glorie van de Grote Kerk, het interieur van de Alkmaarse Sint Laurens* (Hilversum, 1996), 89-103.
- Ouwkerk, P., 'Orgelkunst in de Gouden Eeuw. Het Tabulatuurboek van Anthoni van Noordt' in *Muziek & Liturgie* (juni/juli 2004), 6-10.
- Overbeke, A. van, *Verzameling anecdotes betreffende personen uit de 17e eeuw*, manuscript in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage, 71 J 29.
- Overvoorde, J.C., 'Advies van burgemeesters en Gerecht van Leiden aan de Staten van Holland over de acta van de in 1578 te Dordrecht gehouden synode' in *Nederlandsch archief voor kerkgeschiedenis* 9 (1912), 117-150.
- Owens, J.A., *Composers at work, the craft of musical composition 1450-1600* (New York, 1997).
- Panetta, V., 'An early Handbook for Organ Inspection: the 'Kurtzer Bericht' of Michael Praetorius and Esaias Compenius' in *The Organ Yearbook* (1990), 5-34.
- Pape, U., *Das Werkstattbuch des Orgelbauers Christian Vater* (Berlijn, 2001).
- Pelt, R.J. van, *Tempel van de wereld. De kosmische symboliek van de tempel van Salomo* (Utrecht, 1984).
- Persoons, G., *De orgels en de organisten van de Onze Lieve Vrouwekerk te Antwerpen van 1500 tot 1650* (Brussel, 1981).
- Peters, T., *Vitruvius. Handboek bouwkunde* (Amsterdam, 1999³).
- Petterson, M., *Performance of wedge bellows* (Göteborg, 1996).

- Picerno, P.V., 'Antonio Barcotto's Regola e breve Raccordo: a Translation and Commentary' in *Organ Yearbook* (1985), 47-70.
- Pidoux, P., *Le psautier Huguenot du XVIe Siècle. Mélodies et documents. (Deux Volumes)* (Bazel, 1962).
- Piersig, F., 'Die Orgeln der Bremischen Stadtkirchen im 17. und 18. Jahrhundert' in *Bremisches Jahrbuch* (1935), 379-425. Overdruk in U. Pape, *Die Orgeln der Stadt Bremen. Ein Auszug aus der Orgeldatenbank Berlin* (Berlijn, 1994).
- Pirro, A., *Dietrich Buxtehude* (Parijs, 1913).
- Planque, P.A. de, *Valcooch's regel der Duytsche Schoolmeesters. Bijdrage tot de kennis van het schoolwezen in de zestiende eeuw* (Groningen, 1926).
- Planyavsky, A., *Geschichte des Kontrabasses* (Tutzing, 1970).
- Plumb, J.H., 'The commercialization of Leisure' in N. McKendrick, J. Brewer en J.H. Plumb, *The birth of a Consumer Society, the commercialization of Eighteenth-century England* (London, 1982), 265-285.
- Poelhekke, J.J., *Frederik Hendrik, prins van Oranje, een biografisch drieluik* (Zutphen, 1978).
- Pol, L.C. van de, *Het Amsterdams hoerdom, prostitutie in de zeventiende en achttiende eeuw* (Amsterdam, 1996).
- Polk, K., *Flemish wind bands in the late middle ages. A study of improvisatory instrumental practices* (Berkeley, 1968).
- Porter, W., 'Hamburg organists in Lutheran worship' in K. J. Snyder (red.), *The organ as a mirror of its time* (Oxford, 2002), 60-77.
- Porthéine, H., 'Orgels, orgelbouwers, orgelgebruik en organisten in de voormalige St. Martinus- en in de tegenwoordige St. Eusebius- of Grootte Kerk te Arnhem' in *Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen bond* 5 (1912), 183-202.
- Potjer, M., 'Zingt een nieuw lied! Arnhemse voorzangers en schoolmeesters 1578-1795' in *'Arnhem de Genoeglijkste'* 25,3 (2005), 100-114.
- Praetorius, M., *Syntagma Musicum, Band II. De Organographia* (Wolfenbüttel 1619). Faksimile-Nachdruk (Kassel, 1958).
- Praetorius, M., *Syntagma Musicum, Band III. Termini Musici* (Wolfenbüttel, 1619). Faksimile-Nachdruk (Kassel, 1958).
- Prick van Wely, M.A., 'De muziekherberg in oud-Amsterdam' in *Ons Amsterdam* 31,2 (1979), 42-46.
- Prins, H.J., *Medemblicker Scharre-zoodje, ghevangen en ontweydt van verscheyden visschers: overgoten met een sanghers-sausien* (Medemblik, 1650).
- Printz, W.C., *Compendium musicae signatoriae et modulatariae vocalis* (Dresden, 1689). Fotomechanische herdruk (Hildesheim, 1974).
- Putte, P.C.A. van, 'Twee brieven van Joan Dullaert met den aanleve van dien' in P.C.A. van Putte & H.J. Verkuyll (red.), *Nieuwe tegenstellingen op Nederlandse taalgebied: een bundel opstellen aangeboden aan Prof. Dr. B. van den Berg bij het neerleggen van zijn ambt van hoogleraar in de Nederlandse taalkunde* (Utrecht, 1978), 108-129.
- Quantz, J.J., *Grondig onderwijs van den aardt en de regte behandeling der dwarsfluit; verzeld met eenen treffelycken regelschat van de compositie en van de uitvoering der voornaamste muzykstukken, op de gebruykelykste instrumenten; Door lange ondervinding en schrandere opmerking, in de Groote Muzykaale Wereld, verzameld door Johann Joachim Quantz, kamermusicus van zyne Koninglyke Majesteit van Pruissen. Uit het Hoogduitsch vertaald door Jacob Wilhelm Lustig, organist van Martini Kerk te Groningen* (Amsterdam, 1754). Herdruk met een inleiding van F. Brüggén (Utrecht, 1977).
- Rackwitz W. (ed.), *Georg Philipp Telemann. Singen ist das Fundament zur Music in allen Dingen. Eine Dokumentensammlung* (Wilhelmshaven, 1981).
- Rademaker, C.S.M., *Anthoni van Noordt en zijn Tabulatuurboek* (Utrecht, 1961). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Rampe, S., 'Abendmusik oder Gottesdienst? Zur Funktion norddeutscher Orgelkompositionen des 17. und frühen 18. Jahrhunderts. Teile 2 und 3 (Kapitel 1-3)' in *Schütz-Jahrbuch* (2004), 155-204.
- Rasch, R.A., 'Seventeenth-century Dutch Editions of English instrumental music' in *Music & Letters* LIII,3 (1972), 270-273.
- Rasch, R.A., 'Some mid-seventeenth century Dutch collections of instrumental ensemble music' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXII (1972), 160-200.
- Rasch, R.A., 'Some notes on the Camphuysen manuscript' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXIII (1973), 30-43.
- Rasch, R.A., 'The Balletti of Giovanni Giacomo Gastoldi and the musical history of the Netherlands' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXIV,2 (1974), 112-145.
- Rasch, R.A., 'Musica dis curae est. The life and work of the Amsterdam music printer Paulus Matthysz (1613/4-1684)' in *Quaerendo* IV (1974), 86-99.
- Rasch, R.A., 'Cornelis de Leeuw (ca. 1613-ca. 1661)' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXVII (1977), 1-27.
- Rasch, R.A., 'Henricus Liberti, organist van de Onze-Lieve-Vrouwe-Kerk te Antwerpen (1628-1669)' in A. Dunning (red.), *Visitatio organorum. Feestbundel voor Maarten Albert Vente* (Buren, 1980), 507-518.
- Rasch, R.A., 'Nogmaals 't Uitnemen Kabinet' in *Jaarboek van het Vlaamsch Centrum voor Oude Muziek* II (1986), 115-138.
- Rasch, R.A., 'De muziek in de Amsterdamse Schouwburg (1638-1664)' in *Spiegel Historiae* 4 (1987), 185-190.

- Rasch, R.A. en T. Wind, 'The music library of Cornelis Schuyt' in A. Clement (red.), *From Ciconia to Sweelinck, donum natalicum Willem Elders* (Amsterdam, 1994), 327-353.
- Rasch, R.A., 'Aux adresses ordinaires. Waar muziek te koop was in de Nederlandse Republiek' in *Jaarboek voor Nederlandse Boekgeschiedenis* 8 (2001), 99-112.
- Rasch, R.A., 'Sweelinck's place in the musical history of the Dutch Republic' in P. Dirksen (red.), *Sweelinck studies, proceedings of the international symposium Utrecht 1999* (Utrecht, 2002), 3-25.
- Rasch, R.A., 'A Venetian goes north: Pietro Antonio Fiocco in Amsterdam, Hanover and Brussels' in *Revue Belge de Musicologie* LVI (2002), 177-207.
- Rasch, R.A., *Driehonderd brieven over muziek van, aan en rond Constantijn Huygens* (Hilversum, 2007).
- Ratner, L.G., *Classic music, expression, form and style* (New York, 1980).
- Ravenscroft, T., *A briefe Discourse of the true (but neglected) use of Chact'ring the Degrees by their Perfection, Imperfection, and Diminution in Measurable Musicke, against the Common Practice and Custome of these Times* (Londen, 1614). <http://www.pbm.com/~lindahl/ravenscroft/brief/>. Geraadpleegd 6 augustus 2007.
- Raymaekers, W., 'De vormkenmerken van de instrumenten der vioolfamilie in de 17de-eeuwse Nederlandse schilderkunst' in *Musica Antiqua* 6, 3 (1989), 99-105.
- Rebling, E., *Den Lustelycken Mey. muziek en maatschappij in de zeventiende eeuw in Nederland* (Amsterdam, 1950).
- Reckow, F., "'Processus" und "structura". Über Gattungstradition und Formverständnis im Mittelalter' in *Musiktheorie* 1 (1986), 5-29.
- Ree-Bernard, N. van, *Vertaling en bewerking der Advertencias uit Libro de Tientos van Francisco Correa de Arauxo* (Amsterdam, 1971).
- Reese, G., *Music in the Middle Ages* (New York, 1940).
- Reich, W., 'Semantische und formale Gestaltungsprinzipien in den "Biblischen Sonaten" von Joh. Kuhnau, in *Archiv für Musikwissenschaft* XV (1985), 276-290.
- Reichert, P., 'Musikalische Rhetorik in den Choralvorspielen von Dietrich Buxtehude' in *Acta Organologica* 24 (1994), 145-188.
- Reincken, J.A., *Hortus musicus* (Amsterdam, 1888). Heruitgave in de serie *Uitgave van oudere Noord Nederlandsche meesterwerken*, 13. Verzorgd door J.C.M. van Riemsdijk.
- Reitsma, J. en S.D. van Veen, *Acta der provinciale en particuliere synoden gehouden in de Noordelijke Nederlanden gedurende de jaren 1572-1620* (Groningen 1892).
- Renckens, B.J.A., 'Een drieliuk, geschilderd in 1601, toegeschreven aan Gerrit Pietersz' in *Jaarboek van het Centraal Bureau voor genealogie en het Iconografische bureau* 26 (1972), 110-113.
- Rens, L., *Joost van den Vondel. Lucifer. Treurspel ingeleid en van aantekeningen voorzien* (Den Haag, 1979).
- Reresby, J., *The travels and memoirs of Sir John Reresby* (London, 1813).
- Reuter, R., *Orgeln in Westfalen. Inventar historischer Orgeln in Westfalen und Lippe* (Basel, 1965).
- Riedel, F. W., *Quellenkundliche Beiträge zur Geschichte der Musik für Tasteninstrumente in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts (vornehmlich in Deutschland)* (Kassel, 1960).
- Rifkin, J., 'Jean Michel and 'Lucas Wagenrieder'. Some New Findings' in *Tijdschrift van de Koninklijke Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* LV,2 (2005), 113-152.
- Rintjes, H. e.a., *Klioes kraam, vol verscheiden gedichten. De tweede opening* (Amsterdam, 1657).
- Ripa, C., *Iconologia of uytheeltingen des Verstands, vertaeld door D.P. Pers* (Amsterdam, 1644).
- Ritter, A.G., *Zur Geschichte des Orgelspiels. Vornehmlich des deutschen, im 14. bis zum Anfänge des 18. Jahrhunderts* (Leipzig, 1884).
- Rivera, B.R., *Musical Poetics, Joachim Burmeister* (New Heaven and London, 1993). Vertaling uit het Duits in het Engels met inleiding.
- Rivet, A., *Schatboek der roomsche dwalingen. Dat is, cort en bondich begrijp van alle de voornaemste verschillen, die in onsen tijd ghedreven worden tusschen de pauselijke ende gereformeerde kercke overgeset door Godefridum Udemans C.F. Bedienaer des Heylighen Evangelij tot Ziericzee* (Middelburg, 1617).
- Roberts, B.B., *Through the keyhole. Dutch child-rearing practices in the 17th and 18th century. Three urban elite families* (Hilversum, 1998).
- Robinson, J.O., *Johann Klemm, Partitura seu Tabulatura italica* (Madison, 1998).
- Roelevink, J. (ed.), *Resolutiën der Staten-Generaal. Nieuwe Reeks 1610-1670. Zesde deel, 2 januari 1623-30 juni 1624* ('s-Gravenhage, 1989).
- Roelvink, B., *Gegeven den sangeren, meerstemmige muziek bij de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch in de zestiende eeuw* ('s-Hertogenbosch, 2002).
- Römeling, P., *Voerslach Patracli Römeling Pastoers tho Farmssum tot stichtelicke noedige veranderinge des Neerduitschen Kercken-gesangk*. Manuscript Farmsum gedateerd 10 februari 1631. Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage. Inventarisnummer 68B1.
- Roever, M.B. de (red.), *Amsterdam: Venetië van het Noorden* ('s-Gravenhage, 1991).
- Roever, N. de, 'Herbergen, muziekhallen en danskamers' in *Uit onze oude Amstelstad* (Amsterdam, 1890), 105-115.

- Roever, N. de, *De kroniek van Staets. Een bladzijde uit de geschiedenis van het Fabrieksambt der stad Amsterdam* (Amsterdam, z.j., herdruk 1969).
- Rogge, H.C., *Caspar Janszoon Coolhaes, de voorlooper van Arminius en der Remonstranten* (Amsterdam, 1858).
- Rogge, H.C., 'De roomsche feestdagen en hunne viering in de 16de eeuw' in *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde N.S.* (1875), 277-304.
- Rogge, H.C., 'Register der klokkendeunen van den Alkmaarschen Waagtoren' in *Tijdschrift voor Nederlandsche Muziekgeschiedenis V* (1895-1897), 247-280.
- Rogier, L.J., *Geschiedenis van het katholicisme in Noord-Nederland in de 16^e en de 17^e eeuw, deel II* (Amsterdam, 1947²).
- Rombach, J.H., 'De formulieren van eenigheid in de classis Alkmaar' in *Hollandse Studiën, deel III* (Haarlem, 1972), 147-157.
- Romein-Verschoor, J. & A., *Erflaters van onze beschaving* (Amsterdam, 1976¹¹).
- Roodenburg, H., *Onder censuur, de kerkelijke tucht in de gereformeerde gemeente van Amsterdam, 1578-1700* (Hilversum, 1990).
- Roijakkers, G.W.J. en Th. van der Zee, *Religieuze volkscultuur. De spanning tussen de voorgeschreven orde en de geleefde praktijk* (Nijmegen, 1986).
- Roijakkers, G.W.J., *Rituele repertoires, volkscultuur in oostelijk Noord-Brabant, 1559-1853* (Nijmegen 1994).
- Roijen, A. van, *De Oude Kerk te Amsterdam in vogelvlucht* (Amsterdam, 1985).
- Rose, S., 'Publication and the anxiety of judgement in German musical life of the seventeenth century' in *Music & Letters* 85,1 (2004), 22-40.
- Rosenau, H., *Vision of the temple. The image of the temple of Jerusalem in judaism and christianity* (London, 1979).
- Rossum, A.A.J. van, 'Kerkelijke plechtigheden in de St. Salvatoriskerk te Utrecht' in *Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht* (1876), 109-259.
- Rohtstein, W., 'Analysis and the act of performance' in J. Rinck, *The practice of performance. Studies in musical interpretation* (Cambridge, 1995), 217-240.
- Rootlieb, J.F., 'Orgelhistorie. Bijdrage tot de geschiedenis van het orgel der Ned. Herv. (Oude) Kerk te Amsterdam' in *Maandblad het orgel* (1936), meerdere afleveringen vanaf 33^e jaargang nr. 5 tot en met 37^e jaargang nr. 3.
- Ruiter, W. de, 'Het codicil van Cornelis Graswinckel (1653)' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis XXXI-1* (1981), 73-81.
- Ruiter, W. de, 'Het orgel in de archieven tot 1936' in F. Matter (red.), *Herschappen schoonheid. Het Baderorgel in de St. Walburgiskerk te Zutphen* (Zutphen, 1997), 23-72.
- Ruiter-Feenstra, P., 'The Grimm Tablature: a case study of 17th-century North German and Italian confluences' in S. Jullander (red.), *Goart Research Reports 2* (Göteborg, 2000), 79-90.
- Ruler, H. van, *De uitgelezen Descartes* (Amsterdam, 1999).
- Rupp, J.C., 'Anatomische theaters en civil society. Over culturele centra en gedragscodes in het zeventiende-eeuwse Nederland' in H. Kleijer (red.), *Tekens en Teksten, Cultuur, communicatie en maatschappelijke veranderingen vanaf de late middeleeuwen* (Amsterdam, 1992), 45-59.
- Rutgers, F.L., *Acta van de Nederlandsche synoden der zestiende eeuw in de serie Werken der Marnix-Vereeniging serie II, deel III* (Utrecht, 1889).
- Rütz, C., *Widerlegte Vorurtheile von der Beschaffenheit der heutigen Kirchenmusic und von Lebens-Art einiger Musicorum* (Lübeck 1752).
- Sabbe, H., *Stilte! Muziek! Een antropologie van de westerse muziekcultuur* (Leuven, 2003).
- Sachs, C., *Musik und Opera, Kurbrandenburgischen Hof* (Berlijn, 1910).
- Sachs, G., *Rhythm and Tempo. A study in Music History* (New York, 1953).
- Salmen, W., *Der Sozialstatus des Berufsmusikers vom 17. bis 19. Jahrhundert* (Kassel, 1971).
- Salmen, W., *Das Konzert, Eine Kulturgeschichte* (München, 1988).
- Samama, L., 'Muziek als *Imitatio della natura*' in A. Annegarn, *Harmonie en perspectief, zevenendertig bijdragen van Utrechtse musicologen voor Eduard Reeser* (Deventer, 1988), 201-206.
- Sandberger, A., 'Bemerkungen zur Biographie Hans Leo Hasslers und seine Brüder, sowie zur Musikgeschichte der Städte Nürnberg und Augsburg im 16. und zu Anfang des 17. Jahrhunderts' in *Denkmäler der Tonkunst in Bayern V*, 2 (Leipzig, 1904).
- Sandford, S.A., 'A comparison of French and Italian Singing in the Seventeenth Century' in *Journal of Seventeenth-Century Music* (1995), <http://sscm-jscm.press.illinois.edu/v1/no1/sanford.html>, geraadpleegd 27 juni 2009.
- Schaefer, M., 'Hans Süss und die Straßburger Münsterorgel, 1506-1516' in *Acta Organologica* 28 (2004), 65-78.
- Schäfertöns, R., 'Die Organistenprobe – Ein Beitrag zur Geschichte der Orgelmusik im 17. und 18. Jahrhundert' in *Die Musikforschung* 49,2 (1996), 142-152.
- Schaepepman, H.J.A.M., *De St. Nicolaas-kerk van Jutfaas: een dorpskerk als bouwwerk* (Utrecht, 1906).

- W.S(chagen?), *Korte Aenwysinge dat het Tegengift van den Orgelbestormer ongesont is. Dum vitant multi vitia in contraria currunt* (Alkmaar, 1641).
- Schama, S., *Overvloed en onbehagen. De Nederlandse cultuur in de Gouden Eeuw* (Amsterdam, 1988).
- Scharlau, U., *Athanasius Kircher (1601-1680) als Musikschriftsteller. Ein Beitrag zur Musikanschauung des Barock* (Marburg, 1969).
- Schatborn, P., 'Tekeningen van Jan van Noordt' in *Bulletin van het Rijksmuseum* 27 (1979), 118-128.
- Scheerder, J., *De beeldenstorm* (Bussum, 1974).
- Scheller, R.W., 'Hainhofer's Amsterdamse aantekeningen uit 1598' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 70 (Amsterdam, 1978), 61-68.
- Scheltema, P., *Aemstel's oudheid of gedenkwaardigheden van Amsterdam* (Amsterdam, 1856).
- Schelven, A.A. van, 'Briefwisseling van Thomas Tilius' in *Bijdragen en Mededelingen van het Historisch Genootschap* 55 (1934), 119-175.
- Schenkeveld-Van der Dussen, M.A., 'Otium en 'Otia'' in A.Th. van Deursen, E.K. Grootes en P.E.L. Verkuyll (red.), *Veelzijdigheid als levensvorm* (Deventer, 1987), 194-204.
- Schenkeveld-Van der Dussen, M.A., *Nederlandse literatuur in de tijd van Rembrandt* (Utrecht, 1994).
- Schenkeveld-Van der Dussen, M.A. en A. de Jeu, *Gedichten van Anna Roemersdochter Visscher* (Amsterdam, 1999).
- Scheurleer, D.F., 'Het muziekleven van Amsterdam in de zeventiende eeuw' in A. Bredius e.a., *Amsterdam in de zeventiende eeuw, derde deel* ('s-Gravenhage, 1901-1904).
- Scheurleer, D.F., 'Nicolaes Lossy en het groote orgel der Nieuwe Kerk te Amsterdam' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* IX (1914), 235-237.
- Scheurleer, D.F., 'Sweelinckiana' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* IX,4 (1914), 224-229.
- Schevichaven, H.D.J. van, *De Stephenskerk te Nijmegen* (Nijmegen, 1900).
- Schimmelpenninck van der Oije, C.O.A., 'Jan Kobelentz, orgelmaker te Amsterdam' in *Bijdragen en mededelingen van de Vereniging 'Gelre'* 71 (1980), 214-216.
- Schlepphorst, W., 'Die westfälische Orgellandschaft in ihren Beziehungen zu anderen Gebieten' in W. Schlepphorst, *Orgelkunst und Orgelforschung, Gedenkschrift Rudolf Reuter* (Kassel, 1990), 153-186.
- Schleuning, P., *Die Fantasie I, 16. Bis 18. Jahrhundert* (Keulen, 1971).
- Schlick, A., *Spiegel der Orgelmacher und Organisten* (Mainz, 1511). Facsimile en transcriptie ed. E.B. Barber (Buren, 1980).
- Schmalzriedt, S., *Heinrich Schütz und andere zeitgenössische Musiker in der Lehre Giovanni Gabrielis. Studien zu ihren Madrigalen* (Neuhausen-Stuttgart, 1972).
- Schmidt, A., *Overleven na de dood: weduwen in Leiden in de Gouden Eeuw* (Amsterdam, 2001).
- Schmidt, C.B., 'The geographical spread of Lully's operas during the late seventeenth and early eighteenth centuries: new evidence from the livrets' in J.H. Heyer, *Jean-Baptiste Lully and the music of the French Baroque, Essays in honor of James R. Anthony* (Cambridge, 1989), 183-211.
- Schmidt, J.H., *Hans Buchner, Sämtliche Orgelwerk, Erster theil* (Frankfurt, 1974).
- Schneider, H., 'The Amsterdam editions of Lully's orchestral suites' in J.H. Heyer, *Jean-Baptiste Lully and the music of the French Baroque, Essays in honor of James R. Anthony* (Cambridge, 1989), 113-130.
- Schneider, M., 'Ad Ostentandium ingenium, & abditam harmoniae rationem – zum stylus Phantasticus bei Kircher und Mattheson' in *Basler Jahrbuch für Historische Musikpraxis* XXII (1998), 103-126.
- Schneider, Th., 'Die Orgelbauerfamilie Compenius' in *Archiv für Musikforschung* II (1937), 8-76.
- Schönberger, E., *Nervi d'Orfeo* (Utrecht, 1972). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Schönberger, E., 'Nervi d'Orfeo, een Leidse madrigaalbundel uit 1605' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXIII (1973), 18-29.
- Schouten, H., 'Was Dirck Sweelinck katholiek?' in *Mens en melodie* (September, 1952), 294.
- Schouten, H.P., *Oude teekeningen van Amsterdam met begeleidende teksten door J.C. Gimpel*, (Amsterdam, 1917).
- Schulenberg, D., 'Composition and improvisation in the School of J.S. Bach' in R. Stinson, *Bach perspectives, volume one* (Lincoln en London, 1995), 1-42.
- Schulte van Kessel, E., *Geest en Vlees in Godsdienst en Wetenschap, vijf opstellen over gezagsconflicten in de 17de eeuw* ('s-Gravenhage, 1980).
- Schulze, H.J., *Studien zur Bach-Überlieferung im 18. Jahrhundert* (Leipzig/Dresden, 1984).
- Schünemann, G., 'Matthaeus Hertel's theoretische Schriften' in *Archiv für Musikwissenschaft* IV (1922), 336-358.
- Schwartz, G. en H. Blaauw, *Rembrandt. Alle etsen op ware grootte afgebeeld* (Haarlem, 1977).
- Schwartz, G., *Rembrandt: zijn leven, zijn schilderijen: een nieuwe biografie met alle beschikbare schilderijen in kleur afgebeeld* (Maarssen, 1984).
- Schwartz, G. en M.J. Bok, *Pieter Saenredam, de schilder in zijn tijd* (Maarssen, 1989).
- Schweitzer, A., *J.S. Bach* (Wiesbaden, 1963).

- Seiffert, M., 'J.P. Sweelinck und seine deutschen Schüler' in *Vierteljahrschrift für Musikwissenschaft* (1891), 145-260.
- Seiffert, M., 'Anthoni van Noordt' in *Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis* 5 (1897), 85-99.
- Seiffert, M. (Ed.), *50 psalmen met vier partijen door Cornelis Boscoop naar de uitgave van 1568 in partituur gebracht en opnieuw uitgegeven* (Amsterdam & Leipzig, 1899).
- Seiffert, M., *Geschiedenis der klaviermuziek, uitgegeven als derde, geheel omgewerkte en veel vermeerderde uitgave van C.F. Weitzmann's geschiedenis van het klavierspel en der klavierliteratuur* ('s-Gravenhage, 1899).
- Serauky, W., 'Die Affekten-Metrik des Isaac Vossius in ihrem Einfluß auf Joh. Kuhnau und Joh. Seb. Bach' in W. Vetter, (red.), *Festschrift Max Schneider zum achtzigsten Geburtstage* (Leipzig, 1955), 105-113.
- Servaas van Rooijen, J., 'Biographische bijdragen tot de muziekgeschiedenis van Nederland' in *Algemeen Nederlandsch Familieblad* 12 (1895-1896), 33-46.
- Servaas van Rooijen, A.J., 'Huygens contra Calckman en vice-versa' in *Tijdschrift der Vereeniging voor Noord-Nederlands Muziekgeschiedenis* IX (1911), 170-173.
- Sheptovitsky, L., 'Two Chromatic Fantasias by John Dowland: "Were They Composed As a Pair?"' in K. Berger, L. Chalupka en A. Dunning, *Early Music. Context and Ideas. Conference Book of the International Conference in Musicology, Kraków 18-21 September 2003* (Kraków, 2003).
- Sigtenhorst Meyer, B. van den, *Jan P. Sweelinck en zijn instrumentale muziek* ('s-Gravenhage, 1934).
- Sigtenhorst Meyer, B. van den, 'Jan Willemszoon Lossy, Sweelinck's leermeester' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* IX (1935), 237-251.
- Sigtenhorst Meyer, B. van den, 'Een volledig exemplaar van het "Livre septième"' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XV (1939), 252-263.
- Sigtenhorst Meyer, B. van den, *De vocale muziek van Jan P. Sweelinck* ('s-Gravenhage, 1948).
- Sijs, N. van der, *Het versierde woord, de epitheta of woordcombinaties van Anthoni Smijters uit 1620* (Amsterdam, 1999).
- Slenk, H.J., *The Huguenot psalter in the Low Countries. A study of its monophonic and polyphonic manifestations in the sixteenth century* (Columbus, 1965).
- Smets, P. (ed.), *Orgeldispositionen. Eine Handschrift aus dem XVIII. Jahrhundert, im Besitz der Sächsischen Landesbibliothek, Dresden* (Kassel, 1931).
- Smit, W.A.P., *Overyssele sangen en dichten van Jacob Revijs* (Amsterdam, 1935).
- Smith, D.J., 'Italian influence on the music of Peter Philips (1560/1561-1628). Musical taste and patronage in the Spanish Netherlands at the end of the sixteenth century' in E. Schreurs en B. Bouckaert (red.), *Giaches de Wert (1535-1596) and his time, migration of musicians to and from the Low Countries (c.1400-1600), colloquium proceedings Antwerpen 26-27 august 1996* (Peer, 1999), 191-209.
- Smith, D.J. (red.), *Peter Philips. Complete keyboard music. Musica Britannica* 75 (London, 1999).
- Smith, D.J., 'The nature of musical influence. Jan Pieterszoon Sweelinck and English composers active in the Southern Netherlands' in P. Dirksen (red.), *Sweelinck studies, proceedings of the international symposium Utrecht 1999* (Utrecht, 2002), 65-84.
- Smith, D.J., 'this point which our organists use.' The English Pavan and the origins of the chromatic fantasia' in *The Organ Yearbook* (2003), 71-85.
- Smithuijsen, C.B., *Een verbazende stilte, klassieke muziek, gedragsregels en sociale controle in de concertzaal* (Amsterdam, 2001).
- Sneller A.A. en O. van Marion, *De gedichten van Tesselschade Roemers* (Hilversum, 1994).
- Snoep, D.P., *Praal en propaganda. Triumfalia in de Noordelijke Nederlanden in de 16de en 17de eeuw* (Alphen aan den Rijn, 1975).
- Snyder, K.J., *Dieterich Buxtehude, Organist in Lübeck* (New York, 1987).
- Snyder, K.J., 'Lübecker Abendmusiken' in A. Adler en H.W. Schwab (ed.), *Studien zur Musikgeschichte der Hansestadt Lübeck* (Kassel 1989), 63-70.
- Söhngen, O., 'Die Lübecker Abendmusiken als kirchengeschichtliches und theologisches Problem' in *Musik und Kirche* 27 (1957), 181-191.
- Soeting, A.G., 'De Amsterdamse muzikantenfamilie Van Noordt' in *Mens en Melodie* 35-6 (1980), 273-279.
- Soeting, A.G., 'De onderwaardering van de kerkmuziek en kerkmusicus in het Nederlandse protestantisme' in *Eredienst* 18 (1984-1985), 61-74.
- Sorge, G.A., *Der in der Rechen- und Meßkunst wohlerrfahrene Orgelbaumeister, welcher die behörige Weite und Länge aller Orgelpfeifen, ihren erforderlichen Raum, die nöthige Metalldicke, die Grösse der Cancellen und Canäle, die accurate Abtheilung der Windbladen u. a. m. genau erforschen und ausmessen kan ... zum Nutzen des gemeinen Wesens, wie auch der Orgelmacher und Probisten neuerbauter und reparirter Orgelwercke* (Lobenstein 1773). Heruitgave door P. Smets (Mainz, 1932).
- Spaans, J., *Haarlem na de Reformatie, stedelijke cultuur en kerkelijk leven, 1577-1620* ('s-Gravenhage, 1989).
- Spacht, T., *Sweelinck's organ music. A study of structure and style* (Rochester, 1975).
- Speerstra, J. (red.), *The North German Organ Research Project at Göteborg University* (Göteborg, 2003).

- Speuy, H., *De psalmen Davids, gestelt op het tabulatuer van het orghel ende clavecymmel* (Dordrecht, 1610). Heruitgave met een inleiding verzorgd door Frits Noske (Amsterdam, 1963).
- Spies, M., *Vondel en Amsterdam. Vondels gedicht "De inwydinge van 't stadhuis t'Amsterdam" in beeld gebracht* (Amsterdam, 1979).
- Spies, M., 'Rhetoric and civic harmony in the Dutch republic of the late sixteenth and early seventeenth century' in H. Duits en T. Van Strien (ed.), *Rhetoric, Rhetoricians and poets. Studies in Renaissance Poetry and Poetics* (Amsterdam, 1999), 57-72.
- Spies, M., 'De Amsterdamse doolhoven. Populair cultureel vermaak in de zeventiende eeuw' in *Literatuur* 18,2 (2001), 70-78.
- Spiessens, G., 'De Antwerpse Stadsspeellieden' in *Noordgouw* (1970), 1-53.
- Spiessens, G., 'Een nieuwe kijk op componist Hubert Waelrant (Antwerpen? vóór 19 november 1517 – overleden 19 november 1595). Enkele rechtzettingen en aanvullingen' in *Musica Antiqua* 12,1 (1995), 52-61.
- Spraggon, J., *Puritan Iconoclasm during the English Civil War* (Woodbridge, 2003).
- Spruit, J.E., *Van vedelaars, trommers en pijpers* (Utrecht 1969).
- Sprunger, M., 'Faillissementen. Een aspect van geestelijke tucht bij de Waterlands-dooptsgezinde gemeente te Amsterdam in de zeventiende eeuw' in *Dooptsgezinde bijdragen. Nieuwe reeks* 17 (1991), 101-130.
- Spruyt, J., *Elementa musica* (Hoorn, z.j.). Handgeschreven exemplaar in AWH, OA Hoorn, Hs 192.
- Stahl, W., *Musikgeschichte Lübecks 2: Geistliche Musik* (Kassel etc., 1952).
- Starter, J.J., *Friesche Lusthof* (Amsterdam, 1621).
- Steege, J. ter, *Zij hielden de lofzang gaande, over de orgels, organisten en orgeltrappers van de Hervormde Gemeente in Steenwijk* (Kampen, 1992).
- Steketeer, H.C., *De van Hagerbeers en het orgel in de St. Laurenskerk te Alkmaar* (Utrecht, 1993). Doctoraalscriptie Universiteit Utrecht.
- Steketeer, H.C., 'De voormalige orgels van de Oude Lutherse Kerk aan het Spui' in H. Donga en P. van Dijk, *Monumentale orgels van Luthers Amsterdam* (Zoetermeer, 1998), 31-53.
- Stellingwerf, H., 'Eenen kostelijk ende konstigh model des tempels'. 1641-1989: een zeventiende-eeuws model herleeft' in T. Bijlsma (red.), *De tempel van Jeruzalem: beeldvorming door de eeuwen heen* (Haarlem 1990).
- Stembridge, C., 'Interpreting Frescobaldi. The notation in the printed sources of Frescobaldi's keyboard music and its implications for the performer (I)' in *Organ Yearbook* (2005), 33-60.
- Stephan, R., 'Johann Sebastian Bach und des problem des musikalischen Zyklus' in R. Dam en A. Traub (red.) *Vom musikalische Denken. Gesammelte Vorträge* (Mainz, London, New York, Tokio, 1985), 7-17.
- Sterck, J.F.M., *De Heilige Stede in de geschiedenis van Amsterdam* (Amsterdam, 1928).
- Stevin S., *Het burgherlick leven. Herdrukt naar de eerste uitgaaf van 1590.* (Amsterdam, 1939).
- Stipriaan, R. van, *Leugens en vermaak. Bocaccio's novellen in de kluchtcultuur van de Nederlandse renaissance* (Amsterdam, 1996).
- Stipriaan, R. van, *Het volle leven. Nederlandse literatuur en cultuur ten tijde van de Republiek (circa 1550-1800)* (Amsterdam, 2002).
- Stradner, G., *Spielpraxis und Instrumentarium um 1500, dargestellt an Sebastian Virdung's "Musica getutscht"* (Basel, 1511) (Wien, 1983).
- Straten, R. van, 'Het Bader- en Timpe-pijpwerk' in F. Matter (red.), *Herschappen schoonheid. Het Baderorgel in de St. Walburgiskerk te Zutphen* (Zutphen, 1997), 180-206.
- Strenght, L., *Dromen is denken. Constantijn Huygens over dromen en denken en dichten* (Amsterdam, 1977).
- Streso, C., *Danckpredicatie uyt den CXXII psalm, gedaen in 's Gravenhage den 21 augusti 1651* ('s-Gravenhage, 1651).
- Strien, A. van en E. Stronks, *Het hart naar boven, religieuze poëzie uit de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 1999).
- Strien, C.D. van, *British travellers in Holland during the Stuart period. Edward Browne and John Locke as tourists in the United Provinces* (Amsterdam, 1989).
- Strien, C.D. van, 'John Talman en andere Britse toeristen in Leiden en omstreken rond 1700' in *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken* 82 (1990), 31-60.
- Strien, C.D. van, *Touring the Low Countries, Accounts of British Travellers, 1660-1720* (Amsterdam 1998).
- Stronks, E., *Stichten of schitteren. De poëzie van zeventiende-eeuwse gereformeerde predikanten* (Houten, 1991).
- Strunk, O., *Source readings in music history. From classical antiquity through the romantic Era* (New York, 1950).
- Stutterheim, C. F. P., *G. A. Bredero's Spaanschen Brabander* met inleiding en toelichting (Culemborg, 1974).
- Sumowski, W., *Gemälde der Rembrandt-Schüler I* (Landau, 1983).
- Sumowski, W., 'Paintings by Jan van Noordt' in *Hoogsteder-Naumann Mercury* 3 (1986), 21-37.
- Sumowski, W., 'Remarks on Jacob Adriaensz Backer and Jan van Noordt' in *Master Drawings* 36 (1998), 74-79.
- Supićić, I., *Music in society. A guide to the sociology of music* (New York, 1987).
- Sutton, P.C., *Pieter de Hooch* (Oxford, 1980).
- Sweerts, C., *Inleiding tot de zang en spelkunst* (Amsterdam, 1698).

- Swigchem, C.A. van, *'Een goed regiment'. Het burgerlijk element in het vroege gereformeerde kerkinterieur* ('s-Gravenhage, 1988).
- Syaerts, W., *Roomsche Mysteriën: ontdekt. In een cleyn tractaetgen. Alwaer bewesen wert, dat over de Leere van de Transsubstantiatie, by vele doctoren ende gheleerden der Roomsche kercke, seer wonderbaerlijc gedisputeert: ende van sommige wederghesproocken, ende by andere in twijfel ghetrocken is gheweest* (Amsterdam, 1604). Op de titelpagina staat 'door W.S'.
- Taubert, K.H., *Höfische Tänze. Ihre Geschichte und Choreographie* (Mainz, 1968).
- Teensma, B.N., 'Abraham Idaña's beschrijving van Amsterdam, 1685' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 83 (1990), 113-137.
- Teepe, D., *Die Entwicklung der Fantasie für Tasteninstrumente im 16. und 17. Jahrhundert – Eine Gattungsgeschichtliche Studie* (Kassel, 1991).
- Temminck, J.J., *Willem Janszoon Verwer. Memoriaelbouck. Dagboek van gebeurtenissen te Haarlem van 1572-1581* (Haarlem, 1973).
- Temple, R.C., *The travels of Peter Mundy in Europe and Asia, 1608-1667, Vol. IV. Travels in Europe 1639-1647* (London, 1925).
- Tepe, A., 'Die neue Pfarrkirche zu Jutfaas' in *Zeitschrift für Christliche Kunst* 4(1891), 105-117.
- Thiel, P.J.J. van, 'H.L. Spiegel en het orgel van Euterpe: een Hertspiegel-probleem' in J. Bruyn (red.), *Album amicorum J.G. van Gelder* (Den Haag, 1973), 312-320.
- Thiel, P.J.J. van, 'Gerrit Pietersz.: addenda en corrigenda' in *Nederlandsch Kunsthistorisch Jaarboek* 38 (1987), 355-368.
- Thierry, M., 'Geloven in de kroeg' in E. Put e.a. (red.), *Geloven in het verleden* (Leuven, 1996), 163-187.
- Thierry de Bye Dölleman, 'Vier heren, vier dames en een kind afgebeeld op Gerrit Pieterszoon's drieluik' in *Jaarboek van het Centraal Bureau voor genealogie en het Iconografische bureau* 26 (1972), 114-119.
- Tilmouth, M., 'Music on the travels of an English merchant: Robert Bargrave (1628-'61)' in *Music and Letters* 53 (1972), 143-159.
- Timmers, R., *Freedom and constraints in timing and ornamentation. Investigations of music performance* (Maastricht, 2002).
- Töpfer, J.G., *Die Theorie und Praxis des Orgelbaues* (Weimar, 1888). Fotomechanische herdruk (Amsterdam, 1972).
- Tollefsen, R.H., 'Jan Pietersz Sweelinck, a bio-bibliography, 1604-1842' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXII,II (1971), 87-125.
- Toom, T. den, *De orgelmakers Witte, een bijdrage tot de geschiedschrijving van de orgelbouw in Nederland in de tweede helft van de negentiende eeuw* (Heerenveen, 1997), twee delen.
- Toorenenbergen, J.J. van (ed.), *Acten van de colloquia der Nederlandsche Gemeenten in Engeland, 1575-1624*, in de serie *Werken der Marnix-Vereeniging serie II, deel I*. (Utrecht, 1872).
- Tricht, H.W. van, *De briefwisseling van Pieter Corneliszoon Hooft, deel II 1630-1637* (Culemborg, 1977).
- Tricht, H.W. van, *De briefwisseling van Pieter Corneliszoon Hooft, deel III 1638-1647* (Culemborg, 1979).
- Trimp, J.C., *Jodocus van Lodensteyn. Predikant en dichter* (Kampen, 1987).
- Trummer, J., 'Die Orgel als Soloinstrument in der katholischen Meßfeier. Vom Missale Romanum Pius V. (1570) zum Meßbuch für die Bistümer des deutschen Sprachgebietes (1975)' in C. Wolff (red.), *Orgel, Orgelmusik und Orgelspiel, Festschrift Michael Schneider zum 75. Geburtstag* (Kassel, 1985), 142-155.
- Tümpel, A. en P. Schatborn, *Pieter Lastman, leermeester van Rembrandt* (Zwolle, 1991).
- Tuinstra, S., 'Arp Schnitger – Auf der Suche nach dem Authentischen Klang' in *Basler Jahrbuch für Historischer Musikpraxis* XXII (1998), 157-178.
- Tusler, R.L., *The organ music of Jan Pieterszoon Sweelinck* (Bilthoven, 1958).
- Uffenbach, Z.C., *Merkwürdige Reisen durch Niedersachsen, Holland und Engelland* (Frankfurt, 1753-1754).
- Unger, H.H., *Die Beziehungen zwischen Musik und Rhetorik im 16.-18. Jahrhundert* (Hildesheim, 1985⁴).
- Unnerbäck, A., 'Orgeln i Tyska kyrkan – Orgel i Övertornå' in L. Weman-Ericson (red.), *Övertornå Projektet* (Piteå, 1997), 53 en 193.
- Upmark, G., 'Ein Besuch in Holland 1687. Aus den Reiseschilderungen des Schwedischen Architekten Nicodemus Tessin d. J.' in *Oud Holland* 18 (1900), 117-128.
- Ursprung, O., *Die Katholische Kirchenmusik* (Wiesbaden, 1931).
- Valcooch, D.A., *Chronycke van Leeuwenhorn, voortyden omtrent der Syden gelegen in West Vrieslandt, over veel hondert jaren verdronden met noch alle handeligen, bedijckingen ende inundatien, die van anno 1552 tot anno 1598, soo bij die eerst bedijckers ende oock ten lasten van de Syde gheschiet zijn gepractiseert en eensdeels in ryme gestelt door den E. Dirrick Adriaensz Valcooch, Notaris publijcq* (Hoom, 1599).
- Vanhulst, H., 'La musique dans le catalogue des livres François de Cornelis Claesz (Amsterdam, 1609)' in *Revue Belge de musicologie* XLIV (1990), 57-75.
- Veen, J. van der, *Raetselen, uytgebeeld met sinrycke uitleggingen* (Deventer, 1653)

- Veen, J. van der, 'Onbekende opdrachtgevers van Rembrandt. Jacomo Borchgraeff en Maria van Uffelen en hun portretten door Rembrandt, Jonson van Ceulen, Van Zijl, Van Mol en Jacob Backer' in *Kroniek van het Rembrandthuis* (1998), 14-31.
- Veen, S.D. van, *Zondagsrust en zondagsontheiliging* (Nijkerk, 1889).
- Veenstra, F., 'Harmonieënleer in de renaissance' in T. Cram (red.), *Weerwerk, opstellen aangeboden aan professor dr. Garnt Stuiveling ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar aan de universiteit van Amsterdam* (Assen, 1973), 187-202.
- Veenstra, F., H.L., *Spiegel. Hert-Spiegel. Uitgegeven naar het hs., met inleiding, commentaar en aantekeningen* (Hilversum, 1992).
- Veldcamps, Ae. E., *Onderrichting van Ae. E. Veldcamps, organist en klokkenist in 's-Gravenhage, Wegens eenige perioden tégens hem uytgegeven in het Boek genaamt Oorspronk en Voorgang der orgelen met de voortrefelykheit van Alkmaars Groote orgel, by gelegenheit van deszelfs hermakinge opgesteld door Gerhardus Havingha, organist en klokkenist te Alkmaar* (Alkmaar, 1727). Facsimile-uitgave, verzorgd en van inleiding voorzien door A.J. Gierveld (Buren, 1985).
- Velde, A. van de, *De wonderen des Allerhoogsten, ofte aanwyzinge van de oorzaken, wegen en middelen, waardoor de Geuniërde Provintien, uyt hare vorige onderdrukkinge zoo wonderbaarlyk zyn verheven.* (Amsterdam, 1751).De eerste druk werd in 1669 uitgegeven te Utrecht.
- Veldhorst, N., *De perfecte verleiding. Muzikale scènes op het Amsterdams toneel in de zeventiende eeuw* (Amsterdam, 2004).
- Veldhorst, N., 'De gedrukte teksten komen tot leven. Muziek tijdens de Vlaardingse rederijkerswedstrijd van 1616' in B. Ramakers, e.a., *Op de Hollandse Parnas. De Vlaardingse rederijkerswedstrijd van 1616* (Zwolle, 2006), 169-181.
- Veldhuijzen, S. E., *David Beck, spiegel van mijn leven; een Haags dagboek uit 1624* (Hilversum, 1993).
- Veldhuijzen, M., *Oude en Nieuwe Hollantse Boerenlieties en Contredansen (ca. 1715)* (Buren, 1985).
- Vente, M.A., *Bouwstoffen tot de geschiedenis van het Nederlandse orgel in de 16de eeuw* (Amsterdam, 1942).
- Vente, M.A., *Proeve van een repertorium van de archivalia betreffende op het Nederlandse orgel en zijn makers omstreek 1630* (Brussel, 1956).
- Vente, M.A., 'Sweelinckiana' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XIX,3-4 (1962-'63), 186-191.
- Vente, M.A., 'De Illustre Lieve Broederschap te 's-Hertogenbosch' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XIX,1-2 (1961), 32-43, XIX,3-4 (1963), 163-172.
- Vente, M.A., *Die Brabanter Orgel, zur Geschichte der Orgelkunst in Belgien und Holland im Zeitalter der Gotik und der Renaissance* (Amsterdam, 1963²).
- Vente, M.A., 'Sweelincks Orgelreisen' *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXII (1971), 127-137.
- Vente, M.A., *Vijf eeuwen Zwolse orgels, 1447-1971. Een terugblik naar aanleiding van het 250-jarig bestaan van het Schnitgerorgel in de St. Michaels- of Grote Kerk te Zwolle, 1721-1971* (Buren, 1971).
- Vente, M.A., *Orgels en organisten van de Dom te Utrecht van de 14^e eeuw tot heden* (Utrecht, 1975).
- Vente, M.A. (ed.), *Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederland, III* (Utrecht, 1980).
- Vente, M.A., *Utrechtse orgelhistorische verkenningen* (Utrecht, 1989).
- Verdam, J. en C.H. Ebbinge Wubben, *Middelnederlandsch handwoordenboek* ('s-Gravenhage, 1932). Fotomechanische herdruk ('s-Gravenhage, 1976).
- Verge, M.P., *Aeroacoustics of confined jets, with applications to the physical modelling of recorder-like instruments* (Eindhoven, 1995).
- Verhagen, R., *Sybrandus van Noordt, organist van Amsterdam en Haarlem, 1659-1705* (Amsterdam, 1989).
- Verhoef, H. (red.), *'s Hemels overdaad. De orgels van de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Zutphen, 2005).
- Verhoef, H. (red.), *Barok in het Noorderkwartier: het Garrels-orgel van Purmerend* (Zutphen, 2007).
- Verloop, G., *Rondom het grote orgel van Monnickendam I* (Schagen, 2002).
- Verloop, G., *Rondom het grote orgel van Monnickendam II* (Schagen, 2002).
- Verloop, G., *Het oudste orgel van Luthers Amsterdam* (Schagen, 2005).
- Vervoom, R. (red.), *Noorderkerk Amsterdam, bouw.interieur.orgel.restauratie.functie* (Amsterdam, 1992).
- Verwey, A., *Vondel. Volledige dichtwerken en oorspronkelijk proza* (Amsterdam 1937).
- Vinken, P.J., 'H. L. Spiegel's Antrum Platonicum. A contribution to the iconology of the heart' in *Oud-Holland* 75,3-4 (1960), 125-142.
- Vischer, R., 'Iets over het Muziekleven te Leeuwarden in het begin der 17^e eeuw' in *De Vrije Fries* 28 (1925), 17-33.
- Visser, E., E. Brinkman en C.H. Edskes, *De orgels van de Nieuwe Kerk Amsterdam* (Amsterdam, 2003).
- Visser, P.A., 'Understanding organ wind' in *ISO yearbook* (1991), 39-57.
- Vlaardingebroek, K., 'Papisten en ketters', het officiële Nederlandse muziekleven vroeger' in *Mens en Melodie* 44 (1989), 165-169.

- Vlaardingerbroek, P.F., *Het stadhuis van Amsterdam. De bouw van het stadhuis, de verbouwing tot koninklijk paleis en de restauratie* (Utrecht, 2004). Dissertatie universiteit Utrecht
- Vlagsma, A.H., 'Enkele dagboek-aantekeningen uit het begin van de 17de eeuw' in *De Mixtuur, tijdschrift voor het orgel* 52 (1986), 57-59.
- Vlagsma, A.H., 'Het grote orgel in de Grote of St. Laurenskerk te Alkmaar van 1638 tot 1723' in *De Mixtuur, tijdschrift voor het orgel* 58 (1987), 346-368.
- Vlagsma, A.H., *Het 'Hollandse' orgel in de periode van 1670 tot 1730. Een architectuurhistorische en organologische studie over de orgelbouw in Nederland, met name in de gewesten Holland, Zeeland, Utrecht en Gelderland* (Alphen aan den Rijn, 1992).
- Vlagsma, A.H., *De Friese orgels tussen 1500 en 1750. Een onderzoek naar de geschiedenis en de bouw van de orgels, de kasarchitectuur, de orgelmakers en de organisten* (Leeuwarden, 2003).
- Vlam, C.C., 'Hoornde organisten en klokkenisten van het midden van de vijftiende tot het einde van de achttiende eeuw' in *Jaarboek West-Friesland, oud en nieuw* 21 (1954), 65-87.
- Vlam, C.C., 'Sweelinckiana' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XVIII,1 (1956), 37-42.
- Vlam, C.C. en M.A. Vente (ed.), *Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederlanden, I* (Bilthoven, 1965).
- Vlam, C.C. en M.A. Vente (ed.), *Bouwstenen voor een geschiedenis der toonkunst in de Nederlanden, II* (Amsterdam, 1971).
- Vlam, C.C., 'Rond de boedelbeschrijving van de organisten Jacob Wilhelm Lustig (1706-1796) en Juriaan Spruyt (1701-1779)' in A. Dunning (red.), *Visitatio organorum. Feestbundel voor Maarten Albert Vente* (Buren, 1980), 577-585.
- Vogel, H., 'Zur instrumentalen Aufführungsweise des Motettenrepertoires unter besonderer Berücksichtigung der Orgelintavolierungen' in W. Salmen (red.), *Orgel und Orgelspiel im 16. Jahrhundert* (Innsbruck, 1978), 93-102.
- Vogel, H., 'Zum Klangstil der norddeutschen Orgelkunst. Anmerkungen zum Verhältnis von Satz und Registrierung' in *The Brussels Museum of musical instruments bulletin. Mededelingen van het centraal orgelarchief* (Buren, 1985), 95-107.
- Vogel, H., *Samuel Scheidt (1587-1654). Tabulatura Nova, Teil I* (Wiesbaden, 1994). Uitgave Breitkopf & Härtel, Edition 8565.
- Vogel, H., *Samuel Scheidt (1587-1654). Tabulatura Nova, Teil II* (Wiesbaden, 1998). Uitgave Breitkopf & Härtel, Edition 8566.
- Vogel, H., *Samuel Scheidt (1587-1654). Tabulatura Nova, Teil III* (Wiesbaden, 2001). Uitgave Breitkopf & Härtel, Edition 8567.
- Vogel, H., *Jan Pieterszoon Sweelinck. Sämtliche Werke für Tasteninstrumente. Band 3: Choral- und Psalmvariationen*. Uitgave Breitkopf & Härtel, Edition. Edition 8743.
- Vogel, H., 'The genesis and radiance of a court organ' in K. J. Snyder (red.), *The organ as a mirror of its time. North European reflections. 1610-2000* (Oxford, 2002), 48-59.
- Vogel, H., 'The mixtures of the Örgryte Organ' in J. Speerstra (red.), *The North German Organ Research Project at Göteborg University* (Göteborg, 2003), 283-299.
- Voigt, W., *Untersuchungen zur Formantbildung in Klängen von Fagott und Dulzianen* (Regensburg, 1975).
- Voigt, W., 'Zum Verhältnis von Klangideal und Klangfarbe der Musikinstrumente einschließlich der Orgel seit dem 16. Jahrhundert. Historische und akustisch-hörpsychologische Betrachtungen' in W. Schlepphorst, *Orgelkunst und Orgelforschung, Gedenkschrift Rudolf Reuter* (Kassel, 1990), 217-233.
- Vos, J., *Alle de gedichten van Jan Vos* (Amsterdam, 1726).
- Vredeman, J., *Isagoge musicae. Dat is corte, perfecte, ende grondighe instructie vande principale musijcke, soo die in allen collegien der selver const ghebruyckt werden, ende in de voortreffelijcke groote schole der stadt Leeuwarden gheleert wert. Ende om den lief-hebbers mede te voldoen, die voorder willen practiseeren, is hier op ghevoecht. Hoe dat men die twalf tonen ofte modos bequamelyc sal leere kennen en onderscheyden, alsmede elcken toon sijn nateur en aert, in twalf canons afghedeylt. Noyt te vooren int licht gheweest. Seer profytelijck voor den genen die dese const beminnen, om in cleynen tijt, en met weynich arbeyt de selve te leeren ende ghebruycken* (Leeuwarden, 1618).
- Vries, O., 'Geschapen tot een ieders nut. Een verkennend onderzoek naar de Noordnederlandse ambtenaar in de tijd van het Ancien Régime' in *Tijdschrift voor geschiedenis* 90 (1977), 328-349.
- Vries, J. de, en A. van der Woude, *Nederland 1500-1815. De eerste ronde van moderne economische groei* (Amsterdam, 1995).
- Vries, Simon de, t'Amsterdamsch Hoerdom (Amsterdam, 1681). Ook te raadplegen op http://www.dbnl.org/tekst/hoe003hoer01_01/ (geraadpleegd 3 juni 2009).
- Vries, S. de, 'Orgelkas en luiken' in J. Jongepier (red.), *Het Van Hagerbeer / Schnitger-orgel in de Grote- of St. Laurenskerk te Alkmaar* (Alkmaar, 1987), 117-132.
- Vries, S. de, 'De decoratie van de kas en de luiken van het grote orgel in de Sint Laurenskerk te Alkmaar' in J. Drewes, e.a., *Glans en glorie van de Grote Kerk, het interieur van de Alkmaarse Sint Laurens* (Hilversum, 1996), 125-164.
- Waard, C. de, *Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634, tome premier 1604-1619* ('s-Gravenhage, 1939).

- Waard, C. de, *Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634, tome deuxième 1619-1627* ('s-Gravenhage, 1942).
- Waard, C. de, *Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634, tome troisième 1627-1634 (1635)* ('s-Gravenhage, 1945).
- Waard, C. de, *Journal tenu par Isaac Beeckman de 1604 à 1634, IV, supplément* ('s-Gravenhage, 1953).
- Wagenaar, J., *Amsterdam, in zyne opkomst, aanwas, geschiedenissen, voorregten, koophandel, gebouwen, kerkenstaat, scholen, schutterye, gilden en regeeringe, deel II* (Amsterdam, 1765).
- Wald, M (Red.), *Athanasius Kircher. Musurgia universalis. Reprint der deutschen Teilübersetzung von Andreas Hirsch. Swabische Hall 1662* (Kassel, etc. 2006).
- Walker, D.P., 'Kepler's Celestial Music' in *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 30 (1967), 228-250.
- Walker, D.P., *Studies in musical science in the late renaissance* (London, 1978).
- Walker, D.P., 'From Renaissance 'Fuga' to Baroque Fugue. The role of the "Sweelinck Theory Manuscripts"' in *Schütz-Jahrbuch* 7/8 (1985/86), 93-104.
- Walker, P.M., *Theories of fugue from the age of Josquin to the age of Bach* (Rochester, 2000).
- Wall, E.G.E. van der (red.), *Een richtingenstrijd in de Gereformeerde Kerk, Voetianen en Coccejanen 1650-1750* (Zoetermeer, 1994).
- Walls, P., 'Historical performance and the modern performer' in J. Rink (red.), *Musical performance, A guide to understanding* (Cambridge, 2002), 17-34.
- Walther, G., *Musikalisches Lexikon oder Musikalische Bibliothek* (Leipzig, 1732). Faksimile-Nachdruck (Kassel, 1953).
- Warners, J.D.P., 'Cebes en H.L. Spiegel' in *De Nieuwe Taalgids* 64-1 (1971), 1-11.
- Weber, E., *La musique protestante, de langue française* (Parijs, 1979).
- Weber, M., *Der rationalen und soziologischen Grundlagen der Musik* (München, 1921).
- Weel, H. van der, *Klokkenspel. Het carillon en zijn bespelers tot 1800* (Hilversum, 2008).
- Wegener Sleeswijk, C., *Vijftien jaar restauratie in de Oude Kerk te Amsterdam* (Amsterdam, 1970).
- Wegman, R.C. 'Music and musicians at the Guild of Our lady in Bergen op Zoom, c. 1470-1510' in *Early music history* 9 (1989), 175-249.
- Wegman, R.C. 'Musical understanding' in the 15th century' in *Early Music* 30,1 (2002), 46-66.
- Wegschneider, K., 'Das "Geheimnis" der Stimmungsarten im Orgelbau des 17. und 18. Jahrhunderts' in *ISO Journal* 20 (2004), 14-53.
- Wegwyzer door Amsterdam : zynde eene beknopte verhandeling van desselfs eerste opkomst, vergrootingen, en teegenwoordigen staat: ... beneevens eene beschryvinge van het heerlyk stadhuis; etc.* (Amsterdam, 1713).
- Wegwyzer of korte beschrijvinge van de stad Amsterdam* (Amsterdam, 1737³).
- Weissert, U., 'The springchest' in *ISO Information*, 31 en 32 (1990), 11-20 en 28-30.
- Welker, L., 'Wind ensembles in the Renaissance' in T. Knighton en D. Fellows (ed.), *Companion to Medieval and Renaissance Music* (Berkeley, 1997²), 146-153.
- Well, H., 'Christoph Bernards "Aequatio modorum" und die "reale Beantwortung". Überlegungen zum Wandel der tonsystematischen Grundlagen im 17. Jahrhundert' in *Schütz-Jahrbuch* (1989), 25-58.
- Wennekes, E.G.J., 'Muziek en muziekleven' in D. Fokkema en F. Grijzenhout (red.), *Rekenschap. 1650-2000; Nederlandse cultuur in Europese context* ('s-Gravenhage, 2000), 257-275.
- Werbeck, W., 'Heinrich Schütz und der Streit zwischen Marco Scacchi und Paul Sieffert' in *Schütz-Jahrbuch* (1998), 63-79.
- Werckmeister, A., *Erweiterte und verbesserte Orgel-Probe* (Quedlinburg, 1698). Facsimile-uitgave (Kassel, 1970).
- Werckmeister, A., *Harmonologia Musica oder Kurze Anleitung zur musicalischen Composition* (Franckfurt 1702). Reprint met inleiding door D. Bartel (Laaber, 2003).
- Werckmeister, A., *Organum Gruningense redivivum, oder kurtze Beschreibung des in der Grüningischen Schlos-Kirchen berühmten Orgel-Wercks, etc...* (Quedlinburg en Aschersleben, 1705). Originalgetreuer Neudruck (Mainz, 1932).
- Werkmeister, A. *Orgel-proef, of Naauwkeurige beschryving Van 't geene, dat er voor het aanbesteeden van nieuwe, en te renoveerene oude, Orgels nodig diene te worden in acht in acht genomen, opgesteld door Andreas Werkmeister.* Heruitgave door J.W. Lustig (Amsterdam, 1755). Fotomechanische herdruk (Baarn, 1968).
- Westen, W. van, *Het eerste deel van de Mathematische vermaecklykheden, te samen ghevoeght van verscheyden ghenuechelycke ende boertighe werckstucken, soo uyt arithmetica, geometria, astronomia ...* (Arnhem, 1663).
- Westenberg, S., *Een onderzoek naar de iconografische en stilistische aspecten van de hoofdpreekstoel en het doophek van de Nieuwe Kerk in Amsterdam* (Amsterdam, 1984). Doctoraalscriptie Vrije Universiteit te Amsterdam.
- Westerling, H.J., 'De oudste Amsterdamsche opera, geopend dinsdag 31 december 1680 en de opera te Buiksloot van 1686' in *De Gids* 83,3 (1919), 277-294.
- Westerling, H.J., 'Over concerten in de Gereformeerde Kerken onder de Republiek' in *Het Orgelblad* (juni 1920), 63-64.
- Wiedeburg, M.J.F., *Dritter Theil des sich selbst informirende Clavierspielers, worin gezeigt wird, wie ein Liebhaber der Music bey fleißiger Selbst Information nicht allein nach und nach zum Fantasiren auf der Orgel und dem Clavier, sondern auch zu einer Geschicklichkeit, allerley musicalische Stücke zu seinem und anderer Vergnügen zu verfertigen*

- und zu Componiren gelangen kan (Halle, 1775²). Fotografische herdruk. Inleiding verzorgd door H. Vogel (Wilhelmshaven, 2007).
- Wiersema, E.M. (red.), *Verbeelding spreekt, psychoanalytische visies op fantasie* (Amsterdam, 1994).
- Wijnman, H.F., 'Jan Theunisz alias Joannes Antonides (1569-1637), boekverkoper en waard in het muziekhuis "D'O's in de bruyloft" te Amsterdam' in *Jaarboek van het genootschap Amstelodamum* 25 (1928), 29-123.
- Wijnman, H.F., 'Straalman-Vinckel (Venckel)' in *Maandblad van het Genealogisch-heraldisch Genootschap: "De Nederlandsche Leeuw"* 2 (1932), 141-144.
- Wildiers, M., *Kosmologie in de westerse cultuur. Historisch-kritisch essay* (Kampen, 1988).
- Williams, P., *The chromatic fourth during four centuries of music* (Oxford, 1997).
- Wind, Th., "'Je ne puis eviter'", 17de-eeuwse blokfluitvarianten van een Nederlandse 'Groupe des Trois'" in *Musica antiqua: actuele informatie over oude muziek* 10/3 (1993), 104-111.
- Wind, Th., 'An 18th-century source of the "Batali"' in *Jacob van Eyck Quarterly* 4 (2002).
- Wind, Th., *Jacob van Eyck en de anderen. Nederlands solorepertoire voor blokfluit in de Gouden Eeuw* (Utrecht, 2006). Dissertatie Universiteit Utrecht.
- Winter, H., C.H. Edskes, en H. Meyer-Bruck, *Die Huß-Organ in Stade* (Hamburg, 1979).
- Witstein, S.F., *Funeraire poëzie in de Nederlandse Renaissance. Enkele funeraire gedichten van Heinsius, Hooft, Huygens en Vondel gezien tegen de achtergrond van de theorie betreffende het genre* (Assen, 1969).
- Witt, D.A. de, *Jan van Noordt (1624-after 1676) "...famous history- and portrait-painter in Amsterdam"* (Kingston, 2000).
- Wittkower, R., *Architectural principles in the Age of Humanism* (London, 1973).
- Wölfel, D., *Die grosse Orgel in St. Jakobi zu Lübeck. Festschrift anlässlich ihrer Wiederherstellung 1981/1984* (Lübeck, 1984).
- Woerden, H. van, *Lodewijk in Leiden. Geschiedenis van kerk en orgel* (Leiden, 2005).
- Wohnfuter, H., *Die Orgelbauerfamilie Bader. 1600-1742* (Kassel, 1981).
- Wohnhaas, Th. en H. Fischer, 'Die Fränkische Orgelbauerfamilie Schonat. Ein Beispiel für die Begegnung zwischen fränkischer und niederländischer Orgelbaukunst' in *Tijdschrift van de Vereniging voor Nederlandse Muziekgeschiedenis* XXI,1 (1968), 46-56.
- Wolf, E., *Die vierstimmige homophone Satz. Die stilistischen Merkmale des Kantionalsatzes zwischen 1590 und 1630* (Wiesbaden, 1965).
- Wolff, C., 'Johann Valentin Eckelts Tabulaturbuch von 1692' in *Festschrift Martin Ruhnke* (Neuhausen-Stuttgart, 1986), 374-386. Herausgegeben von den Mitarbeitern des Instituts für Musikwissenschaft der Universität Erlangen-Nürnberg.
- Wolff, H.C., *Die Venezianische Oper in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts. Ein Beitrag zur Geschichte der Musik und des Theaters im Zeitalter des Barock* (Halle, 1937, Berlin, 1974²).
- Woltjer, J.J., *Tussen vrijheidsstrijd en burgeroorlog* (Amersfoort, 1994).
- Woolley, A.G., 'Can the organist control the movement of the pallet in a mechanical action?' in *Journal of American Organbuilding* 21,4 (2006), 4-8.
- Woolley, A.G., *The physical characteristics of mechanical pipe organ actions and how they affect musical performance* (Edinburgh, 2006).
- Worp, J.A., *Jan Vos* (Groningen, 1879).
- Worp, J.A., *De briefwisseling van Constantijn Huygens*. 6 delen R.G.P., 15, 19, 21, 24, 28, 32. ('s-Gravenhage, 1911-1917).
- Worp, J.A., *Constantijn Huygens. De gedichten naar zijn handschrift uitgegeven* (8 delen, Groningen, 1892-1899).
- Worp, J.A., 'De jeugd van Christiaan Huygens, volgens een handschrift van zijn vader' in *Oud Holland*, 31 (1913), 209-235.
- Woude, A.M. van der, *Het Noorderkwartier. Een regionaal historisch onderzoek in de demografische en economische geschiedenis van westelijk Nederland van de late middeleeuwen tot het begin van de negentiende eeuw. Drie delen*. (Wageningen, 1972).
- Wustmann, R., *Musikgeschichte Leipzigs* (Leipzig, 1926).
- Wijsenbeek-Olthuis, T., 'Haagse boedels' in *Kunstschrift* 40,1 (1996), 29-35.
- Wyly, J., *The pre-romantic spanish organ. Its structure, literature, and use in performance* (Kansas City, 1964).
- Yates, N., *Buildings, faith, and worship. The liturgical arrangement of Anglican churches, 1600-1900* (Oxford, 1991).
- Yearsly, D.G., *Ideologies of learned counterpoint in the north German Baroque* (Stanford, 1994).
- Young, C.W., *The keyboard tablatures of Bernhard Schmid, father and son* (Illinois, 1957).
- Young, P.M., *The concert tradition from the Middle Ages to the Twentieth Century* (London, 1965).
- Zanten, M.M. van, *Orgelluiken, traditie en iconografie. De Nederlandse beschilderde orgelluiken in Europees perspectief* (Zutphen, 1999).
- Zanten, M.M. van, 'Het beeldverhaal op de luiken' in H. Verhoef (red.), *'s Hemels overdaad. De orgels van de Nieuwe Kerk te Amsterdam* (Zutphen, 2005), 168-189.

Zesen, F. von, *Beschreibung der Stadt Amsterdam. Darinnen von derselben ersten Ursprunge bis auf gegenwärtigen Zustand, ihr unterschiedlicher Anwachs, herliche Vorrechte, ind in mehr als 70 Kupfer-stukken entworfene fürnehmste Gebeue, zusamt ihrem Stahts-wesen, Kauf-handel, und ansehnlicher Macht zur See, wie auch was sich in und mit derselben markwürdiges zugetragen, vor Augen gestellet werden* (Amsterdam, 1664).

Zijlstra, S., *Om de ware gemeente en de oude gronden. Geschiedenis van de dopersen in de Nederlanden 1531-1675* (Hilversum, 2000).

Zijlmans, J., *Vriendenkringen in de zeventiende eeuw, verenigingsvormen van het informele culturele leven te Rotterdam* ('s-Gravenhage, 1999).

Zimmerman, F.B., *An introduction to the skill of musick by John Playford. The twelfth Edition Corrected and amended by Henry Purcell* (New York, 1972).

Zwaan, F.L. (ed.), *C. Huygens, Gebruyck of ongebruyck van 't orgel in de kercken der Vereenighde Nederlanden (1641)* (Amsterdam, 1974).

Zwicky, G., *The imitative organ fantasia in the 17th century* (Illinois, 1967).

Summary

The seventeenth century Amsterdam organists

It goes without saying that Jan Pietersz Sweelinck can be characterised as one of the great ‘purveyors of our culture’. He did not only leave behind a sizable body of instrumental and vocal compositions of very high quality, but had also a great many German and Dutch students who profited from his inheritance. The research into the social position of organists in Amsterdam in the seventeenth century also confirmed Sweelinck’s leading part.

The first question to be answered in this book is, whether the musical members of the seventeenth century Van Noordt family can also be characterised as ‘purveyors of Dutch culture’. This question relates to father Sybrandus who worked as an organist and school master in Schagen before taking up residence in Amsterdam in 1630 as a teacher. Afterwards he became the carillonneur of the Southern Church (Zuiderkerk) in Amsterdam in 1642. His eldest son Jacobus started out as an organist in Arnhem and gained in 1637 a foothold in Amsterdam, initially as the organist at the Chapel of the New Side (Nieuwe Zijdskapel), and later (1652) as the organist at the Old Church. He took over this position from the renowned Dirck Sweelinck. Anthoni, the second son, was appointed organist at the Nieuwe Zijdskapel in 1652, succeeding his brother Jacobus. In 1664, immediately after the death of Nicolaes Lossy, he took his place as the organist at the New Church. The third son, Joan, did not become a musician; he ended up as a historical painter and portraitist, gaining popularity in circles of the Amsterdam elite. The youngest son, Lucas, was granted an Amsterdam scholarship to study theology, and with the assistance of the Amsterdam government he became minister in Diemen. Jacobus’s son, Sybrandus van Noordt, was a promising musician; his fame as an organist was always recognised.

The careers of the Van Noordts are inextricably linked with the favour of the Amsterdam magistracy. It is significant that Jacobus managed to be appointed at the Old Church at a point of time that the members of the Sweelinck family were convinced to have the right of succession. The Van Noordt family also arranged that Anthoni became the organist at the Nieuwe Zijdskapel, succeeding his brother. This is striking because candidates from both the Lossy and Sweelinck families were available.

Jacobus was a man of consequence to the organ culture of Amsterdam. In addition he was responsible for modernising the organs in the Old Church; he also promoted organ recitals to musical events in which instrumentalists and vocalists participated. He persuaded the municipal government to construct galleries for the performing musicians next to both the large and the small organs. Jacobus’ fame as the organist at the Old Church is shown in an ode to him, written by Joan Dullaert in the fifties. Not only did it proclaim his fame as an organist, but also his playing the carillon of the tower of the Amsterdam Stock Exchange and the recorder in the open air. Dullaert may not have been a first-class poet, but his ode to Jacobus was included in a well-known collection of poems called the *Bloemkrans van verscheide gedichten, door eenige Liefhebbers der Poezy verzamelt* (Amsterdam 1659). Some of Jacobus’ compositions – pieces for the recorder – were published, but don’t show his best side.

Anthoni van Noordt did leave a tangible legacy in the area of organ music. In 1660 he published his *Tabulatuurboeck*, full of variations of ‘etlicke psalmen, benefens eenige fantasijen’ (‘numerous psalms, as well as some fantasias’). The work was dedicated to the city magistracy. For the edition no printed notes were used; complete pages were engraved. Although conclusive evidence is lacking, it looks as if the composer did the engravings for the book himself. This took a great amount of time, as every copper plate – there were more than sixty – would have taken several days of work. No effort was saved to have this book published. Van Noordt applied for a patent with the States of Holland to prevent pirated reprints. The title page gives the bookseller

Willem van Beaumont as the publisher. This man received the loose sheets and sold them as such, or had them bound to order.

Thorough research into the spread of the *Tabulatuurboek* produced only a few results. Just one copy has been found in the *Biblioteka Jagiellońska* in Krakow. Before the Second World War this copy was part of the Royal Library in Berlin, where it had ended up between 1862 and 1882 as a gift from the major collector Prof. dr. Richard Wagener from Marburg. No other copies are even mentioned in any inventories, nor did transcriptions of parts of the book pop up in any musical manuscript. It can therefore be concluded that Van Noordt's music did not become very popular. Was Constantijn Huygens, then, correct when he, at the request of the States of Holland, gave his opinion of Van Noordt's patent application? After all, he stated, there would be very few buyers for the work, which he incidentally referred to as 'meesterlick' (masterly; a work of artisanship). In September 1660 Anthoni requested the mayors for a pay rise; that was rejected, however. Was this an attempt to receive a honorarium because of his dedication of the *Tabulatuurboek* to the magistrates? Perhaps the honorarium took the shape of an expectation of becoming the New Church's organist.

Anthoni did not do much to promote himself. His life was dedicated to music. It was not for nothing that he, with his love for Dutch organ music, started composing and publishing a tablature book. His *Tabulatuurboek* proves he was a skilled musician. Yet no odes, engraved portraits or mentions in papers or chronicles have been found. Pierre Bourdieu emphasised that a work of art only gains value when it is recognised by the public as such. It would seem that Anthoni van Noordt did not achieve that, not even with his *Tabulatuurboek*. Hardly any students of his are known. Consequently it is impossible to trace to which degree he taught his art. His successor Hendrick Rijpelenburgh, who was a pupil of his, was apparently not a great organist. This does, however, not necessarily detract from his stature.

During the decades following Sweelinck's death the enthusiasm for organ culture did not lessen. Although he lived a withdrawn life, Sweelinck's son Dirck was a man of renown. His recitals were popular, and with his traditional, Roman Catholic way of celebrating Christmas ('kindeke wiegen') he must have gained at the same time an enthusiastic audience as well as opposition by another part of the populace. It is remarkable that Dirck's salary was never raised, while the official organists in other cities commanded top wages. The organists at the New Church in Amsterdam, first Willem Aertsz, followed by his son-in-law Willem Lossy and his son Nicolaes, must have been experts in their field, but they had, as it seems, no more than local fame.

The Van Noordts, especially Jacobus and Anthoni, extended the inheritance of organ culture through their recitals. As organists they were as successful as they were in achieving their aim to modernize the organs. Anthoni bore witness of great expertise, especially through his *Tabulatuurboek*. But for his brother Jacobus a musical career was apparently not enough. In the sixties he had all kinds of additional activities, such as trading in beer and acting as a gauger of wine casks. His greater ambitions are shown by his marriage in a regent family, although in a Catholic branch. In itself, this was not positive for a Reformed organist. Jacobus took a warning by the Calvinist Church Council at heart and did remain Reformed. But in the meantime living at a higher social level he became deep into debt. In 1669 he lost his financial support because of his mother-in-law's death. Some creditors filed for his bankruptcy, Jacobus was even held in prison for a time, fought back hard but never recovered. He had to be grateful that he was allowed to keep his position as town organist, though he was to discontinue his weekly recitals. Times were growing hard in Amsterdam: from 1672 onwards an economic depression started, leading to a general decline in cultural life.

As is to be expected, Jacobus' bankruptcy had its disastrous effects on his family. For a long time, his son Sybrandus gave up on the idea of a career in music. He took a job as a solicitor's clerk. It was not until later that he was given the prospect of his father's position, becoming the title holder after Jacobus' death. But it looks as if this talented Sybrandus did not fit well into the framework

of society. In the end he preferred to act no longer as an official, counting on the benevolence of the local magistrates, but as a private person. Was he so marked by the shame of the bankruptcy? In the case of Jacobus' brothers we can ask this question as well. Does the bankruptcy give an explanation for Anthoni's premature retirement? When the renovation of the New Church organ was finished in 1673, he was one of the inspectors. Soon after, he was no longer able to work and died in 1675. Joan also hit financial difficulties. It appears that he left Amsterdam in 1675 for that reason. Lucas had a steady position in Diemen but, should he even have wanted it, was never called as a minister to a larger congregation – primarily to Amsterdam itself, as was not unusual for an alumnus of a city. The Van Noordts, who came from out of town, tasted the pleasure of rapid careers. The collapse of their social status must have been hard to take.

The successors of the Van Noordts, the municipal organists in the last quarter of the seventeenth century, appeared to have fewer chances to raise their artistic profile as an organist, with carillon players becoming more popular during that time. The introduction of the accompaniment of the congregational singing in Amsterdam in 1680 linked their work more strongly to worship. Cuts in government spending even led to a temporary reduction of salary in the last quarter of the century. Though salaries rose again in the eighteenth century, they never regained the same relatively high level as in the 'Golden Century'.

Municipal organists after the Van Noordts, with the exception of the excellent Jan Jacob de Graaf, were seen as no more than good craftsmen. This kept them far behind in standing and fame to their illustrious predecessors, the Sweelincks and, albeit to a lesser degree, the Van Noordts. Municipal organists were generally seen as experts with a good education. They earned a higher salary than trained craftsmen, certainly after taking perks and supplementary income into account. However they never reached the material and social level of the Amsterdam elite. In the beginning of the 17th century a lot of municipal organists in the Republic still sympathized with the Catholic faith or even were Catholics; but over the course of the century, when the public church grew bigger and stronger, this was becoming more and more an issue. Only the very greatest among them gained a special status. To become famous, recitals were not enough. Luckily, they were the first in line for performances at municipal ceremonies and for giving music lessons. They were also asked to give advice and inspect work on organs and carillons. Acquiring a large capital was, however, only possible by marrying into a wealthy family or through working in a successful commercial business. Though they could achieve a greater reputation by publishing compositions, few did so, possibly because the costs involved were higher than the profit. Some municipal organists had so much impact that portraits and odes in their praise were published. In this area, Jan Pietersz Sweelinck surpassed all his colleagues.

To various degrees, organists were in possession of cultural capital. We do however see that this capital could not yet be exploited purposefully. There was a *personified state* (as Pierre Bourdieu typified it), since organists received a good education, and there was even a Dutch style of organ. Nevertheless, the *objectified state*, in the shape of cultural artefacts, was not yet exploited in a systematic manner; though there were excellent organs, it was rather exceptional that compositions were published. Nor existed much theoretical support for music. The 'Speelkonste' ('art of playing') was promoted in practice; the work of Van Noordt was exceptional, being a reflection of ideas and symbols. In short, there was barely an *institutionalised state* as a form of cultural capital. The authorities let these musicians perform because the public appreciated their skills. Those with more talent were given more opportunities; the government used good musicians to promote municipal pride. The careers of the Van Noordts prove the recognition of their talents by the magistracy. In other words: in the eyes of their contemporaries they certainly were purveyors of Dutch culture. But not of the exceptional level of Jan Pietersz. Sweelinck.

The organs

In the period 1630-1675 a boom in organ building activities took place in Amsterdam. At first the city was lagging behind the other towns in Holland in modernising its organs. For a long time,

both of the Oude Kerk instruments and the organ in the Nieuwe Zijdskapel remained monumental witnesses to sixteenth century renaissance culture. These instruments were characterised by having a large and a small principal, that still resembled gothic Blockwerks, though they were already divided into separate registers. Then there were the contrasting sounds and foot positions of the various stops, which were often still intended to imitate other musical instruments. These organs were instruments that were particularly suited to performing polyphony. The sounds were typified as 'soft' and 'sweet'. Not surprisingly, in each register there were many harmonics in addition to the tonic. Hendrick Niehoff's organs were structured along a carefully implemented philosophy. The large organ in the Oude Kerk had three separate divisions and an independent pedal.

From the very moment that Levijn Eekman started his work on the organ in the Nieuwe Zijdskapel, he introduced new elements; elements that had not been heard before in Holland. For example, Eekman placed registers with conical pipes. In the *Oberwerk* there was a prestant plenum (Quintadena, Octave 4' and Sharp), that no longer bore much resemblance to a sixteenth century principal. Sources regularly mention how much the public appreciated the timbre of the Eekman organ: strong, yet sweet.

During the renovation of the transept organ of the New Church, Germer van Hagerbeer introduced elements that he had already used in other Dutch towns. For example, he added an Octave 8' and an Octave 4' to the independent pedal, allowing the bass line in a musical work to be identified separately. It is remarkable that no Sixteen Feet was used, as happened elsewhere. The disposition contained the higher aliquots, such as the Quint 3', Quint flute $1\frac{1}{3}'$, Quint prestant $1\frac{1}{3}'$ and of course Tertian and Sexquialter. Here we already discern the trend of not letting the harmonic tones stand out in the separate register, but through mixing several stops.

Although Germer van Hagerbeer was to build a new great organ in the Nieuwe Kerk, the previous organ having been destroyed in a fire, his untimely death put a stop to his activities. After long discussions, the commission to construct the organ was given to Hans Wolfgang Schonat, who had been resident in the town for some time already. Again, new views were introduced that were wholly unrelated to Dutch organ construction. In the monumental, classicist case, designed by Jacob van Campen, Schonat built in the Nieuwe Kerk an organ that was almost wholly in the Westphalian style. He put mainly prestants on the Haupt- and Rückpositiv and on the crowded pedal. In addition there were, which was typically not Dutch, two conical registers. The flute stops, which are no more than a side issue with prestants, had remarkably narrow diapasons, as was the case for the two quintadenas. A tierce chorus was included in both Sharp registers, this stop may well have been called Cymbal.

Schonat's work was of high quality; consequently the magistrate granted him an excellent bonus upon delivery. All pipes had been carefully made, as had the wind-chests. As a result wind leakage was limited to the extreme, so that the organ kept its intonation well. According to Jacob van Eyck that intonation, as well as the tuning, must have been very good. Schonat was immediately given the assignment to renovate the small organ in the Oude Kerk. For this organ, too, he used various, typically Westphalian techniques. Again, the dominant stops had a prestant diapason, and there was a tierce chorus in Sharp. This time, the independent pedal did have a Bourdon 16'. Schonat also copied various stops from the small Niehoff organ. At least he used the Holpijp 6' and the Quintadena from the Hauptwerk, perhaps also the Dulcian from the Brustwerk. For this organ too, the high quality of Schonat's work, aided by his assistant, is remarkable. The new case, probably designed by Gerrit Barendsz Swanenburgh, was in classicist style. The carved work from the workshop of Artus Quellinius fitted in well with it.

Those who would have expected that Schonat would adapt the rest of Amsterdam's municipal organs, were disappointed. Apparently some members of the local government felt he had been rewarded too well. The opportunity to give the great organ in the Oude Kerk a facelift went to Jacobus van Hagerbeer. Although he was only ordered to do maintenance work, he realized a number of changes. The case of the Rückpositiv was completely changed. Three new stops were

added and the range of the *Oberwerk* was extended from F up to and including C. It has not been possible to determine, whether Jacobus was indeed also responsible for an increase in the size of the manual of the Rückpositiv, as is assumed. He certainly did re-tune the organ; most likely he delivered it in the C (+½)-tone. Although his contract only fixed his own salary, Jacobus claimed a considerable amount of money for assistants' wages; he did not receive a positive decision from the municipal government, however.

Next, Jacobus went to Groningen in order to alter the great organ in the A-Kerk. This kept him away from Amsterdam for some time. In 1664 he renovated the transept organ in the Nieuwe Kerk. Apparently he combined the stops of the Brustwerk and the independent pedal and placed all of them in the Zijwerk. Where there had been independent pedal stops earlier, now this Zijwerk was attached to the Pedal. Strange, and unknown anywhere else in the world, was that for the tones C sharp¹ up to e¹ now a wind-chest with double pipes for all Pedal stops was build for the same tones in the Pedal. It was his unique solution for using three independent stops with only two divisions – Hauptwerk and Pedal. After this reconstruction there were nineteen stops. As a result this transept organ scarcely bore any resemblance anymore to small organs in the main town churches in other cities. Amsterdam had once again shown its ability to deliver something special.

In 1668 Jacobus van Hagerbeer was granted the chance to put the crowning glory on his work. He altered the great organ in the Nieuwe Kerk, for which a large sum of money was available. It became his swan song, for in 1671 he died, well before the job was completed. Roelof Barendsz Duyschot finished the work in cooperation with his son Johannes. Schonat's parts were left largely intact, but so much was added that the original sound could no longer be recognized. To start with, an *Oberwerk* and an upper chest in the Rückpositiv were added, with a total of seventeen new stops. The Hauptwerk and the Pedal kept their original setting. After this operation, the Nieuwe Kerk organ was the largest organ in the Republic as for the number of stops, and would remain so for some time. Schonat's concept was now unrecognizable, because as much as twenty-nine of the forty-three stops were unified. That is unequalled! This not only achieved a greater sound volume, but also a more saturated sound than before.

The principles of organ building that had come from Brabant, as initiated by Jan van Covelens and Hendrick Niehoff were since long abandoned. The flutes, not nearly as wide as in the renaissance, were placed in the Rückpositiv and there was a full plenum on the *Oberwerk*. Here too, the triad Quintadena, Baarpijp and Vox Humana (the imitation of the human voice) was introduced, a trio that would be found on nearly every Dutch organ in the eighteenth century. The Vox Humana was seen as such a success that the diapasons of this stop were put up as an example for many Vox Humanas in the Republic and elsewhere.

All components of municipal organs in Amsterdam in the seventeenth century were described so that it was possible to discover the concepts and ideas organ makers and organists had in those days about sound and its reproduction. This led to more clarity about the relation to musical practice, the ideals of sound, and its registration, but also about finger placement. It was typified as a movement from renaissance to early baroque. Organ stops that were rich in contrast were replaced by more monochrome stops. Especially prestants became dominant. Instead of the very wide diapasons of the flutes and quintadenas – which had a very tonic sound – diapasons were much narrower. Where the reed pipes were concerned, they became much less colourful, but Trumpet and Vox Humana dominated. There might even be a Posaune (Bazuin) in the pedal. Where Renaissance audiences had appreciated a 'soft' and 'sweet' sound in an organ, in the Golden Century there was a growing desire for a monumental sound, with much more tone in the registers. In some cities this was necessary for the accompaniment of songs in church. That was not the case in Amsterdam. A clear shift towards a less flexible wind pressure can also be seen. The channels in the wind-chests no longer had fixed measures, but the wider pipes were getting relatively more air than the smaller ones.

Amsterdam differed from other Dutch cities where organs were concerned. This was not just the result of intentional strategy, but mainly because Amsterdam employed organ builders from other regions, as the city showed its cosmopolitan face. Though the literature often emphasises the Dutch character of organ construction in the second half of the seventeenth century, it can only be concluded that after 1630 there was very little connection to the work of Van Covelens and Niehoff. Despite all the influences from Germany and Flanders, there was in fact still a typically Northern-Dutch organ.

Connecting the developments in organ construction to musical practice, to begin with it was found that an advanced playing technique had arisen in the sixteenth century, which used sharply contrasting timbres. Vocal compositions were played on the organs, with frequent use of diminutions. A flexible supply of wind and a light mechanism helped the organists to give this music its full due. Over the course of the century there were all kinds of developments, such as an increase in the range of tones and the frequent use of the upper keys. To be able to follow vocal developments, organ builders gradually changed the dispositions and included the largest possible variation in registers in their organs. They did not put the emphasis on sharp contrasts, but rather on subtle colorations. Even though the monodic style did exert its influence, Amsterdam instruments remained suitable for polyphony.

Organ recitals

Organ recitals were social and cultural events, but they are difficult to chart, as they only left indirect traces. Therefore the research mainly looked for conventions. Furthermore, it was noticed, from different points of view, how various authorities and people considered them. Historical developments were also charted. Though the focus of this book was on the period between 1630 and 1675, earlier history could not be disregarded. Literature has often emphasised how seventeenth century Dutch organ recitals were in fact the predecessors of modern organ concerts. However, when one looks at their roots, it should be clear that this is not the case.

Organ music was already popular in the fifteenth century. The organ was played mainly during mass, mostly in alternation with the choir. Gradually, the habit of playing before or after the service, as an impulse to come to church, especially during the Lauds, arose. The organ became so popular that civil authorities started spending large amounts of money on constructing organs. These investments improved a city's standing. This also caused resistance, both from the followers of Zwingli and from Calvinists. The humanist Erasmus also felt that the attention for the organ distracted from what church should be about: the worship of God. When in 1566 the iconoclasms tore through the country, in some towns organs became a target of destruction. Yet there were also places where members of the social elite protected the instrument. But from 1572, during the Dutch Revolt, the Calvinists left the organs in most of the large city churches intact. The organs were municipal property and were protected by the authorities.

Few details of the use of the organs in this transitional period are known. It was found that just after the upheavals, in Rotterdam the organist played the organ before Reformed services. This example was followed in other cities. The result was that in the whole county of Holland – despite resistance from Reformed authorities – the organs were usually played during at least a quarter of an hour before and/or after the Reformed service. It is likely that this happened at the initiative – or at the very least with the approval – of the civil authorities. The magistrate kept the whole of the population in mind and thought that the church building should be open. Playing the organ was a way to draw people in, even if only because it brought to mind the old days. The organists were ordered to play the psalms that were to be sung immediately afterwards (without accompaniment from the organ). There were even cities where the organist alternated his play with the singing performed by the congregation. All this served to make parishioners more familiar with the melodies of the psalms. The religious authorities did not feel that the argument of drawing people to the church with the organ music was valid, even if it would lead to conversions.

It is remarkable that, from the end of the sixteenth century onwards, also open organ recitals were given, not linked to services. As officially was explained, the intention was to make visitors stay more pleasant in the church. The church councils hardly had counter-arguments. They saw this kind of recitals as a worldly amusement, typical of this society. That the recitals indeed were aimed at the wider populace becomes clear from the fact that Catholics played a part and even performed religious actions during these free recitals. It is proved that, just as in the case of the other recitals, some cities started the practice and others gradually followed suit. Notable is also that there were some regular customs surrounding the recitals. Every recital started with the opening of the shutters, which were at the end closed immediately. On Saturdays and Sundays the large organ was used, and the small one on weekdays. There was no recital on the Saturday preceding the Holy Communion. These conventions went back to the Roman Catholic period.

Usually organists had a clause in their contracts obliging them to play psalms. That obligation was however always related to the recitals before and/or after the church service. In principle the organists were free to fill in the recitals in their own way. The repertoire contained a number of genres: fantasias, toccatas, arrangements of psalms, intavolations of madrigals and other vocal compositions, Batailles and arrangements of popular songs. The organists continued the usage of the Roman Catholic period, to play not just pieces with a spiritual or religious content, but also dance tunes, satirical songs and songs with a more scabrous bent. In the seventeenth century, they were sometimes reprimanded for playing a too vulgar repertoire. More often, though, they were called to task for playing Catholic music. That too was a reason for the church government to object to these organ recitals.

The aim of entertaining a broad audience can also be seen in the times of the Van Noordts. Under the direction of Jacobus van Noordt, for instance, instrumentalists and vocalists participated in the recitals in the Oude Kerk. Organ recitals, it may be abundantly clear, did not differ in essence from concerts by municipal musicians and the city carilloneurs. Throughout the sixteenth and the seventeenth century they were part of public social life. An important motivation for maintaining them was also, that they drew merchants to the church to discuss commercial topics or international news. The church was an attractive location for informal contacts, especially with an organ recital added on.

Through the decorations of the organ cases and especially through the paintings on the shutters, the municipal authorities provided a décor full of symbolism. In the Nieuwe Kerk the audiences saw scenes from the life of the Old Testament King David. They knew they were looking at a plethora of meanings. The religious meaning was dominant: King David as a reflection of Christ. There were plenty of references to the course of life, focusing on the afterlife. There were also references to making the right choices, and through that to a politics of state in which sovereignty and inspired wisdom took central stage. It was of course important that iconography made it clear that music stood especially in the service of higher purpose and the harmonic. That was a legitimisation of the music, and especially of the organ recitals.

On the one hand many listeners experienced the organ recitals as a means to stimulate devotion. Others sought entertainment in popular tunes with secular texts. But in both cases the affects took central stage. The recitals were full of artistic expression. Yet the danger of anachronistic interpretation is here threatening. After all, the modern researcher's ideas have been coloured by nineteenth century ideas of artistry and aesthetic principles. But for the Van Noordts and their contemporaries the word 'konst' (art) had a meaning of skill and therefore of artisanship.

Where these phenomena were concerned, there was no crucial difference between the period from 1630 and 1675, and the ages just before and after that period. Of course the repertoire gradually changed, the organs were renovated and sounded differently; no doubt also the taste of the audience will have been influenced by fashions (although there is little information about that). However, organ recitals remained popular during our period and drew large crowds, especially the Saturday night recitals. The most important development in this period concerned questions

regarding the accompaniment of the congregation's singing. Gradually, throughout the Republic, the role of the church organ changed and the organist began to accompany the congregation as it sang. Usually the initiative came from the magistrate, the employer of the organist and the owner of the organ. Church councils were gravely concerned about this type of change. Had not the Synods of Dordrecht in 1574 and 1578 decided that the organ should not be played during services? However, at the same time the congregational singing was generally rather chaotic. Now, by the introduction of accompaniment by the organist, it was given more structure. An additional advantage, which even led to church councils taking the initiative for change themselves, was that after the introduction of accompanied singing the abhorred playing before or after the service was abolished. Both advantages were highlighted in the booklet published by Constantijn Huygens in 1641, which has been constantly referred to as the *Orgelgebruyck* ('the use of the organ'). The booklet was intended for Huygens' home town 's-Gravenhage. It resulted in much unrest, with especially the more pietistic Reformed being vehemently opposed. This caused Huygens, not openly involve himself with the subject again.

In Amsterdam, in the period 1630-1675, there were many supporters of the use of the organ for congregational singing. Joost van den Vondel called them 'zangverquisters' ('wasters of song'). Yet it was not until 1681 that the magistrate decided to introduce accompaniment in the large municipal churches. The details of the positions of the authorities and of the Reformed church council are not known. The main reason for not introducing it earlier seems to be that the authorities in Amsterdam preferred the public function of the recitals. The organ was still a source of municipal pride.

After 1672, a decline in the vitality of organ culture set in. The weekday recitals were abolished. An Italian tourist even called the recitals 'ridicolosa'. The salaries of organists fell, while those of carillon players – sometimes the same men as the organists – rose. Was the carillon seen as more important than the organ? Earlier research took a broad look at whether the decline in the organ culture was caused by the rise of paid musical performances. Although these were clearly gaining in popularity, they did not become fully established until the eighteenth century. Therefore the question arose of what happened first: the rise of a new popular culture or the repression of the old one? Although by the end of the seventeenth century organ recitals were no longer important signs of 'repräsentative Öffentlichkeit', they still existed. It was said after Jan and Annie Romein: 'thus, at walking pace, the transition from the Catholic to the Protestant, no, from the medieval to the bourgeois world, occurred'.

The repertoire

The musical skills of seventeenth century organists are extensively studied here. Also an insight into the repertoire played by the organists has been gained. For this purpose, Anthoni van Noordt's *Tabulatuurboek*, both the psalm arrangements and the six fantasias, has been analyzed.

The Hoorn organist Juriaen Spruyt (in the early 18th century) gave a definition of a composer. He makes clear that it was virtually impossible to draw a line between playing 'from memory' and playing from sheet music. Organists performed the largest part of their repertoire by heart. It was not, however, difficult for them to write down the music. No doubt they employed many formulas and structures that had been memorised before. Written compositions played a large part in educating future organists. They also stimulated the process of *invention* in experienced musicians. During recitals organists also performed works composed by others. Although it is difficult to make general statements here, there are sufficient signals to conclude that these works were played from sheet music. Possibly they only made use of books with unison melodies which they treated in a polyphonic way, alongside works that were fully written down.

Well developed notation systems already existed in Europe in the sixteenth and seventeenth centuries. The system that was used depended on the genre. The one, taken into practice by Anthoni van Noordt in his *Tabulatuurboek*, was referred to as the 'English-Dutch tablature

notation,' since it arose from the church musician schools that dominated musical life in Europe between 1450 and 1580. This notation system was eminently suitable for registering the work of these composers.

From our researches we learned that more data can be found about the repertoire of our seventeenth century Amsterdam organists than is apparent from the compositions that have been passed down. For instance, it can be seen that, even though very few examples are available, organists arranged various vocal compositions for the organ. Batailles proved to be popular; it is even possible to reconstruct how they must have sounded. Exploration of this kind of repertoire is necessary, since organists were used to apply all kinds of programmatic and illustrative elements. It could not be determined, whether this was also the case for the fantasias. These polyphonous compositions were based on one or more themes that were used in various ways and which allowed the organist to show his ingenuity.

Van Noordt, as is shown by an analysis of his compositions, was a skilled composer who was well aware of modern European musical developments. Especially in his fantasias, he used all possible musical techniques, to be found in Northern German and Italian compositions as well. It would seem that he was familiar with quite a lot of international keyboard music. But it is clear that he applied components of it in his own way. Dutch organ culture may have had little international appeal after Sweelinck, as a result of a lack of printed compositions. This study shows, however, that neither the performance side nor the conceptual one was neglected. Printed compositions are not the only proof of the presence of a lively musical culture. On the performance side, Dutch musicians were by no means inferior to their Italian or North German colleagues. And with regard to the conceptual side: the fantasias by Van Noordt have a slightly conservative character as a result of their modal character, but at the same time they also contain numerous modern elements. Gary Lee Zwicky was impressed by their originality. 'It is unfortunate that such musical genius should be isolated.'

It is difficult to give Van Noordt's psalm arrangements their proper place in international seventeenth century musical developments. The song arrangements by Jacob Praetorius and Heinrich Scheidemann, who used a figured notation, are different in character. Closest was perhaps Scheidt in his two and three stop arrangements. The approach by the next generation of German organists, Matthias Weckmann and Jan Adam Reincken, who was of Dutch origin, was already different. Of course, Van Noordt's style may be compared to that of Sweelinck. There are obvious differences between their respective arrangements of spiritual songs. Sweelinck, so came to the fore from an analysis, gradually seems to have employed in his psalm arrangements a more and more sophisticated handling of the motives. It should be clear therefore, that Van Noordt was continuing a tradition. Consequently Sweelinck's compositions and those written by Anthoni are subsequent stages in a national development. In order to broaden the picture, study of the music in the Gresse manuscript proved to be beneficial. Research has also been done into the compositions by Gisbert van Steenwick, who was the successor of Jacobus van Noordt in Arnhem. His music leaves little opportunity for comparisons with Van Noordt's work, however; for instance, the motivitic notation is lacking. After all, Steenwick wrote his music for beginners, whereas Van Noordt aimed at advanced players.

Occasionally, similarities can be demonstrated between Van Noordt's psalm verses and those by Johann Sebastian Bach. However, Bach was further along the road of conceptual and harmonic thinking. He generally applied motifs to the whole verse. The motives underlying Bach's way of working are outside the scope of this study, however. Here it suffices to point out that in his practice of music, Van Noordt was still rooted in the middle of the seventeenth century and lived earlier in a development that would not result in Bach's way of thinking for another half century.

The Belgian musicologist Charles van den Borren passed a negative judgement on Van Noordt's work. In his view Van Noordt's compositions contained 'too much formula' and 'not enough spontaneous inspiration'. Apparently, Van den Borren had little eye for the internal dynamism.

The present book shows, however, how Van Noordt still lived in the world of the *stylus gravis* with its rules for the rigid counterpoint. He considered the polyphonous approach and did everything to emphasise the linear aspect. As is known, many musical personalities from the seventeenth century did the same: Jan Pietersz Sweelinck, Samuel Scheidt, Jacob Praetorius, Heinrich Scheidemann, Matthias Weckmann and especially Ditrich Buxtehude. Van Noordt can be placed in that list as well. His style is characterized by a large degree of inventiveness, especially in the use of motifs, but also in the way that he intertwined aspects of movement.

The *Tabulatuurboek* lives by the grace of its performance. Van Noordt's music must be played on an instrument with a suitable sound. The lively organ wind and the increase in the strength of the tone towards the descant strengthen the dynamic aspect of the music. Only then will the notes come to life and can the shaping form be experienced.

Signification

The large degree of *diversitas* and *varietas* that characterises the music of Anthoni van Noordt – analyzed in the last chapter of this book – translated itself into denotative meanings. Departing from statements by past theorists – in which the principles of affect were dominant – the present author saw opportunities to make connections between the texts of the psalms and Van Noordt's music. Although nowadays much has been published about the rhetoric of music, it was not always easy to see why the texts incited Van Noordt to the musical choices he made. Additionally, it was asked to what degree the use of certain style figures was determined by conventions, and to which composers of keyboard music Anthoni adhered, consciously or subconsciously.

The difficulty in this kind of analysis is of course, that we do not always know every rule, applied in the past. Many forms of *tacit knowledge* have been lost. It has never been the intention of the present author to discover Van Noordt's personal ideas and thoughts: this, after all, would be impossible. But it is not unrealistic to investigate, how Anthoni's music fits into the image we have of organ culture of his time. These exercises have extended our knowledge of that culture. The great riches of figures in the *Tabulatuurboek* allowed for a mix of theological, literary and pictorial objects. Music was far from an independent medium in the seventeenth century. Time and again the analysis shows how important the expressive element, the desire to convey thoughts or emotions, was. This makes it clear that music is not just itself, but that it is the relation with the other senses that enhances it: colour, shaping form, dance and internal mobility all increase. Much is related to emotions. Our conclusion must be that Van Noordt's organ music is not the exclusive expression of a modest, introverted and pietistic view of life.

There is still much left to be discovered in the area of the representative character of seventeenth century organ music. Often, in current research of organ culture, this music is approached from the scope of pure aestheticism. Over and over again one is forced to look at Sweelinck's compositions in order to understand Van Noordt's music. It was found that, in musicology, Van Noordt's music had been approached rarely or never from the expressive side. The *Woordenboek van de Nederlandse Taal* (the 'Dictionary of the Dutch Language') states that aestheticism is an 'exaggerated interested, too large a degree of worship for the aesthetic, the beautiful'. In seventeenth century performance practice, edification and entertainment – as has been argued in chapter three – played as large a part, if not a larger one. This demands a performance that conveys something and is therefore expressive. Perhaps this was the main reason for Huygens' view, the recitals had to be looked upon as nothing special. Ds. Uittenbogaert, however, was 'silently' singing to himself while listening to an arrangement of a psalm that was performed fervently by the organist. Others walked around in the church, letting themselves be entertained by the music. These were not cerebral events. The listening experience must have been mostly emotional, even physical.

Nuances of current perceptions

Organ culture has always been determined strongly by the images it evokes. Generally, edification, entertainment and art have been emphasized. Over time, different accents have been placed. This has already been seen with Constantijn Huygens. For example, look at the following epigram on the organ from his *Korenbloemen* ('Cornflowers'):

Het mensch-gelijck geluyd van pijpen, soet en sterck,
Is wel en stichtelijck te besigen op aerde:
Is' maer vermakelick, en vreughd sijn' hooghste waerde,
Wat doet het in de Kerck?

(The human sound of pipes, sweet and strong,
May be very well and edifying on earth:
'Tis but entertainment, and joy its highest worth,
Why is it in the Church?)

As he wrote in his *Orgelgebruyck*, Huygens was opposed to organ recitals in church. Were the organ to be used in an edifying manner, that is to say for the use of the Reformed liturgy, he would approve. When it only served a public purpose, it was in his view an anomaly. Not for nothing did he emphasize the antithesis between spiritual and worldly in his *Orgelgebruyck*. However, other Calvinists, for instance the Hague minister ds. Caspar Streso and Jan Jansz Calckman, a member of his congregation, proved to be prepared to allow the civil aspect. Their reactions to Huygens' *Orgelgebruyck* were likely attempts to prevent religious or liturgical functions for the organ by stressing that the instrument, though it was placed in the church, had mainly, or only, a public function.

This study of seventeenth century organ culture concentrates on Amsterdam, where the connotation of the organ was not automatically edifying or religious. Accompaniment of the community was not introduced here before 1681. Up to then the organ was here exclusively a concert instrument. Therefore, stronger than elsewhere was the use of organs in Amsterdam rooted in sixteenth century public culture, the recitals being comparable to performances by town musicians and carilloneurs. It was felt that music provided entertainment. It was mostly expected to affect upon the listener. Musical performances were also seen as a way to strengthen civil harmony. Consequently, the presence of first-rate musicians and excellent organs made a valuable contribution to municipal pride.

Nowadays it is easy to familiarise oneself with music, including that from other countries, through audiovisual aids. In the seventeenth century, when these aids did not exist, organists played an important part in the diffusion of music. It was they who played intavolations of vocal and instrumental works during their recitals, including especially madrigals. This meant that it was possible for the audience to enjoy music from Italy, France and Germany in Amsterdam. Of course the music was filtered by the way the organist had arranged it. Adding coloraturas would not have improved recognisability. The repertoire also included the popular songs and dance tunes of the day. Again, these were passed through the filter of the organist. After all, there were hardly any norms for the way music was performed or arranged. This too, is difficult to understand for a twenty-first century music lover, as there are nowadays many explicit and implicit norms to which performances are expected to conform. In the seventeenth century, those norms were found much more in the power of persuasion with which the organists presented themselves. Did they do their jobs well, then their adaptations were certainly recognized: in a poem to the organist Joan Crabbe the poet Joan Dullaert wrote:

De geest, de kunst en wetenschap
Van Fresco Baldi en Libert[i],
Die hoordme in u, o jonge Krab.

(The spirit, the art and science
Of Fresco Baldi and Libert[i]
Those I heard me in you, o young Krab)

Slightly further on Dullaert said that Crabbe even rivalled Heinrich Scheidemann. Crabbe's play allowed the public to enjoy the Italian style. He was also capable of providing the very enjoyments that Scheidemann could give as a performing artist.

Willy Apel felt that those who regarded 'an echo-fantasia by Sweelinck [...] as expressive would simply render the term meaningless'. Raymond Monelle did not agree, however; he pointed to the 'religious implications of Sweelinck's techniques'. Would this mean that for Monelle this type of music does evoke only the transcendent and the deep? Based on this present book, it can be suspected that there is more nuance to it. The close relation has been shown between the arrangements of psalms in the *Tabulatuurboek* and the accompanying psalm texts. Do we realise that this was an expression of emotion? If so, we cannot deny that this music was expressive. All kinds of interpretation are possible, certainly. But when the interpreter becomes more familiar with musical conventions of its time of origin, his interpretation will not lead to wild speculation and forms of eisegesis.

Nevertheless, the compositions of Anthoni van Noordt and Jan Pietersz Sweelinck are often seen as musical abstractions and as forms of absolute music. For many people it is difficult to discern that this music might also illustrate the extra-musical. What to think of the genre of the *batailles*? Do not handed down seventeenth century compositions with extra-musical titles and referential sub-headers indicate that it was completely normal to find illustrations of concrete situations in music? Musical practice in those days was not just aesthetic, but was a true mirror of daily life. If there was a victory to be celebrated, triumphant music was played. When there was deep mourning, the music remained silent and other ways to express feelings were used. Yet much melancholia was also expressed in music.

Organists had to use convincing means in order to keep the attention-means we might nowadays typify as banal and vulgar. The audience did not attend organ recitals to quietly and devoutly sit and listen. Performances were boisterous, there being many disturbances. The same holds for the theatre performances of the day, where the audience was particularly rowdy, so as its attention had to be kept by all kinds of showmanship and tricks.

Even so, many attended the recitals for the devotion they found in the music. Upon analysis of the organ cases of the Laurenskerk in Alkmaar and the Nieuwe Kerk in Amsterdam, it was found that those cases were designed after the alleged outward example of the temple of Solomon in Jerusalem, a place where one could find God. It is difficult to determine whether listening to music played at the instrument built in such a case was – metaphorically – felt a form of worship. Certainly, the Christian church was seen as the ideal continuation of the Temple in Jerusalem, its worship being the offspring of the one of this Temple. This possibility even holds when Huygens' rejection of worldly music, played at the organ, is taken into account. In the seventeenth century there were no strict demarcation lines between classical music, popular music and church music. It looks as if it was easy to switch between playing edifying works, the repertoire aiming at entertainment and works with more artistic pretensions. The same compositions might even be used to serve all these different goals.

An aspect that this study only looked at indirectly was the great difference between seventeenth century world view and the modern one. For instance, many seventeenth century people held esoteric views. The organ, though made of dead materials, could appear to have a soul. For many ordinary men it must have been miraculous that just one person was capable to produce such a plethora of sound from a technically advanced instrument like this. Looking up from the body of the church, only some of the organ pipes producing these strange sounds were visible. Their amazement must have been strengthened because of the inventiveness of organ builders, which

was on occasions close to phenomenal. Without our modern knowledge of scientific theory, they were capable of solving all kinds of acoustic, mechanical and wind dynamics problems. Oddly enough, very little attention has been given to developments in this field in the history of technology; its study raises the awareness that the Industrial Revolution could easily have started in the seventeenth century.

In the past, organ culture has often been viewed from singular perspectives: church historians emphasised church practice, music historians mainly looked at (published) music and cultural historians described cultural developments. This could easily result in differing conclusions. Those involved with Sweelinck would emphasize the high quality of his music (and therefore of his recitals), while church historians, usually basing themselves on Huygens' assertions, would conclude that this form of musical practice was of little cultural value. It is the purpose of this study to show that an integrated approach, which brings together the three specialism's, would lead to fertile results. It turned out to be an advantage to focus mainly on Amsterdam in the period between 1630 and 1675. Some conventions and developments only became visible by comparison with those in other places; others could be traced by introducing a longer-term view that made it possible to interpolate data from another time in order to draw conclusions. The fact that Amsterdam during this period had its own characteristics in organ culture only made the study more appealing. However broad the study was set up, the author repeatedly felt forced to restricting himself in order to avoid being lost; consequently many territories for research are still unexplored.

What next?

Next to the three aspects mentioned, this study looked also at the social position of the seventeenth century organ players with a special focus on Amsterdam. Though there are plenty of details available about Dutch organists in other cities, also for other periods, there is not yet a coherent view. What to think, to name just one example, of the organists in the Achterhoek, one of whom is caught a glimpse of in one of the composing members of the Gresse family? It can only be hoped that research into the developments in the social position of organists through the centuries in the Netherlands will continue.

Moreover, the history of organ building has drawn our attention in order to acquire knowledge of the instruments the *Tabulatuurboeck* was intended for. Organ history was traditionally written from a diversity of specialism's: by organ experts (builders and advisors), by music historians and by collectors of archival sources. The time is ripe for synthesis. To achieve this, use can also be made of results of research in the area of acoustics, metallurgy, wind dynamics etc. It is effective to pay attention to all parts of the organ, and of course to the relations between these parts, in any analysis aiming at connections with musical practice of the period intended. Many initiatives have already been taken in this area, such as the GOART project in Gothenburg, which has a strong connection with European partners as well. Nevertheless, the developments in the field of the Northern German organ before Arp Schnitger, for instance, are still almost unknown.

Organ recitals were social and cultural events. Even if this book has been limited to the seventeenth century in its discussion, the question of how developments played out in the eighteenth and nineteenth century is relevant. Here and there, data has been presented, but there is not yet a coherent view. That would clarify even more how the public sphere in the Republic developed. Subjects that could be included are leisure activities and youth culture. To name but one example, the *Medemblicker Scharrezoodtje, ghevangen en ontweydt van verscheyden visschers: overgoten met een sangherssausjen* (the 'Medemblik bric-a-brac, caught and drawn from various fishermen: served with a singer's sauce') published in 1650 by Hendrick Prins, an organist in Medemblik, has barely been discussed in literature. This collection was dedicated to four 'favour expecting ('gunstbeidende') and art loving' young ladies. This type of source has of course a literary background, but the social and cultural sides are at least as interesting.

Concerning seventeenth century organ music there have been enough publications, from the nineteenth century onwards, to fill a fairly large library. Even so, blank areas were found during this research. For instance, whereas much has been written about developments in musical theory in those days, little has been said about the way the organists' idiom developed. How did these organists apply theories, or did they ignore them? Technical analyses of that kind will allow us to recognize the musical and individual language of composers. It has also been possible to reconstruct many facets of the musical repertoire, even where the music itself is lost, for instance in the exercises surrounding the *batailles*. In any case, there should be more attention to illustrative forms of music. Music was more than a collection of abstract structures that only served their own purpose. In organ music too, there were various conventions in the area of the affects, to make music sound expressive. Such research would only make the field of historical music practice more fascinating.

Many fields of research still lie fallow. It is realised: writing history is a story that will never end.

* * *

Personenregister

- Aarts, Franciscus 397
 Abell, Johan 397
 Abschein, Jacob 112
 Adler, Guido 448
 Adlung, Jakob 58, 154, 160, 208, 239, 263, 291, 292, 312, 409, 412, 440, 442
 Adriaens, Aeltje 47
 Aelbert, Mr. 360
 Aelst, Quirinius van der 43
 Aerjaensen, Isbrant 32
 Aernout van Overbeke 103
 Aertsz, Willem 25, 70, 78, 79, 95, 112, 628
 Agazzari, Agostino 412
 Agricola, Johann Friedrich 291
 Ahrend & Brunzema 225
 Alberti, Leon Battista 297, 360
 Albrechtsz, Claes 27
 Alderen, Catherina van 448
 Alewyn, A. 69, 106
 Allan, F. 215
 Allen, Wigboldus van 448
 Alschech, rabbi 359
 Ambrosius van Milaan 340
 Amerongen, Jan van 73
 Ammerbach, Elias Nikolaus 419, 422, 435, 501
 Ampzing, Samuel 355
 Anders, Hendrick 112, 121, 397
 Andriessen, Berent 72
 Andriessen, Hendrik 410
 Annegarn, Alphons 310
 Anslo, Reyer 37, 41, 65, 66
 Apel, Willi ... 447, 450, 451, 466, 474, 511, 549, 550, 588, 638
 Arents, Thomas 399
 Arentsz, Coenraet 78
 Ariëns, Jan 35
 Arijsz, Hubrecht 117
 Arijsz, Quirijn 117
 Aristoteles 440, 544, 556, 557
 Arminius, Jacob 309
 Asselijn, Thomas 42
 Athanasius van Alexandrië 341
 Attaignant, Pierre 414, 415, 501, 502
 Augustinus van Hippo 340, 434
 Azpilcueta, Martinus ab 314
 Baak Griffioen, Ruth 442
 Baak, Joost 77
 Bach, Johann Sebastian 16, 292, 411, 412, 447, 450, 460, 496, 503, 512, 542, 547, 557, 563, 572, 585, 594, 608, 635
 Bacilly, Bénigne de 622
 Backer, Ide de 170
 Backer, Jacob Adriaensz 59, 66
 Backer, Jan Jansz 67, 81, 82, 83, 84, 89, 111, 112, 269
 Backer, Willem 203
 Baden, Hans Jurriaansz van 165, 172
 Baders, Arnold 254, 283, 287
 Baders, Daniël 201
 Baders, Hans Henrick 36, 40
 Baders, Tobias 254, 283, 287
 Baeckmans, Dieuwertgen 63
 Baement 70
 Baes, Jacob Jacobsz 32, 33, 89
 Bakhuizen van den Brink, R.C. 302
 Balbianus, Nicolaus 61
 Baldinucci, Filippo 94, 98
 Ban, Jan Albert 88, 93, 426, 544, 570, 574
 Banchieri, Adriano 86, 409, 410, 440, 445, 471, 598
 Bannister, John 395
 Barbour, Violet 21
 Barcotto, Antonio 126, 128
 Bargrave, Robert 396, 423
 Barlaeus, Caspar 92, 106, 332, 333, 343, 344
 Barra, Johannes 47
 Bartas, Guillaume de Salluste du 317
 Bartholomeus 445
 Baryphonus, Henricus 433
 Bassano, Giovanni 423
 Bastiaans, Johannes Gijsbertus 233
 Batalje, Matheo 398
 Bätz & Co, J. 184, 211, 270, 271, 282
 Baudartius, ds. Gulielm 74, 97, 106, 339, 411, 425
 Beatis, Antonio de 130
 Beaumont, Herbert van 52
 Beaumont, Willem van 56, 627
 Beck, David 429, 437, 542
 Beckenrath, Rudolf von 139
 Becker, Johann Joachim 284
 Beeckman, Isaäc ... 88, 126, 161, 433, 438, 445, 481, 572, 614, 622
 Beer, Gottschalck 90, 439, 605
 Beethoven, Ludwig von 15, 25, 411
 Beierman, Johannes 108, 348
 Bekker, ds. Balthasar 62
 Belli, Jeronimo 71
 Belve, Hartwich 326
 Bendeler, Johann Philipp 216
 Bent, Veit 208
 Benthem, Arent van 40
 Benthem, Henrick van 40
 Berckenrode, Balthasar Florisz van 166
 Bergweiler, Steffen 216
 Bermudo, Juan 440
 Bernardus van Clairvaux 340
 Bernart, Robbert 425
 Bernhard, Christoph 24, 408, 433, 446, 451, 460, 461, 474, 476, 477, 478, 482, 483, 494, 497, 512, 520, 619
 Bernt 240
 Bethune, Jean-Baptiste 165
 Beverwijck, Johan van 298
 Beyer, Johann Samuel 563
 Beza, Theodorus 339
 Bianconi, Lorenzo 400
 Bidloo, Lambert 336
 Biezen, Jan van 16, 17, 35, 115, 116, 131, 132, 134, 142, 151, 153, 154, 157, 164, 169, 173, 174, 175, 188, 195, 198, 250, 252, 253, 254, 270, 287, 288, 451, 480, 587, 593
 Bijtelaar, B.M. 116, 117, 203, 230, 296, 311
 Bilstein, Jacob van 134
 Bismantova, Bartolomeo 607
 Bist, Martin vander 439
 Blanckenburg, Jacob van 413, 425
 Blanckenburgh, Gerbrant van 67
 Blankenburg, Quirinius van 81, 83, 87, 284, 292, 293, 410, 419, 426, 447, 471, 615
 Blankman, Marijke 319
 Bleau, Joan 390
 Bleau, Johan 390
 Bleau, Pieter 390
 Bleau, Willem 390
 Blinde, Cornelis de 155, 312
 Blitheman, William 491
 Boastuau, Pierre 346
 Bochem, Joannes van 33, 96, 102, 103, 170, 323
 Boeckhorst, Wessel te 81, 104
 Boemus, Johannes 130
 Boer, Pim den 298
 Boers, Thijs 182, 183, 185
 Boëthius, Anicius Manlius Severinus 316
 Bogaert, Rutger 112
 Böhm, Georg 133, 159, 547
 Böhme, Jacob 490

- Bois, Jacobus du 61
 Bol, Ferdinand 39
 Boltes, M. 116, 203
 Bonaventura 363
 Bondt, ds. Jacob 215
 Bongaert, Gijsbert 82
 Bontemantel, Hans 359
 Boom, H. ten 304
 Boot, Frederik 86
 Borchgraeff, Jacomo 39
 Bormann, Karl 124
 Borren, Charles van den 464, 509, 511, 635
 Bosch, Appolonius 67, 68, 84, 194, 202, 225, 252, 253, 393
 Bosch, J. 66
 Boscoop, Cornelis Simonsz 27, 70, 413
 Bosse, Abraham 53
 Bottenheim, Salomon Adriaan Marie 399
 Bötticher, J.A. 563
 Bouman, Arie 271, 275
 Bourdieu, Pierre 15, 19, 20, 628, 629
 Bourgeois, Loys 435, 619
 Bovicelli, Giovanni Battista 423
 Boxhorn, Marcus Zuerius 339, 438
 Boxtel, ds. David 36
 Boyvin, Jacques 414
 Brachthuiser, J.D. 171, 259
 Braems, Abigaël 243, 245
 Braems, Pieter 268
 Braeseman, Jacob 117
 Bramer, Leonard 53
 Brandenburg, keurvorst van 60
 Brebos, Gillis 136
 Breckerveld, Herman 35
 Bredero, Gerbrand Adriaensz 299, 347, 405, 554
 Breedt, Jacob 32
 Breig, Werner 437, 453, 503, 505, 508, 509, 537, 549
 Breitkopf & Härtel 592, 593
 Briel, Jan van de 341
 Brienens, T. 301
 Briessger, Peter 132, 135, 136, 141, 160
 Brinck, Ernesto 284, 328
 Brink, Hans 255
 Brink, Peter van den 59
 Brizé, Cornelis 227, 325, 326
 Broeckhuysen, G.H. 268
 Brombaugh, John 278
 Bronchorst, Jan Gerritsz 206, 373, 374, 382, 386
 Bronckhorst, Clara 87
 Bronckhorst, Everhard 87
 Brossard, Samuël de 437, 441, 512, 595
 Brouwer, Gozen 112
 Brown, Clive 612
 Browne, Edward 348
 Brücken, Augustus 94
 Bruggaier, Eduard 192, 198
 Bruno, Henricus 335
 Brunswijk, Erik II, de Hertog van 27
 Brunswijk, Hertog van 108
 Buchner, Hans 422, 432
 Bueren, Truus van 355
 Buff, Jurriaen 82, 83, 89, 93
 Buick, Jacob 70
 Bukofzer, M. 503
 Bull, John 72, 253, 431, 442, 452, 465, 550
 Bullinger, Heinrich 339
 Bunjes, Paul 124, 160, 237
 Burck, Joachim a 547
 Burckhard, Jacob 451
 Burke, Peter 21, 58, 395, 400
 Burman, Franciscus 392
 Burmeister, Joachim ... 420, 443, 485, 499, 500, 517, 547, 548, 569, 575, 616
 Burney, Charles 270, 279, 284, 293, 402, 409, 591
 Butler, Charles 591
 Butler, G.G. 443
 Butler, Joseph 108, 348
 Buxtehude, Ditrich 16, 89, 94, 387, 388, 447, 450, 451, 503, 504, 547, 635
 Buyton Hollandus, Martinus van 53
 Byrd, William 431, 432, 442, 452, 491, 549, 550
 Cabeljau, Samuel 335
 Cabezón, Antonio de 410, 435
 Cabezón, Hernando de 410, 435
 Caccini, Giulio 237, 618, 619, 620
 Calandrini, Giovanni 425
 Calandrini, Jean-Louis 97, 333, 425
 Calandrini, Philippe 425
 Calckman, Jan Jansz 18, 295, 296, 304, 334, 335, 340, 341, 342, 346, 404, 438, 637
 Calsbeek, Anthoni van 33
 Calsbeek, Johannes van 32, 33
 Calvin, Johannes ... 89, 301, 339, 341, 355, 374, 380, 381, 434
 Calvisius, Seth 516
 Campen, Jacob van 205, 206, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 365, 366, 370, 379, 385, 511, 554, 596, 630
 Campen, Maria van 245
 Camphuyzen, Diederick 109
 Cappre, Gerrit 47
 Casa, Girolamo dalla 423
 Casparini, Adam 251
 Cater, Dirk 302
 Cats, Jacob 52, 352
 Caus, Salomon de 278
 Cevaai, Willem Jan 170
 Champion de Chambonnières, Jacques 388
 Cicero 544
 Claes, Anna 256
 Clarke, Eric 591
 Clement, Albert 568
 Clermont, Johannes 83
 Clynes, Manfred 625
 Coccejus, Johannes 61, 359, 384, 556
 Coclico, Adrianus Petit 589
 Cocqu, Jacques 397
 Codde, Aeltie Pietersz 44
 Coelen, Hanske van 117, 119, 134, 135, 141
 Coelho, Manuel Rodrigues 423
 Coerts, Jan 246
 Coesermans, Johannes 172
 Colijns, David 178, 379, 381
 Colver, Joan 86
 Comans, Cornelis 308
 Commelin, Caspar 171, 178, 349, 506
 Commer, Trijntje 47
 Compenius, Adolph 162
 Compenius, Esaias 126, 132, 143, 191, 217, 601
 Compenius, Heinrich 238
 Compenius, Ludwig 125, 146, 214, 217, 412
 Compenius, Timotheus 154, 155, 201
 Conradi, Cornelius 78
 Cooke, Deryck 547, 558
 Coolhaes, ds. Caspar 305, 309
 Cools, Jacobus 84, 263, 265
 Cooper, Grosvenor 635
 Coomhert, Dirck Volckertsz 545
 Corelli, Arcangelo 327
 Cornelis, Maritge 256
 Cornet, Peeter 442, 535
 Cornet, Séverin 425
 Correa de Arauxo, Francisco 615
 Corver, Cornelis 28, 38, 42, 43, 44, 45, 47, 48
 Corver, Elsje 37, 38, 43, 46, 48, 49, 63, 628
 Corver, Jan 38
 Corver, Pieter Pietersz 37, 38, 42
 Coster, Adriana 66
 Coster, Samuël 66, 395
 Costerus, ds. Florentius 349
 Couchet, Joannes 88
 Couperin, François 624
 Couprie, Leendert 384
 Cour, Isaac de 109
 Courten, Claesje 37, 38, 42, 43, 44, 45, 48

- Covelens, Jan van 20, 115, 118, 124, 130, 133, 134, 136, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 151, 154, 157, 158, 164, 167, 170, 191, 220, 277, 293, 631
- Crabbe, Jacobus 50, 103
- Crabbe, Joan ... 50, 96, 101, 103, 107, 351, 359, 414, 543, 604, 638
- Croce, Giovanni 71
- Croiset van Uchtelen, Ton 30
- Cromwell, Oliver 78
- Crüger, Johann 563
- Cruijssen, Simon van der 397
- Cuperinus, Aelbertus 118
- Curtis, Alan 108, 414, 437, 447, 503, 511, 549, 621
- Cuyper, Cornelis 299
- Cuypers, Pierre 165
- Cyrrillus van Saloniki 340
- d'Amour, Joannes 48
- d'Aspijck, Guillaume 103
- Dahlhaus, Carl 483, 569
- Dalla Casa, Girolamo 607
- Dam, Lambertus van 32
- Dam, Willem van 84
- Damman, Rolf 543, 545, 547
- Damme, Jan van 44
- Danielsz, Lijsbeth 46
- Dans, Johan van 36, 137, 140, 154, 598
- Dapper, Olfert 123, 181, 186, 375
- Datheen, Petrus 16, 555, 578
- Davidsson, Hans 547, 563, 601, 605
- Davies, Stephen 594
- Dax, Thomas 71
- De Grave, Jan Albert 69
- Decker, Jeremias de 91, 313, 419, 426
- Defant, Christine 553
- Denis, Jean 607
- Descartes, René 23, 331, 332, 341, 488, 544
- Desroziere, François 397
- Deursen, Arie van 46
- Dijk, D. van 339, 380
- Dijk, Pieter van 609
- Dijk, Rogér van 183, 203, 207, 257
- Diperingh, Gerrit 47
- Dirck Scholl 42
- Dirks, Camp 112
- Dirkse, P.P.W.M. 172
- Dirksen, Pieter 76, 252, 414, 418, 426, 436, 437, 443, 451, 452, 453, 465, 466, 491, 501, 520, 549, 571
- Diruta, Girolamo 414, 420, 446, 592, 597, 598, 622, 623, 624
- Dirxs, Jan 170
- Distelen, Daniël van 130
- Distler, Hugo 492
- Doeselaar, Leo van 593
- Dommer, Beth Jans 38, 45, 48
- Dommer, Catarina 46
- Domselaer, Tobias van 123, 205, 247, 262
- Donington, Robert 591, 616
- Donius, ds. B. 62, 63
- Dorp, Frederik van 62, 64
- Dort, Cornelis van 82, 83, 111, 112
- Doublet, Philips 399
- Douwes, Claas 172
- Dowland, John 431, 549, 568, 569, 578
- Dressler, Alps 514
- Dressler, Gallus 510
- Dreyfus, Laurence 420, 460
- Dronkelaar, Cornelis 205, 242
- Dropa, Matthias 133, 159
- Duarte, Francisca 77
- Duarte, Gaspar Fernandes 240, 605
- Dubbels, Hendrick Jacobsz 97
- Dudok van Heel, Bas 45, 60
- Düben, Andreas 426
- Dullaert, Joan 41, 65, 101, 103, 107, 347, 351, 359, 414, 543, 598, 604, 627, 638
- Dunk, Thomas H. von der 370
- Dusart, Cornelis 69, 86
- Dusart, Joan 58, 67, 68, 81, 86, 87, 97, 100, 103, 104, 107, 244, 254, 327, 393, 426
- Dusart, Theodorus 82
- Duvenvoirde, Johan van 58, 97
- Duyschot, Johannes 83, 133, 194, 195, 213, 238, 245, 250, 254, 255, 260, 268, 269, 270, 277, 283, 287, 291, 293, 294, 393, 573, 631
- Duyschot, Roelof Barendsz 20, 187, 188, 202, 204, 225, 233, 245, 254, 255, 257, 268, 269, 270, 275, 276, 277, 279, 291, 293, 294, 393, 630, 631
- Dyrckz, Uldryck 178
- Ebbe, Hendrick 43
- Eberlein, Roland 154
- Eckelt, Valentin 94, 412
- Eckhart, Zacharias 417, 418
- Edison, Thomas 608
- Edler, Arnfried 26, 387, 550
- Edskes, Bernhard 151, 225, 229, 231, 232
- Edskes, Cor 116, 160, 181, 184, 187, 191, 195, 203, 207, 210, 212, 214, 217, 219, 229, 259, 269, 271, 272, 277, 283, 289
- Eeckhout, Gerbrandt van den 59, 60
- Eeken, Henk van 141, 214
- Eekman, Levi 20, 37, 163, 164, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 217, 220, 221, 222, 234, 235, 263, 293, 325, 630
- Egmond, Piet van 637
- Eijck, Jacob van 217
- Eijl, Anna Maria van 414, 419, 432
- Eitner, Robert 450, 511
- Elias, Norbert 101, 390
- Elsevier, Bonaventura 61
- Elst, Ioannes van der 23, 424, 444, 446, 472, 475, 544, 558
- Elzevier, Lodewijk 331, 334
- Empedocles 346
- Engels, Joachim 67
- Enschedé, J.W. 98, 116, 203, 397
- Erasmus, Desiderius 307, 403, 632
- Erkel, Anna van 39
- Erp, Christine van 94
- Essenius, Andreas 392
- Evelyn, John 323, 346
- Evenhuis, R.B. 306, 392
- Everdingen, Caesar Boëthius van 370
- Evers, Edo 169
- Eyck, Jacob van 33, 36, 41, 80, 93, 204, 346, 349, 430, 437, 442, 555, 598, 630
- Eyck, Jan van 301
- Eyck, Steven van 89
- Eygen, Joh. 233
- Faber, Theodorus 254, 255
- Fabri, Jan 310
- Fabricius, Werner 126, 240
- Faignient, Noël 425
- Farnaby, Giles 550
- Farnese, Alexander, Hertog van Parma 310
- Faukelius, ds. Hermanus 342
- Febvre, Lucien 315
- Ferland, Ernst 409, 410
- Ferreris, Theodoor 59, 61
- Feuille, Daniël de la 270
- Fiamengo, Vincenzo 598
- Filips II, koning van Spanje 378, 384
- Finck, Hermann 422
- Fiocco, Pietro Antonio 398, 399
- Fischer, Hermann 202
- Fischer, Pieter 206, 326, 366, 369, 512, 593
- Flentrop Orgelbouw 181, 184, 185, 186, 187, 193, 194, 259, 261, 264, 294
- Floriaen 104
- Florisz, Lenaert 299
- Fock, Gustav 604
- Fockess van Reson, Eltye 396
- Focquenbroch, Willem Godschalck van 61, 315, 325, 429
- Fokkens, Melchior 110, 181, 225, 326, 348

Foreest, J. van	360	Grieffgens, Caspar	590
Forney, Kristine	300	Grigny, Nicolas de	599
Foss, Lukas	415	Grijp, Jacob de	268
Fraenkel, S.	553	Grijp, Louis	405, 406, 595
Francès, R.	536	Groen, Saul B.	104, 121, 430
Franz, Ghijsbrecht	413	Groenevelt, Pieter van	51
Frederik Hendrik, stadhouder	76, 331, 336, 381, 382	Groeneweg, Irene	96
Fremantle, Katharine	206	Groenhuis, G.	61, 85
Freschi, Don Domenicho	399	Groeningen, Ripperda van	303
Frescobaldi, Girolamo	407, 414, 417, 422, 451, 512, 609, 615, 616, 624	Groenveld, Simon	17, 52, 296, 354
Freud, Sigmund	440	Gruytering, Gerrit	112
Friderici, Daniël	153	Guarneri, Giuseppe Antonio	15
Friedrichs, Johann Caspar	225, 228, 229, 230	Guéritay, Pierre Marie	272
Frijhoff, Willem	18, 85, 303, 351	Guicciardini, Lodovico	424
Frischmuth, Leonard	623, 624	Guillet, Charles	441, 444
Fritzsche jr, Hans Christoff	178	Guilmant, Alexander	491, 624
Fritzsche, Gottfried	115, 215, 221, 251, 265, 278	Gujot, François	47
Froberger, Johann Jakob	417, 432, 448, 451, 512, 550, 557, 590, 606, 616	Haßler, Hans Leo	577
Fromantiou, Hendrick	60	Haakma Wagenaar, Willem	378, 379
Fuenllana, Miguel de	440	Habermas, Jürgen	400, 401
Furetière, Antoine	400	Hacquart, Carolus	290, 539
Furmerius, Jan	86	Haffner, Jacobus	108, 109, 344, 348, 349
Fux, Johann Joseph	447, 517	Hagen, Nicolaes van	41, 67, 84, 249, 252
Gabrieli, Andrea	71, 414, 423, 431, 447	Hagerbeer jr, Jacobus van	255
Gabrieli, Giovanni	71, 414, 446, 513	Hagerbeer, Antony van	268
Gadensz, Helmer	112	Hagerbeer, Galtus van	36, 79, 140, 145, 158, 169, 172, 179, 180, 186, 187, 193, 197, 200, 201, 234, 239, 242, 243, 270, 271, 280, 281, 285, 293
Ganassi, Silvestro	423, 606	Hagerbeer, Germer van	18, 20, 79, 80, 127, 140, 145, 158, 169, 170, 171, 172, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 186, 187, 189, 190, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 219, 233, 234, 239, 243, 244, 250, 257, 260, 265, 270, 271, 280, 281, 285, 286, 293, 630
Garrels, Rudolf	170, 176, 292	Hagerbeer, Hendrick van	353
Gastoldi, Giacomo	424	Hagerbeer, Jacobus van	18, 20, 36, 40, 116, 157, 170, 175, 181, 187, 188, 189, 190, 194, 195, 197, 200, 201, 203, 204, 210, 211, 225, 233, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 262, 263, 265, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 283, 285, 286, 288, 290, 291, 293, 345, 388, 596, 630, 631
Geerdincx, Anna	203	Hainhofer, Philipp	71, 313
Geerdincx, Artus	108, 110, 245	Hall, Joseph	56
Geerdincx, Hermanus	110, 202	Hals, Frans	405
Geertsom, Joannes van	426	Hanau-Münzenberg, graaf Philip Louis II van	71
Geldorp, ds. Hendricus	615	Hancock, Eduard	108
Gelre, Hertog van	164	Hancock, Richard	109, 396
Gerbrandtsz, Hendrick	370	Hangelbroek, Y.	122
Gerhard, Paul	577	Hanneman, Nicasius	52
Gerobulus, ds. Johannes	308	Harding, Rosamond	614
Gerrit	245	Harinchoeck, Iean	425
Gerritsz, Cornelis	172, 193	Harley, J.	396
Gerritsz, Peter	167	Hartoghvelt, Agatha van	47, 48, 51, 65
Gerwen, Rob van	590	Hartoghvelt, Anthony van	43
Ghovaartsz, Gillis	46, 47, 67	Hartoghvelt, Bernardus van	47, 48
Gibbons, Orlando	465, 492, 621	Hartoghvelt, Betje van	38, 43, 47
Giessen, Gerrit van	81, 84, 170	Hartoghvelt, Christoffel van	43
Giessen, Hendrick van	32	Hartoghvelt, Jan van	43
Gijsbertsz, Jacob	79	Hartoghvelt, Pieter van	48, 60
Gijselaar, Engelbert de	268	Hasebeen, Adam	239, 242
Gisbert, blinde	78	Hasselaar, Gerard	65
Giskes, Joh.	17, 25, 33	Hassler, Hans Leo	412, 446
Glareanus, Heinrich	471	Havercamp, Evert	100, 111, 112, 162, 284
Glein, Erasmus de	72	Havingha, Gerardus	87, 94, 161, 178, 197, 248, 249, 251, 263, 341, 360
Goijer, Diewertje de	63, 68	Hedar, Josef	547
Goijer, Dirck Willemsz de	63, 64	Heede, Philippus van den	98
Goijer, Grietje de	68	Heemskerck, Maarten van	123, 153
Goijer, Pieter Willemsz de	63, 68	Heijbloq, Jacobus	61
Goijer, Thijmen Willemsz de	63	Heijn, Levert	70
Goldfus, Hans	50, 79, 161, 178, 190, 212, 215, 238, 239, 268, 270, 277, 280	Heinichen, Johann David	408
Golius, Jacobus	332	Heinsius, Daniël	332
Goorl, Daniël Willemsz van	32	Hellerus, dr. Henricus	268
Goossens, Eymert-Jan	385	Helmbrecker, Cornelis	40, 79, 80, 92, 94, 98, 99, 103, 104, 171, 179, 204, 537
Goudimel, Claude	434, 436		
Gouw, Gerardus	30		
Graaf, A.H. de	169		
Graaf, Jan Jacob de	69, 84, 101, 113, 291, 402, 419, 629		
Graeff, Andries de	345		
Graeff, Cornelis de	57, 58, 80, 116, 203, 299, 345		
Grapenthin, Ulf	553		
Graswinckel, Cornelis	413		
Gresse, Franciscus	81, 84, 448		
Gresse, Henrick	448		
Gresse, Jan Beerndt	447, 448		
Gresse, Joachim	447, 448, 542		

Helmbreecker, Dirck Cornelisz	86	Jacobsdr, Lijsbeth	79
Hem, Maerten van der	46, 47	Jacobsz, Lambert	66
Hemony, François	41, 110, 111, 201, 244, 254, 349	Jacobus I, koning van Engeland	414
Hemony, Pieter	110, 293, 349	Jager, Hendrik de	43
Hendricksz, Trijntje	43	Jan338	
Hendricxs, Isaac	28	Jannequin, Clément	429, 432
Hendriksz, Gerrit	27	Jans, Maritge	256
Herk, Cornelius van	360	Jans, Neeltje	256
Hertel, Matthaeus	238, 239, 266	Jans, Reijnu	256
Herz, Alexandra	357	Janssenius, Cornelius	352
Hess, Joachim	157, 161, 164, 171, 178, 180, 181, 205, 212, 225, 233, 283, 285, 292	Jansz, Broer	32, 105
Hessel	320	Jansz, Harman	118
Heukelum, G.W. van	165	Jansz, Harmen	96
Heurn, Johan Hendrik van	214, 216, 272, 284, 289, 290	Jansz, Jacob	178
Heuvel, Willem van den	425	Jansz, Jasper	147
Hewson, D.	15	Jensoen, Per	158
Heyblocq, Jacobus	66	Jeune, Claude le	436
Heydenreich, E.	388	Joachimus	310
Heyst, Nicolaas van	162	Johann Georg I, Keurvorst van Saksen	418
Hiddinck, Egbert	87	Johannes, ds. Melchior	205, 359
Hieronimus van Stridon	340	Johanson, Gottschalk	128
Hill, A.G.	167	Jongepier, Jan	287
Hinlopen, Anna	76	Joris, Joris	180
Hinlopen, Jan Jacobsz	59, 65	Kaga, Jan Jansz	413
Hinssen, J.	64	Kamp, Jan Harmens	208
Hirsch, Andreas	577, 581	Kaplan, Yosef	351
Hirschberg, Mico	214	Karel I, koning van Engeland	78
Hocque, Floris	124, 136, 140, 157, 251, 263, 270	Karel II, koning van Engeland	345
Hoekboot, Jacob Matthijsz	34, 110	Kastner, M.S.	423
Hoek, Klaas	438	Kat, A.I.M.	352
Hoeven, Emanuel van der	397	Keijser, Hendrick de	511
Hoffman, Johannes	201, 242	Keller, Herman	608
Hofhaimer, Paul	504	Kellner, David	252
Hofmeijer, Theodorus	32	Kemp, ds. Johannes van der	355
Hoghenberch, Cornelis	46	Kerckhoven, Abraham van den	442
Hollander, J.	337	Kerckrinck, Godert	425
Hondius, ds. Jacobus	340, 556	Kerll, Johann Caspar	432
Hondius, ds. Ludovicus	556	Ketelaer, Abraham	86, 87
Hondius, Henricus	335	Kevelham, Gerrit Jansz	76
Hooft, Pieter Cornelisz	66, 76, 77, 94, 343, 344, 405	Keyser, Hendrick de	297
Hooghe, Romeyn de	383	Kiespenning, Albert	73, 140, 208, 223
Hoogmade, Catharina Pietersdr van	66	Kiespenning, Gerrit	76
Hoorn, Simon van	57	Kindermann, Johan Erasmus	598, 605
Hoornbeeck, ds. Johannes	342	Kircher, Athanasius	23, 138, 140, 317, 442, 544, 548, 554, 561, 562, 572, 577, 578, 581
Hoorne, ds. Geleijn Jansz	304	Kimberger, Johann	576
Hoos, Emanuel	47	Kist, Florentius Cornelis	296
Horst, Lambert Gerritsz	44	Kivy, Peter	551, 561, 573
Hospinianus, ds. Rodolphus	320, 342	Klais, H.G.	278
Houbraken, Arnold	59, 101	Klassen, Janina	548
Houttuyn, Jan Jansz	87	Klauwell, Otto	431
Houttuyn, Johann	87	Kleij, A.J. van der	288
Hove, Vincent van	95	Kleijn, Timon	111
Hudde, Johannes	83	Klein, P.W.	94
Hudson, Richard	618	Klemm, Johann	418, 446, 595
Huneker, Hermanus	112	Klerk, Albert de	410
Hussart, Franciscus Ignatius	81	Klotz, Hans	160, 431, 432
Huydecoper, Balthasar	74, 401	Kluge, W.	278
Huydecoper, Johan	40, 57, 58, 116, 243	Kluiver, J.H.	361
Huydecoper, Leonora	59, 65	Knibberch, François de	396
Huygens jr, Constantijn	399	Knibberch, Quirijn de	396
Huygens, Christiaen	83, 87, 88	Knipscheer, H.	172
Huygens, Constantijn	17, 18, 52, 57, 58, 89, 90, 93, 102, 105, 240, 285, 295, 296, 297, 304, 305, 312, 319, 325, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 340, 342, 343, 344, 345, 348, 350, 352, 355, 357, 388, 389, 398, 401, 402, 403, 404, 405, 418, 425, 436, 438, 439, 440, 452, 500, 542, 557, 571, 590, 595, 605, 615, 623, 628, 633, 636, 637, 639	Knoop, Cornelis	94
Iansz, Rutgaert	319	Kob, M.	216
Ignatius van Antiochië	340	Koelman, ds. Jacobus	307, 310, 339
Imberti, Michel	548	Koff, J. de	210
Ireneüs van Lyon	340	Kolman, C.J.	179
Isereman, Nicolais den	445	Kooijmans, Luuc	84
Jacobaei, Holger	387	Kooiman, Ewald	509
Jacobs, Jannitgen	29, 33	Kooningh, Nicolaes de	83, 84
		Koopman, Ton	418, 593, 604
		Kortkamp, Johann	543, 604
		Kramm, C.	59
		Krüger, Liselotte	320
		Krul, Jan Harmens	349
		Künzinger, Johann Georg	201

Kuhnau, Johann	432, 546, 588
Kuijpers, Erika	390
Laer, Pieter van	59
Lagas, R.	593
Lambrecht	101
Lammertse, Friso	60
Lampeler, Arnoldt	126
Lange, Willem de	86
Langhe, Cornelis de	46
Langhedul, Jan	128
Langhedul, Matthaeus	263
Langvik-Johannessen, Kåre	382
Laren, Abraham van	51
Larenus, ds. Jodocus	342
Lasso, Orlando di 71, 72, 78, 311, 348, 412, 418, 422, 423, 424, 425, 434, 446, 480, 493, 547, 575, 589	
Lastman, Pieter	149, 328, 329
Laurens, pater	353
Laurensz, Hendrick	426
Leake	350
Lebègue, Nicolas-Antoine	414, 590, 602
Leecker, Johannes	43
Leeghwater, Jan Adriaensz	34
Leemans, C.	403
Leeuw, Cornelis de	56
Leeuw, Geertruijt de	44
Leeuw, Willem Françen de	44
Legène, Eva	237
Lehr, André	301
Lejeune, Claudin	426
Lely, Lucas Fopsz	30
Lely, Thuenis	30
Lennick, Lucas van	32, 40, 97, 306, 434
Leon, Jacob Jehuda	357, 358, 359, 367, 379, 384
Leonhardt, Gustav	202, 324, 593, 616
Lester, Joel	591
Leuchtmann, Horst	493
Leyden, Lucas van	153
Libergen, Abraham van	46, 47, 48
Liberti, Henricus	414
Lieburg, Fred van	65, 85, 96
Lievens, Jan	106
Lin, Jacob Jansz van	118, 132
Lin, Jan Jacobsz van	169, 174, 252, 263
Linde, Koos van de	116, 142, 175, 214, 263, 266, 289
Linden, C.J.R. van der	358
Lingelbach, David	399
Listigh, Nicolaes	84
Litiene, Mr.	349
Lobkowitz, Caramuel von	358
Lodensteyn, ds. Jodocus van	352, 392, 615
Lodestijn, Pieter van	67
Loduwycks, Trijntgen	46
Lohmann, Ludger	128, 608
Lohmann, Nicolaas Anthonie	283
Lootens, Willem	124, 133
López Cano, Rubén	548
Lord, P.J.	479
Lorentz, Johan	387
Lorme, Anthony de	314, 315
Lossy, Cornelia	80, 81
Lossy, David Jansz	80
Lossy, Elisabeth	80, 81
Lossy, Jan Willemsz	33, 70, 79
Lossy, Johannes	39, 80, 81
Lossy, Levina	80, 81
Lossy, Nicolaes 37, 58, 66, 78, 79, 80, 92, 95, 97, 112, 180, 181, 203, 204, 205, 210, 217, 219, 257, 353, 627, 628	
Lossy, Pieter	39, 80, 81, 82
Lossy, Willem	80
Lossy, Willem Jansz 33, 34, 37, 67, 76, 77, 78, 79, 80, 86, 95, 104, 112, 179, 628	
Lotius, ds. Eleazar	331, 334, 335
Lottermoser, W.	215, 216
Loulié, Étienne	619
Louys, Jean	434
Lucasz, Lucas	33, 110
Lüttmann, R.	130
Luidhens, Pieter	86, 98, 349, 539
Lully, Jean-Baptiste	397
Lustig, Jacob Wilhelm	128, 213
Luth, Jan	296, 340
Luther, Maarten	89
Lutma, Johannes	325
Lux, Ignatius	121, 122
Luyken, Jan	357, 358, 363
Maarschalkerweerd, Michaël	165, 172
Maas, Nicolaas	156, 240
Mace, Thomas	396, 615
Machaut, Guillaume de	588
Magius, Hieronymus	110, 301, 315
Magnus, Perotinus	588
Mahler, Gustav	432
Mahrenholz, Christhard	131, 160, 547
Mainz, keurvorst van	41
Mander, Karel van	101, 386
Marcussen & Søn	203, 209, 275, 278, 280, 281, 282, 294
Mare jr, Andreas de	254, 255, 283
Mare, Andreas de	146, 158, 169
Marenzio, Luca	71, 78, 311, 418, 423, 424, 425, 426, 427
Marius, Leon	170, 352
Martens, Aaltie	47
Mathesius, Johann	429
Mattheson, Johann 23, 70, 73, 84, 94, 95, 143, 155, 208, 238, 266, 272, 278, 291, 327, 411, 414, 447, 459, 494, 496, 527, 540, 544, 546, 547, 550, 557, 562, 566, 578, 592, 597, 605, 606	
Matthijs	109
Matthijsz, Palm	179
Matthijsz, Paulus	41, 56, 76, 82, 97, 104, 442, 595
Medicis, Maria de	77
Meer, J.H. van der	202
Meijer, Jacques de	95
Meischke, R.	102, 361
Mengelberg, Edm.	165
Mengelberg, F.	165
Mersenne, Marin 127, 140, 213, 266, 276, 441, 443, 544, 545, 546, 574, 608, 614, 622, 625	
Merulo, Claudio	71, 414, 447
Metimeus	346
Metzler Orgelbau AG	225
Meurs, Aert	334, 335
Meusevoet, ds. Vincent	556
Meyer, Leonard	635
Meyster, Everard	205, 217, 360, 370, 598
Milder, Jan	202
Mill, Arndt van	124
Minderaa, P.	381, 382
Minel, Joannes	86
Mittag, Johann	240
Modenus, Pieter	112
Moeyaert, Claes Cornelisz	329
Molino, Jean	541
Mollerius, Eva	111
Monelle, Raymond	432, 559, 588, 590, 638
Mongart, Louis	425, 434
Mont, Henry du	414
Monte, Filippo del	71
Monteverdi, Claudio	71, 432, 460
Monteverdi, Giulio Cesare	460
Morboij, Annitje Stevens	63
Moreau, Francois	291
Morleth jr, Johan	35, 40, 242, 270, 280
Morleth sr, Johan	35, 36, 73, 79, 127, 157, 169, 288
Morley, Thomas	441, 443, 476, 534, 535, 550, 570
Mortaro, Antonio	622, 623
Moryson, Fyne	306, 313, 328, 346, 353
Mostart, David	343, 418
Mozart, Wolfgang Amadeus	15, 411
Muelen, Servaes vander	302, 310, 422, 435
Müller, Caspar	277
Müller, Christian	171, 229, 270, 284, 291

Müller, Pieter.....	271
Münster, Jasper Jansz van	119
Münster, Johann van.....	118
Muersius, ds Mathijs	63
Muffat, Georg.....	616
Muffat, Gottlieb.....	448
Mulder, Ernest W.	450
Muller, Joan.....	106
Munday, John.....	550, 577
Mundy, Peter.....	339
Munster, Hendrik.....	40
Musscher, Michiel van	247
Nattiez, Jean-Jacques.....	407
Neck, Cornelis van der	67
Neck, Dirck van.....	82, 93, 111, 112
Neck, Jacobus van	87
Newsidler, Hans	429
Nicolaas Stroombergen	103
Niehoff, Claes.....	149, 158
Niehoff, Harman.....	117
Niehoff, Hendrick.....	20, 115, 117, 119, 120, 122, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 155, 156, 157, 158, 161, 163, 175, 176, 208, 212, 214, 219, 222, 225, 226, 228, 229, 231, 232, 233, 234, 235, 250, 252, 253, 272, 286, 288, 293, 630, 631
Niehoff, Jacob	124, 126, 129, 157, 208, 215, 249
Niehoff, Niclaes Heynric.....	120
Nierop, Dyrck Rembrandtsz van	88, 488
Nieuwkoop, Hans van ..	93, 118, 250, 252, 254, 407, 439, 450, 508, 594, 596
Nijhoff, Gerardus.....	279, 280, 281, 289
Nitz, Genoveva.....	431, 432
Nivers, Gabriël	414
Noack, Ingrid.....	208
Noordam, D.J.....	347
Noorden, Claes.....	69
Noordt jr, Sybrandus van....	17, 19, 25, 28, 39, 48, 49, 65, 66, 68, 81, 84, 88, 90, 93, 95, 96, 104, 106, 112, 225, 392, 393, 627, 628
Noordt, Anthoni van.....	25, 26
Noordt, Cornelia van	39, 49, 65
Noordt, ds. Lucas van	17, 28, 30, 48, 58, 61, 62, 63, 64, 66, 68, 359, 556, 627, 629
Noordt, Jacobus van	17, 19, 25, 28, 29, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 63, 65, 66, 70, 80, 86, 87, 90, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 100, 103, 104, 106, 107, 112, 204, 225, 243, 245, 269, 326, 327, 338, 345, 388, 390, 396, 404, 543, 596, 608, 627, 628, 633, 635
Noordt, Joan van.....	17, 28, 29, 47, 50, 52, 58, 59, 60, 61, 65, 66, 86, 97, 627, 629
Noordt, Johanna van.....	39, 42
Noordt, jr, Sybrandus van.....	121
Noordt, Margaretha van.....	39, 48, 49
Noordt, Pieter van.....	39
Noordt, Prijsjen van.....	29, 33
Noordt, Sybrandus Fopsz van....	17, 25, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 50, 61, 86, 106, 110, 627
Nooseman, Pieter.....	104
North, Roger.....	395
Noske, Frits	16, 22, 74, 296, 328, 343, 421, 455, 465, 493, 539
Noster, Johan.....	35
Nuchelmans, J.	307
Nucius, Joh.....	548, 561
Nuyts, Michiel.....	41, 83, 108, 109, 111, 269, 293, 348
Oelschlagel, M.	414
Offringa, P.B.	197
Oijens, Catherine.....	72
Oijens, Fernando	72
Olofsz, Pieter.....	303
Oort, W. van.....	60
Oortman, Adam.....	44
Oostenbrugge, Cees van	192, 573
Oosterbeeck, ds. Andreas van.....	342
Oosterwijk, V. van.....	56
Oostsanen, Jacob van.....	167
Opperveldt, Regnerus.....	42
Oranje, Willem van.....	302, 315, 378
Orologgio, Allesandro.....	71
Ortiz, Diego.....	423
Os, Hans van.....	151, 225, 229
Osiander, Lucas.....	320
Oswald, Johan.....	412
Otten, Herman	62
Otter, Hillebrandt den	72, 95
Otter, Olphaert den	72, 97
Oussoren, Olav V.	278
Ouwerkerk, Peter.....	541, 593, 594
Overbeke, Aernout van	50, 100, 347, 389
Pachelbel, Johann	94, 412, 450, 547, 588
Padbrué, Cornelis.....	426
Padovano, Annibale.....	417
Paix, Jacob.....	417, 419
Palestrina, Giovanni Pierluigi da	460
Palladio, Andrea.....	356
Palmer, Gualtus	256
Pampis, Pieter.....	76
Pancras, Gerbrand Claesz	180
Panhuysen, Jan van.....	249
Pannekoeck, Anthoni.....	40, 97, 99, 108, 109, 269, 327, 348, 414, 425
Pannekoeck, Derck	130, 139
Papenbroeck, Marten	95
Parcham, Andreas.....	66, 81
Parent, Michel.....	397
Pauw, Reynier.....	299
Peckham, H.	284
Peeters, Paul	255
Pels, Andries.....	398
Penson, Thomas.....	392
Percival, John	291
Pers, Dirck Pietersz.....	56
Persoons, Guido.....	300
Pesser, Jacobus	97
Peter de Grote, Tsaar	327
Peters, Abel	254
Petersom, Jan van	45
Petersz, Gerrit.....	167
Petræus, Cornelius	215
Pevernage, André.....	424, 425
Phalèse jr, Petrus.....	409, 424, 425
Phalèse sr, Petrus	74, 327
Philips, Peter.....	72, 425, 426, 442, 549
Pidoux, Pierre	593
Pieter, Mr.....	360
Pietersz, ds. Roeloff.....	77
Plantijn, Christoffel	424
Plato.....	356, 385, 440
Playford, John.....	490, 558, 618, 620
Plemp, Cornelis	70, 71, 74, 75, 77, 91, 97, 101, 106, 296, 311, 350
Plumb, J.H.	396
Poel, Cees van der	593
Polk, K.....	303
Poll, Jhr. J.H.S. van de.....	65
Polycarpus van Smyrna	340
Pontio, Pietro	444
Porter, William	408
Potter, Harmen Jans.....	320
Praetorius, Jacob... 73, 106, 155, 162, 387, 465, 466, 506, 507, 509, 543, 592, 597, 601, 604, 605, 635	
Praetorius, Michael.....120, 133, 136, 137, 140, 141, 143, 144, 146, 153, 158, 173, 174, 190, 211, 212, 217, 221, 238, 239, 263, 265, 280, 283, 291, 412, 441, 447, 490, 494, 496, 497, 535, 544, 563, 566, 599, 601, 608, 620, 624	
Preuss, G.....	162
Prins, Hendrick	104, 640
Printz, Wolfgang Caspar	544, 564, 568, 617
Proëlius, ds. Petrus.....	59
Pronck, Willem Claessen	34
Puijnder, Claesgen Dircxdr.....	71

Puijnder, Dirck Pietersz	71	Ruyter, Michiel de	345
Putten, Winold van der	155, 158	Sabbe, Herman	591
Pynas, Jacob	329	Sachs, Curt	616
Pythagoras	346	Saenredam, Jan	319
Quantz, Joachim	418, 544	Saenredam, Pieter Jansz.	243, 297, 344, 345, 355, 361, 362, 364
Quellinius, Artus	206, 227, 369, 630	Samber, Johann Baptist	446
Questiers, Daniël	348	Sanders, Gerritje	43, 44
Quickelberg, Samuël	547	Sanders, J.H.	230
Quintilianus	544	Sanders, Lambertus	42
Quitschreiber, G.	153	Santa Maria, Tomás de	420, 433, 440, 522, 592, 609, 614
Radeker, Jan	128, 215	Sartorio, Jeronimo	398
Rademaker, C.S.M.	490	Saumaise, Claude	332
Raison, André	616	Sauter, Nicolaes	397
Rameau, Jean-Philippe	487, 488	Sax, Christiaan	82
Rasch, Rudolf	41, 305, 327, 332, 333, 405	Scacchi, Marco	446, 460
Ratmer, Leonard G.	559	Scalck, Adriaen alias	117, 120
Ravel, Maurice	590	Scamozzi, Vincenzo	356, 358, 361
Ravenscroft, Thomas	615	Schaefer, Marc	119
Rebling, Eberhard	23, 589	Schaepe, Gerrit Pietersz.	70
Reckow, Fritz	22, 420, 421, 455, 494, 569	Schagen, Andries	341
Reich, W.	546	Schagen, Laurens	341
Reichert, Peter	547	Schagen, Willem	341, 346
Reincken, Jan Adam	23, 86, 89, 432, 465, 553, 563, 568, 588, 635	Schama, Simon	296
Renesse, Jan van	302	Scharlau, Ulf	578
Reresby, John	324	Scheide, Johann Adolph	496, 575
Revijs, ds. Jacobus	74, 106, 339, 350, 438	Scheidemann, Heinrich	73, 106, 162, 414, 465, 466, 480, 503, 504, 505, 507, 508, 511, 512, 527, 537, 625, 635, 638
Revijs, Jacobus	61	Scheidt, Samuël	16, 23, 105, 125, 129, 407, 414, 415, 416, 417, 418, 433, 437, 446, 460, 466, 502, 503, 505, 506, 507, 508, 547, 563, 599, 600, 602, 603, 609, 610, 625, 635
Rhijnsburch, Jan Pietersz van	140	Schenck, Johan	81, 397
Richardson, Ferdinando	431, 465	Schendel, Jacob van	307
Richborn, Joachim	146	Schenkels, Jasper Jansz Rutger	301
Richeome, Louis	385	Schenkeveld-Van der Dussen, M.A.	106
Rijn, Rembrandt van	38, 44, 60, 63, 329, 405	Scherer, Hans	139, 208
Rijndorp, Jacob van	399	Scherer, Sebastian Anton	52
Rijpelbergh, A.	81	Scheygrond, Jan	229
Rijpelenburgh, Hendrick	51, 81, 82, 93, 392, 628	Schilder, Pierre de	425
Ripa, Cesare	368, 370, 554	Schleuning, Peter	534
Ritter, August Gottfried	450, 480, 511, 516, 534, 587	Schlick, Arnolt	20, 119, 124, 125, 127, 129, 130, 132, 136, 137, 156, 192, 244, 414
Rivet, ds. André	298, 303, 311, 341, 342	Schmid jr, Bernhard	419, 422, 423, 446, 501
Roberday, François	414	Schmid sr, Bernhard	413, 419, 422, 423, 435, 501
Rodenburgh, Theodore	71, 163, 349, 598	Schnitger, Arp	127, 159, 160, 174, 212, 218, 221, 256, 260, 266, 283, 639
Roemers Visscher, Anna	74, 309	Schnitger, Frans Caspar	215, 271
Roemers Visscher, Tesselschade	77, 346	Scholl, Dirck	42, 68, 87, 271, 293, 413, 419, 596
Roever, N. de	396	Scholl, Jan	293
Roger, Estienne	54, 430	Schonat, Hans Wolfgang	18, 20, 40, 50, 80, 116, 184, 200, 201, 202, 203, 204, 207, 208, 210, 211, 212, 213, 214, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 265, 269, 270, 271, 272, 273, 276, 277, 278, 279, 285, 288, 291, 293, 326, 630, 631
Rogge, Heinrich	411	Schonat, Johann Linhard	201
Rogier, L.J.	63, 98	Schonat, Johannes	203
Rogiers, Esther	75	Schonat, Linhard	242
Rognoni Taegio, Francesco	607	Schonat, Martin	201
Rognoni, Francesco	423	Schoonhoven, Cornelis	413, 426
Rohtstein, William	592	Schoonhoven, Jan Cornelisz	92
Romein, Jan	19, 295, 296, 404, 634	Schrevelius, Eva	98
Romein-Verschoor, Annie	19, 295, 296, 404, 634	Schrevelius, Theodorus	360
Römeling, ds. Patroclus	320, 615	Schrijver, Remigius	107
Roodenburg, H.	309	Schütz, Heinrich	105, 408, 418, 561
Rooijen, A. van	147, 226, 228, 326	Schumacher, Jacques	155
Roose, Jan	155	Schuyt, Cornelis	58, 87, 91, 97, 99, 104, 327, 412, 413, 414, 425, 426, 442
Rootlieb, J.F.	116	Schwartz, Gary	58, 345
Rore, Cipriano de	71, 618	Schweitzer, Albert	547, 563, 572, 585
Rorerus, Ulricus	254	Scorel, Jan van	123, 153
Rose, Stephen	105	Scruton, Roger	590
Rosenau, Helen	357, 358	Sebastiani, Claudius	444
Rosenmüller, Johann	460	Secundus, Joannes	36
Rosier, Carlo	397	Seger, Josef Ferdinand Norbert	513
Rossetti, Biagio	410	Seiffert, Max	16, 437, 480, 501, 511, 534, 592, 593
Rossi, Michelangelo	414		
Rotgans, Lucas Jacobsz	38		
Rousseau, Jean-Jacques	496		
Rubens, Petrus Paulus	554		
Rudigers, Catherina	202		
Rückers, Andreas	39		
Rückers, Johannes	40, 73, 263		
Rütz, Caspar	387		
Ruimond, Jan van	86		
Rutters, Herman	405, 406		
Ruysdael, Jacob van	324		

Selle, Thomas	473
Serlino, Jacob	47
Servaessen, Adriaen	307
Sheptovitsky, Levi	568
Sibilla, Gijsbert Jansz	329
Siborg, Johann	162
Sibrantsz, Foppo	30, 32
Sieffert, Paul	434, 446, 460
Siewertsz, Jan	346
Sigtenhorst Meyer, Bernard van den	16, 25, 90, 98, 296, 425
Silbermann, Gottfried	216, 282
Simons, Nicolaas	103
Simons, Trijn	45
Simpson, Christopher	441, 443, 478, 479, 514, 524, 534, 535, 536, 545
Sjoerd	308
Slegel III, Jan	140, 256
Slegel, Cornelis	140
Slegel, Michiel	140
Slenk, Howard	423, 434
Smeer, F.	211, 272, 278
Smijers, A.	405
Smijters, Anthoni	107, 345, 401, 433, 440, 558
Smith, David	426, 549
Smithuijsen, C.	398
Snellincx, Cornelis	95
Snellincx, François	103
Sohier, Constantyn	97
Söhngen, Oscar	387
Soil, Petrus Albertus de	81
Soldt, Susanne van	414, 419, 423, 439
Sonnevelt, Jan Jansz van	87, 412, 597, 624
Sorge, Georg Andreas	174
Soupaert, Pieter	84
Spaans, Joke	306, 637
Spacht, T.	616
Spadi, Giovanni Battista	423
Speer, Daniël	548
Speuy, Hendrick	53, 58, 104, 105, 307, 380, 407, 414, 434, 435, 436, 450, 491, 501, 502, 503, 557
Spiegel, Hendrick Dircksz	57, 84, 180
Spiegel, Hendrik Laurensz	317, 318, 319
Spranger, Gommert	425
Spruyt, Dirck	87
Spruyt, Juriaan	411, 432, 468, 540, 634
Stalpaert, Daniël	205, 226, 325
Stalpart van der Wiele, J.	425
Steeman, Gerrit	33, 70
Steen, Jan	401
Steenwick, Gisbert	36, 419, 635
Steenwick, Nicolaes	40
Steigleder, Adam	52
Steigleder, Johann Ulrich	411, 412, 415, 446, 466, 595
Stephan, R.	557
Stevin, Simon	360
Stichter, Johannes	54
Stint, Antony Abbing	80
Stipriaan, René van	398
Stradivari, Antonio	15
Stralen, Philips van	46
Straten, Rudi van	187, 203, 217, 219
Strauss, Richard	432
Stravinsky, Igor	588, 590
Streeck, Hendrick van	249, 251
Streso, ds. Caspar	296, 305, 331, 333, 334, 335, 637
Striggio, Alessandro	71, 328
Strijcker, Dirck	398, 399
Strunk, Oliver	618
Stuart, Mary	345
Sumowski, W.	329
Susato, Tielman	316
Susenbrotus, Johannes	443, 458, 575, 583
Sutton, John	165
Swammerdam, Jan	351
Swanenburgh, Gerrit Barendsz	226, 245, 630
Swann, Utricia	240
Swart, Dirck Petersz de	118, 140, 174, 223, 239, 250, 252, 266
Swart, Peter Jansz de	73, 118, 126, 127, 133, 134, 140, 145, 147, 149, 150, 169, 198, 243, 252, 253
Sweelinck jr, Jan	39
Sweelinck, Dirck	18, 35, 39, 65, 69, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 92, 98, 100, 101, 103, 106, 112, 140, 163, 242, 296, 309, 311, 322, 323, 344, 350, 351, 389, 390, 391, 402, 423, 429, 466, 627, 628
Sweelinck, Else Jansdr	71
Sweelinck, Elsje	74
Sweelinck, Gerrit Pietersz	72, 86
Sweelinck, IJsbrand	39, 78
Sweelinck, Jan Pietersz	15, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 26, 27, 32, 33, 39, 40, 49, 57, 65, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 78, 79, 86, 87, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 112, 113, 153, 155, 162, 163, 198, 252, 296, 303, 309, 311, 314, 316, 322, 323, 327, 339, 354, 390, 391, 396, 402, 405, 407, 409, 411, 414, 418, 421, 425, 427, 429, 434, 436, 437, 442, 443, 445, 446, 447, 450, 452, 454, 460, 461, 464, 465, 466, 470, 473, 474, 481, 487, 491, 492, 493, 501, 502, 503, 505, 506, 507, 508, 510, 511, 512, 514, 520, 525, 537, 542, 547, 549, 550, 558, 567, 568, 569, 571, 587, 588, 589, 592, 594, 595, 597, 601, 605, 609, 610, 614, 616, 617, 622, 625, 627, 628, 629, 635, 636, 638, 639
Sweertius, Franciscus	311
Sweerts, Cornelis	363
Sweerts, Hieronymus	353
Swybersz, Pieter	70
Sybilla, Gijsbert	200
Syvaertsz, Walter	309
Teepe, Dagmar	511, 527
Tegelbergh, Jan Dircksz	162
Telemann, Georg Philipp	94, 412, 503
Tempel, Abraham van den	59, 60, 66
Tempel, Harman van den	66
Tempel, Jacob van den	60, 66
Teniers, David	401
Tepe, Alfred	165
Terpandrus	346
Tertullianus, Quintus Septimius Florens	340
Terwen, J.J.	361
Tessin jr, Nicodemus	206
Theniers, Jan	43
Theunisz, Jan	396
Thiel, P.J.J. van	318
Thonisz, Dirck	186
Tilius, Thomas	308
Tinctoris, Johannes	445
Titelouze, Jean	414, 491, 624
Tollius, Joannes	425
Töpfer, J.G.	213
Torre, Jacobus de la	326
Tours, Bartholomeus	403
Treu, Kurt	17
Triglandius, Cornelis	335
Tuinstra, Stef	255
Tulp, Nicolaes	205
Tunder, Franz	162, 387, 388, 446, 509, 537
Turckes, Dirck Jacobsz	170
Tusler, Robert	511, 534
Udemans, ds. Godefried	311
Uffelen, Agneta van	39
Uffelen, Christina van	39
Uffelen, Maria van	39
Uffelen, Luca van	39
Uffenbach, Zacharias Conrad	269, 270, 278, 284, 292
Uijlens, Hendrik	95
Uittenbogaert, ds. Johannes	332, 351, 388, 437, 542, 636
Ulf, Simon van	82, 84
Ulrich II, graaf van Emden	331
Unger, Hans-Heinrich	548, 561
Uylenburgh, Gerrit	60
Uyttenbogaerd, Peter	413
Vader, Hieronymus de	95

Vaernewijck, Marcus van	434	Vossius, Isaac	546, 562, 566
Valbeek, Johan Carel	99, 392	Voys, Alewijn de	40, 44, 50, 79, 92, 93, 102, 103, 179, 200, 204, 330, 338
Valckenier, Gilles	62, 84	Voys, Arie Alewijnsz de	86
Valcooch, Dirck	28, 29	Voys, Pieter de	40, 75, 79, 89, 90, 98, 102, 103, 104, 179, 200, 201, 204, 296, 337, 413, 437, 439, 542
Valentijn, mr.	60	Vredeman de Vries, Paul	169
Valerius, Adriaan	512	Vredeman, Jacob	100
Vallet, Nicolaes	52, 53, 58, 595	Vredeman, Jaques	426, 445, 491, 535, 549, 558, 559, 560, 568, 570
Vastart	134	Vries, Jan de	91
Vater, Christian	142, 229, 277, 282, 284, 291, 294	Vries, Sandra de	378
Vechter, Joannes Pietersz	381	Vulpius, Melchior	412
Veen, Jan van der	207	Waelrant, Hubert	425
Veenstra, F.	317	Wagenaar, J.	171, 203
Veldcamps, Aeneas	21, 88, 162, 199, 244, 248, 251, 284, 291, 292, 419, 490, 539, 599, 600, 601	Wagener, Richard	51, 628
Velde, ds. Abraham van de	342	Wagner, Richard	432
Veldhorst, Natascha	96, 104, 109, 345, 348, 598	Walker, D.P.	574
Velsen, Dirck van	245	Walker, Thomas	400
Velsen, Jan van	101	Walsh, John	54
Velsen, Philip van	91, 303	Walther, Johann Gottfried	412, 547, 559
Velsen, Willem Cornelisz van	108, 110, 348	Wassenaer van Obdam, Jacob II van	58, 97
Venckel, Benjamin	47, 48, 49, 67	Wassenaer, Nicolaes van	112
Venckel, Caspar Ysaack	47	Waterloos, Hendrick	56, 344, 424
Venckel, Hendrik	47	Weckmann, Matthias	16, 23, 388, 446, 460, 465, 480, 503, 504, 507, 509, 537, 547, 563, 605, 635
Vente, Maarten	35, 127, 136, 154, 310, 312, 347, 413	Weel, Heleen van der	33, 306
Verbeek sr, Anthoni	110, 140, 169, 243	Weerd, David de	425
Verbeek, Anthony	111	Wegschneider, Kristian	162
Verbeek, Salomon ...	41, 45, 65, 107, 110, 111, 269, 293, 349	Weinstein, Donald	298
Verdam, J.	136, 401, 560	Weixer, Daniël	417
Verdonck, Cornelis	425	Welt, Jonas Jacobsz	40, 98
Verhaer, Evert	94, 162, 433, 622	Wennekes, Emile	406
Verhagen, Rein	17, 26, 67, 68, 121	Werckmeister, Andreas	127, 141, 208, 213, 228, 238, 265, 272, 283, 284, 291, 410, 447, 544, 597
Verhee, Jan Cornelisz	71, 97	Wercore, Matthias	429
Verhofstadt, Matthijs	260	Westen, Wynant van	88
Verhout, Konstantyn	59	Westerbaen, Jacob	36
Verlaen, Nicolaes	47	Wicquefort, Joachim de	343, 357
Verlegt, Eeuwout	28	Wiedeburg, Michael J.F.	411
Verloop, Gerard	167, 180, 203	Wiele, Joannes Stalpart van der	349
Vermeer, Johannes	405	Wielemaker, Hans Thomas	202
Verniers, Cornelis	68	Wieringen, Claes van	300, 435
Verovio, Simone	53	Wiersma, Onno ...	181, 186, 187, 191, 192, 194, 203, 217, 261, 262
Verreyt, Jan Baptist	40, 94, 97, 103, 347, 539	Wijbrants, Johannes	242
Verschueren Orgelbouw	194, 260	Wijchovius, Joannes	99
Verwer, Willem Jansz	303	Wijersz, Gerrit	72
Vianen, Adam van	202	Wijnants, Dionys	59, 65
Vijffhuijsen, Lambert	48, 49	Wijntges, Marianne	46
Villalpando, Juan Bautista	357, 358, 359, 363, 379, 384	Wilde, Antonius de	139
Vinckenbrinck, Albert Jansz	182, 325	Willaert, Adrian	71
Visscher, Roemer	319, 364	Willem III, Stadhouder	398
Visser, Erik	181, 182, 190, 195, 258, 262	Willems, Trijntie	47
Visser, Pieter	554	Willemsz, Aert	79, 95
Vitruvius	356, 357, 358, 360, 366, 368	Willemsz, Claes	145
Vivaldi, Antonio	15	Willemsz, Cornelis	79, 108
Vlaardingerbroek, P.F.	358	Willemsz, Haesgen	79, 95
Vlagsma, Auke	257, 289, 361, 362	Willemsz, Jacob	79, 95
Vlam, C.C.	94	Willemsz, Jan	79
Vlaminck, Diderick de	64	Willemsz, Willem	95
Vliet, Hendrik Cornelisz van	148, 327	Williams, Peter	578
Voetius, ds. Gisbertus	295, 296, 330, 339, 342, 359, 392	Wind, Thiemo	25, 41
Vogel, Harald	162, 417, 595	Winkel, Erik	170
Vogel, J. W.	324	Winsemius, Bernhard	506
Voigt, W.	138	Winter, Nicolaes Simon de	42
Vondel, Joost van den	15, 44, 65, 76, 77, 78, 100, 106, 107, 110, 111, 123, 140, 204, 296, 299, 311, 315, 323, 339, 344, 348, 350, 363, 374, 375, 376, 378, 379, 381, 382, 384, 386, 405, 418, 423, 426, 554, 634	Wirth, Rudolf	342
Vooght, Nicolaes	71, 75, 100, 101, 106, 350	Wit, Gerard de	83, 86, 87
Vool, J.J.	264, 265	Witsen, Cornelis	50
Voorhout, Johannes	59	Witsen, Nicolaes	111
Vorsten, Anna	46, 47	Witt, David de	17
Vorsten, Pieter	46	Witte, C.G.F.	172
Vorsten, Sara	47	Witte, Emmanuel de ...	120, 121, 148, 206, 249, 251, 296, 324, 326, 344, 369
Vorstius, Adolph	331	Wittewrongel, ds. Petrus	57, 349
Vos, Jacob de	29	Wittkower, Rudolf	360
Vos, Jan	26, 42, 45, 65, 200, 226, 354, 374, 379		
Voskuyl, Dirck Pietersz	30		
Vossius, Gerard	92, 319, 343		

Woltz, Johann.....	157
Woolley, Alan G.....	607
Woordhouder, Nicolaas.....	162, 252, 284
Worp, Klaas.....	17
Woude, Auke van der.....	96, 395
Württemberg, Sybilla van.....	590
Wynegum, Jacques.....	425
Young, C.W.	423
Zacconi, Lodovico.....	622
Zanten, Mieke van.....	178, 377, 378
Zarlino, Gioseffo	23, 70, 72, 88, 420, 423, 444, 445, 460, 479, 481, 516, 529, 536, 541, 587, 589

Zesen, Philipp von	19, 21, 111, 112, 171, 181, 186, 247, 324, 326, 374, 394
Ziani, Pietro Andrea.....	398
Zuilen, Steven van	302
Zumbach de Koesfelt, Lotharius.....	88
Zwaan, F.L.	331
Zwart, Jan	405, 406, 593, 595
Zweerts, K.	401
Zwicky, Gary Lee.....	511, 635
Zwingli, Huldrych	301